

VÁLOGATTA
ÉS A JEGYZETEKET ÍRTA
KOMORÓCZY GÉZA

FORDÍTOTTA
RÁKOS SÁNDOR

GILGAMES

AGYAGTÁBLÁK
ÜZENETE

ÉKÍRÁSOS AKKÁD VERSEK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1974

HARMADIK KIADÁS

A KIADÁSÉRT FELEL
AZ EURÓPA KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA
FELELŐS SZERKESZTŐ: KATONA TAMÁS
A SZÖVEGET AZ EREDETIVEL
EGYBEVETETTE: KOMORÓCZY GÉZA
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: LOVÁSZ GYÖRGY
MŰSZAKI VEZETŐ: SIKLÓS BÉLA
KÉSZÜLT: 14000 PÉLDÁNYBAN,
17,6 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN

EU-C-7374

ISBN 963 07 0178 2

73.0923 – KOSSUTH NYOMDA, BUDAPEST
FELELŐS VEZETŐ: MONORI ISTVÁN VEZÉRIGAZGATÓ

A FORDÍTÓ ELŐSZAVA

GILGAMES

Elő-Ázsia ókora: ez a térben és időben távol eső világ, el-süllyedt birodalmaival, az ismeretlenségből hosszabb-rövidebb időre fölbukkant s az ismeretlenbe újra visszahullott népeivel, ijesztően nagyszerű és titokzatos emlékműveivel, szárnyas orosz-lánokkal és szárnyas isten-emberekkel díszített romfalaival, ős-törvényeket és ős-eposzokat őrző ékírásos agyagtábláival gyerek-korom óta élénken foglalkoztatta képzeletemet. Megnéztem minden reprodukciót, elolvastam minden írást, ami erről a tárgyról kezem ügyébe került – édeskevés volt ez, hiszen nálunk a szak-emberek egymásnak dolgozó kis körén kívül alig ismeri valaki európai műveltségünk bölcsőhelyének történelmi és irodalmi emlékeit.

Kevés tárgyi tudás, annál több egzotikumot sejtő borzongás, ősi-távoli misztériumok és rítusok, tömeg-vonulások és tömeg-őrületek rejtelseinek vizuális elképzelése – körülbelül ennyire vittem az asszír-babilóni hajdankort kutató műkedvelő régészke-désemben. Titokzatosnak, érthetetlenül idegennek éreztem a föld-be temetett évezredek üzenetét.

A tavalyelőtti nyár egyik délutánján meglátogattam a budai hegyvidéken lakó régész barátomat. Sokáig elbeszélgettünk, a délután estébe, az este éjszakába fordult. A házigazda ott fogott magánál; dolgozószobájában, zsúfolt könyvespolcai alatt vetet-ték meg ágyamat. Erdei neszek szűrődtek át a félig zárt redőnyön, a telehold tejfehér fénybe vonta a bútorokat, messziről kutya-ugatás szaggatta föl az éjszaka csöndjét – sehogy sem tudtam elaludni. Fölkattantottam a villanyt, s találomra leemeltem a hoz-

zám legközelebb eső könyvet. Német szakkönyv volt; asszír-babilóni vallásos szövegek gyűjteménye. Mohón olvasni kezdtem, s a különös, ismeretlen környezetben egyszerre nagyon is közéről, nagyon is rokoni hangon szólottak hozzám a mindaddig csak hírből ismert zsoltárok és himnuszok: négy-öt ezer éve halott főpapok, királyok, gazdag és szegény emberek, betegek, földönfutók szívéből fakadt sóhajok és könnyörgések.

Hajnalodott, majd fényes nappal lett, s én még mindig olvastam – nem bírtam letenni a könyvet, amíg föl nem ittam utolsó mondatát is. S alighogy befejeztem az olvasást, máris fordítani kezdtem a gyűjtemény leginkább aktuális, leghozzámszólóbb darabjait, amelyek olyan örökérvényűen, olyan modernül, hangban, kifejező erőben annyira meg-nem-kopottan zengenek elő a régmúlt idők ködéből, hogy akár mai költő is írhatta volna egyiküket-másikukat.

Azóta meglehetősen jártasságra tettem szert az akkád irodalomban, s az ősi eposzokból, zsoltárokból, himnuszokból, varázsmondásokból mintegy öt-hatezer sort ültettem át nyelvünkre. Csak aki foglalkozott már hasonlóval, ismerheti az ilyenfajta munka nehézségeit: évezredek alatt mumifikálódott fogalmakat, szavakat, fordulatokat kell – mintegy vérátömlesztéssel – föltámasztani, hogy megéledve, egyszerre újak és régiak is legyenek; a lélek szerinti hűség megközelítése kedvéért szinte soronként el kell dobni a kész nyelvi, formai, verselési megoldásokat, és másokat kell találni helyettük: vagyis nem egyszerű fordításról, hanem átköltésről, újrateremtésről van szó.

Azt kérdezhetné valaki: értelmes, hasznos, időszerű-e az Eufrátesz és Tigris menti, réges-régen kihalt ős-népek műveltségével, irodalmával való ilyen elmélyült foglalkozás: van-e tanulsága, jelentősége annak, ha egy költő mai szellemi életünk talajába ülteti e csodálatos épségben maradt magvakat, s talán a saját kertjébe is juttat belőlük? A kérdésre újabb kérdésekkel válaszolnék. Az európai ős-költészet, a nemzeti eposzok, hősköltemények fontosságáról mindannyian tudunk – de vajon tudjuk-e azt is, hogy ezek mellett és előtt, tesvérekként és példaképekként, az asszír-babilóni költészet remekművei állanak? Hogy az *Iliászt* és *Odüsszeiát* megelőzte a *Gilgames*, az emberiség minden valószínűség szerint legelső nemzeti eposza? És hogy nemcsak az epika,

hanem a líra azóta ezerféle változatban ismétlődő ős-helyzeteit, ős-bonyodalmaikat, ős-életérzést is az ékírással jelek megőrizte, feledésbe merült akkád műalkotásokban kell keresnünk? Hogy gondolatainkat ennek a régen kihalt népnek a gondolkodói, érzéseinket e nép költői fejezték ki először? S hogy épp ezért néhány évezreddel hátrább kell tolnunk azokat a határokat, amelyeken belül példákat, párhuzamokat szoktunk keresni mai életünk jelenségeire? Művelődéstörténeti, művészeti, irodalmi érdeklődésünket erre a területre is ki kell terjesztenünk!

Néhány szót még fordítói műhelyem gondjairól.

Említettem, hogy nálunk az akkád irodalom legnagyobb része mindmáig rejtve maradt az olvasók előtt. A meglévő fordítások vagy nyelvészeti igényűek, vagy költői alkotások ugyan, de annyira szabadon bánnak az anyaggal, hogy még hozzávetőleges sor szerinti összehasonlításra sem alkalmasak. És ami a legfontosabb: összevéve is csak igen kis részét tolmácsolják a sumer-akkád nyelvű irodalmi emlékeknek.

Ezért vállalkoztam rá, hogy (részben) közvetítő szövegekből lefordítom az asszír-babilóni irodalom minden jelentős művét. Költészetük nem egyforma régiségű: több évezrednyi időt fog át saját körén belül. A keletkezés időpontja a formán is, a nyelven is tükröződik, mindenképpen rcányomja bélyegét a szövegekre. Különbözőségüket a fordításoknak is éreztetniük kell! S ha tudjuk, hogy e halott nyelv hangsúlytörvényeinek sajátos nehézségei miatt ma még – egyetlen sarkalatos tényt, a sormetszet létezését és helyét kivéve – jóformán semmilyen biztos adatunk sincs e versek formai sajátosságairól: beláthatjuk, szinte schol másutt nincs akkora tere a műfordító alkotó lendületének, kezdeményező bátorságának, mint éppen az akkád költészet s különösképp az eposzok megszólaltatása közben.

A *Gilgames-eposz óbabilóni* tábláinak rövid, szaggatott versszólamai leginkább népdalaink, népballadáink hangjára emlékeztetnek. Én is a népköltészet hangját választottam megidézésükre. Az *újjasszír* táblák egy sokkal későbbi, hierarchikus társadalom termékei. Ez a kor régen elvesztette már a korai évezredek hajnali üdeségét, hajlékonyságát; merevítő rendszerezésre, az örökölt szellemi javak begyűjtésére hajlamos immár. Költészete – a hagyományok körültekintő felhasználása, a tudatos szerkesztés,

a megsejthetően nagyobb formai kötöttség és még sok egyéb más bizonyítja – a modern értelemben vett műköltészettel rokon. Hosszú, hosszúságukban sormetszettel tagolt, s megítélésem szerint az óbabilóniaknál jóval szabályosabb sorok jellemzik.

A *Teremtés* megint másfajta feladatokat ró a fordítóra. Szabálytalanabb, rendetlenebbül lüktető, néhol már-már a szabadvers, a ritmikus próza határát súroló – én legalább ilyennek érzem, s híven igyekeztem visszatükröztetni ezeket a sajátosságait! Harci jelenetek fordításakor itt is, másutt is igen sokat merítettem a harcias kifejezésekben olyan gazdag és változatos régi magyar nyelvből.

A kiseposzok mindegyike más-más fordítói elv, munkamódszer, hangvétel kipróbálására adott alkalmat. A könnyed, szinte anekdotázó stílustól (*Nergál és Ereskigál*) a hol komor, hol játékos, de mindenképpen komplikált műköltészeti törekvésekig (*Etana*), a naiv eposz (*Adapa*) és a népballada (*Az isteni viharvadár, Zú, elrabolja Enlil sorsábláit*) hangjától a sajátosan akkád-formátumú őseposzok (*Istár pokolra száll*) egy-tömbből-faragott, döbbenetes monumentalitásáig, hangsúlyos és időmértékes verselés különböző változatain át ível az út, amelyet a költemények érzésem szerint hű tolmácsolása kedvéért jártam végig!

(1960)

A SUMER-AKKÁD KÖLTÉSZET MAGYARUL

A sumer-akkád irodalom sajátos módon *kétszer* került a világ-irodalom áramába.

Először évezredekkel ezelőtt, a világirodalom forrásvidékén, a zsidó és görög irodalommal való kölcsönhatása folytán.

Másodszor a XIX. század második felétől napjainkig.

A folyton gyarapodó és kiegészülő leletek alapján – miután a tudomány megfejtette a sumerok ékírását – egyre pontosabb filológiai közlemények jelennek meg, a tudósok szövegmagyarázatait irodalmi igényű fordítások követik, s ezek révén tágul mind a világirodalom, mind a nemzeti irodalmak köre, évezredek „fehér foltját” ölelve magába.

S ez a napjainkra beérett törekvés talán nemcsak egy ismeretlen múlt idő birtokbavételére hosszabbítja meg a világirodalom kö-

rének sugarát, hanem az elképzelhető hatások láncreakció-törvénye szerint a jövő felé is. Annyival inkább, mert szerencsésen egybeesik a XX. század művészetének-irodalmának az archaikusig, a primitívig visszanyúló, időben és térben a legtávolabbit is összefogó törekvésével.

Szinte minden számottevő nemzeti irodalomban történt már kísérlet, legalábbis a Gilgames-eposz korszerű tolmácsolására.

Nálunk Zempléni Árpád, Ignótus, Szabó Lőrinc úttörése után Weöres Sándor fordított először a sumer-akkád költészet remekeiből. Gilgamese zseniális tolmácsolása az eposznak. Teljesnek azonban nem mondható: az eredeti 12 táblából (énekből) Weöres mindössze négyet ültetett át nyelvünkre. (Egyébként mindannyian – főként német és francia – közvetítő nyelvből fordítottak.)

Én magam előbb Ungnad és Gressmann német szövegei, majd Komoróczy Géza assziriológus nyersfordításai alapján dolgoztam, azzal a célkitűzéssel, hogy lefordítom a sumer-akkád irodalom minden jelentős alkotását.

Célom megvalósítását két körülmény segítette.

Az egyik: fordítói vállalkozásom egybeesett költői törekvéseimmel, kiegészítette költői életművem, ugyanakkor költészetem egyéni sajátosságaiból, eredményeiből igen sokat hasznosíthattam fordítás közben.

A másik: a fordítás speciális jellegéhez illő munkastílust teremtettem.

Komoróczyval ugyanis az évek folyamán sikerült olyan módszert kialakítanom, amely sok időt és fáradságot igénylő, de végül is célra vezető mozzanatok (mint: szigorú és ismételt összevetés az eredeti szövegekkel, jelentésbeli, formai, hangulati, hangzásbeli egyeztetés és még sok minden egyéb) latbavetése után – félve írom ezt le – már-már megközelítette az eredetiből-fordítás megbízhatóságát. Filológus-munkatársam természetesen a szó szerinti hűséget tartotta mindennél inkább szem előtt – én ezenkívül azt is, hogy lehetőleg az eredetivel egyenrangú *mű* szülessen, hogy a fordítás ne csak híven tájékoztasson, de a fogalmi egyezésen túl is azonosuljon az eredetivel.

Annak az összefüggő folyamatnak, ahogy a sumer-akkád irodalom *újra* a világirodalom részévé válik, egy-egy mozzanata ez ősi irodalom bármelyik jelenkori fordításának története.

Ebből a szempontból talán nem érdektelen tovább folytatnom

variánsokkal együtt mintegy tízezer verssorra terjedő sumer-akkád fordítói munkám, két fordításkönyvem, az eposzokat egybefogó *Gilgames* (Magyar Helikon, 1960) és a líraiaknak nevezhető alkotásokat bemutató *Agyagtáblák üzenete* (Magyar Helikon, 1963) fordítói elveinek és gyakorlatának ismertetését.

Azt hiszem, egyetértenelek velem abban, hogy időben és térben minél távolibb kultúrák költői alkotásainak fordításáról van szó, annál kevésbé állhat meg a fordító egyes verssorok, képek, hasonlatok stb. fordításánál, vagy az eredetivel adekvát versforma keresésénél-megteremtésénél.

A gondolkozás- és szemléletmódot is le kell fordítania – *azt* elsősorban, mert a többi mind abból következik.

Időben és térben távolodva magunktól, gondolom, a görögökhöz, Homéroszsal zárul le a határsorompó, amin innen a gondolkozás- és szemléletmódot még nem kell lefordítanunk, mert nagyjából azonos a miénkkel.

A görögöké még igen, a sumer-akkádoké már nem, vagy nem egészen. De semmi esetre sincs olyan reménytelenül idegen azonosulni-tudásunk szempontjából, mint a távol-keleti vagy egyéb egzotikus irodalmak szemléletmódja. Nem is lehet az, hiszen korábbi foka annak a fejlődésnek, amelyből a mi kultúránk is kiteljesedett.

A gondolkozás- és szemléletmód „fordításának” lényege, hogy a mai olvasóban megközelítően hasonló gondolatkapcsolásokat, fogalmi asszociációkat – ezek révén hasonló érzéseket, indulatokat idézzünk föl, mint amilyeneket egykori közönségében fölverhetett a mű.

Ezt a hatást esetenként különböző eszközökkel, de mindenkor a szemléletmódok párhuzamos szem előtt tartásával lehet csak elérni.

Íme, egy példa.

Úgy látszik, a sumer-akkádok elvont írásrendszerének megalkotását az tette lehetővé, hogy kultúrkörünkön belül valószínűleg ők tudtak először elvontan gondolkodni.

Számukra az elvont gondolkozás még nem unalomig megszokott szellemi rutinmunkát, hanem nagyon is friss szenzációt jelentett – éltek is vele, szívesen és gyakran, a költészetben is.

Csak hogy a *mi* költészetéről alkotott felfogásunk – éppen az elvont gondolkozás mechanizálódása miatt – mindennél többre be-

csüli az érzékletességet, a „puszta elvont ideától” pedig úgy irtózik, mint ördög a tömjénfüsttől.

Mármost mi a tennivaló annak az érdekében, hogy a fordítás megőrizze a szenzáció frissességét ott is – sőt, az elmondottak szerint talán ott elsősorban –, ahol a bennünket elkedvetlenítő száraz okoskodásokba, meddő absztrahálásba csúszik át a vers?

Szerencsére a sumer-akkádok még nem szakadtak el a tárgyi világtól, akkor sem, amikor elvontan gondolkoztak: érzékletesen előtűnik lebegett annak a tárgyi képe, amiből absztraháltak.

Így a fordítónak az adekvát fordítás érdekében *visszafelé* kell lépnie, s az absztraktumot a tárgyi megjelenítés olyan fokáig visszafejlesztienie, amely szemléleti párhuzamban áll az eredetivel.

A fordítás problematikájának megvilágítása érdekében föl kell még hívnom a figyelmet néhány fontos tényre.

A sumer-akkád irodalom *kultikus rendeltetésű*. Alkotásai – nemcsak a varázsmondások, himnuszok, zsoltárok, de valószínűleg még az eposzok is – a templomi szertartás részei voltak, bizonyos ünnepeken évről évre rendszeresen előadták őket. Ez a körülmény nagymértékben determinálta formájukat, pl. a gyakori ismétléseket, ismételve fokozásokat, állandó formulákat, sztereotip fordulatokat stb. – Ezt föltétlenül vissza kellett adnom, elkerülve az ismétlés unalmát, s ugyanakkor éreztetve azt is, hogy számunkra szokatlan kötöttségeik ellenére is mély emberi tartalmak sütnek ki ezekből a költeményekből.

Elégikus hangvételű, emelkedett dikciójú, szélesen hömpölygő sorok dominálnak. – Olyan formát kellett találnom, amelyik híven visszatükrözi az eredeti e három legfőbb jellemvonását.

A vers-anyag – s maga a Gilgames-eposz – nem egyforma régiségű. Mintegy három évezredet ölel föl a saját körén belül is. Az *ősi* (még az írásbeliséget megelőző) korok *szájbugymányként* őrzött s csak később leírt emlékeitől az *írásbeliség* különböző korszakaiból származó részekén át az újasszír korban létrejött műveikig terjed az alkotások skálája.

Nyilvánvaló, hogy a különböző régiségű szövegek magukon hordják keletkezésük idejének jegyeit s e jegyek lényegesen eltérnek egymástól. A Gilgames-eposz körén belül ez az eltérés nagyjából megfelel a *naiv eposz* és a *műeposz* közti különbségnek.

Ez a felismerés azért fontos, mert viszonylag szilárd támasz-

pontokat kínált egy rendkívül bizonytalan területen, s ezzel meghatározta egész sumer–akkád fordítói munkám gyakorlatát.

A történelmiségből adódó kategóriákon kívül ugyanis igen kevés bizonyosság áll a fordító rendelkezésére a művek formai megoldását illetőleg, lévén, hogy e rég halott nyelvek hangsúlytörvényei ismeretlenek, s így a versek ejtismódjáról, a hangzással összefüggő formai tulajdonságairól is csak édeskeveset tudunk.

A felsorolt tényeket számba véve, én a következő módszert követtem:

Az ősi (népköltészeti vagy ahhoz legközelebb álló) verseket túlnyomórészt a népköltészet hangján, a *hangsúlyos* verselés lehetőségeinek felhasználásával fordítottam. (Ősi *nyolcas*, megket-tőzött ősi *nyolcas sormetszettel* – mivel a sormetszet az eredetiben is megtalálható, többnyire egyetlen biztos irányjelzőjeként az intuíciójára utalt fordító formakeresésének.)

A későbbi korokból származó versek eltávolodnak a népköltésztől, s fokozatosan eljutnak az újasszír korszak érett, kifinomult, urbánus hangjáig. Mint a képzőművészeti párhuzamok is sugallják – s ebben csak megerősített a Louvre hatalmas asszír anyagának a látása –, ezek a korok egy csodálatosan kivirágzott korai klasszicizmus után fokozatosan egy hierarchikus-barokkos rend formáiba merevedtek, s elfullasztó gazdagságuk és hanyatlásában is roppant erejük mellett inkább a begyűjtés, a rendszerezés, a skolasztikus zártság, mint a merőben újat-teremtés jellemzi őket. Itt már megfontolt szerkesztéssel, határozott formaépítéssel, a legkisebb részletéig tudatos, sőt „rafinált” alkotásmóddal van dolgunk, olyasfajta megtervezettséggel, ami irodalmi vetületében megfelel a „műköltészet” fogalmának.

E korok költeményeit (s a Gilgames-eposz idetartozó részeit) az elmondottak megfontolásával *időmértékes* (*jambikus*) verseléssel fordítottam, de az időmértékes verselést hangsúlyosba ját-szattam át, egyszerre akarva érzékeltetni a páratlan erőt és az elfinomultságot, az archaizmust és a modernséget, a skolasztika kötöttségeit és a költészet szárnyalását. (A Gilgames újasszír részeiben pl. $9+9=18$, vagy $9+7$, $7+9=16$ szótagszámú, s még különféleképpen variált, cezúrával kettéosztott, jambikus, illetve hangsúlyossá átrendezhető sorokkal igyekeztem az eredetit vissza-adni.)

Természetesen ezenkívül is igen sok érdekes műhelyprobléma

adódott munka közben, de most csak a legfontosabbakat akartam felsorolni.

Még csak annyit: a sumer-akkád fordítói munkában talán még annyira sincsenek kialakult szabályok, mint bármely más, kevésbé ismert és fordított irodalom tolmácsolása terén.

Évekig lélek-egyedül dolgoztam, elszigetelve, a felfedezés lázában, magam teremtvé magamnak fordítói elveket és szabályokat, anélkül, hogy közelebbről ismertem volna a kortársi vagy akár régebbi rokon vállalkozásokat. Sőt, a körülmények úgy hozták, hogy még legközelebbi barátaim, költő- és fordítótársaim is már csak a kész, könyv alakban megjelent fordítást olvashatták, így nem alakulhatott ki alkotó, a mű fejlődésére visszaható vita munka közben.

A kritika pedig, ha egyáltalán tudomásul vette vállalkozásomat, egy-két tiszteletre méltó kivételtől eltekintve általánosságoknál egyebet alig mondott.

(1966)

MÉG EGYSZER A SUMER-AKKÁD KÖLTÉSZET FORDÍTÁSÁRÓL.

Sumer-akkád fordításkönyveim harmadik kiadásakor megint szembe kell néznem azokkal a kérdésekkel, amelyek egész munkámat végigkísérték.

Először: mint szükséges rosszával: a „nyersből” fordítás jogának elismerésével vagy el nem ismerésével.

Úgy vagyunk ezzel, mint a bűn fogalmával voltak az egyházatyák: pálcát törhetünk fölötte, de egyelőre – s ki tudja, meddig még – elkerülhetetlennek, sőt mit több: szükségszerűnek kell minősítenünk. Jó néhány tartománya az ókori és a nem-európai költészetnek (s egyik-másik a legfontosabbak közül is) föltérképezetlen maradna enélkül. Hiszen alig több szerencsés véletlennél, ha egy költő egzotikus vagy a sumerhoz hasonló rég-halott nyelveket tanul – kötelezővé tenni semmiképp nem lehet. S ameddig ez így van, talán mégis megnyugtató inkább, mint szégyellnivaló, hogy – már-már a lehetetlen megkísértéseként – az egész holt és élő világirodalom az olvasó könyvespolcaira költözik lassanként,

majdnem mindig egyenrangú fordításokban, még ha néha az imént jelzett „nyersfordítási rossz” közbeiktatásával is.

Fordításkönyveim első kiadásának idején meglehetősen szélsőséges nézetek harcoltak egymással, csak-filológiai és csak-versigenlő túlzásokig hevítve a vitát. Megítélésem szerint az utóbbi években helyrcállt az egyensúly: az agresszív filológiai igények visszahúzódtak, de minapi jelenlétükkel üdvösen ráncba szedték az eredeti szövegtől elszakadó költői csapongást; ugyanakkor a költészet immár el nem vitatott elsőbbségével rápirít az öncélú filosz-buzgalomra.

Hiszem, hogy költészet és filológia ekként értelmezett – a költészet elsőbbségét föltételező – egymást-ellenőrzésének fénycsóvái még akkor sem találnak sok kivetnivalót fordításaimban, ha az eredetiből-fordítás igényével világítják át azokat.

A második kérdés: mennyire lehet egyáltalán „hű” vagy „hűtlen” egy nyelvünkön újraalkotott archaikus vagy egzotikus vers szövege? Föltéve persze, hogy valóban újra akarjuk teremteni a verset, tehát megközelítően hasonló hatást kívánunk elérni vele anyanyelvünkön, mint amelyet fényévnnyi távolságra a mi fogalmaink és asszociációink körétől, egyszer valahol elért már.

Olykor a legpontosabb, szóról szóra hű fordítás vezet célhoz (mert az érzékelteti a látás- és gondolkozásmód szinte áthidalhatatlan különbségeit), néha viszont épp a hűtlenség a legnagyobb hűség. Ilyenkor csak közvetetten, kerülő úton fejezhető ki az eredetiben nagyon is közvetlen, magától értetődő gondolat, érzés, indulat.

Talán nem érdektelen utalnom rá: akkád fordításaim befejezése után megint szembekerültem ezzel a nyugtalan és nyugtalanító – mert folyton más és más választ követelő – kérdéssel. Egy, az asszírokénál térben is, időben is sokkal távolabb eső világ, az óceániai szigetek néhol még kőkorszaki kultúrájának, törzsi költészetének átültetése közben. S ami leginkább meglepett: bár a mindnyájunkban ősen-egy-gyökerű emberi sorson kívül jóformán semmi hasonlóság nem köt bennünket ezekhez a népekhez, költészetüket – talán épp az ellentét erejénél fogva – kevesebb áttétellel, hozzáadással vagy elhagyással lehet újratemteni egy mai költészet közegében, mint a sumerokét-akkádokét. Ennek persze valószínűleg éppen az az oka, hogy az utóbbiakkal mégiscsak egy töről fakadtunk, ha jóval későbbi hajtásokként is: négy-

ötezer éves előzmények, utalások, összefüggések barlangrendszerében kell eligazodnunk, s ez körülményesebb, mint hagyományoktól szűz, járatlan úton menni előre.

Ezek után, azt hiszem, önként adódik a harmadik kérdés: mekkora volt (és mekkora lehet) a változtatás pontos mértéke?

Az első könyv – a *Gilgames* – anyagával kétségtelenül szabadabban gazdálkodtam, mint a második, az *Agyagtáblák üzenete* szövegeivel. Nemcsak azért, mert kezdetben csakis saját költészetem törvényei szerint szabhattam meg egy ilyenfajta – lényegében előzmények nélküli – fordítás szöveghűségének határait. Próbát tettem: most se tudnám másként szóra bírni az eposzokat. (Legföljebb ma már több lelkiismeret-furdalással és talán kevesebb bátorsággal hajlítanám magamhoz a szöveget.) Ezek a költemények – a *mi* epikus hagyományainkhoz kapcsolódva – meggyőződésem szerint csakis *így* hitelesek magyarul.

Hozzátehetem: még itt sincs szó semmilyen – a Gilgames-eposz különböző nyelvű modern átköltéseiben eléggé gyakori – szabadosságról. Néhány, a jegyzetben is feltüntetett sor-betoldáson kívül – s ezekben is – arra vállalkoztam csupán, hogy bizonyos képeket, ritmusokat, fordulatokat, meghosszabbítva kissé az eredetit, a mai ember szeme, füle, logikája számára továbbfejlesszek. Ez szinte soha nem változtat a fordítás sorról sorra egyezésén – tükörhűségén sem. A tükör mindig igazat mutat – akkor is, ha egy-egy ráncot kiigazít néha a költemények arcán.

Mindez nem vonatkozik az *Agyagtáblák üzenetére* – ennek a kötetnek a versei még ilyen mértékben sem térnek el az eredetitől.

A szöveg második kiadásán javítottam annak idején; a harmadik kiadás változatlan; bár mindig fölbukkanhatnak új lehetőségek, egyelőre *így* érzem véglegesnek.

(1973)

Rákos Sándor

GILGAMES

ÉKÍRÁSOS AKKÁD EPOSZOK

Az eposz a világmindenség keletkezését és korai történetét mondja el; arról az időről szól, amikor még csak az istenek éltek és harcoltak egymással.

Kezdetben az őskáosz volt csak, mindennek rejtett foglalata. Hímnemű felét Apszunak, nőnemű felét Tiámatnak hívták; mindkét név a vizeket: az édes tengert és a szakadékos tengeri mélységeket jelenti. A világ az ősvízből sarjadt; Apszu Tiámattal Lahmut és Lahamut nemzette, akiknek homályos szerepe Ansar és Kisar rendeltetésével egyezik; az utóbbiak a már két félre: fenti és lenti részre oszlott világot jelentik – az ég boltozatja választja el őket egymástól. A következő nemzedékben már három részre tagolódik a Mindenség: Ann, Enlil és Éa személyében az égi, a levegőbeli-földi és a vízi szférák testesülnek meg. Éa nemzi végül Mardukot, a bölcsék bölcsét. Az isten-utódok szembeszegülnek őseikkel – ezzel indul az isten-háború, a teomachia. Apszut és Mummut, az őskáosz egyik felét Éa legyőzi, de Tiámattal, a női ős-kezdettel, mindenek anyjával nem mer ő se szembeszállani. A harcra Tiámat is készül: szörnyeket teremt, sereget állít belőlük, és a kétarcú Kingura, parancsoló szolgájára, erre az alvilági istenre bízva a teljhatalmat. Amikor az istenek Éa bölcsessége révén tudomást szereznek a megátalkodott készülődésről, hosszas, rémült tanácskozás után Mardukot kéri föl a küzdelem megvívására. Marduk – a teljes hatalomért cserébe – vállalja is a feladatot. Minden égi isten köré gyülekezik, mindenik isten neki adja át a hatalmát. Marduk hosszú harc után győz – a megölt Tiámat testéből teremti az ég és a föld-tengerek épületét. A csillagok felrakásával naptárt, időt szab. Végül Kingu testét agyaggal

elegyítvén, az embert is megteremti. A nagy alkotást Babilonnak, az istenek kapujának megteremtésével fejezi be. Marduk dicséretével végződik a költemény.

ELSŐ TÁBLA

Midőn fönn az ég nevetlen
s alatt a föld szintazonkép;
Apszu, az ős-kezdet, minden
dolgok teremője-atyja
s Mummu-Tiámat ősanyánk még
vizeikkel egybemosódtak;
nem volt szárazföld se, láp se,
s egyike sem az isteneknek;
név nélkül szunnyadott a sors is,
betöltetlen várt a végzet –
Apszu s Mummu-Tiámat akkor
istenekeket nemzettek s szültek:
szülték Lahmut s Lahamut.

Teltek az idők, múltak az idők
s e kettőt még dicsőbben követé
Ansar isten s Kisar istennő.

Nap napra gyúlt, év évre gyúlt,
sokasodtak a napok, gyarapodtak az évek
s egyszer már kettejük fia,
Anu is atyáihoz nőtt föl.
Nemzője, Ansar, saját képe
alkotá őt, gyönyörűséggel.
Anu meg Nudimmudot nemzé,
ki büszkébb volt atyáinál is:
mert okosságban és erőben,

vitézségben párja nem termett!
Hatalmasabb volt nagyapjánál,
hatalmasabb volt Ansarnál is;
akkora hős, olyan erős,
mint Nudimmud, egy sem akadt –
nőtt noha még testvére számos!

Ezek az isten-gyermekek
egy-csapatba egyesültek;
csúfolták Tiámatot, kinevették,
s amint té- s tovarohangáltak,
csúfolkodva elrontották a kedvét:
addig-meddig, hogy ereje megtört,
trónja megingott...

Dúlt-fúlt Apszu, búsult Apszu;
Tiámat szíve megvonaglott;
Mummu dühvel en-csípőjére ütött;
rossz kezdet rosszabb folytatást szült:
viszály készült az istenek között...

Apszu, a nagy istenek őse,
ekként szólott Mummuhoz akkor:
„Szívem öröme, Mummu, követem te!
Készülődj útra, megyünk Tiámathoz!”

Jó szaporán útnak credtek
s érkezve Tiámat elébe,
térdet és főt hajtottak s azonnyomban
az isten-gyermekek
ügyére fordították a beszédet.

Szóra nyitva száját, imígyen
szólott Apszu a Ragyogóhoz:
„Símaképű semmirekellők
szakállatlan, bajusztalan
serege zavarja meg álmodat
s nappalaim nyugalma elrabolja.

Gúzst készítek lábukra-kezükre,
gúzst készítek szilaj lelkükre,
hogy legyen tőlük nyugovásom!”

Hallván Tiámat e beszédet,
haragra gyúl és iszonyúat
kiált s a kiáltással együtt
gonosz terv szakad ki belőle:
„Mit?!. . . Pusztítsuk el, amit teremtetünk?
Ámbár igaz. . . Mi mást tehetnénk?
Gúzsba velük, rontást fejükre,
hogy megkötvé-igézve, moccanatlan
nyögjék ősi hatalmunk erejét!”

Szól Mummu is, szólván szól Apszuhoz,
a dühöngőnek rossz tanácsot készít:
„Menj hát a sötét úton járók ellen!
Nappal akkor majd léssen nyugalomad
s éjszakáid álmát se bántja senki!”
Hallván ezt Apszu, arca fölsugárzott:
előbb is már komisz sorsot szánt fiainak, az isteneknek.
Ölébe kapta Mummút, becézgette, csókolgatta őt a tanácsért.

Visszatérvén, gyűjti maga köré
elsőszületteit és elmeséli
mind a Tiámatnál történeteket.
Le-föl futkosnak a nagy istenek – kiabálnak, veszekednek,
majd elcsöndesülve leülnek, rosszkedvűen.
Éa, a bölcsességben erős, a hatalmas,
az okos Éa, a mindentudó,
a gonosz szándéknak ellene szólott
s varázskört vont Apszu s Mummu köré.
Apszura álmot öntött s víz mélyére
süllyesztette az álomba-kövéltet.
Midőn Apszu már álomban elázott:
tanácsadója, Mummu is
erőtelen, megmozdulni se bír.
Mummu férfi-tagját akkor lemetshi,

jogarát, koronáját elragadja
és en-magát díszíti föl velük.
Lenyűgöztén Apszut, agyonütötte,
Mummut pedig megkötözte, reátérdelt.
Apszu tengerén ütött tanyát;
Mummu rabszíjjon, kényére Éának.
Legyűrte ellenségét, agyonütötte,
vizek mély fenekén fékentartá –
ő maga meg, csillapult szívvel,
pihenni dőlt palota-teremében.
Apszumak nevezte el palotáját –
a szent fáklya *ennek* szívében állott!
Ünnepet ül Éa és Lahamu,
a hős isten s gyöngé arája,
ünnepet ül a Sors házában,
a Rendelések csarnokában,
s lakoma múltán ágyba térve
nemzik az istenek esztét,
a bölcsök bölcsét: Mardukot.
A tenger mélyén, az Apszu szívében,
nemzik az istenek esztét,
a bölcsök bölcsét: Mardukot.

Éa volt a nemző-atyja,
Damkina volt szülő-anyja.
Egy isten-asszony melléből szopott
és dajkálója félelmetlen szívvel
nevelte föl.
Termete ékes, pillantása éles,
tartása szálfá – maga méltó uralkodásra.

Midőn Éa, nemző-atyja reánéz,
örvend és ujjong – megdobog a szíve.
Tökéletesnek teremte őt, kétfejűnek;
méltóságban mindenki mást felülmúl;
tagjai tündöklőbbek az elégnél;
alig-felfoghatók, hozzá-nem-férhetők.

Szeme négy és füle is négy vala,
szájából lángos tűz csapott elő;
négy füllel fülelt, négy szemmel tekintett –
mindent látott és mindent hallott.
Sudárabb a nagy isteneknél, soraikból fejfel kimagaslik;
tagjai fönségesen nőttek, másokéinál ékebben.
„Miféle sarj, kinek a magva ez? Miféle sarj, kinek a magva ez?
Az Ifjú Napnak, a Tavaszi Napnak, az Istenek Napjának sarja ő!
Kicsiny fiam! Édes mézem! Kicsiny fiam! Lobogó vérem!
Fiam, te Nap, fényességes! Ég tűző Napja, fenséges!
Tíz Isten fényessége rajta, bővelkedik dicsőséggel;
félelem parazsa rajta, ijeszt rettenetességgel.”

Nemzé akkor Anu a négy szelet
s megteremté a forgószelet is.
Tiámatot hogy bolygatnák, folyókat
rendelt folyni, sebes sodrással.
Az istenek, miként ostromban, szenvedtek és jajveszékelték,
szívük megtellett gonoszszággal,
Tiámathoz így kiáltoztak:
„Midőn Apszut, szeretődöt eloltá,
meg nem boszultad holtát, félreálltál.
Midőn Anu a négy szelet teremté,
szíved remegett. Ó, jaj már minékünk!
Apszu sorsát, ágyasodét
és Mummuét, kiket legyőzött,
vedd eszedbe! Már egyedül vagy!
S elpihentél, lelkünket veszni hagyván.
Bennünket bizony nem szeretsz te!
Mi belső részünk remegnek, mi szemeink vértől vakulnak!
Támadj föl hát, kelj harcra, bírd le őt,
győzd meg, pusztítsd el; törd, mint tomboló szél!”

Hallván Tiámat szájuk szózatát, kegyetlen tervet szakított szívéből.
„Okos tanácsot adtatok valóban! Szörnyet, sokfélét, teremtek s
készítvén
szörnyű hadat, hadd harcolok hát!

Az istenek, a menny közepetáján, meglapulva reszkessenek a
hírtől:
harcra kelek s iszonyú fegyverekkel sujtok le ádáz ellenségeimre!”

Seregelnék az isten-sarjak Tiámat köré;
járnak-kelnek nagy haraggal, tervet-tervre szőnek;
hadat készítve csapatokba verődnek;
gyerjedezve, acsarkodva veszedelmet szítanak.

A Mélység Anyja, Mindenek Szülője,
rettentő bajvívó-fegyverek gyanánt órjas-testű
kígyókat szült, hegyes fogúakat, kegyetlenül
őrölő állkapcsúakat s méreggel tölté
testüket vér helyett... Bősz sárkányokat is
költött a tenger iszapjából, szörny-taréjú
iszony-lehelőket, miket ha fölugorni
lát az élő vagy állani meredten –
az ijedtségtől szörnyet hal legottan!
Basmukat, lahamukat, veszett kígyókat,
skorpió-embereket, vérivó kutyaakat, jeges viharokat, dühöngő
orkánokat, halpikkelyű férfiakat s bikákat,
akik a harcban könyörtelenek,
félelmet-nem-ismerők, győzhetetlen
fortélyúak – szám szerint tizenegyet
a furcsa szörny-nemekből létrehívott.
Azután a hadbaverődött
istenfiak közül elsőszülöttjét,
Kíngut, vezéri rangra emelé:
a seregek élén vonulást, a csapatok irányítását,
a jeladást fölemelt karddal, a harcra riasztó kiáltást,
a csaták legfőbb vezetését
reabízta – dombhátra állítván őt.

„Fölkentelek s állítottalak, ímé, vezérül istenek fölé!
Az uralkodás minden eszközét, hős Kíngu, a kezedbe adtam!
Főnséges légy, kegyesem, választottam!
Anunnakik fennen dicsérjenek!”

Átadta néki a sorstáblákat, mellére crösítvén szíjjal őket.
„Parancsod légyen megváltozhatatlan, kijelentésed kőszálként
megálljon!”

Így lőn Kingu választott: a n u s á g a
isten-sorsokat kötni-oldani emelé Tiámat elsőszülöttjét.
Szólott az istenekhez: „Szavatok
nyugtassa meg a nyugtalan tüzet!”
Azok pedig hozsánnázva feleltek:
„Dicsőség néked! Harcban fenséges légy!
Reszkessen a dalmahodó Erőszak!”

MÁSODIK TÁBLA

A bosszú művét midőn hatalmassá
érlelé Tiámat és Apszu holtáért a harcot
az utolsóig előkészítette,
mind nyiltabb ellenségeskedést szított
utódjai, az istenek ellen
s szándokát Éának is elárulta.

Meghallván Éa Tiámat beszédét,
a testvérharcon igen elbúsula:
ült napokig, ült hetekig csüggedten,
szívében bánat és harag csatázott –
végül fölállott, dühe csillapultán
s lába lépéseit nagyatyjához
Ansarhoz irányítá s ily szavakkal
köszönté az istent: „Bizony, gyűlöl bennünket
anyánk, Tiámat – most is dühtől őrzöng
s hordát toboroz, hogy majd elveszítsen!
S az istenek soka mellészegődött –
hidd meg, számosan még azok közül is,
kiket, lám, ti alkottatok!
Seregelnék az isten-sarjak Tiámat köré;

járnak-kelnek nagy haraggal, tervet-tervre szőnek;
 hadat készítve csapatokba verődnek,
 gerjedezve, acsarkodva veszedelmet szítanak.
 A Mélység Anyja, Mindenek Szülője,
 rettentő bajvívó-fegyverek gyanánt órjas-testű
 kígyókat szült, hegyes fogúakat, kegyetlenül
 örölő állkapcsúakat s méreggel tölté
 testüket vér helyett... Bősz sárkányokat is
 költött a tenger iszapjából, szörny-taréjú
 iszony-lehelőket, miket ha fölugorni
 lát az élő, vagy állani meredten –
 az ijedtségtől szörnyet hal legottan!
 Basmukat, lahamukat, veszett kígyókat,
 skorpió-embereket, vérivó kutyákat, jeges viharokat, dühöngő
 orkánokat, halpikkelyű férfiakat s bikákat,
 akik a harcban könnyörtelenek,
 félelmet-nem-ismerők, győzhetetlen
 fortélyúak – szám szerint tizenegyet
 e fura szörny-nemekből létrehívott.
 Azután a hadbaverődött
 istenfiak közül elsőszülöttjét,
 Kingut, vezéri rangra emelé:
 a seregek élén vonulást, a csapatok irányítását,
 a jeladást fölemelt karddal, a harcra riasztó kiáltást,
 a csaták legfőbb vezetését
 reábízta – dombhátra állítván őt.
 »Fölkentelek s állítottalak, ímé, vezérül istenek fölé!
 Az uralkodás minden eszközét, hős Kingu, a kezedbe adtam.
 Fenséges légy, kegyesem, választottam!
 Anunnakik fennen dícsérjenek!«
 Átaladta néki a sorstáblákat, mellére erősítvén szíjjal őket.
 »Parancsod legyen megváltozhatatlan, kijelentésed kőszálként
 megálljon!«
 Így lőn Kingu választott: anusága
 isten-sorsokat kötni-oldani emelé 'Tiámat elsőszülöttjét.
 Szólott az istenekhez: »Szavatok
 nyugtassa meg a nyugtalan tüzet!«

Azok pedig hosszánázva felcstck:
»Dicsőség néked! Harcban fenséges légy!
Reszkessen a dalmahodó Erőszak!«»

Hallván Ansar: Tiámat mire készül,
combját ütötte, ajakát harapdálta dühében.
Nem talált szíve nyugodalmat.
Végre szájának parancsot adott, hogy
kiáltozását elharapja.

„Rajta, Éa fiam, vonulj hadba!
A fegyvert, amit készítettél,
emeld föl!
Mummut és Apszut immár agyonverted,
most Kingut is, kinek párja nem termett,
csellel és okossággal törbe csaljad!”

Ám Éa nem hajlott a szóra.

Ansar szólott fiához, Anuhoz:
„Anu, bizony, ő az – hősök hőse!
Fenségesek az ő erői, parancsa ellenállhatatlan.
Menj hát – Tiámat előtt állj meg!
Nyugodjon háborgó kedve, csöndesüljön meg a szíve.
Ha kevés volna a magad szava,
közöld miénket is, hadd csillapodjék!”

Atyja, Ansar szavát hallván, Éa
útnak indult, hogy megyen Tiámathoz.
Elérkezvén az ős-anya elébe,
látta a szörnyű hadi készülődést,
szíve szíinig telt félelemmel. Nyomban
visszafordult, nagy-sietve Ansarhoz,
nemzőjéhez tért, szóval mondta néki:
„Gyöngé az én karom ilyen erővel megbirkózni! Hát visszajöttem!”

Anut pedig szorongás fogta meg,
ijedtében földre sötötte szemét, fejét csóválta;

lecsüggesztve fejét, Éa szintúgy földre tekintett.
Gubbasztottak az Anunnakik is,
bezárt ajakkal, hallgatagon ültek.
„Ki támadhat Tiámat ellen?
Tiámatot le nem győzheti élő!”

Fölállott ünnepélyesen Ansar úr, az istenek atyja,
szólott az Anunnakik seregéhez:
„Ő léssen a mi megbosszulónk; ő, kinek ereje hatalmas!
Dolgunkat jóra viszi végre hős Marduk, mindnyájunk reménye!”

Magához hívta Éa Mardukot
s mondá, midőn négyszemközött maradtak:
„Hallgass reám, atyádra, hős fiam!
Segíts, ha tudsz: könnyíts Ansar szivén!
Járulj elé, lépj egészen közel
hozzá és nyissad szóra ajkadat –
hadd vidámodjék meg bátor szavadtól!”

Örült az Úr, atyja szavait hallván.
Élsietett s Ansar előtt megállott.
Látván őt Ansar, szíve ujjongással
rejt színültig, félsze is el-kihussant.
Repesve csókkal illette a bátrát.
„Csókoló ajkad még be se zárult
s már indulok, szíved kedvét követve!
Ajkad nyílása még nem is csukódott
s máris megyek, hogy vágyadat betöltssem.
Férfi-é vajjon, aki harcba hívott?
Asszony csupán – Tiámat – a dühöngő!
Örvendezzél, vígadj, mivelhogy
hamarosan nyakára léphetsz!
Örvendezzél, vígadj, mivelhogy
hamarosan nyakára léphetsz!”
„Hős unokám, te bölcsesség tudója,
menj hát, indulj Tiámat ellen –
kösd a viharok szekeréhez!”

Örvendett az Úr, hallván őse hangját;
szóval mondá, fölfelelé Ansarnak:
„Istenek atyja, sorsok rendelője!
Megbosszúlom rettegéseidet,
legyőzöm Tiámatot; ám előbb
hívd össze az istenek valahányát;
Ubsukinna szent dombján gyűljön egybe
az isten-nyáj s fogadjon pásztorául;
szavam szavad helyett megálljon,
a sorsok intézője légyen;
mindegyik istennél hatalmasabb
legyen a nevem és másíthatatlan
amit teremtek s hegyként magasodjék
minden időkben ajakam parancsa!”

HARMADIK TÁBLA

Szóra nyitva fönséges száját,
mondá Ansar Gaga vezirnek:
„Szívem öröme, Gaga, hős vezir, te,
cifra veretű bölcs beszédhez értő!
Menj el Lahmuhoz és Lahamuhoz,
hírül adván lelkem parancsát:
»Valahány istene csak van a mennynek
Ubsukinnában egybegyülekezzék!
Csettintve üljenek le lakomához
s falás kenyér, kortyintás bor után
a Megmentő sorsát kijelöljék!«

Menj, indulj máris, Gaga, követem, te,
vidd hírül nékik üzenetemet:
»Bizony gyűlöl bennünket
anyánk, Tiámat – most is dühtől őrzöng
s hordát toboroz, hogy majd elveszítsen!
S az istenek soka mellészegődött.

Seregelnék az isten-sarjak Tiámat köré;
 járnak-kelnek nagy haraggal, tervet-tervre szőnek;
 hadat készítve csapatokba verődnek;
 gerjedezve, acsarkodva veszedelmet szítanak.
 A Mélység Anyja, Mindenek Szülője,
 rettentő bajvívó-fegyverek gyanánt órjas-testű
 kígyókat szült, hegyes fogúakat, kegyetlenül
 örölő állkapcsúakat s méreggel tölté
 testüket vér helyett... Bősz sárkányokat is
 költött a tenger iszapjából, szörny-taréjú
 iszony-lehelőket, miket ha fölugorni
 lát az élő, vagy állani meredten –
 az ijedtségtől szörnyet hal legottan!
 Basmukat, lahamukat, veszett kígyókat,
 skorpió-embereket, vérivó kutyákat, jeges viharokat, dühöngő
 orkánokat, halpikkelyű férfiakat s bikákat,
 akik a harcban könnyörtelenek,
 félelmet-nem-ismerők, győzhetetlen
 fortélyúak – szám szerint tizenegyet
 e fura szörny-nemekből létrehívott.
 Azután a hadbaverődött
 istenfiak közül elsőszülöttjét,
 Kingut, vezéri rangra emelé:
 a seregek élén vonulást, a csapatok irányítását,
 a jeladást fölemelt karddal, a harcra riasztó kiáltást,
 a csaták legfőbb vezetését
 reábizta – dombhátra állítván őt.
 „Fölkentelek s állítottalak, ímé, vezérül istenek fölé!
 Az uralkodás minden eszközét, hős Kingu, a kezébe adtam!
 Fenséges légy, kegyesem, választottam!
 Anunnakik fennen dicsérjenek!”
 Átaladta néki a sorstáblákat, mellére erősítvén szíjjal őket.
 „Parancsod légyen megváltozhatatlan, kijelentésed kőszálként
 megálljon!”

Így lőn Kingu választott: anusága
 isten-sorsokat kötni-oldani emelé Tiámat elsőszülöttjét.
 Szólott az istenekhez: „Szavatok
 nyugtassa meg a nyugtalan tüzet!”

Azok pedig hozsánnázva feleltek:
,Dicsőség néked! Harcban fenséges légy!
Reszkessen a dalmahodó Erőszak!
Küldém Anut, de visszarettent;
félt Nudimmud és visszafordult;

ám jó Marduk, a Bölcsék Bölcse
s Tiámat ellen menni nem fél,
szája nyílik ilyen szavakra:
,Istenek atyja, sorsok rendelője!
Megbosszúlom rettegéseidet,
legyőzöm Tiámatot; ám előbb
hívd össze az istenek valahányát;
Ubsukinna szent dombján gyűljön egybe
az isten-nyáj s fogadjon pásztorául;
szavam szavad helyett megálljon,
a sorsok intézője legyen;
mindegyik istennél hatalmasabb
legyen a nevem és másíthatatlan
amit teremtek s hegyként magasodjék
minden időkben ajakam parancsa!’«
Siess hát, Gaga, menj a hírrel,
hogy a Megmentő sorsát kijelöljék
s léphessen Tiámat színe elé!”

Útnak indult Gaga, ment sietve
s Lahmu és Lahamu előtt
leborult, a földet csókolta.
Majd fölkelvén s előrelépvén meghajolt és szólott eképpen:
,„Ansar, a ti fiatok küldött,
szíve parancsát hogy elmondanám:
»Bizony, gyűlöl bennünket
anyánk, Tiámat – most is dühtől őrzöng
s hordát toboroz, hogy majd elveszítsen!
S az istenek soka mellészegődött.
Seregelnék az isten-sarjak Tiámat köré;
járnak-kelnek nagy haraggal, tervet-tervre szőnek,
hadat készítve csapatokba verődnek;

gerjedeze, acsarkodva veszedelmet szítanak.
 A Mélység Anyja, Mindenek Szülője,
 rettentő bajvivó-fegyverek gyanánt órjas-testű
 kígyókat szült, hegyes fogúakat, kegyetlenül
 örölő állkapcsúakat s méreggel tölté
 testüket vér helyett. . . Bősz sárkányokat is
 költött a tenger iszapjából, szörny-taréjú
 iszony-lehelőket, miket ha fölugorni
 lát az élő, vagy állani meredten –
 az ijedtségtől szörnyet hal legottan!
 Basmukat, lahamukat, veszett kígyókat,
 skorpió-embereket, vérivó kutyákat, jeges viharokat, dühöngő
 orkánokat, halpikkelyű férfiakat s bikákat,
 akik a harcban könyörtelenek,
 félelmet-nem-ismerők, győzhetetlen
 fortélyúak – szám szerint tizenegyet
 e fura szörny-nemekből létrehívott.
 Azután a hadbaverődött
 istenfiak közül elsőszülöttjét,
 Kingut, vezéri rangra emelé:
 a seregek élén vonulást, a csapatok irányítását,
 a jeladást fölemelt karddal, a harcra riasztó kiáltást,
 a csaták legfőbb vezetését
 reábizta – dombhátra állítván őt.
 „Fölkentelek s állítottalak, ímé, vezérül istenek fölé!
 Az uralkodás minden eszközét, hős Kingu, a kezedbe adtam!
 Fenséges légy, kegyesem, választottam!
 Anunnakik fennen dícsérjenek!”
 Átaladta néki a sorstáblákat, mellére erősítvén szíjjal őket.
 „Parancsod légyen megváltozhatatlan, kijelentésed kőszálként
 megálljon!”

Így lőn Kingu választott: anusága
 isten-sorsokat kötni-oldani emelé Tiámat elsőszülöttjét.
 Szólott az istenekhez: „Szavatok
 nyugtassa meg a nyugtalan tüzet!”
 Azok pedig hozsánnázva feleltek:
 „Dicsőség néked! Harcban fenséges légy!
 Reszkessen a dalmahodó Erőszak!”

Küldé Ansar Anut, de visszarettent;
félt Nudimmud és visszafordult;

ám jó Marduk, a Bölcsék Bölcsé
s Tiámat ellen menni nem fél,
szája nyílik ilyen szavakra:
„Istenek atyja, sorsok rendelője!
Megbosszúlom rettegéseidet,
legyőzöm Tiámatot; ám előbb
hívd össze az istenek valahányát;
Ubsukinna szent dombján gyűljön egybe
az isten-nyáj s fogadjon pásztorául;
szavam szavad helyett megálljon,
a sorsok intézője légyen;
mindegyik istennél hatalmasabb
legyen a nevem és másíthatatlan
amit teremtek s hegyként magasodjék
minden időkből ajakam parancsa!”
Siess hát, Gaga, menj a hírrel,
hogy a Megmentő sorsát kijelöljék,
s léphessen Tiámat színe elé!”

Hallván ezt Lahmu s Lahamu,
atyáik, az istenek előtt
keservesen fölkiáltottak;
panaszosan sírtak az Igigik.
„Hogy szóhetett ily gonosz tervet?
Hogy verhetett tanyát szívében ily rontó akarat?”

Seregelték a nagy istenek, gyülekeztek,
Ansar köré, Ubsukinnába;
egyetlen sors-intéző isten se maradt el.
A gyülekezet csarnokában megölelték-csókkolták egymást,
csettintve leültek a lakomához,
haraptak a kenyérből, bort kevertek.
Az édes bor félelmüket elűzte,

gajdoltak, rikkantgattak, úgy vedelték;
torkig teltek a borral, szívük szállva szállott –
akkor Mardukot pásztorul fogadták,
a Megmentő sorsát kijelölték.

NEGYEDIK TÁBLA

Készítettek lakást, fejedelmet, Marduknak;
uralkodóként ült le a tanácsban.
„Dicsőséges az istenek között;
páratlan sorsú, anui parancsú!
Te legnagyobb az istenek között;
páratlan sorsú, anui parancsú!
Mától szavad másíthatatlan:
bárkit lesujthat s fölemelhet;
hamit mondasz, változhatatlan; parancsod porba szögez,
föld alá nyom!

Senki az istenek közül határaidat át ne lépje!
Gondod legyen hajlékaikra,
templomodban számukra hely adassék!
Ó, Marduk, légy istápolónk, segítők –
ímé, minden hatalmat rád ruházunk!
Ülj a tanácsba s fenséges szavaddal
s fegyvered élével sujts a gonoszra!
Uram, a benned bízók sorsán könyörülj meg,
de a rossz-tévő istent tönkrezúzzad!”

Köntöst vontak elő legottan
s szólván szólottak elsőszülöttjükhöz:
„Rendelésed, nagyúr, fölötte álljon minden más istenének:
rombolni vagy teremteni akarj – máris úgy léssen!
Parancsold: tűnjön el a köntös!”

S parancsolt megjelenni újra!”
Parancsolá s eltűnt a köntös.
Parancsolá és újra megjelent.

Teremtő erejét látván az istenek,
hódolának néki: „Marduk király!”
Trónra ültették, jogarral, palásttal
tisztelték meg s hatalmas fegyverekkel.
„Menj hát s oltsd el Tiámat életét!
Vérét a szelek hordják széjjel!”

Midőn az isteni Atyák Bél sorsát ekként kijelölték,
üdv és áldás lőn szent döntésükön.

Íjat hajlít, érc-inú fegyveréül,
nyílveesszót illeszt a fölsvont idegre,
jobbjaiban szörnyű buzogányt emel,
tegzt, íját oldalára akasztja.
Arcát villámfénybe meríti,
lobogó lánggal tölti tagjait.
Hálót bont ki Tiámat vesztésére,
sarkait a négy szél kezébe adja:
Kelet, Nyugat, Észak, Dél szele húzza
feszésre az Anu-adományozta hálót.
Szélvész-vihart, forgószelet, vad orkánt
kavar és föltámasztja sorra valamennyit:
a Négy Szelet, a Hét Szelet, a Zavar-keltőt s Balsors-fölidézőt –
szabadon engedi a szeleket,
Tiámat vesztésére küldi őket.

Ott megmarkolván roppant abúbu-fegyverét,
az Úr porrá-rontó viharszekérre hág;
fogva két-két tüzes mén jobbról s balról
rúdja mellé: „Elárasztó”, „Kegyetlen” s „Megölő”,
„Ráró-szárnyú” –
méreggel töltvék horgas fogaik;
maguk az eltiprást és legázolást kitanulták;

harcban hősök, küzdelemben kemények,
elő-özönölnek jobbról s balról.
Marduk harci köntöse Borzalom, Marduk harci köntöse Rettenet,
iszonyú fény beborítja fejét;
útnak ered, Tiámatra kirobban,
arcul fordulva rá, futton fut, hogy elérje!
Szájréséből parázs módjára süt vörös-agyag nyelv, bűvös erejű,
kezében fű, amely fölszívja majd a nyálban benne-égő mérgeket.

Köréje gyűltek a nagy istenek, köréje gyűltek valahányan;
köréje gyűltek és hangos torokkal magasztalták Béli, Éa hős fiát.
Az Úr pedig vesébe-látón pillantott Tiámatra; szeretője
Kingu szívét is át- meg átkutatta;
tekintetétől Kingu tervei rossz fonálként összegubancolódtak;
balul ítélt, visszakézzről esett mindenik tette, mint az esztelennek.

Az istenek, akik Kingu nyomában
jártak – torlódva torpantak, ijedten.
Tiámat meg felordított vadul,
dühös káromlás párállott ki torkán:
„Lám csak az Úr, a Megmentő, a Fölkent!
Akiért édes bortul részegültek!”

Fölemelvén roppant abúbu-fegyverét,
Tiámathoz az Úr ekként szólt:
„Éles foggal te reánk agyarkodtál,
mérget neveltél, hadat készítettél.
Hogyan mertél dacolni az Atyákkal,
setét haraggal meggyűlölve őket?
Hogyan merted Kinguval, szeretőddel,
bitorolni az anuság hatalmát?
Ansar ellen, az ég királya ellen, kárt és veszélyt cselekedni akartál
és bosszút venni én atyáimon, az okos tanácsú isteneken?
Most hát készülj, kapj fegyverre s kerülvén
arcul reám, vívjunk meg becsülettel!”

Bél hangos szavát hallván, Tiámat
eszeveszett dühvel tajtékozott;
két lába, mint gyökeréből szakadt két nagy szálfa,
zuhanva megindult.
Majd fölviijogott kés-torkú keselyként,
átokszavait a szelekbe szórta – átokszavait és varázsigét.
Körésergelték az istenek, harcra élesítvén fegyverüket.
Törni egymást rugaskodtak keményen Tiámat és istenek-bölcse
Marduk,

rugaskodtak nagy halállal kezükben –
ám az Úr vetett hálójába Tiámat vakul belclépett
s ijedtében nagyra-tátotta száját;
akkor Marduk küldé a szeleket, Tiámat szájrésébe valamennyit,
hogy, bár akarta, sem csukhatta többé össze szétnyílt ajakát;
a szelek megtöltötték bensejét,
szíve elakadt, hab hörgött ki torkán;
az Úr pedig tollas nyílveaszéjét a Ragyogó mellébe lőtte,
majd pallosát reáivé, derékban egy csapással kettészakasztván.
Meggyőzvé őt, eloltván életét,
sarka alá gyúrt tetemét taposta.

Sereg közül vezért kikapván, széjjelszórta népét, az isten-hordát;
megreszkettek s félszből mozdulva csak, menekülni vágytak az
istenek.

Ám Bél rabul ejté s erős hurokkal hálójához kötözte őket;
fegyvereiket összerontá; eb testüket barlangba zárta.
Sírásukra feldübögött a föld, jajjaikba a menny-ég belerezzent.

Tömlöcben a Tizenegy Teremtmény is, az iszony-lehelők, kik
rémülettel
riasztják az élők szívét. Vértajték vasba vert tagjaikat beborítja.

Bosszúját vette Marduk Kingun is – ledöntvén, földre nyújtá
s átaladta a halál istenének.
A bitorolt sorstáblákat letépte melléről és pecsételvén pecséttel,
maga nyakába kötötte őket.

Ellenségen győzedelmet aratván – kit megölvén, kit meg
rabszolga-szíjra
űzvé – Ansarnak dicsőséget szerzett
hős Marduk, Éa szándokát betöltvén.

Majd Tiámathoz térült diadallal,
térdevel nyomta, lábával taposta:
csatabárdját fejébe vágta, kegyetlenül ketté hasítá;
üres ereit késsel átalmetszé –
majd a tetemet az Északi Széllel rejtekhelyre vitette.
Látván atyái ezt, örvendeztek, ujjongtak,
s uralkodóhoz méltó üdvözlő-ajándékot
küldtek Marduknak.

Pihent az Úr, a holttestekre nézett
s bölcs gondolat, művészies terv fogant szívében.
Kettévágta Tiámat törzsét, két félre, mint kagylót, osztotta;
egyik feléből teremtette a magas égnek kupoláját;
zsilipeket rakott alája, zsilipek mellé őrizőket
s megtiltá, hogy a fenti vizeket parancsa nélkül kieresszék.

Végighaladt Bél a nagy égen, végighaladt, szemlélte művét.
Nudimmud háza ellenében, Apszu fénylő hajléka mellett
megállott, s gonddal méregetvén az Óceán fölépítését,
hasonmását is megformálta, megalkotta az Ésarrát is,
megalkotta az Ésarrát is, megformálta az égnek boltját:
Anu, Enlil és Éa isten városát felmagasította.

ÖTÖDIK TÁBLA

Székhelyet teremtett az isteneknek.
Csillagkép-hasonuk gyanánt a Lumasi-csillagokat
az égre fölszegezte.
Mégmérte az esztendőt,
felosztá szakaszokra,
tizenkét hónapja fölé eggyel-egyen
három csillagot rendelt.
Megjelölvén az évnek napjait,
Níbirunak székhelyet szentelt, köré feszes övet vont.
Hogy ne kísértsen vétek, tévedés:
Enlil s Éa helyét is kijelölte.
Kaput nyitott ki mindkét oldalon,
balra-jobbra erős reteszt rakott föl;
az égbolt tető-csúcsát Tiámat legbensőbb bensejébe helyezé.
Fölragyogtatta Nannart fényesen, reábizta az ég őrizetét:
villanjon, mint a zord éj ékszere, sugáraival mérje az időt.
„Hónapról-hónapra, jöjj csak elő, lépj ki az ékes tiarából;
hó elején, a föld fölött ragyogva
hat napon át szarv alakban világíts;
hetednapon fél-koronát utánozz,
sabbátu-napon állj szembe a Nappal!
Ha pedig a látóhatáron utólér a Nap tüzes fogata,
attól fogva izzó korongod kisebbedve ragyogjon!
Bubbulu-napon közelítsd meg a Nap-pályát, majd
a harmincadik napon újra szemtől-szembe kerülj a Nappal!
Adj jósjelet, útján haladván.
Közeledvén hozzá, ítéld meg!”

. . . . .

Hallván Marduk az istenek szavát,
nagy jeles művet teremteni vágyott.
Szóval mondja, fölfeleli Éának,
szíve szándékát ekként közli véle:
„Vért kötök meg, csonttal csipkézem a húst;
imé, életre hívom Lullát! »Ember« legyen a neve!
Megteremtem Lullát, az embert!
Tiszte s kötelessége legyen az istenek szolgálata,
öröme az ég és alvilág urainak!
Az istenek útját is okosan
egyengetem:
egyformán tiszteltessenek, de mégis
két részre osztom őket!”

Szóval mondja Éa Marduknak,
szíve szándékát ekként közli véle:
„Egy istent kell fölládoznunk avégből,
hogy véreből embert teremtsünk!
Gyűljön össze hát valamennyi isten!
Egyet fölládozunk közülök,
a többi békességben élhet!”

Összehívta Marduk az isteneket,
nyájas beszéddel utasítva őket.
Szóra nyitva száját, parancsot oszt,
Anunnakikhoz imígy szól szavából:
„Bízvást igazat szólottam imént,
igazmondó lévén teljes szívemből.
Mondjátok meg, ki volt, aki viszályt
szított s fölkelésre bujtva Tiámatot,
harcot kevert?

Áldoztassék föl a bajkeverő! Áldoztassék föl, aki harcot kezdett!
Büntetését el kell szenvednie! Nyugodjatok meg, üljetek le
tüstént!”

Hallván Marduk hangos torkuk beszédét,
orcái, mint kelő Nap, fölragyogtak.
„Legyen hát, miként második Báb-ili, melynek művét oly igen
kívántátok;
épüljön föl a város, a lakóhely!”

Vállukon hordták, kosárban, a téglát
az Anunnakik, falat építettek,
falat raktak egy kerek esztendőn át;
midőn a második év elközelgett
Apszu tornyát, a magasat, fölrakták:
benne Marduknak, Enlilnek, Éának lakóhelyet szenteltek.
Dicsőségben trónolt előttük.
Észagila
szent művét befejezván,
az Anunnakik csapata tulajdon hajlékaikat építé meg.
A nagy istenek királya köré, Marduk köré gyűltek valahányan.
Leültek a fenséges trónteremben, melyet lakóhelyéül teremtetek.
Atyái, a nagy istenek előtt szavát így hallatta:
„Imhol, székhelyetek, Báb-ili!
Ujjongjatok, örvendjete hát
a szent helyen!”

Leültek akkor a nagy istenek,
leültek, tányért raktak maguk elé.
Leültek benn, örömnünnepet ültek,
Észagilában ültek lakomát.
A jeleket meghatározták, a rajzokat elkészítették.
Az istenek székhelyeit égen és földön megjelölték.
Az istenek hamarsággal leültek,
közöttük ült a hét sors-isten is.

Előltartotta Enlil az íjat, magasra földobta előttük;
a hálót is, amelyet készített, látták az istenek, atyái;
látták az íjat, a szépalakút,
remekelt művét dicsérték atyái.
Előlemelte Anu magasra, szólott istenek gyülekezetében.

Letette az íjat,
nevét így nevezte:
„Hosszú” az egyik, a másik „Erős”,
a harmadik meg „Íj-csillag az égen”!
Megjelölte helyét fönn.

Íja sorsát hogy már megjelölte,
trónját dobta föl
az égre.
Nevét fenségessé
tette.

„Ha ő száját szóra nyitja, kőbe kell vésni beszédét!
Mindennél nagyságosabb legyen!
Marduk neve magasztaltassék, magas kőszálként magasodjék!
Hatalma mindenható legyen: járom az ellenség nyakán!
Feketefejúk pásztora legyen!
Dicsősége megőriztessék késői korokig!
Atyáinak áldozzék
áldozatokkal!
Gondja legyen hajlékaikra, istenségük tiszteletére!
Áldozat füstjét szagoltassa velük!
Megépíté Báb-ili földi mását,
Észagilát székhelyül alapítá.
Ha ő száját szóra nyitja, kőbe kell vésni beszédét!”
.....

HETEDIK TÁBLA

Megőrizze mindezeket az ész, mondogassa mindezeket a száj;
bölcs és tudós vitatkozzon rajt;
apa fiának, vezető a népnek fejtegesse, oktatván türelemmel;
a pásztor és a barmok terelője nyissa meg fülét, úgy figyeljen!
Bízzatok mindnyájan Mardukban, az istenek megmentőjében –
s virul a föld, virul az ország, bőségben élhetnek lakói!

O, mert erős a Marduk karja, parancsa változtathatatlan!
Ha ő száját szóra nyitja, kőbe kell vésni beszédét!
Ha ő fejét elfordítja, akkor is lát négy szemével!
Ha ő bús haragra lobban, színe előtt nincs megállás!
Koppant nagy Marduk – esze éles,
jósága, mint a világ, olyan széles!
A vétkező, a bűnben részes el nem bújhat soha előle,
de az igazság s bölcs tanítás mindenkoron megáll előtte!

A HÉT GONOSZ SZELLEM

Egy nagyobb teomachia, istenek közötti háború részlete az eposztöredék. Úgy látszik, hogy Anu, a mennyek ura, a főisten, isten-társainak hatalmára tört. Enlil, a levegőég ura, Éával, a tengerek istenével szövetséget kötött Anu ellen. Anu serege a hét gonosz szellem, akik mindent elpusztítanak, mindenkit megfélemlítenek. Enlil és Éa az ég vigyázását Samas napistenre, Szin holdistenre és Istárra, az esthajnalcsillagra bízta. Anu szellemcserege Szint viharfelhővel takarta el; Samast és Adadot, a viharok istenét elpártolásra bírták, Istár pedig önszántából állott Anu mellé. Enlil nem akart belenyugodni a vereségbe, újabb segítséget kért Éától. Éa mindig győzedelmes fiát, Mardukot küldte segítségül...

.....
„Zúgó szélviharok, pusztító istenek ők.

Hét Gonosz Szellem, a baljóslatú Menny Gátja szülötte rontó
gazok.

Balsors-idéző valahány, jaj, balsors-fölidéző;
naponkénti kártévők, kik kegyetlen
szívvel ölik az élet, ahol érik.
Első közöttük ama Déli Szél.
Második a Sárkány; tüzet okádó
torkából soha senki meg nem szabadult még.

Harmadik a Párduc; porontyainkat szájában ragadja el a
Dühöngő.

Negyedik a Kígyó, az Ijedelmes.

Ötödik az ordító Hím-Oroszlán; annak szíve meghátrálást nem
ismer.

Hatodik a Felforgató Vad Orkán – isten és ember ellen egyként
lázad.

Hetedik a Déli Vihar – fojtó szél; ádáz bosszút áll bármelyik
halandón.

Heten vannak, heten, Anu hírmondói, dühöngő mind a hét;
vihar-szárnyon szálló, szélvész-sörényű, fekete-fekete falka;
országot-várost meredek sötétedésbe taszítanak.

Az ég puszta téerein el-tova rohanók, igen, ilyenek ők;
a menny boltját beláthatatlan tetőitől le az aljáig sűrű
felhőgomolyba borítják.

Kerekedő szél lengedezése, világos nappalokat is barnás-szürke
ködökbe göngyölő, igen, ilyenek ők;

alászánguldanak Imhullu vad szelével.

Adad eláradó hatalma, zavarok okozói,

az istenség jobbján loholók.

Villámként az égaljat beragyogják;

vért szomjazva váltig bolyongnak útakon.

Lépkednek a távoli égen, Anu lakásán át- meg áthaladnak –
nincs ki szembeszállana velük!”

Hallá Enlil e híradást és igen-nagyon szívére vette.

Áával, az ég nagy fejedelmével tanácskozáván:

Szint, Samast és Istárt bízta meg, hogy a Menny Gátján rendet
tartánának.

Az ég fölötti hatalmat megosztá

gyermekai, a három istenek közt.

Szünetlenül, éjjel és nappal, résen lenniök parancsolá.

A Menny Gátján pedig táncot járt a Hét Gonosz –

Világító-Szint körül eltakarták.

Samast, a férfiast meg, hős Adaddal együtt,
pártjukra vonták a vad lázadók.

Míg Istár Anu atya fényességes hajlokába költözött, így remélvén,
hogy az égi hon királynője lészen.

. . . . .

Szin, a sötétbe-takart, nem vonult be uralkodói házába.

Anu hírmondói, a gonosz istenek, a kártévők, fölkerekedtek éjjel
átkot idézve;

az ég lejtőin rajban lerohtak s rontó szélvész-ként zúdultak a
földre.

Látván Enlil a mennyég tetőin férfias Szin elsötétülését,
ekként szólott Nuskuhoz, követéhez:

„Követem, Nusku, vidd a vén tengerhez
üzenetemet fiamról, az orvul elsötétített Világító-Szinről;
vidd hírül a tengerben lakozó bölcs és bátor Éának!”

Megtartotta ura parancsát:

a tengerhez, Éa lakóhelyére, sietett Nusku nem lankadó lábbal;
a nagyúr, a dicső uralkodó, bölcs és bátor Éa színe elé.
Enlil üzenetét az Úrnak megjelenté.

Hallván Éa, a tengerben lakó, Enlil atya komor üzenetét,
ajkába harapott és jajveszékelt.

Majd szólította fiát, Mardukot s tudtára adván a hírt, rendelé:

„Fiam, Marduk, sebtén útnak indulj!

Világító-Szint orvul eltakarták,

ábrázata az égen megsötétült;

Hét Gonosz Szellem, szörnyű, ijedelmes,

rontó szélvész-ként támadott a földre,

Déli Viharként zúdult a világra;

Világító-Szint körül eltakarták,

Samast, a férfiast meg, hős Adaddal együtt

pártjukra vonták a vad lázadók.”

. . . . .

A T e r e m t é s szerint Marduk formálta az embert, de a korábbi mítoszban az anyaistennő és – a második változatban – a leghatalmasabb istenek gyúrták agyagból és egy isten véréből: dologra, szolgálatra, a föld művelésére teremteették.

I

Kiáltottak az istennőhöz.

A nagy istennőhöz, a bölcshez, az istenek segítőjéhez,
Mamihoz ekként kiáltottak:

„Isten-anyánk, teremts hát embert! Anyai tested melegéből,
verejtékkal, véres lucsokban hozd az emberfiát világra.
Szülőanyánk, ne késlekedj hát! Az ember hiányzik a földnek!”

Felséges száját szóra nyitja Mami s így szól az istenekhez:
„Én, egyedül, bármint szeretném, nem szülhetem világra mégsem!”

Enki is szóra nyitja száját s nem késik hatalmas tanácsa:
„Egy istent kell előbb megölnünk! Annak húsát s véré,
Ninhurszag,
jó agyagos földdel keverd el – ebből formáld az ember testét!”

A felső és alsó világ már elválasztatott a vizektől,
 istenek és istennők sorra méltó helyüket megtalálták,
 állott a föld, szilárdan állott, kiemelkedett a vizekből,
 csatornák és árkok futása a megszabott mederbe térült,
 a Tigrist és az Eufráteszt sáncokként övezték a partok;
 ekkor Anu, Samas és Enki, valamint a hatalmas Enlil
 s a hét Anunnaki a szent ház tanácskozó termébe gyűltek,
 számot adtak a teremtésről, majd így beszéltek tanakodva:

„A felső és alsó világ már elválasztatott a vizektől,
 csatornák és árkok futása a megszabott mederbe térült,
 a Tigrist és az Eufráteszt sáncokként övezik a partok,
 hasznunkra s kedvünkre való mi van még hátra, mit teremtsünk?
 Ó, Anunnakik, sors-teremtők, ti hét hatalmas istenasszony,
 hasznunkra s kedvünkre való mi van még hátra, mit teremtsünk?”

Válaszolták az Anunnakik, a hét hatalmas istenasszony,
 a sors-teremtő Anunnakik válaszolták az isteneknek:
 „Uzumában, ég s föld határán, megöljük a két Lamga-istent;
 vérüket a földre folytatjuk s ebből az istenvér-sarából
 formáljuk meg az e m b e r testét...

Az istenek szolgálatára népesítse e m b e r a földet;
 szabja meg a dolgok határát, imádásra szentélyt emeljen;
 hátaskosarában téglát hordjon és deszkát és cédrusgerendát;
 cövekkel jelölje a mesgyét, dülönként más-más nevet adjon;
 a határokat megjegyezze, a határokat védten védje;
 a csatornák és árkok medrét helyes irányba igazítsa;
 határköveket állítson föl; öntözze meg a szomjas földet;
 nemesítsen növényeket; városfalak kövét lerakja;
 sarlóval gabonát arasson, a kalászkat hordja csűrbe!
 Építeni az ember dolga, rendben tartani gazdaságát,
 az ország erejét növelni... És megadni az isteneknek
 az illő részt minden javakból...

Hideg vizet önteni ki a szent helyek kövére, s tenni,
amit a szertartás előír. . .

Ulligarra s Szalgarra legyen méltó neve az embereknek.
Sokasítsák meg barmaikat, az ország erejét növeljék
s tiszta szívvel, tiszta ajakkal zengjék Enul s Ninul hatalmát!”

Istár a termékenység istennője, szinte maga a buja természet. Nem közli a szöveg, miért indul az alvilágba, hiszen a tavaszünnepi játék minden nézője tudja: a természet (Istár) időnként elenyészik, azután új életre ébred. Nővére, az enyészet Ereskigálja megijed a buja istennő jövetelének híréből: azt hiszi, hogy halott országába is életet, szaporodást akar hozni, hogy hatalmára tör. Megparancsolja: vele is úgy bánjanak, mint a halottakkal szokás. Az alvilágnak hét kapuja van; mindegyik kapu őre elvesz valamit Istár ruházatából, az első ékét: gyöngyös süvegét, az utolsó még szemiremkendőjét is: meztelenül kerül végül Ereskigál elé. Magyarázatot kérne az ellenséges fogadtatás miatt, de nővére meg se hallgatja: parancsot ad Namtarnak, pusztítsa el Istárt bajjal, betegségekkel. Ezalatt a földön megszakad minden szaporodás; a terméketlenség emberek-istenek között ijedelmet kelt. Papszukkak, az isteni hírnök Szin előtt panaszkodik, de Éa is meghallja szavát. Éa segíteni akar: Aszúsu-námirt teremti, hódítaná meg Ereskigál szívét, s lopná el tőle az élet vizét, Istár felélesztésére. Az alvilág úrnője azonban észreveszi a cselt, és örök sanyarúságra ítéli Aszúsu-námirt. Végül mégis Éa menti meg Istárt: szerelmesét, Tammúzt küldi le érte, utasttván az ifjú istent, hogy a zene, a tánc hatalmával hasson Ereskigálra, s járjon közbe nála kedveséért. Ereskigál el is engedi bűgát. Istár diadalmasan indul föl a fényre. A kapuknál minden ruháját, ékét visszakapja – teljes pompájában térhet meg az életre.

Istár, fölséges királynő, Kurnugéa kapujához,
a sötétség kapujához siet nagy igyekezettel.
A sötétség háza felé, Irkalla hajléka felé
siet Istár istenasszony, Nannar tűzvérű leánya.
A sötétség háza felé, melyet oda nem hagyott még
senki, soha, benne-élő; a sötétség útját járva,
melyről nincsen visszatérés...

A sötétség háza felé, melynek vakond-féle népe
régén elszokott a fénytől. Földet és agyagot esznek
lenn a fény-nem-járta mélyben, ember-nem-látta sötétben,
dideregve, a halottak. Tollruha, mint a madaré,
fedezi el talpig őket. Por lepi be a kilincset,
por lepi az ajtó zárát...

Midőn érkezett Istár Kurnugéa kapujához,
szólítá az ajtónállót: „Hallod-e, te ajtónálló!
Nyisd ki a kaput előttem, hadd lépek be szépszerével!
Ha nem nyitod ki előttem, nem engedsz be szépszerével,
bizony betöröm ököllel, kitépem a kapufélfát,
lábbal taposom a zárát, úgy jutok a kapun túlra!
S jaj akkor a földi népnek! A holtak élére állok
s fölvezetem, föl a fényre – föl én, hidd meg, valamennyit!
S még hozzá olyan éhséggel-szomjúsággal verem őket
-- szerelemmel megetetvén, megitatván életvízzel –
hogy mindegyre éhesebben-szomjasabban barangolnak
s akit csak találnak, élőt, iszonyú agyarra kapván,
vérét italul megisszák, húsát étkül föl zabálják!”
Így felel az ajtónálló, így felel a tűzvérűnek:
„Állj meg, úrnő! Csendesebben! Ne dönts kaput, ne törj zárát!
Megyek és jelentem jöttöd Ereskigál asszonyúrnak!”

Bemegyén az ajtónálló s Ereskigál elé járul:
„Istár küldött, asszony-nénéd: kapudon kér bebocsátást!
Istár, a buja szerelmes, az éhes, a telhetetlen,
itt ácsorog kapud előtt – levágyik az alvilágba!”

Ereskigál, meghallván ezt, sárgán, mint tört tamariszkusz,
mint dőlt nádszál, legörbölve, fájdalmasan így kiált föl:
„Jaj néki! Hát hova tette eszt, hogy ilyenre gondol?
Ó, a buja, a tűzvérű, hol vesztette el a szívét?
Vizet isznak itt az árnyak, dohos víz az Anunnakik
itala és én, kit méhsör illetve rangom után meg,
bizony vízzel kell beérjem! S agyagot zabálok én is,
mint az Anunnakik s mint a többi alvilági lélek!
Sírok, sírok, sírván sírok – sírok az emberfiáért...
Siratom az erős férfit, akit sorsa idefordít
s asszonya puha öléből feje kemény kőre koppan.
Siratom a gyöngé asszonyt, akit sorsa idefordít
s embere kemény karjából dereka a sárba loccsan.
Siratom a pici gyermek abbahagyott nevetését –
idelenn, a sötét szalmán, nincs több oka nevetésre.
Menj hát érte, ajtónállól! Nyisd ki a kaput előtte!
S bánj vele a sötét ország ősi törvénye szerint!”

Kimégyen az ajtónálló, nyitja a kaput előtte:
„Lépj be, úrnő! Földiszítve Ereskigál palotája!
Lépj be, úrnő! Ünnepezve vár az alvilági nép!”

Föltáru az első ajtó, előlép az ajtónálló
és a tűzvérű Istártól gyöngy-süvegét elveszi.
„Gyöngy-süvegem, ajtónálló, miért veszed le fejemről?”
„Lépj be, úrnő, és ne kérdezz! Ereskigál így parancsolt
és parancsát tenni kell!”

Táru a második ajtó; előlép az ajtónálló
s Istártól fülönfüggőjét, a tűzkövé, elveszi.
„Fülönfüggőm, ajtónálló, miért veszed le fülemről?”
„Lépj be, úrnő és ne kérdezz! Ereskigál így parancsolt
és parancsát tenni kell!”

Táru a harmadik ajtó; előlép az ajtónálló
és Istártól nyakban hordott ékes láncát elveszi.

„Nyakláncomat, ajtónálló, miért veszed le nyakamról?”
„Lépj be, úrnő és ne kérdezz! Ereskigál így parancsolt
és parancsát tenni kell!”

Táru a negyedik ajtó; előlép az ajtónálló
s Istártól, a tűzvértől, gyémánt tűjét elveszi.
„Gyémánt tűmet, ajtónálló, miért veszed le ruhámról?”
„Lépj be, úrnő és ne kérdezz! Ereskigál így parancsolt
és parancsát tenni kell!”

Táru az ötödik ajtó; előlép az ajtónálló
és Istártól szép csipője varázsövét elveszi.
„Varázsövem, ajtónálló, miért veszed le csipőmről?”
„Lépj be, úrnő és ne kérdezz! Ereskigál így parancsolt
és parancsát tenni kell!”

Táru a hatodik ajtó; előlép az ajtónálló
s Istártól gömbölyű karja fém-csatjait elveszi.
„Fém-csatomat, ajtónálló, miért veszed le karomról?”
„Lépj be, úrnő és ne kérdezz! Ereskigál így parancsolt
és parancsát tenni kell!”

Táru a hetedik ajtó; előlép az ajtónálló
s Istártól az utolsót is: lenge leplét elveszi.
„Lenge leplem, ajtónálló, miért veszed le ölemről?”
„Lépj be, úrnő és ne kérdezz! Ereskigál így parancsolt
és parancsát tenni kell!”

Dideregve, anyaszülte-meztelenül lépett Istár
Ereskigál színe elé, Kurnugéa országába.
Száját szóra fölnyitotta a tűzvért s nekitámadt
nővérenek, ezt kiáltván: „Átkozott légy! Elraboltad
gyönyörűszép fejkendőmet, nyakláncomat, fülönfüggő
ékszeremet, gyöngyös tűmet s jaj, varázsövem kövét is!
Elraboltad fém-csatomat, buja karom ékességét
s letéptetted legutolsó lenge leplem is ölemről!”

Ereskigál feldühödve Namtarhoz lép ily szavakkal:
„Rajta, szolgám, zárd e szajhát palotámnak börtönébe!
S büntetésül szabadítsd rá mind a hatvan betegséget!
Küldd a szemek betegségét hitegető szemek ellen;
küldd a karok betegségét bujtogató karja ellen;
küldd a lábak betegségét félre-lépő lába ellen;
küldd az elme betegségét vérben-fővő feje ellen;
küldd a belsők betegségét tűz-poklú belsője ellen;
küldd mindenkinek betegségét minden bűnös tagja ellen!” .

Amióta Istár úrnő Kurnugéába leszállott,
amióta Ereskigál palotája börtönében
sóhajtozik dideregve, sóhajtozik bús fogolyként –
azidőtől nem folytatja kormos bika tehénkéjét,
azidőtől nem hágja meg szamárcsődör kancácskáját,
azidőtől nem öleli emberfia feleségét:
aluszik a férfi külön, egyedül szundít az ágyon,
aluszik az asszony külön, egyedül forog az ágyon.

Az istenek követének tekintete földre csügged,
Papszukkálnak tekintete földre csügged szomorúan;
könnyet hullat, gyászruhát ölt; sírva megtépi szakállát.
Majd a hatalmas Bolyongó, Nannar színe elé járul,
majd a teremő Éának tengeri trónja elé rogy:
„Amióta Istár úrnő Kurnugéába leszállott,
amióta Ereskigál palotája börtönében
sóhajtozik dideregve, sóhajtozik bús fogolyként –
azidőtől nem folytatja kormos bika tehénkéjét,
azidőtől nem hágja meg szamárcsődör kancácskáját,
azidőtől nem öleli emberfia feleségét:
aluszik a férfi külön, egyedül szundít az ágyon,
aluszik az asszony külön, egyedül forog az ágyon.”

Meglágyul Éa nagy szíve a földiek nyomorától
s bölcs eszével egy lélegző játék-emberkét kigondol.
Megteremti ezt az embert, hívja Aszúsu-námír-nak
s szemébe bűvös erőt önt. „Menj, Aszúsu-námír szolgám,

Kurnugéa kapujához s bűvös erejű szemeddel
addig nézz kilincsré, zárra, amíg megnyílik előtted!
Hét ajtónak hét küszöbén ép bőrrel ha átalléptél,
Ereskigál elé járulj! Akadjon meg szeme rajtad,
szeressen meg, kívánjon meg s te jó szívvel töltsd a kedvét!
S midőn szíve megnyugodott, midőn kedve Napja feljött,
eskesd meg az istenekre, élők és holtak hitére,
hogy kérésed, bármi legyen, kész-örömetst teljesíti.
Azután – mintha véletlen! – vesd föl szemed a tömlőre,
mely az élet vizét őrzi s ekként szólj Ereskigálhoz:
»Ürnőm, adjál nékem innom ama tömlő hús vizéből!«

S ha már a tömlő kezében, igyekezz, amely hamar tudsz
Istárhoz, a bús fogolyhoz – sebtén itasd meg belőle!”

Megy Aszúsu-námir szolgál Kurnugéa kapujához
s bűvös erejű szemével addig néz kilincsré, zárra,
amíg megnyílik előtte. Hét ajtónak hét küszöbén
ép bőrrel mind átallépett s Ereskigál elé járult.
Meg is akadt szeme rajta, megszerette, megkívánta
s ő jó szívvel tölté kedvét...
S midőn szíve megnyugodott, midőn kedve Napja feljött,
esketi az istenekre, élők és holtak hitére,
hogy kérését, bármi legyen, kész-örömetst teljesíti.
Azután – mintha véletlen! – veti szemét a tömlőre,
mely az élet vizét őrzi s ekként szól Ereskigálhoz:
»Ürnőm, adjál nékem innom ama tömlő hús vizéből!”

Ölére üt Ereskigál, ujjába harap e szóra:
„Olyat kívánsz, te halandó, amit nem szabad kívánnod!
Ezért átkom száll fejedre, tagjaidra átkom kúszik...
A fazekak maradéka legyen ételed ezentúl,
a csatornák poshadt vize legyen italod ezentúl,
fal tövében a szállásod, kőküszöbön a hálásod,
részeseges kötekedőktől sose legyen nyugovásod!”

Éa, a jóságos isten, erre újabb cselt eszelt ki.
„Tammúzt, Istár szeretőjét, mossátok meg tiszta vízzel,
kenjétek meg jó olajjal s szép-mintájú, cifra-csattos
ruhába öltöztessétek! Adjatok kezébe flótát,
szépen szólót, drága-mívút s keze alá táncosnőket,
kik szökellve perdüljenek-forduljanak flótaszóra!
S szálljon alá Tammúz isten, szálljon alá víg zenével,
szálljon alá táncosnőkkel a sötét Kurnugéába,
Ereskigál örömére, a fekete palotába!

Alászálla Tammúz isten, alászálla víg zenével,
alászálla táncosnőkkel a sötét Kurnugéába,
Ereskigál örömére, a fekete palotába!

Ereskigál látja Tammúzt, hallja flótája zenéjét,
nézi a víg táncosnőket – és szíve öröme gyúl.

Szól Namtarhoz, követéhez: „Menj, Namtar, Égalginába,
csiholj szikrát küszöbéből, keményen koppants kövére!
Riaszd föl az Anunnakik csapatát és bevezetve
a törvényház csarnokába, ültess aranytrónra őket!
Küldjed színük elé Istárt s szemük előtt hints fejére
csöppnyit az élet vízből. S ha a tűzvérű megéledt,
vezesd föl az alvilágból...”

Megy Namtar Égalginába, szikrát csihol küszöbéből,
keményen koppant kövére. Riasztja az Anunnakik
csapatát és bevezetve a törvényház csarnokába,
trónjukra ülteti őket. Színük elé küldi Istárt
s szemük előtt hint fejére csöppnyit az élet vízből.

Föltáru az első ajtó; előlép az ajtónálló
és a tűzvérű Istárnak lenge leplét visszaadja.

Táru a második ajtó; előlép az ajtónálló
s Istárnak gömbölyű karja fém-csatjait visszaadja.

Tárul a harmadik ajtó; előlép az ajtónálló
és Istárnak szép csípője varázsövét visszaadja.

Tárul a negyedik ajtó; előlép az ajtónálló
s Istárnak, a tűzvérűnek, gyémánt tűjét visszaadja.

Tárul az ötödik ajtó; előlép az ajtónálló
és Istárnak nyakban hordott ékes láncát visszaadja.

Tárul a hatodik ajtó; előlép az ajtónálló
s Istárnak fülönfüggőjét, a tűzkövé, visszaadja.

Tárul a hetedik ajtó; előlép az ajtónálló
s Istárnak az utolsót is: gyöngy-süvegét visszaadja.

A nagy kapun áthaladtak. Istár följutott a fényre.

Égi palotájukban lakomát ülnek az istenek; Ereskigál, az alvilág királynője, ezúttal is hiányzik körükből. A lakomára hívó küldönc szavát sértésnek veszi az istennő. Namtart, miniszterét küldi maga helyett az égbe. Namtart az istenek, egy kivételével, az úrnőjének kijáró tisztelettel fogadják, de Ereskigál épp ez egy miatt baragszik meg az égiekre. Újra az égbe indul Namtar, hogy Ereskigál elé vezesse a vétkest – de nem találja, dolgavégezetlenül kell hazatérnie. Időközben Éa, a bölcs, kiderítette, hogy Nergál a bűnös. Megparancsolja, hogy menjen le az alvilágba. Segítségül tizennégy félelmetes szellem (démont) ad mellé. A kezdetben még reszkető Nergál az alvilág kapujában már bencegő szóval kér bebocsátást. Ereskigál bosszúra vágyik, de mind ő, mind serege megretten a szellemek rohamától. Végül az alvilág királynője Nergált, korábbi ellenségét – férjéül választja, félelemből fakadt szerelemmel.

Lakomát ültek a nagy istenek.

Nővérükhöz, Ereskigálhoz,
 hírmondót szalasztottak a pokolba:
 „Édes nénénk, mi hozzád le-lenézünk,
 te meg minket soha nem látogatsz meg!
 Küldj hát valakit, hogy a rád eső részt
 asztalodra vigye az asztalunkról!”

Ereskigál Namtart, vezérét,
küldötte el Namtar fölérvén,
a magas menny termébe lépett.
Egy híjjával köszöntötték is
a lakomázók Namtart, pokolbéli
nénjük gyorslábú-nyelvű hírmondóját.

„Hozzátok hozzám azt az istent,
aki hírnököm előtt föl nem állott,
hadd ölöm el pusztá kezemmell”

Másodszor is fölméne Namtar
s a magas menny termébe lépve
kiáltá úrnője parancsát.
Hallották szavát a mennyben-lakók,
hallották és reszketve féltek.
„Lásd amaz istent” – válaszolták –
„aki előtted föl nem állott,
lásd és vezesd úrnőd elébe!”

Számbavette Namtar valamennyit:
hátról a sorban egy isten hiányzott!
„Ó lesz az, ki föl nem állott előttem!” –
mondá s mint aki jól végezte dolgát,
máris haza indult nagysietve.

. . . . .

Nergál akkor Éa házába lépett,
sírva járult atyja színe elé:
„Jaj már nekem! Jaj már szegény fejemnek!
Ereskigál kitette rám a célt!
Elemészt vak dühében!”

Szóval mondá Éa Nergálnak:
„Hét s még egyszer hét lelket adok melléd,
kik szolgálnak s híven kísérlnek:

Mutabriku, Sarabdu, Rábiszu,
Tírid, Idibtu, Bennu, Szídanu,
Mikit, Bél-upri, Ummu, Libu
követnek majd – indulj hát velük!”

Alászálla Nergál poklokra.
„Kapus, nyisd ki kapudat!” – így kiáltott –
„fordítsd meg a kulcsot, hadd léphessek
úrnőd, Ereskigál elé!
Hírmondó vagyok! Szólnom kell előtte!”

Sietett a kapus Namtarhoz:
„Valami isten-féle zörget
kapumon és kér bebocsátást;
jer, nézd meg hát – engedjem-é be?”

Kimegyen Namtar s megpillantván
Nergál urat, ily szókat hallat:
„Halld, úrnóm, Ereskigál, Imé:
az isten, aki föl nem állott
előttem és eltűnt a sorból,
eltűnt a sorból hónapokra,
míg személye után kutattam –
ez isten poklokra alászállt,
ajtód előtt várakozik . . .”
„Bocsássátok bel” – így az úrnő –
„bocsássátok be: hadd ölöm meg!”

Kiméne Namtar s monda néki:
„Lépj be, uram, a sötét házba,
nővéred hajlékába lépj bel”

Nergál felelt: „Örvendjen szíved
jöttömön, isteni követ, tel”

. . . . .
Azután fölállítá titkon
a démonokat a kapukhoz:

Mutabriku, Sarabdu, Rábiszu,
Tirid, Idibtu, Bennu, Szídanu,
Mikit, Bél-upri, Ummu, Lību --
mind a hétszer-hét kaput elállották.

Retten az Ereskigál nyája.
Nergál bátran Namtarra sujt, majd
népének ostromot parancsol.
Siet Nergál Ereskigálhoz.
Hajánál fogva rántja le
a trónról, hogy fejét vegye...

„Édes bátyám, ne még! Ne ölj meg!
Valamit mondanék!...”
Elengedi Nergál az úrnőt –
az meg sírva-zokogva szólal:
„Férjem te és asszonyod én!
Szíved szívemen mindétiglen!
Trónod a trónom mellett álljon!
Uralkodj széles e világon!”

Hallván Nergál ezt a beszédet,
ölébe kapta az istennőt,
orcáit csókkal borította,
könnyeit is fölszártotta.
„Amit oly régóta kívánsz tőlem,
szívesen-örömezt teljesítem!”

AZ ISTENI VIHARMADÁR, ZÚ, ELRABOLJA ENLIL SORSTÁBLÁIT

A kiseposz: töredék, arról az isten-harcról szól, amelyet a főhatalomért folytatott egymással Zú és Enlil. Zú elrabolta a sorstáblákat Enlil trónja mellől, és a messzi hegyekbe menekült velük. Az eposz nem beszél róla, az az összefüggésekből kiderül, hogy félelmetes szörny lehetett ez az isteni madár, talán egyike a hét gonosz szellemnek: senki se mert vállalkozni rá, hogy megmérkőzzék vele. Adad, a viharisten, Istár, a hatalmas – mind visszarettent a harctól. A töredékes szövegből nem derül ki, de több, pecsétbengeren fönnyaradt kép arról tanúskodik, hogy Marduknak – akit ez a változat Lugalbandának nevez – sikerült elfognia a vakmerő tolvajt: elfognia és Éa btrói széke elé vezetnie...

Teremtő Enlil tetteit látván,
isten-ruháját és diadémját
s hogy mint kormányoz isten-erővel –
s megpillantván Dúranki isten
sorstábláit, Zú vágyat érez
uralkodásra és hatalomra.

„Én magam fogom elragadni
a nagy istenek sorstábláit;
rendet teszek az égiek közt

megingathatlan trónon ülén;
a törvényeknek ura lésezek
s parancsolok az Igigik
hozsánnát zengő seregének!”

Olthatatlanul égette szívét
a gonosz szándék, a rossz kívánság...
Szállott a szentély kapuja mellé,
kapu-oszlopnál, felborzolt tollal
gubbasztott a Nap támadatáig.

Mosdik Enlil hús forrás vizében
naptámadatkor, trónról leszállván;
hever a földön fém-diadémja,
földön hevernek a sorstáblák is...

Lecsapott lesből, lecsapott orvul
s felhői közé ragadta őket.

Csönd támad erre, rettenetes csönd,
rémület ömlik szét az ereken.
Riadtan sír az istenek nyája;
mindenek bölcse, mindenek őre,
fenséges Enlil, ott sír a nyájjal.

Elsőül Anu jut szóhoz, ekként
kiáltván föl a gyülekezetben:
„Akad-é köztünk egyetlen is bár,
aki a táblák elragadóját
megölni nem fél? És visszahozza
a rovott követ, a sors-teremtőt?
Nagy dicsőségben lesz része annak!”

Adad nevét kiáltják többen,
Adadét, Anu bőszi fiát.
Anu, a nemző, feléje fordul
s imígy kérleli tulajdon vérére:

„Adad, mennydörgő, sohase fékezd
haragodat, ha viharod támad!
Nosza, fordulj a Zú madár ellen
és a táblákat vedd vissza tőle!
Mind a négy sarkán a világnak
neved az idők végéig él majd,
páratlan leszesz fivéreid közt:
áldozóhelyek és szent hajlékok
s büszke városok nőnek a porból
s emelkednek föl tiszteletedre!”

Így válaszol atyja szavára,
nemzője beszédére ekként
felel mennydörgő Adad isten:
„Mint hághatnék a hághatatlan
hegyekre én, Zút hogy lebíriam;
mint vághatnék a vághatatlan
sűrűbe én, Zút hogy megöljem?
Hiszen Zú csellel elragadta
a táblákat s vitte hegyére;
hiszen Zú a táblák ura,
őrzi őket a sűrűségben;
ő bitorol minden hatalmat,
ő parancsol minden parancsot;
szájának szava úgy megáll, miként
Dúranki isten rendeléssel
Jaj annak, ki ellene támad,
jaj a bolondnak, vakmerőnek;
hiszen Zú a táblák ura:
jaj annak, ki ellene támad!”

Anu parancsa: Adad ne menjen!

Istár nevét kiáltják többen,
Istárét, Anu leányáét.
Anu, a nemző, feléje fordul
s imígy kérleli tulajdon vérére:

„Istár, dühöngő, sohase fékezd
haragodat, ha viharod támad!
Nosza, fordulj a Zú madár ellen
és a táblákat vedd vissza tőle!
Mind a négy sarkán a világnak
neved az idők végéig él majd,
páratlan leszesz fivéreid közt:
áldozóhelyek és szent hajlékok
s büszke városok nőnek a porból
s emelkednek föl tiszteletedre!”

Így válaszol atyja szavára,
nemzője beszédére ekként
felel dühöngő Istár isten:
„Mint hághatnék a hághatatlan
hegyekre én, Zút hogy lebírjam;
mint vághatnék a vághatatlan
sűrűbe én, Zút hogy megöljem?
Hiszen Zú csellel elragadta
a táblákat s vitte hegyére;
hiszen Zú a táblák ura,
őrzi őket a sűrűségben;
ő bitorol minden hatalmat,
ő parancsol minden parancsot;
szájának szava úgy megáll, miként
Dúranki isten rendelése!
Jaj annak, ki ellene támad,
jaj a bolondnak, vakmerőnek;
hiszen Zú a táblák ura:
jaj annak, ki ellene támad!”

Anu parancsa: Istár maradjon!

. . . . .
Lugalbanda jár a hegyekben,
távolí földön lép-lép előre,
Szábu hegyénél állapodik meg.

Távol az anyja: nem ad tanácsot;
távol az atyja: nem beszél véle;
távol a kedves, aki szeretné;
távol a barát, aki segíthet.

Szíve magában így forrong-füstöl:
„Érdeme szerint fizetek Zúnak,
reákszolgált a bosszúra – lássa!
Feleségével szerelmet öntök,
majd az asszonyt, Zú legény-fiával,
rakott asztalhoz, dús lakomához
ültetem én le!”

. . . . .

Nagy hegyek közé, szikla-zugokba
bujdosik el Zú, rejtezik, búvik....

Adapa a tengerparti Eriduban, Éa úr szent városában uralkodott. Bölcsessége és okos kormányzása, ereje és szorgalma mindent megszerzett neki a földön, s kedvessé tette őt az istenek előtt. Egyszer halászni indult, frissen fogott hal feláldozásával akarván meghálálni Éa jóságát. A déli szél, Anu teremtetlje, gonoszkodásból elsüllyesztette bárkáját. Adapa haragra gerjedt, s átkot mondvá, szárnyát szegte a déli szélnek. Anu észrevette ezt, és szörnyen megdühödött miatta. Éa ezúttal is az ember védelmére kél Anu ellenében, s azt ajánlja Adapának, hogy hízzelegjen a kaput őrző istenpárnak, mert ezzel Anut rokonszenvre bírhatja. Anuról pedig elárulja, hogy étellel és itallal akarja elveszíteni: Adapa semmit ne egyék abból, amit Anu felkínál, csak a földi díszt jelentő ruhát öltse magára. – Adapa eljut Anu elé és előadja vétséget. Tammúz és Gizzida az őrizők Anu kapujánál; termékenység-istenek, akik a tereméketlen évszakban „eltűnnek az országból” – jólesik nekik a hízélgő szó, amellyel Adapa gyászolja távollétüket. Közbenjárásuk Anut is megengeszteli. Az egek főistene korábbi halálos ítéletét kitüntetésre akarja változtatni: azon tűnődik, hogy ha Éa ennyire megtiszteli kegyességével Adapát, e balandó bizonyára meg is érdemli azt. Halál helyett az élet ételével és italával kínálja meg. De Adapa, aki urának intését követi, és mit sem tud Anu szándékának fordulásától, nyilvánvaló vágya ellenére csak a ruhát meri elfogadni. Ily módon tragikusan eljátszotta a halhatatlanságot. Kárpótlásul Anu minden emberi dicsőséget megadott Adapának és városának, Eridunak. Az égbe is eljutó Adapa nevét szárnyára veszi a jövőendő nemzedékek szava.

Okos vala. Bölcsesség kútfeje.
Szava, parancsa kőszáiként megállott.
Értelmét Éa érlelé meg
ország hasznára és szolgálatára.
Elöröklött minden hatalmat,
épp csak örökkévalóságot nem öröklött.
Szent férfiú, Eridu bölcse, Éa
vezére lenn az emberek között.
Parancsát senki meg nem szegheti,
trónálló Anunnakik seregében.
Szűz-tiszta kezű, szeplőtelen föl kent,
szent parancsok megtartója-tudója.
Hajnalban kél, péekkel kenyeret süt,
Eriduban áldozati cipókat;
ételt-italt készít az isteneknek,
asztalt terít szeplőtelen kezével,
áldozati asztalt az égieknek. . .

Vitorla száll, sűrög halász-vadásznép
s míg a bölcs Éa hosszan elnyújtózik
fekvőszékén, Adapa szeme rajtuk.
Elreteszeli a városkaput
s a szent öbölben, az újhold-öbölben,
cifra-orrú, gyors vitorlásra száll.
Szél kap a vitorlába, tovasiklik
a hajó, kormányrúdja Adapánál.
A tengeren, a messze tengeren,
a halászok hálóikat kibontják.
Déli szél kerekedik, mind erősebb;
recseg-ropog a hajó, körbeperdül
és a halak birodalmába süllyed. . .

Adapa így kiált a szélre:
„Rajta, szél-kölykök, valahányan,
gyűljetek ide, el hadd törjem
szárnyatokat!” S amint kimondta,
máris eltört a szelek szárnya.

Hét teljes napig nem röpült szél
a partra ki... Anu megijed
s szól vezéréhez, Illabrathoz:
„Mondd, miért nem röpül a partra
hetednapja a déli szél?”
Szóval felel vezir Illabrat:
„Nem röpül ki – eltörte Adapa
a szél szárnyát!” ... Anu hallván ezt,
haragjában nagyot kiáltott
s elrendelé, hogy vigyék elibé
a szárny-törőt...

Megtudván Éa, hogy mi történt,
rongyos köntösbe, gyászruhába
öltözteti kegyeltjét s így szól hozzá:
„Menj, Adapa, Anu királyhoz!
Menj, s kapuja átellenében
megpillantod Tammúzt és Giziddát
s azok úgyszintén észrevesznek.
Kérdezik majd: »Ember, ki légyen
küldöd? Avagy kinek szavára
vándorolsz talpig gyászban erre?»
Válaszold ezt: »Mi országunkból
két isten eltűnt, őmiattuk
gyászolok én!« Egymásra néznek
s tudakolják: »Ki a két isten?»
»Tammúz s Gizidda ők!« – feleld te.
E szólás miatt megkedvelnek,
szívük sorsod iránt meglágyul
s Anuhoz jó szót szólnak érted.
Anu kegyes arccal fogad majd,
ám résen légy, el ne emésszen:
halál ételével ha kínál,
halál italával ha kínál –
ne egyél s ne igyál belőle!
Köntöst nyujt, díszeset –
fogadd el!

Olajjal kínál –
öntsd bőrödre bátran!
Így cselekedj! Ha tanácsom szerint jársz,
életben maradsz és szerencse kísér!”

Érkezők Anu követe
Éához és ekként kiálta:
„Adapa eltörte a déli szél
szárnyát! Küldd hát Anu elébe!”

A menny útján elindult Adapa,
ment, vándorolt s végre a kaput érte.
A kapu átalellenében
megpillantá Tammúzt s Giziddát
s azok úgyszintén észrevették.
Kérdezték: „Ó, ember, ki légyen
küldőd? Avagy kinek szavára
vándorolsz talpig gyászban erre?”
Így válaszolt: „Mi országunkból
két isten eltűnt, őmiattuk
gyászolok én!” Egymásra néztek
s tudakolták: „Ki a két isten?”
„Tammúz és Gizidda!” – felelt ő.
E szólás miatt megkedvelték,
szívük sorsa iránt meglágyult.

Lépett Adapa a király elébe;
megpillantván őt Anu, így kiáltott:
„Jer közelébb, Adapa! S magyarázd meg,
miért törted el a déli szél szárnyát?”
Szóval felelé Adapa urának:
„A tengeren, a messze tengeren
a halászok hálóiakat kivonták.
Halakat fogtunk Eridu urának.
Tükörsíma volt a tenger vize.
Déli szél kerekedik, mind erősebb,
recseg-ropog a hajó, körbeperdül
és a halak birodalmába süllyed...”

Szívem haragjában így kiálték:
»Rajta, szél-kölykök, valahányan,
gyűljetek ide, el hadd törjem
szárnyatokat!« S amint kimondám,
máris eltört a szelek szárnya.”

Ekkor Tammúz és Gizidda felállott –
Adapa mellé léptek s Anuhoz
jó szót szólottak érte. . . Anu szíve
megnyugodott, arca kegyes lett
s mondá: „Miért is, hogy e méltatlannak
Éa ég s föld belsejét megmutatta?
Erősnek teremtette, bölcsnek,
hatalmasnak, híres-nevesnek. . .
Olyan embernek isten sem adhat,
akinek már mindene megvan!
Egyet mégis. . .

Az Élet ételét

hozzátok elő, hadd egyen belőle!”
Előhozták az Élet ételét,
ám Adapa nem evett belőle.
Előhozták az Élet italát,
ám Adapa nem ivott belőle.
De a díszes köntöst elfogadta,
de a jó olajat elfogadta.
Meglátta ezt Anu s kiáltott:
„Miért nem ettél-ittál, kedves szolgám?
Csak nem támadott hirtelen bajod?”
„Éa eltiltott az evéstől,
Éa eltiltott az ivástól,
azért nem ettem-ittam én!”
Anu parancsot adott: „Fogjátok meg,
és vigyétek vissza földjére őt!”
Rendelte, hogy drága olajjal
kenjék be testét; drága köntöst
hozatott elő s ráadatta.

Anu akkor fennen kiáltott:
„Istenek, ti, ahányan vagytok!
Ég s föld istenei! Parancsot
ki adhat közületek olyat,
mely az Anuét megelőzné?”

Ég aljától ég tetejéig
tekintett föl Adapa – vakító fény
hullott reá, rettenetes fény:
Anu félelmetességét megpillantá!

Ám Anu megbocsátott Adapának:
megbocsátá, mit őellene vétett,
megbocsátá Éa kedvezését is.
Eridunak, Éa szent városának,
kegyes szóval szabadságot parancsolt.
Elrendelé, hogy papi állama
mindörökké dicsőséges legyen!
Hadd hallják meg jövőendő nemzedékek,
hogy Adapa, az embernek fia,
ki a déli szél szárnyát eltöré,
az égbe szállott s annál is tovább!

Így volt bizony! Elhiggyétek, hogy így volt!...

Etana király volt Kís városában, ahol a vízözön után először alapítottak államot az emberek. Neve a királyok jegyzékében is szerepel. „Etana, a népek pásztora, aki az égbe is feljutott, aki minden országban szilárdra tette hatalmát, 1560 évig uralkodott; fia Balih pedig 410 éven át ült apja trónján.” Az eposz Etana legendás történetét örökíti meg. A bevezetés a királyság égi eredetét mondja el, majd a király és keselyű barátságáról szól, amelynek sok viszontagság után az lett a vége, hogy a sas szárnyaszegetten egy gödörbe került. És most kezdődik Etana története. Etana boldog király lehetne, s mégsem az: felesége nem szül neki utódot, s így attól fél, hogy neve és dicsősége elvész halála után. Samashoz fohászkodik: Samas – a Nap – mindent lát: hátha segítene? Samas segít is: a sas sorsát azért intézte ilyen furfangosan, hogy Etana az ő szárnyain, de saját érdeméből kerüljön majd az égbe. Kís királya meggyógyítja a sást, és elindulnak; – fölfelé szálltukban Etana rájön a t á v l a t törvényére. Az égi kapukon, alázattal vagy ravaszsággal, de átjutnak szerencsésen. A varázsfüvet, mely termékennyé tenné Etana feleségét, Istár istennő, a szerelem s a szülő asszonyok védnökének trónja alól kell ellopni, éber oroszlánok karmai mellől. A sas röpködésével magára vonja az őrző oroszlánok figyelmét, s Etana közben bizonyára hozzájutott a vágyva vágyott fűhöz. A töredékes szöveg már csak zuhanásukat írja le, majd teljesen megszakad, de a királyok jegyzékéből kiderül: szerencsésen visszajutottak, Etanának fiát szült felesége, és Kís királyának nevét örökre megtartotta az emlékezet.

Gyűlésbe gyűltek az Anunnakik.
A nagy Anunnakik, a sors-teremtők,
meghányni-vetni ország dolgait,
gyűlésbe gyűltek.
Ők teremtették a négy világ-szférát,
ők szerzetek törvényt, jogot, szokást.
Mert az Igitik gyűlöltek az embert
s ha rajtuk áll, bizony, csak kis időig
élhetett volna ez a földi nép.

Akkoriban a jámbor emberek
nem emeltek maguk fölé királyt.
Se korona, se gyöngy-díszes süveg,
se drágakővel kirakott jogar
nem pompázott, se szentély nem magaslott.
Az égtájak is még egybemosódtak.
Hét isteni bölcs a menny kapuit,
a felsőbb világok bejáratát
őrzötte a földiek ellenében.

Idők telvén, tűntek az Igitik.
Az Igitik a városból kimentek.

A korona, a gyöngy-díszes süveg,
a drágakővel kirakott jogar,
a pásztorbot akkor mennyben hevert még,
mennyben hevert, Anu számolya mellett.
Istár vala a város pásztora,
királyait is ő szemelte ki.
Enlil meg az ég rendjére ügyelt,
pillantásával téreit kutatta.

Majd a királyság leszállott az égből.

Az istenek tervezték el a várost,
ők rakták le kőalapjait is.
Az istenek tervezték el a szentélyt,
ők rakták le kőalapjait is.

Légyen a város az ember karámja,
légyen a város puha fészek!
Légyen a király népe őrizője,
légyen a király derék gazda!
Etana légyen az építőmester,
a kormánypalcát ő tartsa kezében!

. . . . .

Szól a kígyó a keselyűhöz:
„Kenyeres pajtások lehetnének!
Kötsz-e velem cimboraságot?”
A keselyű: „Már hogyan kötnék!
Áll a szavam, szent a barátság –
ki megtöri, az is gazember!
Bűne az égre kiált
s az isteneket földühíti!”
„Rajta hát!” – így kiált a kígyó –
„de mielőtt még útrakelnénk,
esküdünk meg a föld nevére
és a hős, a fénylő Samasra,
hogy soha rá nem szedjük egymást –
különben Samas átka sújtson:
gyors fegyverként, fürge hurokként
érjen utól az isten átka!”
A föld lett esküjük tanúja...

Fölkerekedtek, útrakeltek
s a hegy hátán végigvonulva
egy sziklaszálon meglapultak.
Szép rendben múlt az első nap.
Előbb a keselyű vadászott:
vadbikát, vadszamarat ejtett.
Közös a konc – zabál a kígyó;
jut a dögből a kígyófiaknak.
Azután a kígyó vadászott:
hegyi kecskét, gazellát ejtett.
Közös a konc – zabál a keselyű;
jut a dögből a keselyűfiaknak.

Harmadszorra a keselyű vadászott:
vadkecskéket, kosokat ejtett.
Közös a konc – zabál a kígyó;
jut a dögből a kígyófiaknak.
Negyedszerre a kígyó vadászott:
vadtyúkot, rókakölyköt ejtett.
Közös a konc – zabál a keselyű;
jut a dögből a keselyűfiaknak.
A döghústól a fiak nagyra nőttek,
karcsún, erősen röppentek föl.

Látván a sas fiai röpülését,
gonosz sóhajtást hallgat el szívében,
gonosz sóhajtás gonosz gondot forral:
a kígyó kicsinyeit ha megennél

Idő múltán fiaihoz imígy szól:
„Fáj a fogam a kígyó-gyerekekre...
A kígyó gyanútalan szívű –
én pedig lebegek az égen,
kémlelem fészket közelítve,
majd lecsapok, mint barna villám,
s elragadom a fiókákat.”

Kisfia, igen okos keselyűcske,
szóval mondja, fölfeleli a sasnak:
„Ne fald föl, édes jó atyácskám,
ne fald föl a kígyóporontyot,
ne zabáld meg, bármint kívánnád:
Samas átka, hidd el, utólér,
Samas hurka, hidd el, befog majd,
hurka, hálója, gyors csapdája –
mert Samas, lobbanván haragra,
a mészáros karjával sujt le
s a bűnös elvész nyomorultul!”

Nem hallotta fia beszédét,
hallotta, de nem hallgatott rá:
lebegett az égen, kerengett,
majd lecsapott, mint barna villám
s elragadta a fiókákat.

Dél szívében megérkezett a kígyó,
zsákmány-húst hozott fiókáinak.
Eljutván fészke pereméig,
a húst jóelőre ledobta,
majd maga is utánakúszott.
Körös-körül járt a setét helyen,
körömmel kapart, szemmel vizslatott,
hasztalan – kicsinyeit nem lelé.
Mígnem, keverve a fészkek porával,
bőrük cafatjait találta meg.
A kígyó lerogyott és sírni kezdett,
sírván sírt, gyászolta gyerekeit.

Ijedtségéből felocsúdván,
kiáltott a kígyó Samashoz:
„Halljad, Uram, velem mi történt!
Én meg a sas esküvel esküvénk
barátságát. Reggeltől délelőttig
állottuk is keményen a kötést –
ám dél felé fordulván az idő,
a keselyűt mohó vágy fogta el,
hogy kicsinyeim húsából egyék...
Fölszállott, lebegett az égen,
kémlelte fészke közelítve,
majd lecsapott, mint barna villám
s elragadta a fiókákat.
Istenem, Samas, kérve-kérlek,
amivel vétkezett, a rosszat,
bosszuld meg rajt ezerszeressen!
Hálód a föld, csapdád az ég,
a közel és a messzeség –
orcád elől a gonosz hova bújhat?

Lám, a gonosz-csont Zú madár is,
ki megrablá isten-barátját,
a sorstáblákat elragadván –
méltán bűnhődött nagy bűnéért!”

Szóra nyitva fölséges száját,
eképpen szólott Samas a kígyóhoz:
„Kígyóm, kerekedj föl, kelj a hegyen át,
vadszamár tetemét túlhan megtaláld,
lyukaszd át oldalát, horpaszába fúrj,
belsejében üss tanyát!
Leszállanak az égi madarak,
hogy faljanak a vadszamár dögéből,
leszáll a keselyű is. . .
Se lát, se hall falánk dühében.
Nekiesik a húsnak, ide-oda rángatja, tépi
s az inas-horgas külsők után egyre jobban
a csupa-hús, csupa-íz belső részekre vágyakozik.
Csőrével ásva gödröt, mind mélyebbre
merül a rejtett részek vér-setétjén –
midőn melléd ér, ragadd meg a szárnyát,
szárnyát ragadd meg, törjed is le tőből,
törjed le tőből, zászlait szakítsd el,
szakítsd el, hogy hulljon az evezőtoll,
törjön, szakadjon, hulljon szárnya-karma. . .
Mezítelenül dobod be akkor
egy mély verembe, hadd pusztuljon
éhen-szomjan a gonosz ottan!”

Útnak ered a kígyó, hegyen átkel,
vadszamár tetemét túlhan megtalálja,
horpaszát fúrja, oldalát lyukasztja,
belsejében üt tanyát.
Leszállanak az égi madarak,
hogy faljanak a vadszamár dögéből.

Ha tudta volna az a keselyű,
hogy balsorsát eszi a hússal,
bizony le nem száll. . .
Ám ő száját szóra nyitotta
s imígyen szólott fiókáihoz:
„Fáj a fogam a vadszamar húsára!
Rajta, fiaim, a dögre lecsapjunk!”

Kisfia, igen okos keselyűcske,
szóval mondja, fölfeleli a sasnak:
„Ne csapjunk, édes jó atyácskám,
ne csapjunk a szamar dögére!
Bizony, üreges belsejéből
a kígyó les ki!”

Nem hallotta fia bcszédét,
hallotta, de nem hallgatott rá;
lebegett az égen, kerengett,
majd lecsapott, mint barna villám;
szállott a dögre. . .
Se lát, se hall falánk dühében.
Nekiesik a húsnak, ide-oda rángatja, tépi,
vájja elejét, bontogatja végét,
csőrével ásva gödröt, mind mélyebbre
merül a rejtett részek vér-setétjén –
kígyó mellé ér, az ragadja szárnyát,
szárnyát ragadja. . . Könyörög a kondor:
„Kegyelem! Többet vőlegény sem adhat
jegyajándékul, mint én, ha elengedsz!”
Szóval mondja, fölfeleli a kígyó:
„Mit mondhatnék Samasnak, istenemnek,
ha futni hagynám az ellene vétőt?
Te bűnöd is az én fejemre szállna,
hálója reám hullnék, rossz bíróra!”

Szárnyát ragadja, le is töri töből,
letöri töből, zászlait szakítja,

szakítja, hogy hulljon az evezőtoll,
törjön, szakadjon, hulljon szárnya-karma...

Mezítelenül dobta akkor
egy mély verembe, hadd pusztuljon
éhen-szomjan a gonosz ottan!

Könyörgött a kesely naponként
Samashoz, szavát ilyen szabva:
„Uram, hát meg kell halnom itten?
E mély veremben elemésztesz?
Könyörgök, tarts életben engem,
neved örök magasztalóját!”
Mondá Samas a keselyűnek:
„Gonosz vagy szíved gyökeréig!
Vétkeztél az istenek ellen,
halálos bűnnel megbántottál –
halj hát, ne halljak többé rólad!”
Majd így szólott: „Én magam ámbár
en-jobbommal meg nem segítlek;
mégis, ímé – egy embert küldök,
hogy kézenfogva megragadjon.
Az ember, kit küldendő lések,
kivon majd a veremből!”

Etana pedig szóra nyitja száját,
naponként ilyen könyörögvén:
„Samas, juhaim legjavát fölélted,
földdel itattad báránycáim vérét;
félttem istenemet teljes szívemből,
tiszteltem a halottak szellemét;
füstáldozataimat elfogadták
az igazlátók és lemészárolván
birkáimat, e g y istent ki nem hagytak!
A te szent szádból hallassék, Uram!
Add nekem a biztos nemzés fűvét,
vedd le rólam terhemet, fiat adjál!”

Szóra nyitva fölséges száját,
imígyen szólott Samas Etanához:
„Kelj útra, vonulj át a hegyeken!
Ha mély vermet látsz, hajolj fölibé:
verem zugában keselyű halódik.
A keselyű majd megmutatja néked
a szaporodás éltető fűvét!”

Útnak ered Etana, hegyen átkel,
mély veremnek gödrét túlhan megtalálja.
Megtalálja gödrét, hajol fölibé:
gödör zugában keselyű halódik.

Szól a keselyű, kérdezi az embert:
„Hol jársz te itt, ahol madár se jár?”

Szóval mondja, feleli Etana:
„Téged kereslek, ó, saskeselyű!
Add nekem a biztos nemzés fűvét,
vedd le rólam terhemet, fiat adjál!”

Etana ekkor bölcs Samas szavára
kezébe fogott egy madárfiókát
s lépett a keselyűhöz.
Elvette a madárfiókot,
szőröstül-bőröstül lenyelte
s így szólott a sas Etanához:
„Etana! Te vagy az élők királya!
Adományod is királyi ajándék!
Szerezz ennem, könyörgök, ha lehet még,
hogy minél előbb új erőre kapjak –
azután pedig húzz ki a gödörből!
Meghálálom: örököszt szerzek
nevednek és dicséretekkel
magasztallak, amíg csak élek!”

Szóra nyitva száját, eképpen
válaszolt Etana a sasnak:

„Ha kiragadlak a halálból,
élő sírodból föl-kihúzlak:
bizony, akkor te is segíts meg,
gyámolom légy nagy-nagy bajomban!”

„Megszerzem a biztos nemzés fűvét!”

Hallván e szót Etana, sebbel-lobbal
homokot söpör, bozótot tép:
a sas mély gödrét hogy feltöltené.
Félig-meddig sikerül is neki.
Hálót dob a sas karmai elé:
kesely a háló csücskét megragadja,
de bármint csapkod, bármint vergődik,
felkapaszkodni mégisincs ereje!

Etana másodszor is megkísérli:
hálójával hogy a sast föl-kihúzná.
Kesely a háló csücskét megragadja,
de bármint csapkod, bármint vergődik,
felkapaszkodni mégisincs ereje!

Etana végül két kezét nyújtotta,
úgy húzta ki a kondort a gödörből.

Nyolc hónapig kínzatott a gödörben.
Mikor utolsó napja is letellett,
hatalmasan jóllakott s oly erőre
kapott, mint az ordító himoroszlán.

Fölemeli szóra száját s eképpen
szól mostan a keselyű Etanához:
„Barátom vagy s barátod vagyok én!
Bármit kívánj – örömetest teljesítem!

. . . . .
Fölragadlak Anu egébe.
Megszerzem a biztos nemzés fűvét.

Anu, Enlil és Ea kapujának
küszöbére leborulunk majd;
Szin, Samas, Adad s Istár ajtajának
zárát megnyitom varázsigéimmal;
körülnézek s a porban odakúszom,
hol Istár trónol, a gyöngy-diadémú!

A trónszék felhágója mellett
hímoroszlánok heverésznek.
Előttük én szárnyat rebbentek,
tollat borzolok, mintha félnék,
s hogy figyelmüket megkötözzem,
föl-lefutok szárnycsattogással!
. . . . .”

Szóval szól a keselyű Etanához:
„Induljunk, föl, Anu egébe!
Mellekre feszítsd melledet,
fogózz két szárnyam zászlajába,
oldalához nyomd oldaladat!”

Mellére feszítette mellét,
szárnya zászlajába fogózott,
oldalához nyomta oldalát.
Megsúlyosbodott terhe a keselynek.

Röpült a sas kétszer két óra hosszat,
ily szóval szólott akkor Etanához:
„Nézz le, barátom: milyen lett a föld?
Tekintsd a tengert Ékur partjain!”
„A föld, barátom, hegységhez hasonlít.
A tenger meg távoli vízeséshez.”

Röpült a sas kétszer két óra hosszat,
ily szóval szólott újfönn Etanához:
„Nézz le, barátom: milyen lett a föld?
Tekintsd a tengert Ékur partjain!”

„A föld, barátom, erdőhöz hasonlít.
A tenger meg: hegyi tavacska.”

Röpült a sas kétszer két óra hosszat,
ily szóval szólott végül Etanához:
„Nézz le, barátom: milyen lett a föld?
Tekintsd a tengert Ékur partjain!”

„A föld, barátom, ugarhoz hasonlít.
A tenger meg: kicsiny kerti medence.”

Följutottak Anu egébe,
Anu, Enlil és Éa kapujához.
Alázatos szívvel leborultak.

Igyen szól a keselyű Etanához:
„Induljunk, föl, Istár egébe!
Melleme fészítsd melledet,
fogózz két szárnyam zászlajába,
oldalához nyomd oldaladat!”

Mellére feszítette mellét,
szárnya zászlajába fogózott,
oldalához nyomta oldalát.

Megsúlyosbodott terhe a keselynek.

Röpült a sas kétszer két óra hosszat,
ily szóval szólott akkor Etanához:
„Nézz le, barátom: milyen lett a föld?
Tekintsd a tengert Ékur partjain!”
„A föld, barátom, kunyhóhoz hasonlít.
A tenger meg: víztartó kerek dézsa.”

Röpült a sas kétszer két óra hosszat,
ily szóval szólott újfönn Etanához:
„Nézz le, barátom: milyen lett a föld?
Tekintsd a tengert Ékur partjain!”

„A föld, barátom, gyöpágyhoz hasonlít.
A tenger meg kenyérkosárhoz.”

Röpült a sas kétszer két óra hosszat,
ily szóval szólott végül Etanához:
„Nézz le, barátom: milyen lett a föld?
Tekintsd a tengert Ékur partjain!”

„Néznék, barátom – nem látom a földet.
Tekintenék – eltűnt a tenger is!

Állj meg, állj meg, te barna keselyű,
hadd térhessek vissza a földre!”

. . . . .
Zuhant akkor kétszer két óra hosszat
Etana és velezuhant a keselyű is.

Zuhant újfönn kétszer két óra hosszat
Etana és velezuhant a keselyű is.

Zuhant végül kétszer két óra hosszat
Etana és velezuhant a keselyű is.

Harmadszorra Anu egébe
vágódtak . . . . .
. . . . . összezúzta
. . . . .

ELSŐ TÁBLA

Gilgames, az egész folyóközi hitvilág legnagyobb hőse, a monda szerint Uruk királya volt; a királyok jegyzéke a vízözön utáni második állam egyik uralkodójaként tartja számon; ő maga százhuszonhat, fia harminc és fiának fia tizenöt évig uralkodott – e jegyzék szerint – Uruk népe fölött. Gilgamest Aruru, a sorsteremtő istenasszony formálta; kétharmad része isteni volt. Isteni része sarkallta őt újabb és egyre nagyobb vállalkozásokra; ez ösztökölte, hogy az élet és a hír örökkévalóságát keresse.

Urukban zsarnoki igába fogta a népet, mindenkit az épülő falakra terelt. A nép lázong, panaszkodik, segítségért könyörög az istenekhez. Anu meghallgatja az emberek imáját és új parancsot ad Arurumnak: Gilgames párját is formálja meg, erőben és bátorságban vele fölért, hadd mérkőzzenek ők ketten. Enkidu állatszerű lényé éppen ellenpárja a bölcs és tudós Gilgamesnek. Hegyek között él, a vadászokat már járása is megremíti. Egy ifjú vadász, apja tanácsára, Urukba megy segítségért, Gilgames királyhoz. Cselhez folyamodnak a vadember legyőzésére. Ha megismerte a szerelmet, vaddá már nem lehet újra: egy templomi örömlányt küldenek Enkidu lakóhelyére, hogy csábítsa el a hőst. Gilgames csele bevált. Enkidu a mámorból felocsúdva, hiába vágyakozik-gyötrődik régebbi énye után. Az Istár-papnő tudja, hogy Enkidu számára már nincs visszaút: Urukba kell mennie. Talán azzal a szándékkal beszél Gilgamesről, hogy ellene ingerelje a nyers erejű Enkidut; hátha megölné a város zsarnokát? A lány szavai az elvesztett állati ártatlanság helyett először

vernek föl Enkidu lelkében nagy sodrású e m b e r i szenvedélyeket: igazságérzést, becsvágyat, bosszúvágyat. Urukba indul: meg akar mérkőzni a zsarnok Gilgamesseel.

Újasszír táblával kezdődik az eposz:

Mindent látott, hallott, tapasztalt – jelenvalót és régenvoltat;
mély kútforrása bölcsességnek: mindent tudott, mindent megértett;
átallátott minden homályon, a titkok sűrű takaróján,
átallátott hétszer hét burkon, mely elfödi a bölcsességet.
A rejtett írást fölkutatta, betemetett nyomokra bukkant,
emlékek rönkjét emelé ki a hajdankor özönvizéből;
veszélyes, messze útra indult, melyre tudásszomj ösztökélte
s midőn megtért, úti kalandját időtálló táblákra véste.

Ő rakatá a bekerített Uruk erős bástyafalát is,
szent Éanna szűz templomának oszlopsorát, az érc-szilárdat
és a keménypárkányú, vastag külső falakat ő rakatta.
Ügyelten ügyelte naponként e falakat, épségüket vigyázta.
Tégla, rovott, ha került elibé,
Éanna templomába vitte, Istár hajlékában helyezte el –
utódai, a királyok között, tudományban párja nem termett!
Föllépvén az uruki falra, körbe-körbe járt rajt keresve;
párkányait is szemlélgette, alapjait is vizsgálgatta:
vajjon égetett téglából való-é a téglafal? S vajjon a Hét Bölcs
vetette-é meg alapjait?

Kétharmadrész belőle isten, egyharmadrész belőle ember,
senki más emberfia nincsen kívül-belül hozzá hasonló.

Olyan, mint szarvak öklelése,
vagy sújtó kardok zuhanása... Varázsdobja, a csodatévő,
minden dolgában el kíséri...

Morogva meglapulnak otthon az előkelők, zúgolódnak:
„Pusztta helyre hajtja ki népét, éjjel-nappal falakat épít;
nem lágyítja meg panasz és jaj, éjjel-nappal falakat épít;
anyától fiát elszakítja, éjjel-nappal falakat épít;
asszonytól urát elszakítja, éjjel-nappal falakat épít;
a jegykendőket elszakítja, éjjel-nappal falakat épít.
Ilyen hát Gilgames? Ilyen hát a bekerített Uruk őrizője?
Pásztorunk, bölcsünk, büszkeségünk, erőnk, szépségünk, jaj, ilyen
hát?”

Hallják az istenek az ember iszonyú fogcsikorgatását
s Anuhoz, Uruk istenéhez fejcsóválva szólnak eképpen:
„Hőst teremtettél, isten-embert, legyőzhetetlen ég-bikáját –
ilyen hát Gilgames, kétharmadrész-isten, egyharmadrész-ember?
Mint vethetne Aruru pányvát ez iszonyú bika nyakába?
Olyan, mint szarvak öklelése,
vagy sujtó kardok zuhanása... Varázsdobja, a csodatévő,
minden dolgában elkíséri...”

Morogva meglapulnak otthon az előkelők, zúgolódnak:
»Folyópartra hajtja ki népét, éjjel-nappal falakat épít;
könny mossa a követ simára, éjjel-nappal falakat épít;
verejték áztatja fehérre, éjjel-nappal falakat épít;
nem ismer szíve nyugodalmat, éjjel-nappal falakat épít;
nem ismer szíve megbocsátást, éjjel-nappal falakat épít.«
Ilyen hát Gilgames? Ilyen hát a bekerített Uruk őrizője?
Pásztoruk, bölcsük, büszkeségük, erejük, szépségük, ilyen hát?”

Szánja Anu atya az ember iszonyú fogcsikorgatását,
fejét csóválja s ily parancsot ad Aruru istenasszonynak:
„Te, Aruru, új hőst teremtesz – a nagy Gilgameshez hasonlót!
Hadd versenyezzen ez a kettő, hogy Uruk népe megnyugodjon.”

Hallá Aruru a parancsot s látást látott legott s szívében
e látás nyomán megteremté az új hős Anuéhoz méltó
képemását. És máris indult, hogy az árny köré testet öntsön.

Aruru vizet hint kezére és tiszta gyolcsba törli kezét.
Meredek partról agyagot hoz, hús ujjaival formálgatja,
reá-reáköp, nyomogatja, nedvesen gyúrja emberivé.
Így teremtett Aruru embert; így született Enkidu bajnok.

Tetőtől-talpig szőr borítja, haja asszonyhajként zuhog le;
teste tömött gabona-osztag, haja asszonyhajként zuhog le.
Semmit nem tud a városokról, semmit nem tud az emberekről;
teste Anuéhoz hasonló, haja asszonyhajként zuhog le.
Ruhája meg mint Szumukáné, a barmok védő-istenéé.

Füvet eszik, mint a gazellák, gyökéren él, bogyón, gyümölcsön,
a szomjúhozó szarvasokkal együtt tér meg az itatóhoz.
A víz eleven nyüzsgésével telik szíve az itatónál.

Egy vadász fegyverrel s hurokkal leselkedik a szarvasokra.
Látja Enkidut s elkerüli; másnap, harmadnap elkerüli.
Negyednapon farkasszemet néz Enkiduval az itatónál.
Megrémül a vadász s remegve fut el, zsákmányát eldobálja;
kiáltozik, jajong s bicsakló térdel csörtet át a bozóton;
iramodik – színe fakó, mint messze útakról érkezőké.
Idővel lassúdik futása, fülelve hátra-hátrafordul,
s szívében tompa félelemmel halad tovább, megcsöndesülve;
arcára forrott rémülettel egyenesen hazafelé tart.

Otthon, ijedtségét kifűjva, atyjához ily szavakat intéz:
„Atyám, láttam a hegyi embert. Mint oroszlán, olyan hatalmas.
Erős, mint Anu s veszedelmes, mint az ég tüze, ha lelobban.
Iramodik, mint gyors gazellák, szikláról-sziklára szökellve,
napkeltekor szarvasbikákkal hajlik vízre az itatónál.
Lesben álltam a fák mögött és leshelyemről nyájára csaptam:
első, másod s harmadik reggel szándékosan kitért előlem.
Negyednapon végre fölgerjedt, dárdámat térdén összetörte,
hurkaimat, miket a völgyben vetettem ki, mind elszaggatta,
csapdáimat, miket a dombon állítottam föl, mind leszórta,
vermeimet, miket a cserjék közé ástam, mind betemette.

kérj egy leányzót s vidd magaddal oda, ahol vadak csapásán
Enkidu naponként lemegy a patak kúthideg vizéhez.
Ott, az itató közelében, oldja meg övét a leányzó
s tegye, hogy Enkidunak tessék! Vállig, csípőig, combig, térdig
bontsa ki magát a leányzó, hogy Enkidu vére zubogjon!
Enkidu majd összeforr vele, megismeri a nő szerelmét
s azután már nem ura többé az ártatlan föld erejének:
megútálja tulajdon testét s nyája is menekül előle!”

Hallgat a járatlan a bölcsre, hallgat a vadász a királyra:
fölkerekedik, útnak indul s magával viszi a leányzót.
Három éjen s napon át mennek, toronyiránt, úttalan úton,
harmadnapon Enkidu földjén a vadak csapására lelnek.
Az itatónál megpihennek, magas fűbe ledőlve várják,
mikor jön Enkidu a nyájjal, mikor jön a rettenthetetlen?

Egy napig, kettőig vigyázzák Enkidut és négylábú népét:
lép a jószág a friss csapáson, pásztora, Enkidu, elől-lép.

Füvet cszik, mint a gazellák, gyökéren él, bogyón, gyümölcsön,
a szornjúhozó szarvasokkal együtt tér meg az itatóhoz.
A víz eleven nyüzsgésével telik szíve az itatónál.

Látja Enkidut a leányzó, a veszedelmest, a hatalmast;
a bárdolatlan férfiút, ki hegyek közt termett, síkságon nőtt.

„Ő az, örömlány! Bontsd ki melledet, szeméremdombodat
takard föl!
Ha sikerült vérét fölgújtanod, testével illet közvetlen közletről.
Dobd félre akkor a ruhát: mezítelenül, reszkető térddel simuljatos
össze!

Tanítsd meg a fekete kéjre, a nő ölének gyönyörére –
s odahagyják tulajdon barmai, a mezei jószágok elkerülük,
attól fogva, hogy megvonagló hátadra mellével reáfozult.”

Az örömlány kibontja mellét, szeméremdombját föltakarja;
Enkidu megkívánja érettségét, testével illeti közletről.

Félredobja a lány a ruhát: mezítelenül, reszkető térdel símulnak
össze.

Tanítja a fekete kéjre, a nő ölének gyönyörére –
s odahagyják tulajdon barnai, a mezei jószágok elkerülnek,
attól fogva, hogy mellével a lány megvonagló hátára ráfeszült.

Hat napon és hét éjen átal összetapadnak szerelemben,
egyesülnek kínban, gyönyörben; Enkidu a kéjjel betelik.
Hetednapon, megiszonyodván attól, amit testével művelt,
kiszakad a leány öléből és a csorda nyomába indul.
Lám, messziről szimatot fognak, elmenekülnek a gazellák,
tekintetétől fél az állat, a föld jószágai elkerüli.

Vánszorog agyagsúlyú testtel, térdei, mint a sár-koloncok,
ereje nem könnyű szökellés, de, mint nehéz kő, föld felé von.
Úgy érzi, hogy lelke fagyott meg, tagjait rendre kicserélték;
körbejár s kőfalként keríti a gonosz tudásának átka.

Visszasompolyog s a leányzó lábához bújik nyöszörögve.

Az meg – cirógatja, becézi, ily szavakat súgva fülébe:
„Szép vagy, Enkidu, istenekkel vetélkedik tested erőben;
kár volna e hegyi bozótban elkallódnod, vadak csapásán!
Gyere velem a bekerített Urukba! Istár templomának
s Anuénak átellenében épült Gilgames palotája;
ott uralkodik a hatalmas, éjjel-nappal falakat épít;
ott uralkodik Gilgames, ki páratlan észben és erőben;
kemény kézzel tartva a gyeplőt, uralkodik görnyedő népén!”

Beszél hozzá s Enkidu szíve meglágyul a leány beszédén;
méltó társra, barátira vágyik; így felel hát a jövevénynek:
„Nem bánom, no, vigyél magaddal ama városba s amaz Istár
tisztá házának pítvarába s a szent hajlék átellenében
az erősfalú palotába, hol Gilgames, a győzhetetlen,
kemény kézzel tartva a gyeplőt, uralkodik görnyedő népén!
Hadd lássam azt a veszedelmest, hadd lássam közvetlen közélről,
hadd nézhessek a szeme közé, hadd hívjam ki párviadalra!
Én se vagyok hiszen akárki, ember nem termett még kívülem

erőben Gilgameshez méltó, hatalomban vele fölérő.

A sorsot én pusztá kezemmel hajlítom meg, mint gyöngé fácskát,
földre görnyed le minden élő iszonyatos tekintetemtől.

Ó, Gilgames, láthassalak hát, mérkőzhessem roppant erőddel,
úgy érzem én, mikéntha máris összeköttettem volna veled!”

„Nosza hát, útra kerekedjünk, színe előtt hogy majd megállhass!

Hadd mutatom meg Gilgamest, a csodálni való, hősi embert!

No, induljunk, a bekerített Urukba, melynek téerein most

férfi, nő vígad énekelve, koszorús fővel táncba indul;

éjjel-nappal pezseg az ünnep, Gilgames ületi a néppel.

Ünnepnek látszik minden óra, lélek ott vesztég nem maradhat,

fürtjeik jószagú olajjal kenvék a múlatóknak és bár

késő éjszaka légyen, hangos énekkel és citeraszóval

a Nagyokat nem félnek fölzavarni.

Hadd mutatom meg Gilgamest, a csodálni való, hősi embert!

Ó, Enkidu, te sors-teremtő, két szemeddel lássad hát végre,

két füleddel halljad hát végre az épülő fal fejedelmét,

könnyek és jajgatás barátját, Gilgamest, a fáradhatatlant!

Megpillantod s emberre létel, ki emberségben szép s hatalmas;

crejét csupán bölcsessége múlja felül; munkában tölti

sok éve már uralkodását, éjjel-nappal falakat épít.

Éj- s naphosszat ügyelten ügyeli a falat és a fal rakóit,

éberségben és erőben páratlan – fennhéjázó Enkidu, erre gondolj!

Szereti őt Samas, a fénylő; Anu, Enlil s Éa teremté

sugárzó értelmét, amellyel átlát multon és eljövendőn.

Mielőtt a hegyről lemennénk, álmod lát majd e hős felőled,

Ninszunhoz siet és jós-álmát asszony-anyjának elbeszéli:

»Anyám, álmod láttam az éjjel; fölöttem a csillagok égtek;

Anu pajzsaként hullt reám egy s kegyetlenül földhöz lapított;

gyürkőztem, hogy magasra dobjam – nem is moccant, súlyosan

állott;

gyürkőztem, hogy elhengerítsem – nem is moccant, szilárdan állott.

Egész Uruk köré-sereglett, egész Uruk köribé-rajzott,

körül-hömpölyögte a nép, körül-kerülgette a nép,

még az előkelők is ott tolongtak... Lábát csókolgatták vitézeim.

Mint asszonyra, reáfeszültem, megöleltem, mint szerelemben –

lebírtam mégis valahára s dühösen lábad elé dobtam;
ám te a porból fölemelted, megsírogattad, átkaroltad;
ám te a porból fölemelted s szelíden mellém állítottad.
Mellettem ragyogott, szép fényes, hűséges testvér-esillagomként.«

A mindentudó Ninszun asszony ezt feleli dicső fiának,
a mindentudó Ninszun asszony ezt válaszolja Gilgamesnek:
»Fiam, megértettem az álmod. Örvendetes hírt jövendől az.
Támad egy hős, hozzád hasonló; támad egy bajnok, győzhetetlen!
Testi-lelki jó barátokként sok csoda-dolgot műveltek majd
s mint tükörképben gyönyörködtek egymásban, kettős szeretettel:
hatalmas léssen ama másik – és nem pártol el soha tőled!«

Szóra nyitván száját, eképpen szólott Gilgames Ninszun
úr-asszonyhoz:
»Nagy szerencse ért, anyám, úgy hiszem, ha szert tehetek ily dicső
barátra!«

Éz volt hát a Gilgames álma! –”

Így a leányzó s kézen fogva a mélyen elgondolkozottat,
megy véle legelőkön átal, megy itatónál megpihenni,
mielőtt Gilgames elébe elvezetné a palotához.

MÁSODIK TÁBLA

Az előző táblán az Istár-papnő elmondotta Enkidunak Gilgames jósálmait és Ninszumnak, Gilgames anyjának álmfejtéseit. Most Uruk a történés helye, s amit előbb csak elmesélve – e l ő r e elmesélve – háloltunk, a valóságban is megtörténik. Gilgames megálmodja, hogy hűséges barátja lel.

Az Istár-papnő díszes ruhába öltözteti a meztelen Enkidut, így indulnak a városba. Egy pásztortanyán tartják első pihenőjüket. Enkidu nem ismeri még az emberi szokásokat; most megtanulja őket a pásztoroktól. Éjjel hálából megvédi nyájukat. Másnap egy uruki emberrel talál-

koznak, aki keservesen panaszkolja Gilgames zsarnokoskodását. Enkidu dühvel lép a városba. Urukban éppen ünnepet ülnek: a nép lelkesen, rokonszenvvel figyeli a különös idegent, köréje gyűl, Gilgameszel méri össze gondolatban.

A viadal éjszaka folyt le. Uruk népe hiába várta, hogy királyát megöljék, Gilgames és Enkidu nem bírt egymással. Megunván a meddő küzdelmet – miként az álom jósolta –, barátságot fogadtak.

Óbabilóni tábláról értesülünk az Urukban történetekről:

Fölállott Gis s hogy álmát fejtené,
anyjához ily szavakkal szóla:

„Anyám! büszkén járkáltam föl s alá
azon az éjszakán
az emberek között.

Fölöttem az ég sok-sok csillaga.

Anu pajzsa hullott akkor reám.

Gyürköztem, no, magasra emelem – meg se moccant, súlyosan
állott.

Győzködtem, hej, inszakadásig – meg se moccant, szilárdan állott.

Uruk népe körésereglett,
lábát csókolgatták a férfiak.

Homlokom nekifeszítettem,
ám ennek se volt foganatja.

S végül mégiscsak fölemeltem
s ölben vittem elődbe, úrnő!”

Gis mindentudó asszony-anyja
szóval mondja, feleli Gisnek:

„Fiam, isteni Gis, hasonmásod
mezőn született,
hegyen nevelkedett.

Örül a szíved, majd ha látod.

Lábát csókolgatják a férfiak.

Átölelve,

hozod be hozzám!”

Lefeküdt Gis s más álmodt álmodott.
Asszony-anyjának elmondta az álmodt:
„Anyám! Láttam egy másik álmodt is.
A messze-híres Uruk városában
a széles utcán
balta függött –
köré gyűltek a népek.
A balta szép s alakra különös volt.
Láttam a baltát s ujjongott a szívem.
Megszerettem, mikéntha asszonyt,
reátapadtam szerelemben –
szerettem s fivéremmé tettem.”

Gis mindentudó asszony-anya
szóval mondja, feleli Gisnek:
„Aki előbb még ellenség gyanánt
állott eléd – szívbéli barátságban
veled majd egyenlővé válik.”

Mikoron Gis álmokat álmodott
a bekerített Uruk városában –
Enkidu az itatónál időzött,
a leányzó ott-kuporgott előtte.
Elfeledé Enkidu: hol született?
Hat napon s hét éjjelen át
reátapadt Enkidu
párosodván.

Szóra nyitva száját, eképpen
szólott a leányzó Enkiduhoz:
„Elnézlek téged, Enkidu!
Mint egy isten, valóban olyan vagy!
Miért barangolsz e vad földeken,
barmok csapáján, magad is baromként?
Jer! Urukba, a messze-híres,
keskenyutcájú városba kísérlek!
A szent templomba, Anu templomába!
Kelj föl, Enkidu, elviszlek magammal

Éannába, Anu lakába,
ahol Gis él, a tettekben páratlan –
reátapadsz, mikéntha szerelemben!
Úgy szereted, hogy magadat se jobban!
Jer! Állj föl e vad földről és kövess hát!”

Hallá Enkidu e beszédet
s annak magva szívébe hullott –
a leányzó tanácsát elfogadta.

Ruhát vesz elő a leányzó, díszes köntöst
s reá-adja Enkidura.
Egy másik ruhát is elővesz,
azt meg saját magára ölti.
Kézenfogja
s mint egy istent, úgy kíséri,
karám mellé,
pásztorok asztalához.
Köréje gyűltek mind a pásztorok.

Borjúként szopta
tőgyét a baromnak.
Kenyérrel kínálták – de ő
tanácstalanul nézte, nézte csak,
zavarodottan pillogott.
Nem tudta akkor Enkidu még,
mire való a kenyér, mint eszik?
És hogy a bor milyen tőkén terem,
azt se tanulta eladdig soha.

Szóra nyitotta száját a leányzó,
szólott Enkiduhoz:
„Enkidu, egyél kenyeret!
Kenyér az élet ékessége!
Enkidu, igyál bort!
Bor a bú feledtetője!”
Evett Enkidu a kenyérből
jóllakásig.

Ivott, hej, ivott a borból
hét kancsóval!

Fölujjongott szíve tőle,
fölragyogott az orcája.
Cirógatta magát, becézgette magát,
gyapjas testét végigsimította.
Iromba tagjait olajjal
dörzsölgette. . . Máris-máris emberré lett!
Ruhát öltött fel csinosat, takarost. . .
Máris házasemberré lett!
Fegyvert fogott a kezébe,
oroszlánokkal verekedett.
Pihentek az éjszaka pásztorai.
Tőrbe csalta a nőstényfarkast,
hímoroszlánt fogott pusztá kézzel.
Aludtak az éjszaka pásztorai.
Nyájukat Enkidu vigyázta,
Enkidu, a hős, a hatalmas.

Szeretkezett a leányzóval.
S amint szemeit fölemelte,
egy embert látott közeledni.
Imígyen szólott: „Hé, leányzó!
Hadd jöjjön közelébb ez ember!
Mi járatban van? Kinek hívják?
Szeretném megkérdezni tőle!”

Kiáltá a leány az embert.
Kisvártatva megérkezett az.
„Mondd, férfiú, milyen cél sarkal?
Miért adtad lábaidat ilyen fárasztó vándorlásra?”

Az ember fölnyitotta száját,
szólott Enkiduhoz:
„A nép sorsa a magas uraságok tisztelete. . .
Békességgel megúlni otthonunkban,
távol az utca piszkától-zajától;

házasságban, családban élni –
mindőnk tiszte s kötelessége!
... Van most szörnyű sor, van most sírás-rívás
a városban, akárha temetnének.
Gilgames bennünket bemocskol:
a messze-híres Uruk királyának
varázsdob és erőszak többet ér
a mennyegzői lakománál!
Gisnek, a messze-híres Uruk királyának
varázsdob és erőszak többet ér
a mennyegzői lakománál!
Nincsen előtte tisztesség, szemérem:
nászlepedőt, hej, be sokat bemocskol!
Ő a legelső: künn kushad a férj,
míg az asszonyt Gis megnyomja az ágyon.
S jaj annak, aki lázadni merészel,
a gyalázatot nem bírván lenyelni –
két karja levágásával lakol!”

Hallván Enkidu a férfi beszédét,
orcájában igen elsáppadt.

Megy Enkidu
s mögötte az örömlány.

Érkeznek Uruk falai alá –
a messze-híres Urukba belépnek.

Gyúl a város apraja-nagyja,
szűk utcákon tolong a nép,
messze-híres Uruk lakói
Enkidu köré seregelnék.
„Hajzata Giséhez hasonló!
Termete tömörsibb,
csontja erősebb!
Nem akad párja az országban;
még egy olyan, mint ő, nem termett!”

Borjúként szopja
tőgyét a baromnak. . .”

Urukban harci lárma, vigalom kerekedik;
uruki keskeny utcán énekelnek a lányok,
ünneplőben járnak a legények.

Így ujjonganak az előkelők:
„Támadott hős, aki lebírja
Gilgamest, az erőszaktevőt;
támadott hős, ki méltó léssen
megküzdeni hatalmas Gissell”

. . . Gisnek a szolgák pihenőül
istent-megillető ágyat vetnek.
Ágyat bontanak Isharának.

Ez éjszakán,
midőn Enkidu Urukhoz közelgett,
Gist fölzavarták.
Nekiütődik
Enkidu az utcán.
Hatalmas Gisnek
útját elállja.
Kötődik Gissel,
fitogtatja erejét.
Enkidu haja vállára lehullik.

Fölállott Gis,
Enkidu elé ment.

Találkoztak Uruk tág mezején.
Enkidu elállja Gis útját,
kapu kőküszöbén elédobban.
Se előre, se hátralépni
nem engedi, küzdeni hívja.
Nekitüzesedve ölremennek,
öklelőznek veszett kosokként.

Kiszakad az ajtótábla,
megremeg a fal.
Gis és Enkidu
nekitüzesedve ölremennek,
öklelőznek veszett kosokként,
birkóznak az utca porondján.
Kiszakad az ajtótábla,
megremeg a fal.

Áll Gis keményen, nem ingadozik,
mint a földbevert cövek, úgy áll,
visszalöki Enkidut a küszöbről.

Nem bírván szörnyű erejével,
szóval mondja Enkidu Gisnek:
„Nagyhírű, verhetetlen hősi sorra
szült téged, Gis, Ninszunna asszony,
anyád, a karám vadtehene!
Vezérül emelt férfiak fölé,
királyul emelt az ország fölé,
bizony, uralkodásra kent föl Enlil!”

Megölelték-csókolták egymást
s örök barátságot fogadtak.

HARMADIK TÁBLA

Ismét Uruk a történés helye; a tábla Gilgames hadi készülődéséről szól, Humbaba ellen. Enkidu erejét aláásta a kicsapongás, barátjának panaszkodik emiatt; ám Gilgames szíve mással van tele: nagyravágyó tervekkel – hadjárat terveivel. Messze-messze Urukától, a híres cédruserdő istenfája a legdicsebb építmények anyaga: azt akarja Gilgames kivágni. A cédruserdő őrzetére Enlil isten félelmetes szörnyet teremtett: Humbabát. Samas isten azonban még Enlillel is szembeszáll, hogy Humbabát elpusztíttassa: támogatja Gilgames tervét. Gilgames

úgy akarja, hogy Enkidu, aki pásztorként a nagy nyugati tenger part-
jaira is elvetődött, és jól ismeri az utat Humbabához, Enkidu vezesse
a vállalkozást. Enkidu fél: messze van a cédrusbegy, járatlanok az
utak, Humbaba szörnyűséges, senki sem állhat meg ellene. Barátja
kicsúfolja: éppen ő félne, akit fenevadak neveltek, a természet edzett?
Gilgames megy: hírnévre, dicsőségre, fiának becsülésére vágyik. Nem
csupán magának: Uruknek is dicsőséget akar szerezni haditetté-
vel. Végül Enkidut is sikerül meggyőznie. Elkészítetik a fegyvereket.
A város vénei még aggodalmaskodnak, de a hősi elszántság láttán ők
is áldásukat adják; óva intik Gilgamest: legyen körültekintő; kéri-
k Enkidut: épen hozza haza királyukat. Enkidu Gilgamessel együtt kö-
nyörögni járul Samas elé: együtt kéri közbenjárásra Ninszunt is, kette-
jük óvó, szerető anyját. Majd imájuk végeztével az urukiak búcsúszavá-
tól kísérve hagyják el a várost.

Az eseményeket egy másik óbabilóni táblán követjük:

Szeme könnyel árad,
szíve búval terhes,
keserűen nyögdécsel.
Enkidu szeme könnyel árad,
szíve búval terhes,
keserűen nyögdécsel.

Hozzáhajol Gis,
szóval kérdi tőle:
„Szemed könnyel árad,
szíved búval terhes,
keserűen nyögdécselsz –
miért búsulsz, barátom?”

Szóval felel Enkidu néki,
Enkidu panasolja Gisnek:
„Az asszonyi kezek, barátom,
inaimat kiszakították!

Karom gyöngé az öleléstől,
erőm elszállott, semmivé lett!
Karom fáradt az öleléstől,
erőm elszállott, semmivé lett!”

Szóra nyitva száját, eképpen
beszél Gis Enkiduhoz:
„Távoli földön, cédrus erdejében,
lakik Huvava: iszonyattal teljes.
Jöjj, Enkidu, a cédrus erdejébe,
öljük meg a hatalmas Huvavát,
oltsuk ki életét!
Megmentem országunkat a gonosztól
s kinyitom az Anunnakik
lakóhelyét is!”

Szóra nyitva száját, eképpen
szól Enkidu Gishez:
„Jól ismerem azt a hegyet, barátom!
Jószág után eleget jártam arra.
Kétszer tízezer óra járóföldre terjed az erdő!
Ilyen rengeteg erdő közepébe ki merne lépni?
Huvava bőgése özönvíz,
szája tűz-katlan,
lihegése szélvész!
Ilyen vakmerő vágyat
miért forralsz?
Párja-még-nem-volt harcra miért készülsz?”

Szóra nyitva száját, eképpen
beszél Gis Enkiduhoz:
„Föl akarok hágni ama hegyre!
Fölhágok a cédrus hegyére!
El akarok jutni az erdőbe!”

Szóra nyitva száját, eképpen
szól Enkidu Gishez:
„Mint juthatnánk el
a cédruserdőbe?
Őrizője, ó Gis, igen hatalmas,
nyughatlan bajnok.
Huvava bőgése özönvíz,
szája tűz-katlan,
lihegése szélvész!
Hatszor két óra járóföldről meghallja a lábak lépését
és a földjét taposni bátrat lefekteti örök időkre –
ki merne hát az erdejébe lépni?
A cédruserdő hív őrizetére
Enlil hétszeres iszonyatba öltöztette!”

Szóra nyitva száját, eképpen
beszél Gis Enkiduhoz:
„Ki élő szállott már égbe, barátom?
Ki székel örökkévalóként fölséges Samas trónja mellett?
Megszámlálva az ember napjai:
víz futása, szél fúvása, amit tesz!
Féled a halált, remegsz falevélként
te gyáva hős, erőd is elhagy?
De nézz reám, amint elől megyek!
Kövess bátran, ne vessen szád, ne félj!
Ládd, én nem félek, mert ha meg kell halnom
e harcon, hír-nevem örök lesz!
»Huvava szörnyű vasától esett el«
– mondogatják, emlékezve reám.
S ha később tán utódom születik,
csodálattal kérdez tőled felőlem:
»Mondj el mindent, amit tudsz,
az apámról!«
És te,
ki erdő gyöpágyán születél,
fenevadak között növekedtél,
miért is félnél?”

„Csalogatod szívemet, betegíted.
Reájuk vetem bátran kezemet
és a cédrusok elzuhanak.
Örök hírt keresek magamnak.
I hamar a fegyverművesekhez!
Sebteben öntsenek fegyvereket!”

Mentek a fegyverművesekhez, gyors munkára sarkallva őket.
Nekifeszültek a mesterek, s el is készültek idejére.
Nagy fejszéket öntöttek
s bárdokat –
három talentum volt súlya egynek-egynek.
Szépmívű töröket is kovácsoltak –
nyomtak vagy két talentumot a pengék.
Markolatuk harminc múnát nyomott,
harminc mína arany használtatott el.
Gis és Enkidu tíz talentumnál is
nagyobb súlyú bronzot hord a testén.

Hallván a hadi készülődést,
a nép Uruk hét-záras kapujában
összesereglik.
Gis köszönti a város véneit.
Azok Gis színe elé gyűlnek.
Szóra nyitva száját, mondá Gis:
„Hallgassatok meg, vének, engem!
Látni akarom, amiről beszélnek
sok csuda dolgot; aminek hírével
telvék az országok; én, Gis, látni s legyőzni
akarom a cédrus iszonyatát!
Meg akarom a világnak mutatni:
erősebb, hősebb az uruki sarjnál sehol, soha nem termett!
Reájuk vetem bátran kezemet és a cédrusok elzuhanak!
Örök nevet szerzek, örök hírt!”

A messze-híres Uruk vénei
felelének Gisnek eképpen:
„Fiatal vagy, Gis: szíved elragad!
Látod a fényt, de nem látod árnyékát;
vágysz a hírt, de nem gondolsz a vésszel!
Huvava ábrázata szörnyű –
akad ember, ki fegyvere elé áll?
Kétszer tízezer óra járóföldre terjed az erdő!
Ilyen rengeteg erdő közepébe ki merne lépni?
Huvava bőgése özönvíz,
szája tűz-katlan,
lihegése szélvész!
Ilyen vakmerő vágyat
miért forralsz?
Párja-még-nem-volt harcra miért készülsz?”

Hallotta Gis
tanácsuk szavait;
Enkidura tekintve
így kiáltott;
„Indulok hát, barátom, harcba szállok!
Ha félek is,
megyek!”

Szóval mondják, fölfelelik a vének:
„Isten vezéreljen, ó, barátunk!
Kísérjen jószerencse, jóegészség!
Épségben térj meg, büszke diadallal,
a messze-híres Uruk kőfalához!”

Búcsúzóul, könyörgő szókkal,
Samas színe elé leborul Gis:
„Oltalmazd esengék, megragadva kezedet,
fönséges isten!
Tarts egészségben, életben sokáig!
Épségben térjek, büszke diadallal,
a messze-híres Uruk kőfalához!
Őrködj fölöttem!”

Kiáltotta Gis barátja nevét
és a jósjelet fölfedte előtte.
Gis orcáján a könny lecsordult,
szavát így szabta, barátjához szólván:
„Nem ismerem azt az országot,
útját soha még nem jártam meg.
Kenyérre mint lel ott az ember, azt se tudom.
Szeretnék élni még sokáig
jó egészségben, csak azért hogy
szívbeli örömmel szeretni,
szívbeli hálával tisztelni,
téged, barátom, sose szűnjek!

. . . . .
Magas trónra ültetlek, te hatalmas!”

Hozták a fényes fegyvereket.
Vállára íjat, oldalára
tegezt akasztott.
Fejszét függesztett
a tegez fölé.
Egy másik fejszét
övébe dugott.
Fölállottak, hogy útra keljenek.

Gisnek utánakiáltották:
„Mikor térsz majd vissza Urukba?”

Gist a vének megáldják, jótanáccsal
lágyítva kemény útja veszedelmén.
„Ne bízd el magad, Gis, erődben!
Nyitott szemmel járj! Óvatos légy!
Enkidu lépjen te-előtted
– tud minden utat, ismer minden ösvényt –
ő vezessen Huvava erdejében.
Győzelem szegődjön nyomába Enkidunak, aki elől-jár!
Nyitott szemmel, óvatos szívvel lépjen Huvava erdejébe!
Adná Samas, hogy szándékok betelnek

s szemmel láthatnád, amit szád kimondott!
Lábad előtt az elzárt utakat,
talpad alatt a járhatatlan ösvényt,
fejed fölött az égigérő
hegyeket Samas nyissa meg előtted!
Teljes örömben teljék életed,
Lugalbanda föled hajoljon
s meghallgasson, mikor kiáltasz!
Kisgyerekként mindent megkívánj,
és minden kívánságod teljesüljön!
Huvava lángját ha kioltád,
sarkad alá vethessed mindazt,
amire már szemed vetetted!
Ha szomjúhozol, kútát áshass;
de gondold meg, hogy tömlőd tiszta,
hús vizéből Samas is áhít –
hús vízzel áldozzál Samasnak!
S mindörökre eszedbe vessed
Lugalbanda tiszteletét is!”

Az újasszír tábla így folytatja Gilgames történetét :

Gilgames szóra nyitja száját s Enkidunak ezeket mondja:
„Jöszte, pajtásom, jöszte vélem a fényességes palotába;
a fényességes palotába, Ninszun királyasszony elébe;
Ninszun királyasszony mindent tud, fölnevelő édesanyám ő;
Ninszun királyasszony mindent tud – tervet készít majd
lépteinknek!”

Kézenfogták egymást, úgy mentek a fényességes palotába;
a fényességes palotába, Ninszun királyasszony elébe.

Amint a palotába értek, hős Gilgames előre lépett.
„Ó, Ninszun, hadra kelek immár, Humbaba táborhelye ellen,
ki a cédruserdő királya s nagyon messzire lakik innét.

Harcolni vágyom Humbabával, Humbaba vesztésére vágyom,
olyan földre, melyet nem láttam, olyan harcba, melyet nem
vívtam –

addig, míg visszatérek onnét, míg a cédruserdőt kivágom
s tövét tépem mi országunkból Samas elleni sok nagy bűnnek:
kérek, könyörögj te is értem Samashoz, hogy lenne segítóm!”

Ninszun asszony, hallván fiának, Gilgamesnek bátor beszédét,
öltöző kamrájába tért és legszebb ruháit öltöző föl.
Karjának aranykarikáit, mellének ezüstlemezekét,
nyakának drágakőfüzérét, feje gyöngybetétes süvegjét –
minden díszét helyén viselte!

Föláll s elindul Ninszun úrnő, föllépdél a magas lépcsősor
kőfokain, a függőkertek és teraszok emelkedőin,
megy sietve, míg el nem éri a lépcsők és teraszok föntjén,
a főhelyen Samas oltárát, melyen égő áldozatokkal
engesztelik a tüzes istent. Ninszun úrnő is odajárul,
szent magvakat szór a parázsra, s így kiált, kezét fölemelve:
„Nyugtalan szívvel verted őt meg, zsákmányra éhes büszkeséggel,
mely a világ fölött kerengve, éles szemmel lesi a prédát.
Most is nagy útra ösztökéled, Humbaba táborhelye ellen,
ki a cédruserdő királya s nagyon messzire lakik innét.
Vele fog a fiam csatázni, Gilgamest vesztésére küldöd,
olyan földre, melyet nem ismer, olyan harcba, melyet nem vítt még
s én gyászolom, amíg távol van, míg a halál feszített íjjal
les ki reá a cédruserdő fái közül, Humbaba ordas
örzőinek dárdahegyéről. . . Samas, nagyúr, én sírok addig
és gyászolok, hamuban ülve, míg fiamat, a nyughatatlan
hős Gilgamest, vissza nem hoztad. . .
Ajához, a kegyes arához, szólván szólok, könyörögvén könyörgök:
járuljon, Samas, trónusodhoz, szószólója légyen előtted!
Te kísérd a veszélyes úton, te légy mellette napvilágnál,
Aja pedig nyugalmas-biztos éji táborba elvezessel!”

Ellobogván szent tűz, imádság, Ninszun az oltárt odahagyta
s Enkidut szólítá, eképpen kérlelvén meg a párducléptűt:
„Enkidu! Ha nem szakadtál is ölemből – éppenúgy szeretlek;
fiam testvéred s anyád lettem én: Gilgamesssel egyenlő vagy
szívemben!
Enkidu, őrizd fiamat! Hozd vissza épségben a királyt!”

Hallván Enkidu az úrnő beszédét, szóval mondja, fölfeleli
Ninszunnak:
„Királyasszony, Gisért ne aggódj! Visszahozom épségben a
királyt!”

NEGYESEDIK TÁBLA

A cédruserdőhöz érkezett a két merész bódító – útjukat gyors menetben tették meg. Az erdő kapuja előtt mindketten biztató szöveget szöktak: innen már az ellenség földjén, céljuk téerein járnak. Az események pontos menetét a töredékes szöveg homályban hagyja, de az kitűnik, hogy Enkidut újból elfogta a kétségbeesés. Bösz bölényként szökött az erdő kapujának, még kihívóan ordított is a messzeségbe, a finoman halló Humbabához, de karja megsebesült. Gilgames azzal biztatja, hogy meggyógyul, hogy most már úgyis győzni fognak, és ha meghalnának is, immáron övék a vágyott dicsőség. Óvatosan folytatják útjukat, Humbabához közeledvén.

*Gilgames és Enkidu útjáról és megérkezéséről szól az
újasszír tábla:*

Útnak eredtek, gyors irammal, húsz mérőföldig meg sem álltak,
akkor kardjukat földbe szúrták, s tarisznyát bontva, megpihentek.
Harminc mérőföldnyi járóföldre éj lépte be őket – ledőltek.

Egész nap ötven mérőföldnyi utat tesznek meg, csodaképpen.
Másfél hónapi járőföldet három nap alatt járnak végig.
Napnyugta előtt kútat ásna – hűs vizét Samasra köszöntik.

A cédruserdő kapujában szólott Enkidu Gilgameshez:
„Hős barátom, emlékezzél hát: miként határoztál Urukban?
Várja jöttöd a cédruserdő! Hágj föl a cédrushegyre bátran!
Ne feledd, hogy te Gilgames vagy, Uruk sarja, királyi ember!”

Bátorodik Gilgames szíve Enkidu szájának beszédén,
rég szándéka új lobot vet, kiáltván kiált barátjához:
„Hágj föl mellé, sebtén ragadd meg! Hamar, hogy el ne
meneküljön!
Surranj a fák törzséhez bújva, közelíts hozzá – és ne féljél!
Ha sikerült már megragadnod, tépd föl hétszeres védőburkát,
de vigyázz – ha e g y e t leszaggatsz, h a t marad még mindig
alatta!”

Mint veszett bölény, úgy szökött fel, bömbölve a kapunak ugrott,
körülnézett veszett bölényként s az erdő őrért szólígtatta,
Humbaba nevét kiáltotta, Humbabát hívta hangos szóval.

Szóra nyitva száját, eképpen szólott Enkidu Gilgameshez:
„Ne menjünk tovább, ó, barátom, ne menjünk az erdő szívébe!
Karom súlyos sebet kapott, midőn a kaput döntögettem!”
Szóval monda, fölfelelé Gis, barátja, Enkidu szavára:
„Egy-testvérem, miért csüggedsz el? Miért sírángozol gyerekként?
Mindet megtettük már az utat – s a cél előtt, te visszalépnél?
Ismered hiszen jól a harcot, eleget forogtál csatákon,
szembenéztél sűrűn halállal – érintsd meg köntösöm s ne félj hát!
Felejtse el a halált egészen, bátran lépjen a kapun keresztül!
Elmúlik a fájás karodból, hasogató sebed beforrad!
A cél előtt erőd feszüljön, a cél előtt szíved lobogjon!
Az erős férfi, a megfontolt, előlhalad körülfigyelve,
óvja magát, nem gyávaságból, de hogy hadi célját elérje!
S ha mégis ott-veszne a harcon – örök nevet szerzett magának!”

A zöldbé-borult hegyen átjutottak.
Szavaik csöndesek valának
s ők maguk is nagy csöndben lépegettek.

ÖTÖDIK TÁBLA

A tábla itt sem ép, de az események világosak. Humbaba legyőzéséről, a vállalkozás befejezéséről szól a szöveg, amelynek egyes részei egymástól jó ezer év vagy jó ezer kilométer távolságra készültek ugyan, mégis azonos mondafonálra fűződnek sorban.

Nagy utat kell még megtenniök, hogy szemtől szembe láthassák Humbabát. Gyorsan haladnak. Éjjel pihenőt tartanak. Három álom lepi meg egymás után Gilgamest. Mindháromra felriad. Elmondja őket Enkidunak. Az első álom Gilgamesre vonatkozik: azt jósolja, hogy épen kerül ki a hadból. Enkidu biztatásnak érzi az álmot, de hogy pontosan mit gondol, csak a tábla törmelékei tudhatják. A második álom Humbabára és a cédrushegyre vonatkozik – Enkidu is így érti. A harmadik álmot Samas küldi Enkidu felől, Gilgames kérésére. Az álom ijesztő: vihar, halál, szörnyűség láttatnak benne: ez volna Enkidu majdani sorsa?...

Gilgames a párviadal előtt Samas segítségét kéri, érdemeire hivatkozáván. A segítség: hatalmas nyolc szél Humbaba ellen – és az erdő őriása megrémül, alkudozni próbál; adná már a cédrust is, csak mentse életét. De nem alkuszik a két hős: megölik Humbabát. – Egy másik szövegezés Samas szeleit nem említi. A két barát először Humbaba pusztító ragyogását teszi ártalmatlanná, azután öli csak meg Enkidu a Hermon s Libánon rémét, az erdő őrizőjét. Enlilt nemcsak ezzel, de az Anunnakik megsértésével is haragra ingerlik. Haditettük diadaljelét és zsákmányát: a kivágott cédrusokat az Eufrátesz szent vizén szállítják Urukba.

Megtekintik a cédruserdőt, fölmérik hosszát, szélességét;
föl sudarát a cédrustörzsnek, föl karcsuságát, vastagságát;
megszemlélik a széles utat, az egyenes futású ösvényt;
látják Irnini szenthelyét; a cédrushegy kékes kupoláját.
A hegy előtt királyi-büszkén örködik, egyenes derékkel
a cédrusfa – királyi teltség! S királyi ujjongás az árnya!

Abettita fővárosban előkerült akkád tábla veszi át a szót:

Fölkerekedtek, útrakeltek – idő múltán pihenni ledőltek.

Álom folyta be Gisnek tagjait; riasztó álom fojtogatta.

Éjfélkor végetért az álom.

Álmát elmondja Enkidunak, nagy fennszóval ekként kiáltva:

„Barátom, nem te szólítottál? Mi riasztott, mire ocsúdtam?

Kezeddel nem te érintettél? Mintha megráztál volna, úgy volt. . .”

„Barátom, másodszor is álmot álmodtam, rémest és ijesztőt:

ledőlt a hegy, amelyen álltam,

ledőlt és lábaimra omlott. . .

Rémületes fény lobogott föl. . .

Akkor egy férfiú jelent meg,

gyönyörű ábrázatú, szép járású. . .

Felém lépett, kivont a hegy alól,

vízzel kínált, nyugtatta szívemet.

Majd fölsegített s járni bíztatott. . .”

Szóval mondja Enkidu akkor

Gisgammának, annak az istennek:

„Bizony, indulnunk kell, barátom! . . .

Most látom csak,

mennyire meghökkentő –

meghökkentő a hegy!

Minden csontomban félelem vacog!

A férfiú, akit álmodban láttál,
akit két szemed megpillantott:
a férfiú, aki megmentett:
jó hírt, szerencsés folytatást jelent!”

*Az álmot egy újasszír tábla is elbeszéli,
majd így mondja tovább Gilgames és Enkidu történetét:*

Szóval mondá Gis Enkidunak:

„Barátom, másodszor is álmot álmodtam, rémest és ijesztőt:
Nagy hegy csúcsán állottunk ketten; állottunk teljes dicsőséggel;
s egyszerre csak szörnyű robajjal mélybe zuhant a hegy
alattunk. . .”

Enkidu örömmel kiált föl: „Barátom, jót jelent az álmod;
Gilgames, jós-álmod szerencse; Gilgames, jós-álmod örömhír!
Az a nagy hegy a cédruserdő hegye – azt láttad elzuhanni;
az a nagy hegy Humbaba sánca – annak köve omlik alattunk. . .

Elfoglaljuk a cédruserdőt, rajtaütünk Humbaba sáncán;
leverjük a bőszejedelmet; holttestét a gyöpre kivetjük!”

Útnak eredtek, gyors irammal, húsz mérőföldig meg sem álltak,
akkor kardjukat földbe szúrták s tarisznyát bontva, megpihentek.
Harminc mérőföldnyi járóföldre éj lepte be őket – ledőltek.
Egész nap ötven mérőföldnyi utat tettek meg csodaképpen.
Napnyugta előtt kútat ástak – hús vizét Samasra köszönték.

Gilgames fölhágot a hegyre s égő áldozattal adózott
a hegy istenének, kiáltván fennszóval az istent imígyen:
„Ó, hegy, jós-álmot hozz szememre: mutasd meg, mi leszen a
sorsunk?”

A hegy istene Enkidu felől mutatott álmot Gilgamesnek.

Mint aki mély iszapba hullott s testrészei sárba ragadnak,
úgy folyta be Gilgames testét az álmom-sár, a nehezítő.
Második őrzőjárt szakában, nyomasztó álmából fölébredt,
fölkelt, Enkidut megkereste s így szólott Gilgames a hőshöz:
„Barátom, nem te szólítottál? Úgy hallottam, nevem kiáltod!
Nem illeted vállam kezéddel? Úgy éreztem, költögetsz engem!
Vagy tán egy isten ment el erre s ő hajolt le, hogy fölriasszon?
Barátom, harmadszor is álmodtál, rémest és ijesztőt:
az ég, mint megsebzett oroszlán ordított, hogy vére fagyott meg
az élőknél; a föld kiáltott, mintha iszonyú zuhanással
a poklok fenekére hullnék; a vihar keselyűin ülve
szállott fekete szárnycsapással a sötétség és bekerített.
Az éjjellé sötétült nappal sátorát villám hasogatta,
a fellegek megsűrűsödtek s halál hullott alá belőlük.
Azután a villám kilobbant s a magasból alázuhant tűz
hamuvá hűlt a lábaimnál. Ezt álmodtam. Szívem barátja,
hős Enkidu, ülj ide mellém s mondd el, amit álmomról gondolsz!”

Ismét a bettita tábla következik:

Gisgammas fejszét fog kezébe,
fejszével a cédrustörzshöz sujt.
Fölveri az erdei csöndet
a fejsze súlyos csattanása;
retten Huvava, talpra ugrik,
hánykolódik dühös haragban:
„Ki merészel földemre lépni?
Hegyeim fűvét ki tapossa?
Cédrusfám törzséhez ki sujtott?”

Szólott Gishez az ég napistene,
szólván szólott Samas eképpen:
„Menj közelébb!

‘Tőle csöppet se félj!
Menj közelébb, amíg eléred!
De házába, vigyázz,
ne lépj bel’

Gyors patakokként zuhogtak alá
Samas igéi az égből.
Az ég napistenéhez, a legfőbbhöz,
Gisgammas így szólt szavával:
„Emlékezzél rá:
ama szent napon a városban
oltáraidat helyreállítottam!
Most én eléd, égi napisten elé, leborúlok.
Megtaláltam végre az utat.
Segíts a célhoz!”

Hajlik Gisgammas kérésére
nagy szíve az ég napistenének.
Szél támad, üvöltő, hatalmas,
metsző, vágó – Huvava ellen;
északi szél, sas-szárnyon szálló,
orkán kerekedik, forgószél,
viharos szél, izzó-szél, hideg szél,
minden-életet-clőlő szél,
támad a szelek valahánya,
mind a nyolc szél üvöltve támad:
Huvavát szembe-hátba éri,
se té- se tovalépni nem bír –
meddő harcát ekkor föladja,
Gisgammashoz ekkor imígy szól:
„Szolgád leszek, uram legyél te!
A növényeket, amiket ültettem,
egytől-egyig néked ajánlom.
Fogadd el mind a cédrusokat is,
vágd ki őket s építs házat belőlük!”

Szóval mondja Enkidu Gisnek:
„Mely szavakat szólott ez?
Ne hallgasd meg!
Oltsd ki életét!”

Akkor hát fejét vették Huvavának.

Az óbabilóni tábla így mondja el a párviadal történetét:

Szóval mondá Gis, mondá Enkidunak:
„Ha megérkezünk, ha lesujtunk,
kardunk vasától föllángol s kialszik
a varázslatos fénysugárzás
és vele-hal a ragyogás is!”
Enkidu ekként felelt Gisnek:
„Bölcs példaszó:
»Aki a kotlóst befogja, bírja mind a csirkét!«
A varázslatos fénysugárzást
hagyjuk későbbre, úgy bolyong majd
anyavesztetten, mint a csirke,
bolyong csipogva, egymagában!
Azt mondom, hogy a fővel végezz –
tagjai úgysem élhetik túl!”

Meghallgatta Gis e beszédet,
fejszét ragadott kezébe,
tőrét öve mellől kirántá.
Gyors csapással nyakához vágott,
másodszorra Enkidu sujtott,
harmadszorra Enkidu sujtott –
Huvavát földre terítette.
Harsant a csönd, az ijedelmes,
kövé dermedett a rokonság:
atyafiuk oda – halott Huvava!

Kétszer két órányira hallik,
mint jajgat-kesereg a cédrus:
Enkidu Huvava fejét
mellőle ütötte a porba
s körülötte vágja ki majd
a sátor-lombú erdőséget.
Enkidu kardjának vasától
az őriző feje legördült:
nem él már, akinek szavára
megremegett Hermon s Libánon –
halott Huvava, haragjától
nem kell félniök a hegyeknek,
halott Huvava, mostan immár
a nyugtalan szirt megnyugodhat!

Huvavát számos őriző,
a varázslatos fénysugárzás
vigyázója követte még –
Enkidu mind levágta őket!
Ezek hétszeres halált halván –
nyolc sékel súlyú hálót és tört,
nyolc sékel súlyú holmit vett le
barátja válláról, eképpen
könnyítve annak terhelésén.

Föllelte s megnyitotta az Anunnakik lakóhelyét is.
Majd a Gis döntögette fáknak rönkjeit ásta ki a földből.

Szóval mondá Enkidu Gisnek:
„Isten-ember, öld meg hát, a cédrust, az isten-fát!”

Az Eufrátesz szent vizéhez legörgették a cédrust,
az Eufrátesz szent vizén leúsztatták a cédrust.

Urukban nyugalom helyett újabb vad kaland várja a két bajnokot, ezúttal Istár miatt. Az istennő meglátta Gilgames délceg szépségét, amikor a hős a forrásnál mosakodott, s szerelemre lobbant Uruk királya iránt. Csábítja Gilgamest minden földi jóval, de ő nem enged, sőt merész biztonsággal még szemére is veti a parázna istennőnek mindazt a gonoszságot, amit unt szeretőivel elkövetett. Istárt sérti a nyers beszéd, bosszút esküszik Gilgames ellen. Anut kéri, teremtsen egy hatalmas bikát, amelyik majd megöli a dacoló hőst – s ha nem teremti, Istár lemegy a holtakhoz, az élők ellen vezeti őket. Anu fél, hogy Gilgames miatt a többi ember is elpusztul, de Istár, aki istennője nemcsak a szerelemnek, de a szaporodásnak, termékenységnek is, megnyugtatta.

Az égi bika Urukban mindenkit megrémít, csak Gilgames és Enkidu mer szembeállni véle. Hosszú harc után megölik a fenevadat. Istár kétségbeesettenátkozódik; Enkidu fenyegetésként, arcába vágja a bika kitépett hímtagját: vigyázzon, még ő is pórul járhat!

A nép gondtalanul vigad a tetem fölött: a bika szarvát Gilgames győzelmi jelként viteti atyja, Lugalbanda templomába.

Csak Enkidu nem nyugszik ezen az éjszakán: riasztó álmok fojtogatják.

Újasszír szöveg szól Istár és Gilgames viszályáról:

Mosakodik tetőtől talpig, tisztálkodik forrás vizében,
hosszú haját végigsimítja, megfésülve vállára ejti.
Ledobja a bevérzett gyolcsot, fölveszi a patyolat-inget,
ünneplőjét fölébehúzza, kendőket köt keresztbe mellén,
koronáját fejére tűzi, kendőket köt keresztbe mellén.

Meglátja őt felséges Istár s szépségétől gyúl szerelemre.
„Szeress engem, ó, hős Gilgames! Élünk férjként és feleségként!
Tiéd legyen ölem gyümölcse, enyém legyen ágyékom magva!

Aranyszarvú s drágakövekkel kirakott gyors harciszekéren
térsz meg hozzám majd a csatából s amikor a házba beléptél
füstölőmből királyi cédrus részegítő illata csap meg!

Amikor a házba beléptél, cléd jönnek a trónon-ülők:
király, herceg, sok-sok hatalmas alázkodva lábadhoz omlik
s ételt, italt s drága kenettel töltött kancsót raknak elébed.

Kettősöket ellik juhnyájad, hármásokat kecskéid nyája,
hátas szamarad öszvérekhez, hátas öszvéred elefánthoz,
paripád a sebes szélvészhez hasonlít majd – csak szeress engem!”

Felel erre dicső Gilgames, a hős bajnok szóval eképpen:
„Amit ígérsz, tartsd meg magadnak! Elég nekem az is, amim van!
Elég nekem az ünneplő ing, elég nekem a drága kendő!
Ételt s italt se osztogasson király s herceg – van nekem bőven!
Király-módon eszem naponként, isten-módon iszom naponként!

Olyan vagy, mint a nyitott ajtó: minden kis szél verdesi sarkán.
Olyan vagy, mint a rozzant kastély: keresztülfúj rajta az orkán.
Olyan vagy, mint az elefánt, ha kötélhálóját elszakítja!
Olyan vagy, mint egy zsák szurok, mely a szolga vállát meghajlítja!
Olyan vagy, mint a lepecsételt tömlő: vized szomjat nem olthat.
Olyan vagy, mint mészke-alapzat: nem bírsz te meg
márványfalakat!

Olyan vagy, mint a lopott jáspis: veled senki nem dicsekedhet!
Olyan vagy, mint a szűk cipellő: elátkozott mind, aki fölvetett!
Volt-e férjed, kit nem hagytál el? Volt szeretőd, kit nem csaltál
meg?

Volt egy is bár, ki nem ment tönkre azok közül, akik szerettek?

Tammúznak, a szerelem ifjú, nap-homlokú szép istenének,
– ő vont magához legelőször – csókjaiért mivel fizettél?
Sok éven át búsult miattad, sírt érted a megcsalt szerelmes!

S a második? A tarkatollú? Gerjesztetted vad szerelemre,
hogy ész nélkül rohant utánad s szárnyát törted, mikor elért már!
Megrokkanva bolyong az erdőn s ezt kiáltja: »Eltört a szárnyam!«

Szeretted a hímoroszlánt is, mégis hétszer és újra hétszer
– hadd kínlódjék – verembe csaltad!

S nem ostromoztad-e halálra a tüzes mént, a harcra szomjast?
Előbb kéjre gyújtottad testét, azután a hátán termettél,
hét s újra hét mérföldre üzted s végre mikor egy tiszta forrás
elé rogyott, hogy oltsa szomját – ivóvizét is fölkavartad!
Idős anyja, Szilili nénő, azóta is zokogva átkoz.

Hát a pásztort, a szelid őrzőt, aki hamut szórt lábaidhoz,
aki naponként gödölyécskét áldozott föl tiszteletedre,
miután kedved betöltötte, nem változtattad hímfarkassá?
Rémült nyája futott előle, furkósbottal kedvelt bojtárja
zavarta el és hű kutyái megszabták bundáját uruknak.

Isullánu, atyád kertésze, kedvedbe járt, (úrnője voltál!)
virágokat szedett csokorba, asztalodat földíszítette,
de te rá is szemet vetettél s csábígtattad ilyen szavakkal:
»Isullánu, ó, Isullánu, öntsd át belém férfi-erődet!
Jer, lakjál jól, egyél-igyal csak, hogy jobban győzd, ha majd velem
halsz!«

Fejet csóválta s így szólott akkor Isullánu, a derék férfi:
»Mit követelsz tőlem, te úrnő? Vajjon anyám nem süttött-főzött
otthon nekem, egyszem fiának? Mire való az olyan étel,
melyből erő helyett romlását, gyászos végét eszi az ember?«

Meghallgattad ezt a beszédet s haragod a kertészre lobbant:
vergőlődő, vak denevérré változtattad szegényt legottan.

S most én kellek, engem kívánnál? Látom is már, mily sorsra
juttatsz!”

Így Gilgames. Hallgatott Istár s midőn a hős elkomorodva
befejezte vádló beszédét, az istennő szörnyű haraggal
sarkon fordult és meg sem állott, míg el nem érte apja-anyja
téglafallal körülkerített, soktornyú égi palotáját.

Elébe jött Anu, az isten, elébe jött Antu istennő.

„Atyám – szólott Anuhoz Istár – meggyalázott engem szavakkal, sértett meztlen, nyers beszéddel, viselt dolgaim fölnagyítva, szíven talált Gilgames engem – kérlek, büntesd meg őt e bűnért!”

Szóra nyitva fölséges száját, szól Istárhoz Anu cképpen:

„Bizonyára magad idézted fejedre a Gilgames átkát!
Ezért sértett meg durva nyelvvel, ezért talált beszéde szíven!”

Felelt Istár Anu istennek, atyjához a leány így szólott:

„Mindenható! Teremts lángokból s a fekete vihar szeléből, földrengésből és jégesőből s mindenből, ami veszedelmes egy nagy bikát: sügye bozontos s hatalmas legyen, mint a hegység, négy lába, mint négy márványoszlop, homloka, mint a bazaltszikla, szeme villámokat lövelljen, szarva az ég vásznába szúrjon – ezt a bikát arra neveljük, hogy a sértőt agyontapossa!...

Tiltakozol? Fejed csóválod? Nem ily véget szánsz Gilgamesnek? De tudd meg: ha kíméled őt és nem bünteted vétkét halállal, lemegyek az alsó kapukhoz, melyek a holtak birodalmát rekesztik el s betöröm őket... Földre hullik a meglazult zár, csikorogva fordul a sarkán és kinyílik a kapu szárnya!

S előtódul fehér lepelben, merev karját előrenyújtva, a nyelvetlen, a néma tábor, üveges szemét rám mereszti s én vezetem: föl, föl, a fényre, a föld virágzó fölszínére!

Utánam a kiéhezett had, csattog a sok elsárgult fogsor: ezek fölfalnak minden élet, zabálják a friss csecsemőhúst, leharapják a duzzadt emlőt, melyből a tej állukra csordul, nem marad e g y anya s e g y gyermek, kinek éhségük

megkegyelmez

s a férfihúst, a mámorítót, ezek dülledt szemmel zabálják, kiszívják a vitézek véré, rostjaiktól erőre kapnak, hogy a végén ez árnyék-testek, e hústalan-vértelen vázak élőbbek lesznek, mint az élők...”

Ijedten állt ott Anu isten s imígy szólott a bős Istárhoz:

„Mit követelsz, fenséges lányom? Az a bika hét évre minden kalászt fölfal! Mit adsz a népnek? Gyűjtöttél-e már elegendőt? Gabonamag, gyümölcs elég-e? És széna az éhes baromnak?”

Mosolyog a ravasz istennő, nyájas hangon nyugtatja Anut:
„Atyám, máris gondoltam erre! Számlálhatatlan asztagokba
gyűjti a nép az évi termést, olyan gazdag volt aratása!
Hadd jöjjön a hét szűk esztendő! Egyetlenegy ember se hal meg,
egyetlenegy barom se pusztul éhség miatt, ezt megigérem!

Anu atyám! Egy fiatal bikát,
bátrát, erőset, hathónaposat
teremts elő s kötelét add kezembe!”

Hallván Anu ezt a beszédet, megteremté az ég bikáját –
a bikát a földre leküldte, küldé Uruk városa ellen.

. . . . .
Harmadszorra Enkidura rohant, öklelő homlokát nekiszögezte;
ám Enkidu ravasz csellel kitért, félrehajolva a döfés elől.
Majd szilajon felszökött s megragadta szarvánál fogva az égi bikát:
a bika véres tajtékot fútt Enkidu arcába és farkbojtjának
e g y csapásával messzire-vetette.

Szóra nyitván száját, eképpen szólott Enkidu Gilgameshez:
„Mily ékes nevet, milyen szép hírt szerzünk fenséges barátom,
magunknak,
ha most e bőszi bikát lebírjuk!”

Ott Gilgames, erőnek erejével rugaszkodván, rontott bikára
s oly hatalmasan ragadá meg, hogy a beste mozdulni sem bírt.
Gis az állat inas nyakát megmarkolta füle tövéénél.

. . . . .
Miután a bikát megölték s alábbhagyott szívük haragja,
Samas elé járultak s mint két édes testvér, egymást karolták
s az isten lábához leülve, dicséretet mondtak Samasnak.

Istár pedig bősziült haraggal rohant elő s a bekerített
Uruk falára hágva, szörnyű átkot szórt Gilgames fejére:
„Jaj, Gilgamesnek, aki engem durva beszéddel meggyalázott;
aki az ég roppant bikáját kegyetlen vasával megölte!”

Hallván Enkidu e beszédet, a bika tetemére rontott:
hím vesszejét többől kitepte, s az istennő arcába dobta.

„Veled is – úgy mond – azt tehetném, amit tettem e szörnyeteggel!
Ugyan földhöz szegezhetnélek! S beleit karjaidra kötném!”

Istár a templom leányzóit s a papnőket a falra hívta
és a bika teste fölött sirató-éneket parancsolt.

Mívesek gyűlnek a tetemhez, Gilgames hívta össze őket;
értelemmel és tudománnyal teljes mívesek tapogatják
a bika szarvát s megdicsérik! Harminc font súlya egynek-egynek
s két ujjnyi tokja szélességgel

Hat vödör olajat – a két szarv öblében ugyanennyi fért el! –
Lugalbanda szent templomába vitet Gilgames áldozatként,
hálából őrző istenének... S függeszteté a szarvakat
az isten ágyas-kamrájának arannyal megbélelt falára...

Az Eufrátesz szent vizébe alámerültek s megtisztulva
a harci szennytól-verítéktől, városukba, a bekerített
Urukba tértek – rúdra kötve mutogatták a büszke zsákmányt!

Összeverődik férfi-, asszony- és gyereknépség zsivajogva:
kísérik a hazatérő két hős bajnokot utcák során, föl
a fényes oszlopokon nyugvó palota erős kapujáig.

Gilgames a küszöbön állva, így kiált a rabszolgánőkhöz:
„Férfiak között ki a legszebb? Hősök között ki a legbátrabb?”
„Gilgames! Ő a legbátrabb hős! Enkidu! Ő a legszebb férfi!”

Örömmünnet ül a város. Üstdob döndül, flóta rikoltoz...
Éj közepén szűnik a láрма; nyugosznak fekvőhelyre dőlve.

Enkidu is elalszik, ámbár rossz sejtesek nyugtalanítják.
Riasztó álom-indák kúsznak torka felé s ő fuldokolva,
panaszos kiáltással ébred. Ijedten keresi szemével
Gilgamest, a nyugodtan alvót s fölébreszti testvér-barátját:
„Fivérem, mondd, mivégre gyűlnek a komor istenek tanácsba?”

Enkidu álmában az istenek tanácskozását hallja: Enlil, Samas, Anu és Éa vitatkoznak. Anu jogtalannak tartja, hogy a két hős a cédrushegyre hágott, megölte Humbabát, elpusztította az égi bikát: büntetésül meg kell halnia egyiküknek. Enlil úgy ítél, hogy Enkidu haljon, aki a gyilkosságot véghezvitte. Samas védelmébe veszi Enkidut: ő parancsolta Humbaba megölését, ártatlanul halna Gilgames barátja! Véleményét elutasítják, s neki magának is szemére vetik, hogy az ember védelmére kel.

Enkidut rémület tölti el, halálfélelem fojtogatja. Keservében a tetteit számlálja elő, okát keresvén: miért is éri a büntetés? A kaput, Humbaba erődjének kapuját okolja, az sebesítette meg, bánja is már kíméletét iránta. Indulatosan elátkozza a kaput. Hallván az átkot, Gilgames hősi könnyekre fakad, vigasztalja barátját, megígéri, hogy Enlilhez könyörög majd életéért. Enkidu régibb okot is talál: az örömlány, az Istárpapnő szerelmét – az tette őt emberré, az hozta a városba. Iszonyú átkot mond a leányra. Samas azonban inti Enkidut: vajon nem a lány érdeméből jutott-e neki Gilgames barátsága, a dicsőség, a hírnév, vagy hát nem Gilgames tette őt Uruk második emberévé? . . . Enkidu még az éj folyamán megnyugszik; átkát is visszavonja: hadd legyen boldog, szeretett az örömlány.

Sorsát ezzel sem bírthatta el: újabb álmában keselyű bátán a boltak országába repül. Ébredésekor már beteg, s napról napra betegebb lesz. A tizenkettedik napon magához hivatja Gilgamest. Elbúcsúzik testvérbarátjától.

Megint a hettita táblát olvassuk:

Pitymallatkor

szóval mondja Enkidu Gisgammasnak:

„Álmod láttam ezen az éjjelen:

az ég magas termében Anu, Enlil,

Éa és Samas tanácskozni gyűltek.
Szóval szóla Anu Enlilhez:
»Az ég bikáját is leszúrták,
agyonütötték Huvavát is,
mindezek miatt egyikőjük
halálnak halálával haljon!«
Enlil szavát imígyen szabta:
»Kettőjük közül Enkidu haljon meg,
Gisgammass éljen!«
Mondja mostan az ég napistene,
szóval mondja, fölfeleli Enlilnek:
»Nem az én parancsomra ölték-é?
Az égi bikát s Huvavát legyőzni
én biztattam kettejüket föl –
és most miért Enkidu haljon?«

Dühödve válaszolta Enlil
Samasnak, az ég napistenének:
»Szégyen, hogy te,
mintha barátja volnál egyiküknek,
védeni őket naponta leszállasz!«

Leborult Gisgammass elé Enkidu s lábát átölelte.
Gis torkát sírás fojtogatta,
könnyei arcára peregetek.

Szólott Enkidu Gisgammashoz:
„Szerető felem, egy-testvérem, véremnek drága vére!
Megyek a halál szelleméhez,
mögöttem a kapu bezárul.
Egy-testvérem, nem látlak soha többé!”

. . . . .
Enkidu, fölemelve szemét,
az értelmetlen ajtóval beszélget,
értelme-nincs erdei fával.
Szól érthetetlenül, zavartan,
ember-szóval beszél az ajtóhoz:

„Halljad, értelmed-nincsen ajtó,
 értelem nélkül szűkölködven!
 Kétszer húsz óra járóföldre
 választottam meg én a fátat!
 Mekkora út, mennyi törődés,
 míg a magas cédrushoz értem!
 Párja annak sehol nem termett,
 keressék bár egész országban.
 Hetvenkét öl magassága,
 huszonnégy öl szélessége...
 Ajtó, pántjaid, eresztékeid
 ezüsttel vertek, arannyal szerzettek:
 híres-neves nippuri mester
 remekelte zárad, sarokvasad!
 Mégis, ajtó, ha idején tudom,
 hogy romlást hoz fejemre a te fád;
 hogy ez a te szépséges tested
 testemnek gyászos pusztulást terem –
 fejszémet ráemeltem volna,
 nádcsovával gyújtottam volna meg!...”

Az újasszír tábla így szövi tovább az elbeszélés fonalát:

.....
 „A kapuban bizony megálltam, Humbaba híres kapujában:
 »Kapu, napjaid most betelnek: oszlopod földbe szúrt hegyéig,
 utolsó szögig elátkozlak... A király, ki majd jó utánam
 ajtóságotat összetörje, kapuságotat összeűzza;
 az isten, ki majd jó utánam, sarkaidból vessen ki téged!
 Változtassa nevem nevére, sarkaidból vessen ki téged,
 tépje ki oszlopod tövestül, vessen ki a gyöpszélre téged!
 S gyorsan, sietve teljesedjék a szám-reádszórta sok átok!«”

Hallá Gilgames e beszédet s könnyei nyomban megeredtek.
 Szóra nyitva fölséges száját, Enkiduhoz eképpen szólott:
 „A bekerített, messze-híres Uruk derék lakói közül,

miért, hogy éppen a királynak fejében forog fura átok?
Mi lelt, barátom? Mért súg szíved nyelvednek ily különös szokat?
Ijesztő volt álmod? Valóban! De ijedtséged még ijesztőbb!
Ekkora félelem nem illik az álomhoz, ha mégoly ritka,
különös bár! Ajánlanám, hogy a félsz helyett inkább fohászkodj!
Egészségedért, jó barátom, fohászkodj – erre int az álom!
Én magam is, templomba menvén, imádkozom az istenekhez!
Gyógyulásodért könyörgök majd, isteneid nevét kiáltom!
Enlil, a nagy istenek atyja, segítsen rajtad, arra kérem!
Képed mását szoborba öntik sáfrány-fényű, súlyos aranyból;
nem sajnálom a mivesektől garmadáját a sáraranynak!
Kívánnám, hogy a jövődőlés ne a párharc ígéje legyen,
mert jaj, az egyszer kimondott szó soha többé nem semmisül meg!
Barátom . . . . .”

Szóra nyitva száját, imígyen szólott Enkidu a vadászról:
„Gazdagságát Samas pusztítsa el, ifjúságát Samas hervassza meg!
Bemocskolt legyen társai szemében – lába nyomából fürtelem
fakadjon!

Kivetett csapdái elől messzire meneküljön mind a vad!
Egyetlen egyszer, soha ne legyen életében, hogy vágya teljesednék!”

Dühében ütvén önnön csípcéjére, szólván szólott a leányzóhoz is:
„Most elátkozlak, te leányzó! Tönkretévőm, most elátkozlak!
Mindörökké az utca légyen lakóhelyed, falak tövében,
kerítés árnyékában éljél! Soha ne találj nyugodalmat,
sárnehéz tested ne pihenjen; szekerek ostorhegyétől
serkenj talpra hajnali órán s éj közepén durva rugással
részeg ébresszen ölelésre. . . Légy átkozott, mert megigéztél,
mézes szóval elcsalogattál barmaim mellől, a mezőről,
idegen földre, városodba: sáncok, falak szűk gyűrűjébe. . .”

Hallván Samas ezt a beszédet, lekiált az ég udvarából:
„A leányzót, ki enni szerzett királyi ételt asztalodra,
a leányzót, ki inni szerzett isteni italt asztalodra,
a leányzót, ki Gilgamesnek barátságát szerezte néked,
miért átkozod a leányzót?

Gilgames fivéred, barátod; drága kenetet, drága kelmét,
arannyal vert, bíborral bélelt nyugvószéket és szépen metszett
edényeket kaptál kegyéből, mindenben kedvedet kereste;
a föld királyai csókolják lábaidat s szolgálatodra
rendeltettek ki mind a népek... Miattad sír Uruk lakója,
miattad jajgat szívettépő, csillapíthatatlan jajgatással,
téged sirat, miattad gyászol szertartással, szomorú gyásszal –
Gilgames is teljes szívéből, gyászban jajgat majd temiattad,
mint párját vesztett hím-oroszlán, ordítózva rohan alá s föll”

. . . . .

Enkidu, éles fájásokkal,
egyedül, álmatlanul fekszik.
Elmondja súlyos gondjait,
éjjel barátjának beszéli.

Újasszír szöveggel zárul Enkidu haláltusájának leírása :

„Gilgames, szeretett barátom, szörnyű álmot láttam az éjjel:
Egyedül állottam a földön, vihartól vemhes éjszakában
s hirtelenül mellettem termett valami élő: félig ember,
félig saskeselyű... Ijesztő karmait felém feszítette.
Majd reám fűtt s keselyűszárnyak sarjadtak nyomban karjaimból.
»Kövess engem, úgymond, kövess hát! Irkalla hajlékába szállunk!
A sötétség házába szállunk! ,Soha-vissza’ úton röpülünk!
A házat, azt az éjsötétet, nem hagyja el többé, ki egyszer
magas küszöbét átalálta. Fény nélkül él, öröm nélkül él
a halál háza, vaksötétben imbolyognak ott-lenn az árnyak,
port isznak és agyagot esznek. Fény hozzájuk soha nem ér már.
sötétben, vaksin imbolyognak, tollruhát viselnek az árnyak!«
A por házában, sötét rajjal, tollruhásan, vak madarakként
imbolyognak elő a holtak, fölborzolt tollú madarakként...
A por házában jogarokkal, palástokkal és koronákkal
vastagon borítva a padló... Agyagot esznek a királyok,
port isznak ama fejedelmek, kik a világot leigázták...

A por házában szűz és ringyó egyugyanazon padkán görnyed;
részegesek és bornemisszák, szolgák és papi fejedelmek,
tudós bölcsek és eszelősök osztályostársak a halálban...

A por házában él Szumukán; Etana is e ház lakója;
Ereskigál, a tollruhájú királynő országot az árnyak
fény-nem-járta, öröm-nem-látta, koromsötét birodalmában...
A por házában, sötét rajjal, tollruhásan, vak madarakként
imbolyognak elő a holtak... Könyvre hajolva áll előttük
Bélit-szeri, az írnok-asszony s számadásukat törli-rója...
A por házában, mikor engem megpillantott, magához intett,
magához intett és a könyvbe nevem jeleit beleróta.

Barátom, ím, kancsóm betellett: túlsorduló csöppje lehullik
s lehullok én is, földre hullok... Te, aki velem vándoroltál
s társam voltál annyi veszélyen, egyedül maradsz nemsokára...
Az álom, melyet megálmodtam, sorsomat gonoszul befonja!"

S ama napon, melyen az álmod látta, sorsa máris betellett.

Fekszik Enkidu holtraváltan, testét fájások hasogatják;
fekszik Enkidu holtraváltan, nem múlik el, újul a fájdalom.
Nem múlik egy napig, kettőig; háromig se, négyig se múlik;
ötöd-hatodnapon nyilallóbb; heted-nyolcadnapon keményebb;
kilencednapon húsbavágóbb, tizedik napon csontbaszúróbb;
tizenegyediken tüzes vas, tizenkettediken jeges kő...
Előhívhatja hű barátját, Gilgamest, s így búcsúzik tőle:
„Gonosz rontás szállott meg engem, azért kell vesznem

nyomorultul!

Ágyban rothadok el, barátom – ne úgy sirass, mint azt, ki harcban,
mélto ellenfél fegyverétől találva, hullott le a porba.
A küzdés elől meghátráltam: kétes halál lesz hát a bérem!
Pedig csak az boldog s szerencsés, aki fején büszke sisakkal,
karján vassal, karddal kezében, harcmesőről jut odatúlra!"

Amikor pitymallani kezdett,
bordája görcsét hős Samas kioldá –
szíve haragja tovaszállott...

Enkidu a leányzóhoz
szólott újból, tiszta szóval:
„Aki megkíván, térjen vissza
messze útvjáról közcedbe
s a hozzádtérő elpihenjen!
Királyok, hercegek, vezérek
szeressenek téged, örömlány!
Combodra ráverni tenyérrel
soha, senki ne vetemedjék.
Megpillantván, szakálla szálát
húzogassa a vén miattad;
a fiatal meg jó szorosra
kösse derék-övét, szemed hogy
rajt megakadjon!
Ajándokul lápisz-lazulit és
arany-ékszert rakjanak lábaidhoz!
Átkozott legyen az, aki bemocskol –
kincseit, házat tűz emésszel
Az isten színe elé, szentélyébe
papja mindenkor bebocsásson!
Elhagyatott legyen miattad
a hét gyermek anyja, a fő-feleség
és az özvegy is!”

NYOLCADIK TÁBLA

Enkidu megbalt. Gilgames siratót mond barátja fölött. Szeretetét önti búcsúszavaiba; búszkeségét a közösen szerzett dicsőség fölött, fájdalmát, hogy társának meg kellett halnia. Gyászt rendel el, a véneknek is sirást parancsol. Halotti áldozatot mutat be Enkidu tisztelőtére.

Amikor föltetszett a hajnal, Gilgames ily szavakat mondott:

„Enkidu! Apád vadszamar volt, anyád meg, úgy lehet, gazella – ez ékes-farkúak, e büszkék teremtettek és ők neveltek, ők és a sivatag bikája kísérték minden legelőkön.

Sirassanak a megjárt utak, a meredek hegyi csapások,
a cédruserdő ösvénykéi – sirjanak, zokogjanak érted!
Sirassanak a bekerített Uruk vénei, akik egykor
kinyújtott karjuk áldásával kísérték az útrakelőket!
Sirasson meg a zöld mező is, anyádként gyászoljon, sirasson!
Sirassanak a kösziklák is, amelyek látták vonulásunk!
Sirasson a tigris, oroszlán, párduc, vadmacska és hiéna,
medve, vadbivaly, szarvas és őz, sirasson a kőszáli kecske,
a kormos-szarvú bika – erdő-mező vadja sirasson!
Sirasson az Uláj, a vad víz, melynek partját együtt tapostuk!
Sirasson a bő Eufrátesz, melyből tömlőnk vizet merített!
Sirassanak a messze-híres, bekerített Uruk vitézi –
ők látták, amint a határban a támadó bikát megöltük.
Sirassanak a hírvivők, kik Eriduba futtak neveddel!
Sirasson a nádszál – vízében naphosszat híredet susogta!
Sirasson a szántóvető – gabonát rejt majd a sírodba!
Sirasson a pásztor – vaját rak tested alá a temetéskor!
Sirasson a sütő, ki szádhoz a sírban frissen sült cipőt tesz!
Sirasson a szerelem-papnő, ki drága olajjal bedörzsöl!
Sirasson házad gondnoka, ki pecsétgyűrűidet őrzi.
Sirjanak nővérek, fivérek – ezek megtépvé dús szakálluk,
azok hajuk zuhogó fűrtjét strod fölött töből lenyesve!

Síratlak a réten jártamban, anyád-apád helyett síratlak,
sírok, jajgatok – hej, vitézek s Uruk vénei, halljátok csak!
Enkidu, egy-felem, fivérem – őt síratom, miatta sírok,
jajgatok, mint siratóasszony, zokogok keserves-szünetlen.
Mintha oldalam ékességét, jobb-karom legfőbb bizodalmát,
övem törét, arcom rostélyát, ünnepi ruhám drága csatját
orozták volna tőlem el, most úgy élek én Enkidu nélkül!

Barátom, jófutású öszvér, vadszamara magas hegyeknek,
szívem barátja, párducléptű, vadszamár, jófutású öszvér!
Együtt jártunk a nagy hegyen túl, az égi bikát megkötöttük
s szarvát fogva, fejét levágtuk. Humbabát is, a cédruserdő
fejedelmét, harcban levertek s gazdag zsákmánnyal tértünk vissza
a hegyen túli tartományból. Hős Enkidu, szívem barátja,
milyen álom béklyóz, felelj hát! Milyen sötétség hullt szemedre,
milyen süketség dőlt füledre, hogy csak fekszel s nem mozdulsz
többé?

Megérintem szemed – nem néz föl!

Megérintem szíved – nem dobban!

Mint fátyolába a menyasszony – talpig halálba burkolózol!

Sasként örködöm, ládd, fölötted, oroszlánként járok alá s föl,

nőstény-oroszlánként kerengek, kitől kölykeit elrabolták.

Gyászomban tövestül kitépem hajamat és messze hajítom,

elvettem jó ruháimat, mint megfertőztetett, durva posztót!

Meghallgassatok, Vének, engem!

Enkiduért sírok-jajgatok én!

Barátom után zokogok-kiáltok!

Ruháim tépem, mint a sirató nők!

Íj vállamon, oldalamon szekerce,

kard az övemben – s a könnyem lecsordul.

Ünneplő ruha, drágamívű ékszer, pompa, dicsőség, ó jaj, mire
kellett?

Jött egy gonosz szél s mindet elragadta!

Díszes ágyba, bíbor-aranyba fektettelek, hogy megnyugodjál,

díszes székre, bal oldalamra ültettelek, hogy megpihenjél –

a föld királyai csókolták lábaidat, szolgálatodra

rendeltettek ki mind a népek. . . Miattad sír Uruk lakója,

miattad jajgat szívettépő, csillapíthatlan jajgatással,

téged sirat, miattad gyászol szertartással, szomorú gyásszal –

Gilgames is teljes szívéből, gyászban jajgat-sír temiattad,

mint párját vesztett hím-oroszlán, ordítózva rohan alá s föl. . .”

Gilgames parancsot adott: „Ó, mindenfajta mívésed ti, faragjátok, kovácsoljátok, ötvözzétek képét szoborrá!” Ahány mívés volt, nekilátott – ércbe vésték Enkidu mását.

Szólván szólott Gilgames akkor, szólott Enkiduhoz:
„Melled drágakővel ékes, tested arannyal borított!”

Amikor föltetszett a hajnal,
Gis: asztalt,
elemmaku-fából valót, nagyot,
hozott ki,
mézzel töltött egy karneol-csuport,
egy kék-kő-csuprot tejföllel tetézett,
s a rakott asztal étel-italát
az öröktűző Napnak felmutatta...

KILENCEDIK TÁBLA

Gilgames sirva bolyong a pusztában, mint fiait vesztett nőstény oroszlán; nem bírja felejteni veszteségét. Sőt egyre szomorúbb lesz, ha arra gondol: neki is így kell tán meghalnia... Nem nyugodhat, feleletet kell kapnia az élet és halál kérdésére. Eszébe ötlík, hogy Um-napisti hajdan, a vízözön idején örök életet kapott ajándékba. Őt akarja fölkeresni.

Útjának első állomása: Masu hegye, amely a világ végén fekszik. Skorpió-emberpár őrzí: egyetlen balandó sem kelhet át rajta. Gilgamest is feltartóztatják. Előtte a halottak útja áll – élökként meg nem teheti. Gilgames Um-napistira hivatkozik: hozzá megy, vele akar beszélni mindenáron. Gilgames sorsának terében még a skorpió-ember szíve is meglágyul: útjára engedi.

Nyugatnak halad Gilgames, a hegy gyomrában, ős-sötétségben, majd északra fordul. Tizenkétszer két óra járásra – tizenkét mérföldre – újból fényre: az istenek tündöklő gránátalma-kertjébe jut. Nem enged a gyümölcs csábításának, továbbhalad célja felé.

Enkidut, egyetlen barátját siratva, jár a pusztaságban
Gilgames s ily szavakat hallat: „Én is, én is meghalok holnap,
holnapután, vagy még korábban; miként is tudnám elkerülni
párducleptű Enkidu sorsát? Félelem ragadott meg engem,
halálfélelem szállt szívenbe; ezért járok a pusztaságban,
ezért sietek, a Nap útját követve, Um-napisti őshöz,
Ubar-tutu dicső fiához...

Elértem a hegyek gerincét; szakadék tátongott előttem;
oroszlán lapult a bozótban; megdermedtem a rémülettől;
éjjel kezem az égre nyujtám, Szín oltalmáért könyörögve
s Istár erős istenasszonyhoz kúsztak föl esengő imáim.
S most is, fenséges istenek, ti, őrizzetek kegyesen engem!”

Midőn aludni tért ez éjjel, borzalomteli álmot látott:
holtak seregei élökként ujjongtak-táncoltak előtte.
Fejszét fogott erős kezébe, elővonta övének kardját –
ám mintha nyíl csapódott volna rájuk a felhőtelen égből:
átverte, fölnyársalta, földreszögezte, szívenszúrta őket.

. . . . .

Azokután Masu hegyéhez érkezett el, hol ég a földdel
egybeszakad, világvége, az alvilág bejáratához...
Látta a hegyet, mely öröktől a Nap támadatát s lenyugtát
őrzi a föld meredek partján. Az ég íve vállain nyugszik,
törzse az alvilágba ér le... Két skorpió-ember vigyázza
a zárt kaput, melyen halandó mindeddig nem jutott keresztül.
Arcuk kínzó rettenetesség, szörnyethalás szemük nézése,
tekintetükből rémítő fény esik a hegyek oldalára.
Gilgames megpillantja őket s arca félelemtől sötétül.
Összeszedi erejét mégis – remegve térdet hajt előttük.

Látván őt a skorpió-ember, előszólítja feleségét
s Gilgames felé intve, így szól: „Nézz reá, a közeledőre!

Alakja isten-fájdalomtól görnyed le úgy; teste isten-hús!”
Gilgames jól szemügyre véve, feleli a skorpió-asszony:
„Kétharmadrész belőle isten, egyharmadrész belőle ember!”

Kiáltja a skorpió-ember az istenarcú Gilgamesnek:
„Hogyan kerültél erre, mondd meg? Milyen úton és módon értél
a világ végére, elébem? Mint jutottál át sok magas hegy
gerincén, rémes szakadékon és az oroszlánok bozótján?
Kérlek, világosíts föl erről!”

Hős Gilgames ezt válaszolja a skorpió-ember szavára:
„Um-napisti őszám elébe járulnék én, ez vezet engem
e kietlen és veszedelmes tájékon mindegyre előrébb!
Um-napisti elé, ki ember volt egykor s isten-sorba lépett,
őszám elé jutni szeretnék, ki távolból, tétlen szemléli
az élők forgását-nyüzsgését; elé jutván, megkérdem tőle,
mit gondol életről s halálról?...”

Szóra nyitva ijesztő száját, feleli a skorpió-ember:
„Odafelé, Gilgames, nincs út; soha nem is volt; senki ösvényt
nem talált még hátán a hegynek, sem utat, amely belsejében
túlso felére átvezetne; senki a halottakon kívül
Tizenkét mérföld átmérőjű
a hegy gyomra; szuroksötéten, szurokvastagon színig tölti
az öröktől-örökké élő, fény-nem-bolygatta ős-sötétség.”

. . . . .
Szóval mondja Gis, fölfeleli:
„Ha bánatban, ha szenvedésben,
jéghidegben vagy forróságban,
sóhajtozva bár, sírván-sírva –
menni akarok én!
Nyisd meg a kapudat előttem!”

Megenyhül a skorpió-ember. Így fordít a kimondott szón:
„No, Gilgames, hát kerekedj föl s békével folytatd, amit kezdtél!
Haladj tovább királyi őszám hajléka felé, napnyugatnak!
Szegény Gilgames, menj, siess csak – Masu hegyén épségben átal-
mehetsz, a belső ős-sötétben!... A kapu nyitva áll előtted!

Bár kísérne siker az úton!”

Ezt hallván Gilgames, örömmel útnak eredt s ment a Nap útját követve, napnyugatnak, mint a skorpió-ember tanította.

Egy mérföldet haladt – sötétség folyta körül, a fény kihamvadt.
Két mérföldet haladt – előtte s mögötte sikek éj, hideg csönd.
Három mérföldet haladt – mintha megfagyott volna minden élő.
Négy, öt mérföldet haladt – s imé, s vége, se hossza az útnak.
Hat, hét mérföldet haladt – már nem mérhette árvasága súlyát.
Nyolc mérföldet haladt – a csöndbe, sötétségbe nagyot kiáltott.
Kilenc mérföldet haladt – ekkor napnyugatról északra fordult.
Tíz mérföldet haladt – a hegység túlsó szélé már nem volt messze.
Tizenegy mérföldet haladt – a fény újra szemébe tűzött.
Tizenkét mérföldet haladt – lángjaival várta az égbolt.

Amint az ég alá kilépett, kerek erdő állta el útját.
Ez az erdő – az isteneknek hús ligete – kincseket termett.
Arany- s ezüstlomb nőtt a fákon, drágakőből való gyümölcsök
szikrázó húsa csalogatta a karneol-csőrű rigórajt.
Lazúrkő-ágbogú a cserje; zsongása víg újévi ünnep;
gyönyörűség az ilyen erdő lomb-sátorában megpihenni!

Ám Gilgames épp elhaladt csak a kerek erdő fái mellett –
szeme a ligeten időzött, de célja sietést parancsolt...

TIZEDIK TÁBLA

A halál tengeréhez érve, Szidurival, az istenek kocsmárosnőjével találkozik Gilgames. Sziduri megrémül tőle, reteszre zárja az ajtót, hogy a vándor be ne léphessen. Gilgames zörget, majd büszke szóval fedí föl kiletét. A kocsmárosnő aggódva és kíváncsian tudakolja: mi úzi-bajtja ilyen szenvedésteli vándorlásra a híres Gilgamest! Gilgames panaszkodva felel, elmeséli minden baját, Enkidu halálát, hőstetteiket, sőtve halál-félelmét, meg hogy Um-napistitől vár feleletet. Sziduri inti: az élők közül a holtakhoz, az örök élet földjére soha, senki nem jutott még!

Van ugyan egy ösvény, amelyet Samas, a napisten tapos nyugtában-keltében, de az a halál tengerén át vezet – e tengeren pedig Gilgames egyedül, saját erejéből nem juthat keresztül. Sziduri mégis segít: megmutatja Ur-sanábit, a vízözön hajójának kormányosát: ő talán átviheti. Gilgames megismétli panaszát, kérését a kapitánynak. Az vállalja is a hajó kormányzását, bár a varázserejű szavak tábláját és a varázserejű füvet, amelyekkel épp akkor foglalatoskodott, Gilgames eltiporta. Ur-sanábi evezőket vágat Gilgamessel, majd elindulnak. Csak egyet csaphat Gilgames mindegyik evezővel, azután el kell dobnia: a halál tengerének egyetlen cseppje is megölné. Amint átjutottak, megpillantja a parton beverésző Um-napistit. Gilgames előadja, mi járathat van; megkérdezi, hogyan nyerhetne örök életet? Um-napisti bölcsen felel: a halandók el nem kerülhetik halálukat.

Újasszír tábla szövegével követjük tovább a vándort:

Ül Sziduri a tenger partján, ül az isteni csaplárosnő,
ül és a messzeségbe bámul. Dézsája, vödre leterítve.
Gilgames közeleg a parthoz, verejtékezve, porlepetten;
testét durva bőrök borítják; külseje félelem-idéző;
szíve isten-része világít; szíve ember-része sötétlik;
vége-hossza-nincs útát járva, Gilgames közeleg a parthoz.

Amint a vándort megpillantja, Sziduri arca elsötétül,
s nyomorúságát számbavéve, mindegyre sötétebbre válik.
En-lelkével tanácsot ül és ekként szól magához az úrnő:
„Rossz járathat van ez bizonynal. Egyébiránt vajjon miért is
vonszolódnék e titkos úton – hacsaknem szíve haragjában?”

Ezt gondolván, máris reteszt tol kapu-ajtóra s fogadóját
a jövevény előtt becsukja. Ám Gilgamest zár nem riasztja;
ő a csapláros-istenasszonyt látni akarja mindenáron!

Megdöngeti a vasalt ajtót, megzörgeti az ablakdeszkát
és a mögöttük rejtőzöhöz nagy hangon ily szavakat intéz:
„Mi van veled, te csaplárosnő? Mi van veled, te istenasszony?
Kapu-ajtóra reteszt toltál és bezártad a fogadódat?
Ha nem nyitasz ki, betörök menten! A vasalt kaput és az ajtót
könnyű forgácsként összezúrom s a tolózárát is letépelem!”

Szóra nyitván száját, így szól Gis Szidurihoz, a csapláros-
asszonyhoz:

„Én vagyok az, aki a cédrus iszonyatos őrért megöltem;
én vagyok az, ki erdejében sujtottam Humbabát halálra;
én vagyok, aki hegyi úton oroszlánt fogtam pusztá kézzel!”

Felel Sziduri Gilgamesnek, ezt mondja a csapláros-asszony:
„Ha te vagy az, aki a cédrus iszonyatos őrért megölted;
ha te vagy, aki erdejében sujtottad Humbabát halálra;
ha te vagy, aki hegyi úton oroszlánt fogtál pusztá kézzel;
ha te vagy, aki megragadtad és lebírtad az ég bikáját,
mely a föld romlására termett – mondd meg akkor, miként van az,
hogy

arcod bőre a csontra száradt, orcáid gödrösen beestek,
hátad görbe, mint aggastyáné, ifjú tested megtörtnek látszik
s komor tekinteted mutatja: milyen fáradt lehet a szíved?
Te zörgető, mondd meg, mi bánt úgy? Miért buzog gond a
szivedből?

Miért merült lábad bokáig vége-hossza-nincs út porába?
Miért surransz hátrafülelve, mint akit adáz ellenség űz?
Miért bujkálsz árnyad elől is, mint aki fél a napvilágtól?”

Gilgames szóra nyitja száját, így beszél a csaplárosnőhöz:
„Arcom bőre a csontra száradt, orcáim gödrösen beestek,
hátam görbe, mint aggastyáné, ifjú testem megtörtnek látszik
s komor tekintetem mutatja, milyen fáradt lehet a szívem?
Ezt mondod-é, te csaplárosnő? S miért buzog gond a szívemből?
Miért merült lábam bokáig vége-hossza-nincs út porába?
Miért surranok hátrafülelve, mint akit gonosz ellenség űz?
Miért bújok árnyam elől is, mint aki fél a napvilágtól?
Ezt kérde-é, te csaplárosnő? Istenasszony, halld hát a választ:

Egy test s egy vér voltunk mi ketten Enkiduval – szívem barátja volt ez a hős, e párdücléptű, egy test s egy vér voltunk mi ketten! Együtt jártunk a nagy hegyen túl, én s Enkidu, a párdücléptű, az égi bikát megkötöztük, s szarvát fogva, fejét levágtuk. Humbabát is, a cédruserdő fejedelmét, harcban levertük s gazdag zsákmánnyal tértünk vissza a hegyen túli tartományból. Ha mi ketten, szilaj ló hátán vágattunk le a hegyi úton, földre lapult, s mint gyáva macska, úgy reszketett a hím-oroszlán – emlékezett, hogy pusztá kézzel raboltuk el nemrég a párját! Hány harcon és mennyi halálon gázoltunk át, gyors vér-folyókon, mellettem járt, velem jött mindig hős Enkidu, a párdücléptű. Hol van a hős? Enkidu hol van? Hová lett ő, ki pusztá kézzel ment neki a fenevadaknak? Szörny-ereje, mondd meg, hová szállt? Utólérte őt is a minden embert sujtó hatalmas átok! Hét éjjel és hat nap sirattam s csak mikor a hetedik hajnal láng-fogata az égre szökkent – akkor engedtem eltemetni!

Félek, mivel balsorsát láttam, rettegek a halál szelétől, menekülnék, elfutnék tőle, de érzem, mindenütt utólér: barátom sorsa követ engem, ránehezedik vállaimra, előle szöktem messze földre, vége-hossza-nincs útát járva; Enkidu sorsa követ engem, ránehezedik lábaimra, előle szöktem föld alá is, leszállva az alsóbb világba. Gyöngye vagyok a hallgatásra és még gyöngébb méltó fennszóval világgá kiáltani gyászom, hogy a kőszál is megremegjen: Hős Enkidu, szívem barátja, elment, s többé vissza se tér már, ó, Enkidu, gyors vizek árja, ó, Enkidu, árnyék a szélben! Melléd hullok, zuhanok én is, elfutnék bár, sorsod utólér; mint két szobor, fekszünk a porban, moccanatlan, örök halálban.”

Kisvártatva újra megszólal, könnyörgő hangon tudakolja: „Mondd, Sziduri, csapláros-asszony! Um-napistihez, a távolba melyik ösvény vezet el innét? Kérlek, vezess rá és ha van jel, mely ez ösvény futását jelzi – ismertessél meg ama jellel! Könnyörgök, el ne hallgass semmit, ami illetné vándorútam szerencsés célba érkezését! Mert én föltettem s váltig állom: ha tengeren, ha szárazföldön, mégis eljutok oda-túlra, megkeresem az isten-sorban örökkön élő Um-napistit

s találkozáskor – utód az őssel – szót váltunk életről s halálról!”
Szól a csapláros-istenasszony, Sziduri mondja Gilgamesnek:
„Se szárazon, se vízen nincsen egyetlen út, amely halandót
az alvilágba elvezessen! Soha még senki nem jutott el
az idők elejétől fogva oda-túlra, a tiltott földre:
halandó láb még nem taposta a halhatatlanok csapását!
Ismeretes ugyan előttünk a tengeren egy átkelőhely,
mely tűz-homlokú Samas istent az alvilágba segítette –
ám Samas istennek is bátor, páratlan övéi között is;
miként lehetne mérni embert Samas isteni erejével?
S az átkelőhely messze innét, fáradságos az út odáig;
sötét vizei a halálnak tolózárként állnak előtte!
E vízen hát miként kelnél át, megtört testű, szegény halandó?
Tolózárként gördül elébed – Gilgames, hagyj föl a reménnyel!
Azaz várj csak... itt látom éppen Um-napisti bátor hajósát,
Ur-sanábit: mezőn füvet szed; kézügyében a kötőablak is...
Szólítsd meg s szép szóval beszéld rá, hogy a hajón vigyen
magával;
ha meghallgat, kelj át békével – ha nem hallgat meg, fordulj
vissza!”

Gilgames e szók hallatára eldobta a harci szekercét,
tőrét is kivonta övéből és a bozótba hajította:
fegyvertelenül közelített Ur-sanábihoz – mint gazella
ugrándozott, szökellt feléje; gyors nyílként röptette vágya!

Ur-sanábi fölnyitja száját és ezt kérdezi Gilgamestől:
„Arcod bőre a csontra száradt, orcáid gödrösen beestek,
háta görbe, mint aggastyáné, ifjú tested megtörtnek látszik,
s komor tekinteted mutatja: milyen fáradt lehet a szíved!
Édes fiam, mondd meg, mi bánt úgy? Miért buzog gond a
szívedből?

Miért merült lábad bokáig vége-hossza-nincs út porába?
Miért surransz hátrafülve, mint akit adáz ellenség űz?
Miért bújkálsz árnyad előtt is, mint aki fél a napvilágtól?”

Gilgames ezt feleli erre Ur-sanábinak, a hajósaknak:
„Arcom bőre a csontra száradt, orcáim gödrösen beestek,

hátam görbe, mint aggastyáné, ifjú testem megtörtnek látszik,
s komor tekintetem mutatja, milyen fáradt lehet a szívem?
Ezt mondd-é, te hajós-ember? S miért buzog gond a szívemből?
Miért merült lábam bokáig vége-hossza-nincs út porába?
Miért surranok hátra-fülevle, mint akit gonosz ellenség űz?
Miért bújok árnyam elől is, mint aki fél a napvilágtól?
Ezt kérde-é, te hajós-ember? Ur-sanábi, halld hát a választ:
Egy test s egy vér voltunk mi ketten Enkiduval – szívem barátja
volt ez a hős, e párdücléptű, egy test s egy vér voltunk mi ketten!
Együtt jártunk a nagy hegyen túl, én s Enkidu, a párdücléptű,
az égi bikát megkötöztük s szarvát fogva, fejét levágtuk.
Humbabát is, a cédruserdő fejedelmét, harcban levertük
s gazdag zsákmánnyal tértünk vissza a hegyen túli tartományból.
Ha mi ketten, szilaj ló hátán vágattunk le a hegyi úton,
földre lapult s mint gyáva macska, úgy reszketett a hím-oroszlán –
emlékezett, hogy pusztá kézzel raboltuk el nemrég a párját!
Hány harcon és mennyi halálon gázoltunk át, gyors vér-folyókon,
mellettem járt, velem jött mindig hős Enkidu, a párdücléptű.
Hol van a hős? Enkidu hol van? Hová lett ő, ki pusztá kézzel
ment neki a fenevadaknak? Szörny-ereje, mondd meg, hová szállt?
Utólérte őt is a minden embert sújtó hatalmas átok!
Hét éjjel és hat nap sirattam s csak mikor a hetedik hajnal
láng-fogata az égre szökkent – akkor engedtem eltemetni!

Félek, mivel balsorsát láttam, rettegek a halál szelétől,
menekülnék, elfutnék tőle, de érzem, mindenütt utólér;
barátom sorsa követ engem, ránehezedik vállaimra,
előle szöktem messze földre, vége-hossza-nincs útát járva;
Enkidu sorsa követ engem, ránehezedik lábaimra,
előle szöktem föld alá is, leszállva ez alsóbb világba.
Gyöngé vagyok a hallgatásra és még gyöngébb méltó fennszóval
világgá kiáltani gyászom, hogy a kőszál is megremegjen:
hős Enkidu, szívem barátja, elment s többé vissza se tér már,
ó, Enkidu, gyors vizek árja, ó, Enkidu, árnyék a szélben!
Melléd hullok, zuhanok én is, elfutnék bár, sorsod utólér;
mint két szobor, fekszünk a porban, moccanatlan, örök halálban.”

Kisvártatva újra megszólal, könyörgő hangon tudakolja:
„Mondd, Ur-sanábi, hajós-ember! Um-napistihez, a távolba
melyik ösvény vezet el innét? Kérlek, vezess rá és ha van jel,
mely az ösvény futását jelzi – ismertessél meg ama jellel!
Könyörgök, ne hallgass el semmit, ami illetné vándorútam
szerencsés célbaérkezését! Mert én föltettem s váltig állom:
ha tengeren, ha szárazföldön, mégis eljutok oda-túlra,
megkeresem az isten-sorban örökkön élő Um-napistit
s találkozáskor – utód az őssel – szót váltunk életről s halálról!”

Ur-sanábi elkomorodva ezt válaszolja Gilgamesnek:
„Saját kezeddél törted össze az átkelés biztos reményét;
Ímé, a táblák összetörték; Gilgames, te törted el őket!
És a füvet is letapostad: meg nem védhet többé a vízen!
Vedd a baltát – nem mondhatok mást – menj az erdőbe s kétszer
hatvan, hatvan láb hosszúságú szálfát dönts ki! S hordd el a partra!
Indagúzzsal összekötözzük és a hajón tengerre szállunk!
Ha sikerül, mégis elérhetsz Um-napisti lakóhelyére!”

Hallván Ur-sanábi beszédét, Gilgames baltát fog kezébe,
övének kardját lecsatolja, megkeresi a szálfaterdőt
s szálfákat, hatvan lábnyi hosszúakat dönt s gyűjt rakásra.
Azután vállra kapja és a tenger partjára hordja őket.

A szálfákat, vízre taszítva, indagúzzsal összekötötték
és a hajót a hullámozó ár sodrába vetve, elindultak.

Három napja és három éje röpült velük a hajó s máris
másfélhónapi járőföldre kerültek a parti vizektől.
Gilgames ottan széttekintett s a halál vizeire ismert...

Ur-sanábi, a hajós, akkor ezt kiáltotta Gilgamesnek:
„Gilgames, kezeddél ne érintsd a halál vizét, mert jaj annak,
ki a halál sötét taréját pusztá kezével érintettel!
Hanem ragadj evezőt inkább, markold meg az evezőrudat
s csapj bátran a loccsanó habra, szeld bátran a hullám taréját!

Egy-egy rúddal csak e g y e t csapjál – és messzire vedd azt a
rúdat!”

S így tönk Gilgames rendre mind a kétszer hatvan evezőrúddal!

Evezőt ragad kétmarokra, forgatja az evezőrúdat,
csap bátran a loccsanó habra, szeli a hullámok taréját...
Loccsanva e g y e t csap az első evezőrúd, másikat vesz föl,
e g y e t csap és lehull másodszor, harmadszor is az evezőrúd,
negyedszer és ötödször szintén, hatod- s hetedszer nemkülönben,
nyolcad- s kilencedszer ugyancsak, s tizedszer és tizenegyedszer,
s tizenkettedszer – e g y feszítés s máris messzire hajította.

Gilgames leveti ruháit, csipőit lemezteleníti,
s jobb kezével föl, egyenesen tartja a hosszú árbócrúdat.

Um-napisti, távoli szirten heverve, látja jeladását;
en-lelkével tanácsot ül és tündödvé ekként szól magához:
„Ha ugyan nem csal meg a látás – messziről kiváltkép hibázhat! –
a rovott táblák összetörtek... S úgy lehet, épp annak kezétől,
aki ott a hajón közelget... E jövevény aligha ember;
jobbja, mellyel a rúdat tartja, nem emberjobb... Mint került
vajjon

Ur-sanábival egy-hajóra? S mit keres itt, a tiltott földön?”

Um-napisti szól Gilgameshez, utódhoz az ősz szőlő ekképpen:
„Arcod bőre a csontra száradt, orcáid gödrösen beestek,
hátad görbe, mint aggastyáné, ifjú tested megtörtnek látszik,
s komor tekinteted mutatja: milyen fáradt lehet a szíved!
Édes fiam, mondd meg, mi bánt úgy! Miért buzog gond a
szívedből?

Miért merült lábad bokáig vége-hossza-nincs út porába?
Miért surransz hátrafüelve, mint akit adáz ellenség űz?
Miért bújkálsz árnyad elöl is, mint aki fél a napvilágtól?”

Gilgames szól a nagy elődhöz, Um-napisti őshöz ekképpen szól:
„Arcom bőre a csontra száradt, orcáim gödrösen beestek,
hátam görbe, mint aggastyáné, ifjú testem megtörtnek látszik,
s komor tekintetem mutatja, milyen fáradt lehet a szívem?

Ezt mondod-é, lelkemnek őse? S miért buzog gond a szivemből?
Miért merült lábam bokáig vége-hossza-nincs út porába?
Miért surranok hátrafülelve, mint akit adáz ellenség üz?
Miért bújok árnyam elől is, mint aki fél a napvilágtól?
Ezt kérde-é, lelkemnek ősc? Boldog előd, halld hát a választ:
Egy test s egy vér voltunk mi ketten Enkiduval, szívem barátja
volt ez a hős, e párdücléptű, egy test s egy vér voltunk mi ketten!
Együtt jártunk a nagy hegyen túl, én s Enkidu, a párdücléptű,
az égi bikát megkötöztük s szarvát fogva, fejét levágtuk.
Humbabát is, a cédruserdő fejedelmét, harcban levertük
s gazdag zsákmánnyal tértünk vissza a hegyen túli tartományból.
Ha mi ketten, szilaj ló hátán vágattunk le a hegyi úton,
földre lapult s mint gyáva macska, úgy reszketett a hím-oroszlán –
emlékezett, hogy pusztá kézzel raboltuk el nemrég a párját!
Hány harcon és mennyi halálon gázoltunk át, gyors vér-folyókon,
mellettem járt, velem jött mindig hős Enkidu, a párdücléptű.
Hol van a hős? Enkidu hol van? Hová lett ő, ki pusztá kézzel
ment neki a fenevadaknak? Szörny-ereje, mondd meg, hová szállt?
Utólérte őt is a minden embert sújtó hatalmas átok!
Hét éjjel és hat nap sirattam s csak mikor a hetedik hajnal
láng-fogata az égre szökkent – akkor engedtem eltemetni!

Félek, mivel balsorsát láttam, rettegek a halál szelétől,
menekülnék, elfutnék tőle, de érzem, mindenütt utólér;
barátom sorsa követ engem, ránehezedik vállaimra,
előle szöktem messze földre, vége-hossza-nincs utat járva,
Enkidu sorsa követ engem, ránehezedik lábaimra,
előle szöktem föld alá is, leszállva az alsóbb világba.
Gyöngé vagyok a hallgatásra és még gyöngébb méltó fennszóval
világgá kiáltani gyászom, hogy a kőszál is megremegjen:
Hős Enkidu, szívem barátja, elment s többé vissza se tér már,
ó, Enkidu, gyors vizek árja, ó, Enkidu, árnyék a szélben!
Melléd hullok, zuhanok én is, elfutnék bár, sorsod utólér,
mint két szobor, fekszünk a porban, moccanatlan, örök halálban!"

Itt Gilgames szünetet tartott, majd folytatta, őséhez szólva:
„Ugy gondoltam, ha ember bármit segíthet inég, csak te lehetsz az,
ki testedben halált nem ismersz, ki bizton látsz hátra s előre,

Um-napisti, királyi ősöm, kit ég és föld méltán jutalmaz!
Láthassalak s szavad hallhassam, ezért lettem úti bolyongó:
hágtalan hegység kaptatói s vad tengerár vezettek hozzád.
Alvástalanul, elcsigázva vonszoltam testem-lelkem súlyát,
botladoztam úttalan úton s alig hittem, hogy még elérlek.
Távol a tengerparti háztól, távol Sziduri hajlokától,
a ruha már ronggyá-cafattá foszlott rólam, bőröm kitetszett.
Oroszlánt, párducot, hiénát, medvét, tigrist száz-számra öltem,
vadul a vadat megragadtam, ragadozót elragadoztam:
húsával húsomat tápláltam, bőrével bőrömet befödtem.
Felelj hát te, titkok tudója, Um-napisti, szólj a halálról!”

Um-napisti, az ember őse, kinek teste halált nem ismer,
a tökéletes Um-napisti, eképpen szólott a halálról:
„Ami teremtetett, elmúlik. Halál az élők büntetése.
Még alighogy világra jöttek s már el is kell menniök innen.
Nézd a karám apró gidáit, amint a fényben tántorognak:
szőrükről a születés lucskát az erős nap még föl se szívta
s te már tudod, mi végre nőnek! Így van minden halálra szánva.
Mert a halál dühöngő isten, vérszomjas, mint a hím-oroszlán
s alattomos, mint síma párduc – jaj az egyszer megszületettnék!
Építesz kő- meg téglaházat? Veszél magadnak feleséget?
Megosztozol testvéreiddel? Kötéseket cserépre vésed?
Mire mindez? Mi tart örökké? Ház? Egyesség? Jelek? Kötések?
Tudod: mindez nagyon múlandó! Sirtábláid is elenyésznek!

Ember-e még, mondd, a halott is? Ugye, hogy nem? Ó már nem
ember!
Alvóhoz hasonlít, de mégsem! Aki meghalt, nem álmodik már!
Szoborhoz hasonlít, de mégsem! Holt kő az, de nem is volt élő!
A halál mindenhez hasonlít, de nem azonos semmivel sem!

Sokat tudnak az Anunnakik s Mammétu is, a sors-teremtő,
hajsza! se hull le úgy fejünkről, hogy rovásukról hiányoznék –
élet-halál urai ők, de annak napját, mikor az élő
elhívatik, még ők se tudják!”

Gilgames csodálkozik Um-napisti életmódján: hogy lehet az, hogy az örökké élő csak tétlenül hever, míg a balandó küzd, akár, alkot? Um-napisti válasz gyanánt a vízözön történetét mondja el.

A tanulság az, hogy Gilgames se lehet halhatatlan, ha nincs pártfogója az istenek között: tőlük függ élet és halál. Egy mód volna, egy próbatétel: virrasszon hat napon, hét éjjelen át. Nagy követelés ez, hiszen Gilgames halottfáradt az út miatt; de a tét is nagy: az örök élet lehetősége. Gilgames nem állja meg a próbát, mélyen elalszik. Um-napisti azonnal tudja, hogy Gilgamesnek vissza kell térnie, útravaló kenyereket süttet hat feleségével; ezek száma mutatja azt is, hány napig aludt a „kereső”. Felébredvén, ő is megérti, hogy elveszett: a Halál ólálkodik körülötte. Um-napisti mégis jót akar: azt parancsolja Ur-sanábinak, hogy fűrössze meg, öltöztesse tiszta ruhába az elnyűtt vándort, úgy vigye haza. Elindulnak, de Um-napisti felesége megszánja a vigasz nélkül hazatérőt, kéri férjét, adjon neki mégis ajándéknak valamit. Az öröklétű a megifjulás fűvének rejtekhelyét fedi föl Gilgames előtt. A tenger fenekéről kell azt felhozni. Boldog, mert nemcsak magának: Uruknak is áldást visz vele. De sorsát mégse kerülheti el: reggeli fürdéskor kígyó kúszik a lábhoz és lenyeli. Gilgames elkeseredett, kiábrándult, de hű marad tevékeny önmagához: új tervekkel tér meg városába, Urukba.

Újasszír táblán maradt fenn a vízözön mondája is:

Um-napistit, az ember őst, a távolit, aki tűnődve a mély-árnyékban heverészett, Gilgames szólítá eképpen: „Elnézlek téged, Um-napisti! Külsőre egészen hasonló vagy te hozzám, bátyám lehetnél – anyánk is elvéthetne olykor! Csakhogy engem eleven mozgás tölt színültig és ki-kicsordul pezsgő leve: küzdelmet áhít, harcot keres szívem szünetlen.

Um-napisti, királyi őszám, kit ég és föld méltán jutalmaz!
Láthassalak s szavad hallhassam, ezért lettem úti bolyongó:
hágtalan hegység kaptatói s vad tengerár vezettek hozzád.
Alvástalanul, elcsigázva vonszoltam testem-lelkem súlyát,
botladoztam úttalan úton s alig hittem, hogy még elérlek.
Távol a tengerparti háztól, távol Sziduri hajlokától,
a ruha már ronggyá-cafattá foszlott rólam, bőröm kitetszett.
Oroszlánt, párducot, hiénát, medvét, tigrist száz-számra öltem,
vadul a vadat megragadtam, ragadozót elragadoztam:
húsával húsomat tápláltam, bőrével bőrömet befödtem.
Felelj hát te, titkok tudója, Um-napisti, szólj a halálról!”

Um-napisti, az ember őse, kinek teste halált nem ismer,
a tökéletes Um-napisti, eképpen szólott a halálról:
„Ami teremtetett, elmúlik. Halál az élők büntetése.
Még alighogy világra jöttek s már el is kell menniök innen.
Nézd a karám apró gidáit, amint a fényben tántorognak:
szőrükről a születés lucskát az erős nap még föl se szívta
s te már tudod, mi végre nőnek! Így van minden halálra szánva.
Mert a halál dühöngő isten, vérszomjas, mint a hím-oroszlán
s alattomos, mint síma párduc – jaj az egyszer megszületettnek!
Építesz kő- meg téglaházat? Veszél magadnak feleséget?
Megosztozol testvéreiddel? Kötésteket cserépre vésed?
Mire mindez? Mi tart örökké? Ház? Egyesség? Jelek? Kötések?
Tudod: mindez nagyon múlandó! Sirtábláid is elenyésznek!

Ember-e még, mondd, a halott is? Ugye, hogy nem? Ó már nem
ember!

Alvóhoz hasonlít, de mégsem! Aki meghalt, nem álmodik már!
Szoborhoz hasonlít, de mégsem! Holt kő az, de nem is volt élő!
A halál mindenhez hasonlít, de nem azonos semmivel sem!

Sokat tudnak az Anunnakik s Mammétu is, a sors-teremtő,
hajszál se hull le úgy fejünkről, hogy rovásukról hiányoznék –
élet-halál urai ők, de annak napját, mikor az élő
elhívatik, még ők se tudják!”

Gilgames csodálkozik Um-napisti életmódján: hogy lehet az, hogy az örökké élő csak tétlenül hever, míg a balandó küzd, akár, alkot? Um-napisti válasz gyanánt a vízözön történetét mondja el.

A tanulság az, hogy Gilgames se lehet halhatatlan, ha nincs pártfogója az istenek között: tőlük függ élet és halál. Egy mód volna, egy próbatétel: virrasszon hat napon, hét éjjelen át. Nagy követelés ez, hiszen Gilgames halottfáradt az út miatt; de a tét is nagy: az örök élet lehetősége. Gilgames nem állja meg a próbát, mélyen elalszik. Um-napisti azonnal tudja, hogy Gilgamesnek vissza kell térnie, útravaló kenyereket süttet hat feleségével; ezek száma mutatja azt is, hány napig aludt a „kereső”. Felébredvén, ő is megérti, hogy elveszett: a Halál ólálkodik körülötte. Um-napisti mégis jót akar: azt parancsolja Ur-sanábinak, hogy fürössze meg, öltöztesse tiszta ruhába az elnyűtt vándort, úgy vigye haza. Elindulnak, de Um-napisti felesége megszánja a vigasz nélkül hazatérőt, kéri férjét, adjon neki mégis ajándékol valamit. Az örökéletű a megifjulás fűvének rejtekbelyét fedi föl Gilgames előtt. A tenger fenekéről kell azt felhozni. Boldog, mert nemcsak magának: Uruknek is áldást visz vele. De sorsát mégse kerülheti el: reggeli fürdéskor kígyó kúszik a lábhoz és lenyeli. Gilgames elkeseredett, kiábrándult, de hiú marad tevékeny önmagához: új tervekkel tér meg városába, Urukba.

Újasszír táblán maradt fenn a vízözön mondája is:

Um-napistit, az ember őst, a távolit, aki tűnődve a mély-árnyékban heverészett, Gilgames szólítá eképpen: „Elnézlek téged, Um-napisti! Külsőre egészen hasonló vagy te hozzám, bátyám lehetnél – anyánk is elvéthetne olykor! Csakhogy engem eleven mozgás tölt színültig és ki-kicsordul pezsgő leve: küzdelmet áhít, harcot keres szívem szünetlen.

Te meg csak fekszel hátadon, mint heverésző pásztor, egész nap,
tétlenül magad elé bámulsz, – megvcted a küzdők világát.
Mondd el, hogy leltél rá útdra, betöltve az ember reményét,
Um-napisti, királyi ősom, isten-sorsra miként jutottál?”

Um-napisti, igent biccentve, imígy szólott a jövevényhez:

„Titokba avatlak be! Rejtett tudásába az isteneknek!
Halandó fül még soha erről nem hallott – ezért jól figyelmezz!

Az Eufrátesz-menti város, Surippak, régi kövön épült –
ős-időktől az isteneknek kedvelt helye volt ez a város!
De hiszen ismered bizonynal, s kár is rá több szót vesztegetnem.
Elég annyi: ott éltem én is, gazdagság nyűgén vonszolódva
s mai napig is ott lakoznék, ha nem történik, ami történt.

Ám özönvizet támasztaniok tetszett akkor az isteneknek...

Gyültek az istenek tanácsba: főhelyen Anu atya trónolt,
fényesen, mint királyhoz illik: jobbán a bajnok Enlil, balján
Ennugi ült, a vizek őrc s szemben velük, parancsra várva
gyorslábú Ninurta tanyázott, égi szózatok hírvivője.
Lobogószemű Éa isten tanácsot ült ia-fiával,
tanácsot ülven, határoztak. Éa nádkunyhóba kiáltott:
»Kunyhó, nádkunyhó, nádkunyhó-fal – nádkunyhó, halljad, fala,
tudd meg!

Surippak férfia, te jámbor! Ubar-tutu bölcs fia! Bontsd le
az ékes házat, melyben annyi sok öröm és gond vala részed;
bontsd le a házat mindenestül, építs erős hajót helyette;
bordája, árbóca megálljon, még ha ég és föld összedől is!
Építs hajót s vesd meg ezentúl – hiszen amúgyis elhagyod majd –
vesd meg a birtoklás hatalmát, mely odakötöz javaidhoz,
vesd meg a házat, kertet, földet, ezt a múlandó gazdagságot
s keresd az életet helyette – életet mentesz a hajóval!

Gyűjts egy-párt az élő fajokból, hogy majd a k k o r magjuk ne
vcsszen!

Pontos mérték szerint építsd meg a hajót: se széle, se hossza hajszálnyit nem térhet el attól, amit veled parancsként közlök. Ha elkészültél idejében, a szent tengeren horgonyozz le – horgonyozz le és várj a jelre, mikor vitorlát bontanod kell!»

Hallván ezt, így szóltam Éához: »Uram, én egyetértek azzal amit akarsz, s nagyra becsülöm – ám nem tudom, mit mondanék majd az utcámbeli embereknek, sürgésem-forgásom ha látnák s kérdenék tőlem, hogy mi készül? S a vének gyülekezetében a kérdezőknek mit felelnék?»

Uram szóra nyitotta száját s szolgájához, hozzám, ekként szólt: »Emberfia, ezt mondd, ha kérdik: Úgy látszik, Enlil megneheztelt reám, többé nincs maradásom városotokban – mint szögezném tovább Enlil földjére arcom, ha már Gazdám haragja üldöz? Őseim-látta földre térek, a tenger partján megtelepszem, ott lakozom majd Éa mellett, ki uram és pártfogóm leszen! Ne féljetek, csöstül hull áldás reátok, ha elmegyek innét; szerencse szerencsébe botlik; azt se tudjátok már a végén mit is kezdjetek ö z ö n é v e l : madarak, halak sokasága nyüzsög a légben, a vizekben – hát még ha búzaszem-esővel paskol egy szép napon reátok a sötétedés fejedelme...«

Mihelyt a reggel fényre feljött, tenni kezdtem Éa parancsát.

Négy napom telt el házbontással, négy éjszakám telt rombolással, hajóm hosszát és szélességét ötödnapon végre kimértem. Falát százhusz rőfnyi magasra parancs szerint fölvonnom kellett, szintűgy százhusz rőf széle-hossza. Elgondoltam a hajótestet s pontos terv szerint lerajzoltam.

Hat fedélzetet választottam el rajt, mindegyikét hét-hét részre osztottam.

Padozatát kilenc részre kerítém. Oldalára evezőket kötöttem. Árbócrúdnak való szálfát kerestem s reá csomóztam a vitorlát. Hat órjas-mérték szurkot rakattam fel a főzőkemencék falára, három órjas-mérték szurokkal belsejüket erősítettem.

Tapasztott kosarakban három órjas-mérték olajat vittek,
keskeny pallón mind föllebb-fölleblépve, a rakodómunkások.
Egy órjas-mérték olajjal a réceket sorra betöltöttük;
két órjas-mérték olajat meg a hajóácsok igényeltek.
Az állványon fáradozóktól nem sajnáltam italt, sem ételt:
szomjúságukat szőlőlével, sörrel és musttal oltogatták;
éhségüket elverni nyárson egészen forgatták a birkát,
sőrére hízott tulkot, szárnyast s amit kívántak, azt chettek.
Mézzelel-borral folyó menyegző volt fölkelésünk, nyugovásunk:
éltünk, mintha örökös ünnep – újesztendő hajnala volna.
Kinyitattam a kincsetérő kenettel töltött szelencéket
s megengedtem, hogy bárki szolgám kezét beléjük helyezhesse!

S bár múlatozva, könnyű kézzel építették, a hajó mégis
elkészült rendelt idejére. . .
Veszködve, sok nagy mesterséggel azután vízre bocsátottuk;
kötelekkel, görgőrudakkal igazgattuk lefele-útját;
végül kétharmad magasságig merült el, a tengerbe jutván.

Akkor gondosan összeszedtem arany-ezüst marhámát s minden
mozdítható vagyonomat s szolgálaimmal reárakattam.
Egy-egy párt az élő fajokból rekeszes belsejébe zártam
s én magam is, rokonságommal s nagyszámú kedves emberemmel,
szolgákkal és kézművesekkel odaköltöztem a hajóra.
Gondom volt rá, hogy bár egyetlen hasznos ipar ki ne maradjon!
Zsúfolásig terhelve állott a bárka, melyet építettem:
a ketrecbe zárt him-oroszlán árnyékában báránymal béget,
vadbika horkan, nyála csordul, mellette megkötözött lábú
keselyű vergődik, szárnya a hajót csaknem felröpíti!

Samas, a fény hatalmas öre, jóelőre közölte velem:
»Ha majd búzaszem-esőt hullat a sötétedés fejedelme,
szedd föl akkor gyorsan a horgonyt s menekülj messze a hajóval!«

S amint Samas megjövendölte, egyszer búzaszem-eső hullott.

Néztem az ítéletidőt, mely Surippak végét jelentette s láttára félelem fogott el. Házam népét körübém gyűjtve elvonultam a fedélzetről s Puzur-amurri kapitányra bíztam a hajó vezetését...

Mikor a hajnalfény felizzott, az ég aljáról barna felhő kúszott föl egyre magasabbra. Adad isten mennydörgött abban. Sullat és Hanis gyors futárként száguldottak előtte, rémes kiáltással jelezve jöttét. Irragál cölöpöket tépett, Ninurta gátakat szakított s az Anunnakik fölemelték a pokol-sercegesű fáklyát, hogy az országot láng eméssze! Adad dühe, dübörgő hadként, mind magasabbra kúszva, rontott a fény tornyos bástyáinak, s bármily erős falak fogadták végül mégis az ármány győzött – cserépként összetört az ország...

Álló napig zúgott-morajlott a déli szél, sziklákat döntött, sarkát a víz szügyébe vágta s korbácsával habosra verve addig üzte-hajtotta, míg csak ágaskodva a hegyre nem tört. Zilált sörényű harci ménként szembeszökve, vadul sodorva, hullám zúdult az emberekre, akik lentről mindegyre följobb szöktek az ár elől s a csúcson tehetetlenül megrekedtek. Fojtó gőzök lepték el őket; olyan sötét volt, mint a zsákban; a fellegtől és szélzúgástól nem látták, nem hallották egymást s oly sűrű homály takará el a földet, hogy az istenek se tudhatták, mi történik ott lenn...

Ég-föld szakadt s már nem maradt hely, biztonságos, az isteneknek, ők is lentről mindegyre följobb szöktek az ár elől az égen s végül jutván Anu egébe, tehetetlenül megrekedtek – reszketve összekuporodtak, mint kutyák, a falhoz lapulva. Közéjük kuporodik Istár, szülőasszonyként hánykolódik, jajgat az isten-úrnő s ekként kiált föl kínban a széphangú: »Mindaz, ami élt, azért romlik omló sárrá, bomló agyaggá, mert én magam gonoszat szoltam égick gyülekezetében! Hogy is vihetett rá a lélek, szörnyűséget mért is akartam, hogyan szavazhattam igennel, mikor az ítéletet hoztuk? Hiszen én szültem őket, én, én! S döglött halporontyokként össze-ütődnek most a tengerárban!...«

Az istenek és Anunnakik vele együtt sírnak-zokognak,
fejük gyászban mellükre csügged, ajkuk megvonaglik a kíntól.

Hat napon s hat éjen át tombolt a déli szél s a dühöngő ár
elmosott mindent, ami élő; elpusztította az országot.
Hetednapon elült az orkán, a tenger vize visszagördült
medrébe s nem hullámozott többé – végeszakadt a vízözönnel!

Kikémleltem hajóm nyílásán: láthattam a szélcsönd derűjét
s azt is, hogy bomló televénnyé változott, ki még nem is oly rég
örömben s gondban sürgölődött... Mint lapos tető, a mezőség
éppolyan kopasz és sivár volt. Schol, sehol, semmilyen élő!
Megnyitottam az ablaktáblát: az erős fény szemembe vágott.
Akkor a földre hanyatlottam, alig bírtam elvánszorogni
a nyílástól, sajgó szememből a könnyek arcomra lefolytak...

Szárazföldet kutattam később, s a tenger síma szemhatárán
– a tizenkettedik rovásnál, amint a kapitány leérte! –
sziget emelkedett előttünk – Niszir hegyéhez ért a bárka.

Ütődttünk a Niszir hegyéhez s az megakasztotta hajómat –
első napon, másodnapon csak áll egyhelyben, nem jut előrébb,
harmadnapon, negyednapon csak áll egyhelyben, még nem is
moccan,
ötödnapon, hatodnapon csak áll egyhelyben, levert cövekként.
Midőn a nap hetedszer szállott Niszir hegye fölé, fölébünk,
egy galambfiat eleresztek: hadd röpjön, amerre tetszik!
Elszállott a galamb, kerengélt és nemsokára visszafordult.
Sík víz borította a földet – pihenőhelyet nem talált még!

Midőn a nap nyolcadszor szállott Niszir hegye fölé, fölébünk,
egy fecskefiat eleresztek: hadd röpjön, amerre tetszik!
Elszállott a fecske, kerengélt és nemsokára visszafordult.
Sík víz borította a földet – pihenőhelyet nem talált még!

Midőn a nap tizedszer szállott Niszir hegye fölé, fölébünk,
egy hollófiat eleresztek: hadd röpjön, amerre tetszik!

Elszállott a holló, kerengélt s mind távolabbra tűnt előlünk.
Károgott, kapingált, szemet lelt – nem fordult vissza soha többé!

Kibocsátottam mind az élőt, hadd fusson szét, amerre tetszik
s fajbelijével párosodván, népesítse újra a földet!

Azután a Niszir hegy ormán máglyát raktam s kost s bakot ölvé
égő áldozattal fizettem az isteneknek életünkért.

Hét s megint hét kötállal raktam a földre áldozati ételt
s ajándécul nádat, cédrusfát s mirtuszt füstöltem uraimnak.

Fölszállott a füsttel az illat, föl az istenek trónusáig
s az égiek sűrű rajokban gyűltek az áldozat helyére.

Belépett az isten-úrasszony, Istár, a láng s füst udvarába
s fölemelt egy csörrenő ékszer, melyet Anu az ő kedvéért
készített hajdan s szólt eképpen: »Ti istenek, amint ez ékszer,
e lazúrkövűt nem felejttem – minthogy mindig nyakamon
hordom! –

úgy nem felejttem azt a percet, amidőn balul határoztunk!
Gyűljenek az égő máglyához az istenek mind-valahányan,
seregelenek, mint madár-raj, izlelgessék a hála füstjét –
de Enlil ne legyen közöttük, mert Enlilt nem illeti hála:
ő készítette ezt a romlást, sarkallva szeszélyes haragtól,
ő szórta döglött halporontyként tengerbe az emberi fajtát!«

Midőn Enlil, a haragvó úr megérkezett s vízen a bárkát
észrevette, szörnyen felbőszült s az istenekre így kiáltott:
»Akárki is hajózott rajta – bizonytal túlélte a romlást!
Holott megmondatott: egyetlen lélek sem maradhat meg élve!«

Ninurta, a gyors lábú isten, égi szózatok hírvivője
ekként felel bajnok Enlilnek: »Éán kívül, akad-e köztünk
egyetlen is, tervekhez értő? Vajon ki más tudhatott volna
efféle dolgot kieszelni?«

Előre lép Éa s keményen szemébe vágja hős Enlilnek:
»Enlil, te bölcs tanácsú isten, bátor bajnok hírében állasz –

ám nem értem, miként tehetted, amit tettél az ember ellen?
Aki bűnös, hadd hordozhassa bűne súlyát, vezekelhessen;
aki vétkes, megbánva vétkét, könnye árán megtisztulhasson!

S miért kellett mindet megölnöd? A bűnös lakolhatott volna
özönvíz nélkül – ha oroszlán tör reá s darabokra tépi;
a bűnös lakolhatott volna özönvíz nélkül – ha farkas ront
reá s befalja mindenestől; a bűnös lakolhatott volna
özönvíz nélkül – ha éhségtől elgyöngülve, holtan rogyik le;
a bűnös lakolhatott volna özönvíz nélkül – ha Irrának
döghalált hozó szele éri. . .

Ami engem magamat illet: semmi titkot ki nem fecsegetem,
csupán e g g y e l , a legméltóbbal láttattam jós-álmot, hogy
végképp
az emberi nem ki ne haljon! A derék hajós, Um-napisti,
ímé, tanácsot vár mitőlünk!«

Így Éa. Szavára megenyhült Enlil s a fedélzetre lépett:
kézenfogva, a szárazföldre vezetett, háznépemmel együtt.
Midőn a süppedékes partot érintette újra a lábunk,
asszonyommal előre intett, letérdeltetett a fövenyre,
szorosan mellénk állott s mindkét kezét fejünkre téve, áldást
mondott reánk, azután fennen kiáltá, hogy mindenek hallják:
»Ember volt eddig Um-napisti, embermódra küzdött, törődött –
mostantól asszonyával együtt hozzánk, istenekhez hasonló!
Lakozzék távolban czentül, a folyamok torkolatánál!«

Magasba ragadtattunk máris, vitettünk a levegő-égben
s a folyamok torkolatánál tétettünk le, távoli földön.
Ami azonban téged illet: isten-sorba miként kerülnél
s mint cserélhetnéd múltó léted örökéletre?

Mondanék én
egy módot, melyet ha betartasz, bizvást eléred, amit kívánsz. . .
Nosza, hat egész napon és hét egész éjen át ne aludj el!”

Últ Gilgames a föld porában s lelkéből figyelt e szavakra,
melyek őse szájából folytak s az öröklétet jelentették –
és ímé, ült helyzetében orkánként reáfútt az álom.

Um-napisti látta a testet fejjel előre bukni s dőlt zsák gyanánt végigdőlni a porban. Feleségének így kiáltott: „Nézz az erősré! Örökélet forrását megkeresni indult s orkánként reáfűtt az álom!”

Felesége aggódó szemmel tekintett le a jövevényre s aggódó szóval kérte férjét: „Érintsd meg őt! Hadd ébredjen föl! Hadd térjen meg épségben újra övéihez! Hadd lépjen vissza a zárt kapun, mely a halandók országát elrejtí elölünk; hadd haladjon e m b e r i ú t o n , mely házába visszavezérli!”

Um-napisti, az ember őse, a tökéletes Um-napisti, a távolban lakozó, szólott aggódó szavú asszonyához: „Téged is gyarlóságra csábít az emberi nem gyöngesége! Nem bánom – süss kerek cipókat s helyezd őket a feje mellé! Ezek mérjék az időt, melyet Gilgames mély-álomban töltött!”

Um-napisti asszonya tésztát gyúrt és magas, kerek cipókat süttött az izzó kemencében. Kiszedte őket és lerakta sorban Gilgames feje mellé.

Az első cipó kiszáradt.
A második dohos lett.
A harmadik keserű.
A negyedik penészes.
Az ötödik szürkés-fehér taréjú.
A hatodik naptól-kőkemény.
A hetedik éppen csak kiszült

s Gilgames fölébredt. Szeméből hirtelen elszállott az álom. Föltápászkodott s megpillantván a távolban lakozót, őst, Um-napistit, ekként kiáltott: „Elkábított engem az álom s váratlanul fölriasztottál!” Um-napisti felelt a hősnek: „Nosza, Gilgames! Számold csak meg kenyereidet! Hadd tudassák számukkal, hány napig aludtál! Nézd csak, itt hevernek a földön!

Az első cipő kiszáradt.
A második dohos lett.
A harmadik keserű.
A negyedik penészes.
Az ötödik szürkés-fehér taréjú.
A hatodik naptól-kőkemény.
A hetedik éppen csak kisült

s vállon ragadtalak. Szemedből hirtelen elszállott az álom.”

Hallja Gilgames e beszédet s arca és szíve elsötétül.

„Hogyan kell viselkednem, ó, mondd, hová, hová szökhetek
innen?

Tagjaimat már megragadta a Ragadó, velem kél s fekszik –
akárhová is menekülnék: előttem jár s vár a küszöbnél!”

Um-napisti így beszél ekkor Ur-sanábihoz, a hajóshoz:
„Ur-sanábi, kívánom néked – gyűlöljön meg a kikötőhely,
révésznek, révnek idegen légy, szélcsendes öböl ne szeressen;
ne vess te horgonyt, mert a partra érkezőt partja megrabolja!
Az embert, kit idevezettél, kinek testét rongyok borítják,
szépségét durva, pácolatlan bőrök fedik el, vidd ez embert
a fürdő-hely sekély vizébe, hogy rongyait tisztára mossa;
testét hófehérre síkálja; a durva bőröket levesse
és az elsodró tengerárba dobálja sorra valamennyit!
Teste szépségben fölragyogjon, villanjon meg fején a kendő;
meztelenségé hűshöz méltó köntösbe s ingbe öltöztessék!
S ameddig csak hazafelé tart, amíg el nem jut városába,
ruhája ünneplő maradjon – folt, piszkolódás rajt ne essék!”

Ur-sanábi magához inté Gilgamest s nyomban elvezette
a fürdő-hely sekély vizéhez, hol rongyait tisztára mosta;
testét hófehérre síkálta; a durva bőröket levette
és az elsodró tengerárba dobálta sorra valamennyit!
Teste szépségben ragyogott föl, megvillogott fején a kendő;
meztelenségét hűshöz méltó köntösbe s ingbe öltöztették.
S ameddig hazafelé tartott, míg el nem jutott városába,
„ruhája ünneplő maradjon!” – folt, piszkolódás nem csett rajt.

Amint fölhágtak a hajóra, amint tarajos hullámháton
mind messzebb-messzebb távolodtak, hogy már csak árbócrúdjuk
látszott,

Um-napistit, a távol őret, ekként szólítá felesége:
„Üres kézzel engedték útnak a keresőt! Hiába volt hát
kínládása-fáradozása! Üres kézzel tér meg Urukba
övéihez. . . Nem vihet semmit, amivel hasznukra lehetne?”

Um-napisti, tenyérhől tölcseért formálva, utánuk kiáltott
s midőn partjára visszatértek, így szólott a hős Gilgameshez:
„Üres kézzel engedünk útnak, te kereső! . . . Halljad hát, ímé,
nagy titkot fedek föl előtted. . . Szállj alá a tenger vizébe
s addig kutass, míg rátalálsz egy nyílvevő-hegy-formájú fűre,
mely mint a tüske a sövényen, vagy mint tövis a rózsaszáron. . .
Ezt a fűvet ragadd meg bátran; ne féld – még ha ujjadba szúr is! –
leszakítani, szádba venni s foggal elmorzsolva, lenyelni!
A z é l e t f ü v é t , ha lenyelted, fiatal maradsz, nem fog rajtad
a vénülés őrlő hatalma!
S tiéd is, a bekerített Urukban, ízelve a fűvet –
az öregség minden keservét hosszú időre elkerülik!”

Ismét fölhágnak a hajóra s amint tarajos hullámháton
a túlsó parthoz közelednek: Gilgames nehéz köveket köt
bokáira s a vízbe ugrtik. A nehéz kő súlya lehúzza,
le a tenger mély fenekére. Mikor a kő földhöz ütődik,
Gilgames hűnyt szemét kinyitja; a vízen átszűrt derengésben
körültapogatva keresgél; az áramlások-hajlftgatta
növényi száruk erdejében térden-könyéken csúszik-kúszik.
Kúszását szerencse kíséri: az é l e t f ü v é t megtalálja –
s nem gondolva vérrel, tövissel, gyors kézzel letépi tövéről.
Kést ragad ekkor és levágja bokái nehéz kő-koloncát;
a víz sodra fölveti testét; a fűvet inge alá rejti.

Visszatalálva a hajóra, Ur-sanábinak, a hajósnak
mélyvízi útjáról beszámol s az é l e t f ü v é t fölmutatja.

„Ur-sanábi, e fűről szólott Um-napisti búcsúzásunkkor;
cz a fű az ígéret fűve; aki eszik belőle, ifjú
marad, soha meg nem öregszik – napról-napra örül örömmel!
» Megújulsz újra mint e fűszál « a neve e titkos
növénynek.

Megízlelem – s nem vénülök meg! Hazaviszem – egyék belőle
ember, asszony és kicsi gyermek; aggság többé meg ne gyötörje
a bekerített Uruk népét!...”

Útnak eredtek, mendegéltek, húsz mérőföldig meg sem álltak,
akkor botjukat földbe szúrták s tarisznját bontva megpihentek.
Harminc mérőföldnyi járőföldre éj lepte be őket – ledőltek.
Jó korareggel fölserkenvén, fekvőhelyüktől kődobásra,
Gilgames gödröt pillantott meg, melynek mélyén áttetsző-tisztán
váltükör villogott. Ledobva nagysebtiben köntöst, tarisznját
s alsóneműt – a fűvet is, lám, ingével a földre lejtél –
poros testét a víz váratlan hűvösségébe merítette.
Míg Gilgames prüszkölt, lubickolt, kígyó kúszott oda a fűhöz,
szimatot kapván illatától; feléje kapott s elragadta.

Fürdője után partra lépve, egyenesen a fű felé nyúl
Gilgames, hogy enne belőle s megízlelvén, tovább haladna;
hogy haza vinné városába az uruk-beli embereknek;
a fű felé nyúl s nem találja... Belesápad az istenember,
arcán könnyei lepereregnek; sír és jajongva átkozódik.

Majd nagy fennszóval ezt kiáltja Ur-sanábinak, a hajósna:
„Ur-sanábi, miért volt mindez? Karjaim miért fáradoztak?
Szívem vére miért folyt el? Semmi jót nem tettem magammal,
sem az uruki emberekkel! Csupán a föld oroszlánjának
tett jót kinom-fáradozásom! Beleuntam a küzdelembe,
fáradtan meghátrálok innét... Elhagyom immár a hajót is,
a parton hagyom a hajót is...”

Útnak eredtek, mendegéltek, húsz mérőföldig meg sem álltak,
akkor botjukat földbe szúrták s tarisznját bontva megpihentek.
Harminc mérőföldnyi járőföldre éj lepte be őket – ledőltek.

Jó korareggel fölserkenvén, a Nappal tovább vándoroltak s még hűvösön a bekerített Uruk város földjére léptek.

Megállott Gilgames s a falra, (melyet olyan sok vér s verejték öntözött már) pillantva szólott: „Ur-sanábi, hájg föl e falra, vizsgáld meg gondosan legalsó tégláitól a legfölsőig: vajjon égetett téglából való-é a téglafal? S vajjon a Hét Bölcs vetette-é meg alapjait?

S azt is, milyen módon rakattam lőréseit s tornyai boltját? Mert újabb gond a hazatérés s nekem, ki már mindent föladtam, új terveim vannak e fallal...”

TIZENKETTEDIK TÁBLA

E tábla eredetije egy jóval korábbi sumer nyelvű eposz második felének fordítása. A sumer szöveg első része így szól: Röviddel a világ teremtése után a déli szél kitépett egy növényt az Eufrátesz partjáról. Istár a növényt Urukban ültette el, talán éppen saját szent ligetében. Fáját majdan ágygá és székké akarta faragtatni. A palántát Gilgames övta és gondozta; Istár hálából neki is ajándékozta, mikor már fává terebélyesedett. Gilgames varázsos hatalmú dobót és dobverőt készített belőle. Egyszer azonban a tárgyak az alvilágba hullottak alá; Gilgames jajgatni tudott csak: „Ó, én varázsdobom, ó, én varázsdobverőm.” Innen már követi a sumer eposzt a XII. tábla újasszír szövege. Enkidu vállalja, hogy felhozza Gilgamesnek varázshatalma eszközeit. Gilgames hálával fogadja az ajánlkózást, s inti Enkidut: akkor térhet csak vissza, ha önmegtartóztatás, az élethez kötőző vágyak feladása előzi meg útját, mert ha nem: halottként nyeli el az alvilág. Enkidu nem fogadta meg az intelmeket, nem is tudott visszatérni. Gilgames mindent megtesz, hogy barátját az istenek segítségével visszahozza, de eredménytelenül: Enlil és Szin elutasítják kérését. Végül Nergál, Ninazu – Ereskigál – férje, az alvilág királya az emberen mindig segítő Ea parancsára Enkidu s z e l l e m é t vezeti föl az alvilágból. Gilgames és Enkidu beszélgetése szomorú: az alvilágban sivár, vigasztalan az élet. De az, aki hősként

balt meg, becsülésben részesül. A halál után is csak az jut kivettetésre, csak az semmisül meg igazán, aki élőként sem volt méltó arra, hogy éljen.

Íme, a két barát végső beszélgetése az újasszír változat szerint :

„Egykor, midőn az ács házában őrizgettem varázsdobom még, akkor az ács jó feleségét szülőanyám helyett szerettem, akkor az ács szép szüzcányát kicsiny húgom helyett szerettem. – No, lássam csak, ki hozza föl varázsdobom az alvilágból? Varázsdobverőm föl ki hozza, – ki megy érte az alvilágba?”

Enkidu, szóra nyitva száját, imígyen szólott Gilgameshez:
„Édes gazdám! Ez hát a vágyad? Ezt kívánod, hogy tegyem
érted?

Fölhozom én, lemegyek érte, varázsdobért az alvilágba!
Fölhozom én, lemegyek érte, dobverődért az alvilágba!”

Gilgames, szóra nyitva száját, Enkiduhoz imígyen szólott:
„Enkidu, jól értsd meg, mit mondok! Leszállani az alvilágba, Irkalla szentélyét elérni: nehéz sor ez, küzdelmes próba – sikerét hétszeres pecsétű, szigorú parancshoz kötötték!

Tiszta inget addig nem ölthetsz, mert odatúl az árnyak vaksi szemét színével elvakítja!... Jó olajjal se kenekedhetsz, mert illatától megdühödve, körédseregelnék az árnyak!... Íjjad ott földön nem nyugodhat, mert az íjjal megöltek árnya láttára mind testedre rajzik; testedre rajzik és agyon-nyom... Botot se tarthatsz majd kezedben, mert bot elől a halott lelkek reszketve elmenekülnének!... Cipőt se húzhatsz lábaidra, mert a cipő zajt üt a földön s fölveri a holtak nyugalmát!... Asszonyodat, akit szerettél, útag előtt csókkal ne érintsd, asszonyodat, akit gyűlöltél, útag előtt bottal ne illesd!

Gyermekedet, akit szerettél, útag előtt csókkal ne érintsd,
gyermekedet, akit gyűlöltél, útag előtt bottal ne illesd!
Különböben elborít egészen az alvilág nyomorúsága...

Ő, aki lenni nyugoszik, ő, aki lenni nyugoszik,
Ninazu anyja, e bús, aki lenni nyugoszik,
kinek lepel vagy ruhaféle nem földi el tiszta csipőit,
kinek fönséges melle-dombját vászon-mellkendő nem takarja,
Ninazu anyja Enkidut visszatartja az alvilágban!”

Jaj Enkidunak! Ura szózatát föl sem is fogta, meg sem is fogadta!
Tiszta inget öltött magára – s ez odatúl az árnyak vaksi
szemét színével elvakítja... Jó olajjal kente be testét –
és illatától megdühödve, körésergeltek az árnyak...
Íjját a földre levetette – ám az íjjal megöltek árnya
látára mind testére rajzott; testére rajzott s földre-nyomta...
Botját tartotta a kezében s botja elől a halott lelkek
reszketve mind elmenekültek... Lábaira cipőt húzott föl –
a cipő zajt ütött a földön s fölverte a holtak nyugalmát.
Asszonyát, a legkedvesebbet, útja előtt csókkal érinté.
Asszonyát, a leggyűlöltebbet, útja előtt bottal illette.
Gyermekét, a legkedvesebbet, útja előtt csókkal érinté,
gyermekét, a leggyűlöltebbet, útja előtt bottal illette.

Ő, aki lenni nyugoszik, ő, aki lenni nyugoszik,
Ninazu anyja, e bús, aki lenni nyugoszik,
kinek lepel, vagy ruhaféle nem földi el tiszta csipőit,
kinek fönséges mell-dombját vászon-mellkendő nem takarja,
Ninazu anyja Enkidut visszatartá az alvilágban!

Namtar nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!
Nergál nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!
Nem a férfiak küzdőhelyén, mint hőshöz illik, esett el ő:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!

Enkidu miatt sir, kesereg, miatta jajgat Ninszun hős szülötte.

Ékurba, Enlil templomába siet szorító panaszával
s leborulva, ilyen szavakkal szólítgatja a kegyes istent:
„Enlil atyám, varázsdobom – ó jaj, zuhant az alvilágba;
Enlil atyám, dobom verője – ó jaj, hullott az alvilágba!
Enkidu alászállott értük – és rab maradt, vissza se tér már;
Namtar nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!
Nergál nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!
Nem a férfiak küzdőhelyén – mint hőshöz illik – esett el ő:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!”

Nem hajol le Ninszun fiához, komoran hallgat Enlil isten.

Urba, Szin isten templomába siet szorító panaszával
s leborulva, ilyen szavakkal szólítgatja a kegyes istent:
„Szin atyám, halld, varázsdobom – ó jaj, zuhant az alvilágba;
Szin atyám, halld, dobom verője – ó jaj, hullott az alvilágba!
Enkidu alászállott értük – és rab maradt, vissza se tér már!
Namtar nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!
Nergál nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!
Nem a férfiak küzdőhelyén – mint hőshöz illik – esett el ő:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!”

Nem hajol le Ninszun fiához, Szin isten is komoran hallgat.

Eriduba, Éa házába siet szorító panaszával
s leborulva, ilyen szavakkal szólítgatja a kegyes istent:
„Éa atyám, varázsdobom – ó jaj, zuhant az alvilágba;
Éa atyám, dobom verője – ó jaj, hullott az alvilágba!
Enkidu alászállott értük – és rab maradt, vissza se tér már!
Namtar nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!

Nergál nem ragadta el őt, nem! S a gyors halál se ragadta el:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!
Nem a férfiak küzdőhelyén – mint hőshöz illik – esett el ő:
alattomosan az alvilág ragadta el Enkidu testét!”

Hallván Éa ezt a beszédet, hős Nergálhoz, a férfiashoz
fordul és parancsolja néki: „Férfias hős, Nergál, figyelj rám
s parancsom szerint cselekedjél! Fúrj lyukat a föld belsejébe,
az alvilág torkáig érőt! S Enkidu szellemét vezesd ki
e lyukon át az élők közé, alvilágból a napvilágra,
hogy Gilgamest fölkereshesse s karjába szoríthassa ismét!”

Amint Nergál, a férfias hős, Éa parancsát meghallotta,
lyukat fúrt a föld belsejébe, az alvilág torkáig érőt
s e lyukon át Enkidu árnyát alvilágból a napvilágra,
az élők közé fölvezette. . .

Megölelték-csókolták egymást, szót így cserélve-váltogatva:

„Szólj barátom, Enkidu, szólalj! Beszéld el, amit alant láttál!
Szólj bátorsággal, bizalommal! Az alvilág rendjét beszéld el!”

„Ne kívánd, hogy szóljak, barátom! Szívcsebben hallgatok inkább,
mert ha szólnék az alvilágról, az árnyékoknak életéről,
zokogva a földre leülnél, nap-nap után jajgatva sírnál!”

„Zokogva a földre leülök, nap-nap után jajgatva sírok,
csak szólj az árnyak életéről!”

„Testemet minap még foghattad, látásán még örvendezhettél –
s mára már férgek lepik-falják, mint rossz ruhát, átal-lyuggatván;
testemet minap még foghattad, látásán még örvendezhettél –
s mára már, mint a gátrakó zsák, színlőtlig telt földdel-homokkal.”

Gilgames így kiáltott: „Ó, jaj!” s zokogva a földre legörnyedt,
Gilgames így kiáltott: „Ó, jaj!” s zokogva a földre leomlott.

. . . . .

„Szólj, barátom, Enkidu, szólalj! Beszéld el, amit alant láttál!
Aki a vas halálát halta, találkozta-e lenn olyannal?”

– „Igen, találkoztam olyannal!
Békében pihen, tiszta ágyon és hűs víz csorog korsajából!”

„Szólj, barátom, Enkidu, szólalj! Beszéld el, amit alant láttál!
Aki csatán, karddal esett el, találkozta-e lenn olyannal?”

– „Igen, találkoztam olyannal!
Apja-anyja karolja vállát, hű asszonya hajol föléje!”

„Szólj, barátom, Enkidu, szólalj! Beszéld el, amit alant láttál!
Kinek holttestét kivetették, találkozta-e lenn olyannal?”

– „Igen, találkoztam olyannal!
Nem nyughat föld alatt az árnya, ide-oda bolyong hazátlan!”

„Szólj, barátom, Enkidu, szólalj! Beszéld el, amit alant láttál!
Aki már lélek se gondol, találkozta-e lenn olyannal?”

– „Igen, találkoztam olyannal!
A fazékbeli hulladékot, az utca szennyét gyűjti-falja!”

AGYAGTÁBLÁK ÜZENETE

ÉKÍRÁSOS AKKÁD LÍRAI-FILOZÓFIAI VERSEK

„Én, Assurbanipal,
 meghirdetem dicsőségedet,
 ó, Nabú,
 hatalmas Úr, legfőbb az istenek gyülekezetében!
 Ha te velem tartasz, ha te velem vagy,
 kinevetem ellenségeim sokaságát –
 vessenek élém bármilyen hurkot,
 mégsem emészthetnek el,
 ha te nem akarod!
 Városomban, Ninivében,
 színed elé járulok,
 istenek legelsője, bajnokisten;
 Assurbanipal pásztora és őrizője
 vagy és maradsz te minden időben!
 Szolgád vagyok:
 kegyelmes lábaid elé vetem magam.
 Ellenségeim szorongatnak;
 nagy szükségemben hozzád kiáltok;
 te pedig ekként válaszolj kiáltásomra:
 »Szeretlek téged, Assurbanipal,
 én, Nabú, szeretlek téged és megvédelek!
 Bármit készítenek is a te ellenségeid te ellened,
 lábad ne lankadjon el és karod ne ernyedjen!

Ezek a te vérpiros ajakaid, engem dicsőítvén,
soha el ne fáradjanak;
ez a te vérpiros nyelved, fogaid sövénye mögött,
soha meg ne zavarodjék!
Én, aki bátorító szóval szólottam hozzád,
fölemelem fejedet,
fölmagasítom alakodat Émasmas templomában.«”

Igy szólott Nabú:

„Jámbor szád Urkittuhoz könyörög,
te magad elém borulsz, teremtdő elé,
s úgy kérlelsz, hogy Émasmas templomában nyugodjam;
sorsod, amit veled együtt teremtettem, ekként kiált:
»Hozz áldást Égasankalama templomában!«
Lelked, amit veled együtt teremtettem, ekként kiált:
»Hosszabbítsd meg Assurbanipal életét!«”

Térdre rogyva könyörög Assurbanipal, urához, Nabúhoz:
„Szólítalak, hívlak Uram –
ne hagyj el engem!
Fölmutatam előtted életemet;
lelkemet Ninlil ölébe helyezem.
Szólítalak, hívlak, ó, erős Nabú –
ne hagyj magamra fenekedő ellenségeim között!”

Zúgó szél szavával kiáltja Nabú az ő szolgájának:
„Ne félj, Assurbanipal,
hosszú élet fonalát adtam kezédbe!
Jó lehelletet, jámbor lelket ültettem beléd –
hatalmas szám áldást mond reád az istenek gyülekezetében!”

Karjait fölemelve kiált Assurbanipal, urához, Nabúhoz:
„Nem vették el az Urkittu lábába kapaszkodó;
nem vették el,
hanem él és kedves az istenek színe előtt;
nem vették el az Urkittu láncával megkötözött;
nem vették el,
hanem él és ellensége felé sujt!

Ellenségeim sokasága szorongat,
de győzni fogok,
ha te nem hagysz el, Nabú isten!
Ellenségeim sokaságát csak nevetem
ha velem vagy –
ujjongó lélekkel dicsérlek!”

„Kicsiny voltál még, Assurbanipal,
amikor Ninive királynőjének gondjaira bízalak;
gyöngé voltál még, Assurbanipal,
amikor Ninive királynőjének térdére ültettelek!
Négy emlője előtted nyugodott;
szádba vetted és megszoptad kettőnek bimbáját;
orcádat védte és takarta a másik kettő.
Ellenségeid, Assurbanipal,
mint legyek a szökőár elől, tovazúgnak;
mint a tavasz sáskahada,
szóratnak szét lábaid előtt.
Te azonban, Assurbanipal,
Nabút dicsérve megállasz mindörökké!”

HIMNUSZ A NAPIHOZ

Mi Urunk, aki cioszlatod a sötétséget
és megvilágosítod az ember arcát,
kegyelmes isten vagy te:
főlegyenesíted a meghajoltat,
véded a gyöngét –
a föld fiai mindenütt a te fénylő orcádra tekintenek!
Jöttödkor
egyugyanazon hang mozdul minden élő torkában,
s a fejek is egyféleképpen emelkednek,
amikor első sugárkévéid fölizzanak –
kelteket mindenek örvendezve és ujjongva köszöntik.

Te vagy a távoli egek határán kibomló fény,
te vagy a föld peremén lobogó égi máglya –
ha csak reád pillantunk,
halandó szívünk belereszket!

HIMNUSZ-RÉSZLET A NAPHOZ

Samas, ha előlépsz az óriás-hegyekből,
ha a magas hegyekből, a mélyforrású hegyekből előlépsz,
ha a sorsokat őrző hegyekből előlépsz,
ha a mennyet és poklot összekötő égi kapun előlépsz,
köréd gyűlnek akkor a felső és alsó világ istenei,
hogy ítéletedet lessék!
Az ember kicsinyje-nagyja reád vár mindenkor,
az állat, a négy lábú, amíg csak mozdulni bír,
szemét a te nagy fényedre függeszti.
Samas, te bölcs-fenségű!
Magad tanácsadója vagy te!
Samas, hatalmas úr!
Ég és föld bírása vagy te!

JÖVENDŐLESEK

Támad egy nagy fejedelem,
dicsőséggel uralkodik népe fölött
teljes tizenhét esztendőig –
míg őt uralja, nyugalomban él a föld lakója,
az ország szíve örömmel telik meg,
város, falu minden jóban bővelkedik.
Kedvez majd e kornak isteneink döntése is,
bő esők puhítják föl a barázdát.

Kövérré hízik a barom,
arasznyi kalászokat vet a gabona,
szapora ellések, gazdag aratások
töltik meg a karámokat, csűröket.
Folyók folynak sebes sodrással,
záporok záporoznak zuhogva,
naponként ünnepet ülnek az emberek.
Ám fölkelés száguld végig az országon,
s a nagy fejedelmet fegyverrel megölik.

Támad egy új fejedelem,
tizenhárom évig uralkodik.
Megéri Elám lázadását,
a végső veszedelmet, mely Akkád tornyait porba dönti.
A várost az ellenség megdúlja és lerombolja,
véres zsákmányt hurcol mindenhol,
nem kíméli a nagy istenek templomát sem,
kifosztja és meggyalázza még e szent helyet is.
Elvégeztetik Akkád pusztulása.
Lázongás, elégedetlenség lángol föl az országban.

Támad egy gonosz ember,
bitang sehonnai senkifia,
– jótét lélek soha még a nevére se gondoljon! –
cz az ember csalárdsággal és erőszakkal kerül a trónra,
miután fegyverrel mészárolta le annak jogos örökösét.
Akkád seregeinek fele megsemmisül,
holtak teteme rothad
a Tuplias szakadékaiban,
a síkságon és a dombokon.
Nagy inség sújtja ekkor az ország lakóit.

Támad egy fejedelem,
napjai rövidre szabattak –
az ország király nélkül marad.

Támad egy fejedelem,
három esztendeig uralkodik.
A folyók és a csatornák
homokkal tömődnek el uralkodása alatt.

Támad egy fejedelem,
számos évig uralkodik,
leigázza az egész világot.
Újólág áldoznak a szent helyeken,
az istenek haragja megnyhül,
csendes, hosszú esőzések öntözik a földeket,
bőséges termést hoz a gabona.
A jószág a mezőn biztonságban legelhet.
A juhok a karámban kettősöket ellenek.

Támad egy fejedelem,
három évig uralkodik.
A föld vermeibe bújnak akkor az emberek,
házaik romba dőlnek,
városaik pusztasággá változnak.
Lázadás, belső háborúság gyöngíti az ország erejét,
Akkádra tör az ellenség.
Idegenbe hurcolják Ékur és Nippur kincseit.
A fejedelem végül fegyverrel győz Amurru fölött.

Támad egy fejedelem,
nyolc esztendeig uralkodik.
Megújítja az istenek templomait,
a szent helyeket újból fölszenteli.
Uralkodása alatt
esők és áradások termékenyítik meg az országot.
Az emberek végre is elfelejtik a rosszat,
s olyan sok szomorú év után boldogan élnek.
Uton-útfélen gazdagság virul.
Az apa kiterjesztett karral áldást mond fiára,
az anya bölcs szavakkal oktatja leányait.

. . . . .

A KIRÁLY,
ha nem hallgat a törvényre –
alattvalói föllázadnak,
birodalma pusztasággá változik;

ha megszegi országának törvényét –
királyi sorsát a sors királya összetöri,
idegennel üldözteti Éa világgá;

nagyjait ha lenézi,
érdemei kicsinyülnek;

ország elsőjére ha nem hallgat –
zendülés támad a nép között;

latroknak tanácsán ha jár –
országában az erkölcs megrothad;

ha meg Éa bölcsességére hallgat –
egyenes úton haladhat előre,
lépéseit az istenek vezérlik;

Szippar fiához ha igaztalan,
ám igazságos az idegenekhez –
Samas akkor, ég s föld bírása,
idegen törvényt kovácsol a népre;

Nippur fiát (ki trónja előtt leborulván
azt kéri, peres ügyében törvényt tegyen),
Nippur fiát ha jogtalanul sújtja,
megvesztegetést elfogadván –

Enlil akkor, népek s országok ura,
idegen hadat támaszt ellene,
vitégeit levereti,
fővezérét s főbb parancsnokait
kutyákként kóboroltatja utcák során alá s föl;

Babilón fiának sok arany-ezüst marháját ha elveszi
s kincses-házában föltornyosíttatja,
ám panaszának síró szavát hallván
mégsem orvosolja sérelmeit –
Marduk akkor, ég s föld ura,
ellenségei oldalára áll,
minden kincset-vagyonát köztük osztja szét;

Nippur, Szippur, Babilón fiát büntetéssel ha sújtja,
fogság házába ha vetteti –
a büntetés kirovása helyén
mélységbe vettetik a város,
a fogság házában helyén
ellenség csóvjától ég le a város;

Szippar, Nippur, Babilón fiának nevét ha nem egyszerre mondja ki,
ügyüket ha nem egyformán ítéli meg,
ha saroglya mellé állítja őket,
felügyelők ostorával suhinttat reájuk,
adófizetést kíván tőlük –
Marduk akkor, istenek bölcse,
országát ellenségei kezére adja,
katonáit fogságba vetteti,
idegen igába fogja népét,

minthogy e városok lakóinak
a nagy istenek: Anu, Enlil, Éa,
kik minden egék s földek urai,
tanácsukban szabadságot esküdtek;

Szippar, Nippur, Babilón fiának földjén boglyába rakott szénát
ha vetne paripái elé –
a paripák, a takarmányt fölélők,
ellenség hámjába fogatnak;

ha készülvén háborúra,
e városok férfait
a királyi csapatba sorozná –
a sereg rendjét Girra szétzilálja
és az ellenség oldalára áll;

ha ökreiknek hámját kibogozza,
megzsugorítja földjeik határát,
idegen sarjra bizza telküket –
országát Adad áradása pusztítja el;

ha juhaiknak rátörvén aklára,
nyájukat a magáéhoz terelné –
Adad, égi s földi csatornák vigyázója,
minden jószágát éhínségben veszíti el,
a Samasnak szánt állatokat sem kíméli;

kormányzója s hadainak vezére
a nagyúr trónja előtt állván
e városok fiainak ügyét ha kicsinyíti,
bár ajándékaikat elfogadta –
a kormányzó és a hadak vezére
Éa, tengerek ura-istene parancsa szerint
fegyver által, csúfosan vész el,
porba leomlik büszke palotájuk,
gazdagságuk szétoszlik a szelekben,
dicsőségük füstként elfúvatik;

kormányzója s hadainak vezére
a szerződéseket ha megszegi,
a rovott köveket ha meghamisítja,
ha e városok fiait becsapván
katonának fogja meg őket,

vagy sáncolásra kényszeríti –
Nabú, az Észagila írástudója,
a Mindenség számadó-istene,
ég és föld gondviselője,
királyságunk bölcs alkotója,
ország szerződéseit eltörölvén
új sorsot szab ki a benne lakóknak;

kormányzója s hadainak vezére
s „országá házának” felvigyázója,
kik Szippar, Nippur és Babilon városában
a munka rendjére ügyelten-ügyelnek,
ha e városok fiait erővel
a nagy istenek templomai udvarában
ott-végzendő szolgálatra befognák –
a nagy istenek gerjedvén haragra
elhagyják templomaikat
s szent kamráikba már vissza se térnek.

Vége „A király, ha nem hallgat a törvényre” kezdetű írásnak.

ÚJ ÉVI DAL

Kelj föl, uram, vár a király,
kelj föl, úrnőm, tisztesség vár!

Végigvonul az utcákon Babilon ura:
akármerre lép, leborulnak lábai elé.
Végigvonul az utcákon Babilon ura:
fűszerek illata száll föl a füstölőkéből.
Végigvonul az utcákon Babilon ura:
cédrusfa-máglyák lángja lobban a templomokban.

Dönögve rajzik a sok nép tízezerszám,
flóta rikolt s mindenféle zeneszerszám.

„Ó, Uram, jöttödre megrémül:
a fejedelem orcája előtt
szőre égnek mered!”

(Az ember áldozását
Bél atyánk
kegyesen elfogadja.)

„Ó, Uram, lásd, fülét hogy hegyezi,
szeme kitágul kereken,
szőre égnek áll, farka reszket!”

„Hadd ölöm meg a bestét, hadd ölöm meg!”

„Ó, Uram, halld, torkaszakadtából mint üvölt,
füléig véresen!”

„Hadd ölöm meg a bestét, hadd ölöm meg!”

„Ó, Uram, sir a bal szeme,
jobb füle bal fülét verdesi,
a félsztől foga összekoccan!”

„Hadd ölöm meg a bestét, hadd ölöm meg!”

„Ó, Uram, a vére, a vére!
Vére vörös, mint a kökörcsin!
Öregbítené bár trónod jóhírét. . .
fegyverrel azért mégse kellene!”

„Hadd ölöm meg a bestét, hadd ölöm meg!”

„Ó, Uram, a nyelve, a nyelve!
Nyelve halfelé bök: harapni akar!
Vére vörös, mint a kökörcsin!”

„Hadd ölöm meg a bestét, hadd ölöm meg!”

„Ó, Uram, a fülét, a fülét!
Fülét láttad-e hogy hegyezte?
Hegyezte fülét, míg áldoztál!
Nézte az istent.
Ó, Uram, amíg te áldoztál,
jobb füle bal fülét ütötte!
Ó, Uram, amíg te áldoztál,
szemét az oltárra szögezte!
Nézte az istent!”

Belédöf egyszer, belédöf kétszer,
belédöf háromszor.
Jobb oldaláról bal oldalára rohan.

„Parancsodat teljesítettem,
teste háromszor megvonaglott,
jobb felé vonaglott a teste,
királyunk parancsa szerint!”

„Ó, Uram, míg az áldozatra készülődte,
már remegett,
szeme is fölakadt,
arcának és fülének bőre megvonaglott!
Ó, Uram, míg áldoztál, üvöltött!
Ó, Uram, míg imádkoztál, üvöltött!
Ó, uram, míg áldoztál, teste szőre
jobboldalán mind égnek, égnek állt!
Ó, Uram, míg imádkoztál, teste szőre
baloldalán mind égnek, égnek állt!
Ó, Uram, lásd, maga alá vizelt,
vére kiömlött!

Ó, Uram, megnyirkosodott arca, füle,
míg áldoztál,
vére kiömlött!
Ó, Uram, fejét ganaj lepte már,
ó, Uram, fejét vörös vér,
vörös vér lepte már,
rémülten remegett,
ó, Uram, rémülten remegett,
amíg te áldoztál!

Ó, Uram, míg te áldoztál,
döglődve kinyúlt, úgy remegett,
farkával jobbra-balra csapott.
Ó, Uram, míg te áldoztál,
ajka fölhasadt,
veséje leszakadt,
úgy üvöltött!”

A TAMARISZKUSZ ÉS A DATOLYAPÁLMA VETÉLKEDÉSE

Az idők elején, a szent napokban
folyókat ástak az emberek.
Országaik istenei,
Anu, Enlil, Éa
kimérték a sorsokat.
Tanácsba gyűltek Enlil és az istenek,
közöttük ült Samas is.
Istár, az isteni úrnő, a nagy,
úgyszintén köztük trónolt.
A királyság, az országok fölötti,
nem volt még emberé –
istenek osztottak meg az uralmon.
Földieknek király-urává
az istenek Gilgamest tették.

Megparancsolták Gilgamesnek:
derékségre példát teremtsen!
A király tehát nekilátott –
datolyát ültetett kertjében,
tamariszkuszt ültetett kertjében.
A tamariszkusz árnyékában
olaj forrása bugyogott föl.
A datolyafa árnyékában
igazság forrása bugyogott föl.
Íme, vetélkedik a két fa.
Szólván szólal a tamariszkusz,
magát módfölött feldicséri.
Szólván szólal a datolyapálma,
fennhéjázó hangon így szól:
„Ó, tamariszkusz, te mihaszna fa!
Mivégre is van ágad?
Hiszen termés nélküli, meddő gally az!
Bezzeg az enyém! Gyümölcsöket ringat!
Az érettjét leszedik, csemegének.
Bogyóimat dicséri mind a kertész,
rabszolgák és a város vénei
egykép gyönyörűséggel eszik őket.
Gyümölcsömtől a kicsi nagyra nő;
a nagy, ha fáradt, nedvemtől megéled.
A király sincs el nélkülem!”

*

Szóra nyitván száját a tamariszkusz,
szól eképpen a datolyafához:
„Hogy is nem átallod húsdod a hússal összemérni?
Hogy is nem átallod finom kúszóimat durván meggyalázni
mint rabszolga, ki úrasszonyának testére szemet vet?”

Szóra nyitván száját a datolyapálma,
szól eképpen a tamariszkuszhoz:
„Hajtásaid botról sarjadnak!

Miért is terebélyesedsz hát?
Vétkedre csak, gyümölcstelen fal
Nem ismered az istenek jóságát,
nem ismered az istennők jóságát!”

Szóra nyitván száját a tamariszkusz,
szól eképpen a datolyafához:
„Különb vagyok nálad, ha mondom,
mert atyja minden mesterségnek!
A földműves szerszámai javát
rólam metszi le, úgy szerkeszti össze.
Ekéjét ölemből hasítja ki,
ekéjével forgatja meg a földet;
csatornát húz, a földjét öntözi –
így hát engem ural a televény!
A földet én túrom föl és én öntözöm meg;
a gabonát, mely az embert táplálja,
én csépelem ki!”

Szóra nyitván száját a datolyapálma,
szól eképpen a tamariszkuszhoz:
„Különb vagyok nálad, ha mondom,
mert atyja minden mesterségnek!
A földműves szerszámai javát
rólam metszi le, úgy szerkeszti össze.
Ostort, gyeplőt, ígás jószág jármát,
istrángot, ökrök s ülés takaróját
s még sok egyéb mást is, szükség szerint.”

Szóra nyitván száját a tamariszkusz,
szól eképpen a datolyafához:
„Vedd csak szemügyre a sok drága holmit,
pompáját, díszét csoda-palotáknak!
A király háza sincs el nélkülem!
Tányéromból eszik a király,
serlegemből kortyint a királyné,
tálamból laknak jól a hercegek,
kosaraimból a katonák,
a pék ládából meri ki a lisztet,

takács vetélőmmel vetél,
engem ölt fel az induló sereg,
az isten fő-fő ráolvasó-papját én díszítem,
az isten házáat én tatarozom,
különb, érdekesebb vagyok bárkinél,
nincsen másom!”

Szóra nyitván száját a datolyapálma,
szól eképpen a tamariszkuszhoz:
„Áldozhat Szinnek emberfia nélkülüm?
Szent italt, melynek én burka ne volnék,
löttyinthes-é oltárra jó királyunk?
Szertartásaim rendje megszabott,
gallyaimat a földről fölszedik.
Gyümölcsömmel a serfőző is gondol –
veled meg ki törődik?”

Szóra nyitván száját a tamariszkusz,
szól eképpen a datolyafához:
„Nosza hát, keljünk útra, te meg én!
Menjünk Kís városába!
Sok kézműves-készítette becses szerszám
hever ott árusok gyékényein –
keress csak köztük, s száz alakban megtalálsz!
Vagy nem vélem telnek színlőtig a füstölők?
Papnő a szentelt vizet nem belőlem hinti szét?
Én tisztítom meg az embereket,
ünnepet sem ülhetnek nálam nélkül.
A fámból kivájt kicsi teknőt
mészáros széke mellett láthatod.”

Szóra nyitván száját a datolyapálma,
szól eképpen a tamariszkuszhoz:
„Nosza hát, keljünk útra, te meg én!
Menjünk a városomba!
(Ó, a *te* Kísed bűnök városa!)

Az én híres-neves városomban
fámat az ács fölötte kedveli –
tisztelnék ott engem igen-nagyon,
naponként dícsérgetnek, áldanak!”

Szóra nyitván száját a tamariszkusz,
szól eképpen a datolyafához:
„Különb vagyok nálad, ha mondom!
Ágaimat magasra emelem,
suhogó vesszőt vágnak rólam a kocsisok.
Téged meg úgy hasítnak kétfelé,
mint kés hasít gyöngé nádszálat!
Bizony, hogy büszke vagyok nagy erőmre –
vetélkedésünk csak díszedre válik!”

Szóra nyitván száját a datolyapálma,
szól eképpen a tamariszkuszhoz:
„Különb vagyok nálad, ha mondom!
Hatszor is megbizonyítottam,
hétszer is megbizonyítottam.
Érésem nyomon követi Niszaba virágzását!
S ágaimon dúsan terem gyümölcs
özvegyek, árvák örömére –
hiszen tudod, hogy három hónapig
azon él a szegénység;
s megdézsmálván gazdag fürtjeimet,
magasztalják törzsem termő hatalmát!”

AZ ÖKÖR MEG A LÓ VETÉLKEDÉSE

Barátságot kötött az ökör, meg a ló.
Jó kövér legelőn legelésztek,
így hát hasuk hamar telten dudorodott.
S mivel telt hassal könnyen hencegünk,
ők is mindjárt vetélkedve összezsaptak.

Szóra nyitotta száját a lomha ökör,
így szólt a csatáira büszke paripához:
„Szerencsém van, az már szent! S mekkora!
Évről évre – még pedig egész éven át –
nekem zöldel a fű a legelőkön!
S kiöntenek a megduzzadt folyók,
a mélység vadvizei fölfakadnak,
nádszál emeli büszke buzogányát,
vízmosásban a patak lecsurog,
a dombot nedv feszíti – tej az emlőt –,
laposokon meggyűlik az esővíz,
ár az árkon túlcsapva hömpölyög
a még szikkadt földeket is elöntve,
ekére vár a töretlen ugar,
szerszámnak való fát keres az ács,
sok palánta máris bokrosodik,
egy hónap még s aratásra fenik a sarlót –
de mintha falnak beszélnek, te paripa,
föl sem veszed mezők gondját-örömét!
Hiszen mi dolgod akad a mezőn?
Tán csak az, hogy letaposod a termést.
Menj hát innen, röpj, mint a madár!
Menj a fölszántatlan hegyekbe!”

Szóra nyitotta száját a csatáira büszke paripa,
így szólt a lomha ökörhöz:
„Sorsod a sorsommal hogy is vetekednék?
Követ-is-meghasító, kemény bronzba öltözöm,
tetőtől talpig bronz-ruha borít,
patáim is messziről fénylenek.
Király, herceg, kormányzó mire menne
a tüzes kanca sarjadéka nélkül?”

Szóra nyitotta száját a lomha ökör,
így szólt a csatáira büszke paripához:
„Miért is hiszed, hogy nálam különb vagy?
Abból, amivel fennen dicsekedtél,
mi a te érdemed?

Mert nézzük csak a harci mesterséget!
Harci kocsi lehet-e nélkülem?
Bizony, hogy nem! Hisz bőrémmel fedik be,
és húrjait inaimból sodorják.
Neked meg ugyan mi közöd van
a harc nyilához, a nyíl tegezéhez?
A lándzsához? Gazdád bánik velük!
Hozzád meg sarkantyújával beszél,
két szemed két oldalt eltakarja,
hogy csak előre s egyetlen útát láss,
melyre gyeplő és zabla igazított!”

Szóra nyitotta száját a csatáira büszke paripa,
így szólt a lomha ökörhöz:
„Dobajomtól a föld is megremeg!
Nyerítésemre harcba szállnak hercegek, királyok!
Utamból elkotródik az oroszlán!
Égy szökkenés – a folyót átugortam!
Még egy másik – s föl a meredeken!
S te? Arra vagy jó, hogy vizet hordj!
Munka közben gyakran letérdelsz,
abrakod hitvány törek-féle,
s azt is csak a földről szeded föl!
Hogy volnál hát hozzám hasonló?”

Szóra nyitotta száját a lomha ökör,
így szólt a csatáira büszke paripához:
„Kövér mezők hízlalnak engem.
Niszaba-megáldotta húsom ízletes,
és táplálóbb minden más állaténál!
Eszi a derék férfi, s éhét alighogy elveré,
ereje máris megtízszereződött.
S inamból még, tudod-c, mi készül?
Kantárod, melyre olyan büszke vagy!
S a háló, lábad cifra takarója!”

Szóra nyitotta száját a csatáira büszke paripa,
így szólt a lomha ökörhöz:
„Én csak jól-kövezett úton járok!

Mikor hadra kél a sereg,
elől, hátamon üget a király!
Mikor tábort üt a sereg,
istállóm s a királyi sátor – tőszomszédok!
Jászlamba finom szénát szórnak,
abrakos tarisznyámba ízes zabot öntenek,
vödrömet megtöltik tiszta vízzel,
mert hisz tudják: ételre-italra kényes vagyok!
S úgy tisztelnek – húsomat sem eszik meg!”
Elfakadt sírva ettől. Úgy csorogtak könnyei,
akárcsak tömlőből a víz.

Anu hangja hangzott ekkor fölülről:
„Milyen nehéz is a munkád, te ló!
Féltestvéreddel, az öszvérrel együtt
a legnehezebb szolgálatot végzed!
Ti húzzátok az útas kocsiját,
a világ négy táját összekötve!
.....”

HIMNUSZ SZIN HOLDISTENHEZ

Fényes égi bárkádön
– önmagadban is tökéletes! –
ha tovahajózol,
Ur város ura, Nannar, ha tovahajózol,
Egissirgal város ura, Nannar, ha tovahajózol,
Nannar atya, kerek holdtölte ura,
Nannar atya, Enlil elsősülöttje,
ha tovahajózol, ha tovahaladsz;
Nannar, ha te isten-apád, Enlil jobbján uralkodsz,
Nannar, ha te uralkodva az ég mély vizére szállasz,
Nannar, ha te, igen, ha te, apád fénylő hajlékába lépsz,
Nannar, ha te, igen, ha te,
– hajó víz-áron –

tovahaladsz;
igen, ha tovahaladsz, igen, ha tovahajózol,
igen, ha fölemelkedsz,
igen, ha magasan, igen, ha gyönyörűségesen,
igen, ha teljes pompádban tovahajózol,
igen, Nannar, ha égi nyájadat őrzöd –
apád, Enlil úr, boldogan tekint rád,
igen, Enlil úr boldogan tekint rád,
kegyesen pártfogol.

Ó, ha fölhágsz királyi dicsőség trónusára!
Enlil jogart készítettett neked,
hogy karodat ékesítse,
igen, jogart készítettett neked,
hogy uralkodj az idők végezetéig!
Ha Ur fölött fényes bárkádön megjelenesz,
ha tovaröpítenek Nudimmud úr kedvező szelei,
ha Ur fölött fényes bárkádön megjelenesz,
ha kedvező szélben tovaszállasz,
Nannar, hős atyánk,
ugyan ki állhatna meg előtted?
Aranypalota országunk fölött, tündökletes,
czüstpalota városunk fölött, szerteszágázó,
van-e, aki hozzád hasonló,
van-e, aki nálad hatalmasabb?
Ki tud szemedbe nézni, ha szigorúan pillantasz,
ki tud elmenekülni, ha nyomon követsz?
Alámerülsz a tengerbe: remeg a tenger.
Alámerülsz a mocsárba: nyög a mocsár.

Dicsőséged oly igen ismert,
dicsőséged oly igen ismert!
Ragyogó, kerek holdtölte ura,
dicsőséged oly igen ismert!
Uralkodásod énekeire, uralkodásod énekeire,
igen, uralkodásod énekeire zendít rá a halandó!

Uram, istenek királya,
 égen és földön legelső,
 Uram, Nannar atya, Ansar,
 istenek között legelső,
 Uram, Nannar atya, Anu,
 égi seregben legelső,
 Uram, Nannar atya, nagy Szin,
 égi seregek vezére,
 Nannar atya,
 Ur városának oltalmazó isten-királya,
 Nannar atya,
 Egisirgal szent oszlopainak őrizője,
 Nannar atya,
 sugárzó fenség, diadémviselő nagy isten,
 Nannar atya,
 pompázatos ház gazdaistene, bajnokisten,
 Nannar atya,
 arannyal áttört köntösben vonulsz át az égen!

Égi bika, erős, hatalmas,
 vastagszarvú, lazurszínszakállú!
 Tökéletes fiatalság!
 Égi gyümölcs, szépszínű, zamatoshúsú,
 teljesre-érett, magasan nőtt!
 Magadtól-magad termő termés,
 mindenség-szülő anyatest,
 élők fölött elúszó fényes bárka!
 Kegyelmes szívű égi atyánk,
 mindannyiunk életét felölelő!
 Istenséged fenséges –
 mint a távoli ég vagy a távoli tenger!
 Te alkottad meg az országot,
 te jelölted ki a szent helyeket,
 mindennek méltó nevet adtál,
 istenek-emberek nemzőatyja,

városok s lakott helyek bölcs feje,
áldozati füst kegyesen fogadója;
királyokat hívsz el,
kiválasztott jobbjukba jogart adsz,
sorsukat jóelőre kiméred;
legelső, legcrősebb, mindenén átallatsz –
míg a te távoli, elrejtett szívedet
istenszemek sugára se járja keresztül!
Széleshátú, ércinú, égi öszvér,
nem lankadó térdrel tovalépő;
utat nyitsz isten-testvéreidnek,
te az ég kapuját kitárod,
fényt szórsz a népek homlokára,
szemmel tartván teremtetten lelkeiket,
ki mit s hogyan cselekszik:
döntőbíró vagy égi s földi ügyekben,
szilárd szándékú,
akinek csak önnön elméje parancsol;
élők vezérlő fejedelme,
tűz s víz ura,
égi nyájak pásztora –
van-e isten hozzád hasonló?
Van-e rajtad kívül dicső még,
van-e rajtad kívül fenséges-félelmetes,
nagy, igaz isten,
égen és földön van-e még egy?
Nincsen, nincsen!
Csupán te vagy csak égen és földön egyedül!

Szavad ha fölhangzik az égen,
arcra borulnak,
úgy imádnak az Igigik,
ó, ég királya!
Szavad ha fölhangzik a mélyben,
arcra borulnak,
és a földet csókolgatják
az Anunnakik
a feneketlen alvilágban,

oly félelmetes vagy előttük!
Szavad viharként tovamonul,
csőhozó, termékenyítő;
ítatók vödrét vízzel töltő,
mezők fűvét nagyra növesztő!
Szavad a föld vetését, juhok gyapját megnöveli,
lő termést és víg aratást hoz;
szavad törvényt szab, jogot érlel,
igazmondást fakaszt a szívből;
szavad távoli ég, rejtett föld –
senki azon át nem hatolhat;
szavad – ugyan ki volna ismerője,
értője ugyan ki lehetne?

Uram, földön uraságod, egeken fenséged fénylik,
páratlan hatalmassággal!
Királyok dicső királya, istenek istene vagy te –
összhang kél lábad nyomából, kezed alól jólét serked!
Sugárzó szentség! Szent igazság!
Áldás kútfeje! Egi béke!
Tekints házadra, városodra!
Uruk s Egisirgal megszentelt köveire,
kérünk, tekints le!

Kegyelmes szívű anyánk, Ningal,
Nannar szerelmes asszonya,
imádkozz nevünkben uradhoz eképpen:
„Uram, csöndesüljön meg a szíved!”
Kegyelmes szívű fivérünk, Samas hős,
Nannar szerelmes fia,
imádkozz nevünkben atyádhoz eképpen:
„Uram, csöndesüljön meg a szíved!”
Kegyelmes szívű Igigik, mondjátok:
„Uram, csöndesüljön meg a szíved!”
Anunnakik, ti kiáltátok:
„Uram, csöndesüljön meg a szíved!”
Ti, égi s földi istenek mind,
könnyörögjetek így nevünkben:
„Uram, csöndesüljön meg a szíved!”

Dicsőség néked, Szin!
 Bolyongó fáklafény a magas égen,
 dicsőség néked!
 Szin, havonként újra-fölfénylő,
 ég és föld világosítója,
 dicsőség néked!
 Világosságot gyújtasz
 a sötétben vaksi, gyöngeszemű emberfiának,
 vándorló feketefejük
 éjszakai útjára hinted sugárodát,
 dicsőség néked!
 Izzásod ragyog-világít az ég tetőin –
 pompás a te fáklád,
 akár Girráé, olyan a te lángolásod,
 dicsőség néked!
 Fényességed megtölti az éjszakát,
 a közeli és a távoli földeket,
 sugárzásod mindenkit megtalál,
 bátorítja és erősíti a csüggedőt;
 a hatalmas istenek
 sorra mind leborulnak előtted,
 országok sorsa fordul meg pillantásodon,
 ha lenézel;
 ó, Anuja minden egeknek,
 kifürkészhetetlen szándékú, sugárzó fényességű fákla-isten
 Samaséhoz hasonló a te hatalmad,
 dicsőség néked!
 A holdfogyatkozás idején,
 mely ebben a hónapban és ezen a napon történt,
 a szerencsétlen jóslások és fenyegető jelek idején,
 melyek palotám és országom lakóit rémítgetik,
 téged kérnek meg a nagy istenek,
 bölcs tanácsot hogy te adjál,
 gyülekezetükben hozzád lépnek,
 könyörögve szent lábad elé omlanak;

ó, Szin atyánk, te, az Ékur hatalmasa,
téged kérnek, hozzád könyörögnek a nagy istenek,
te nyilatkoztatod ki az újhold napját,
te őrzöd az égiek titkait,
te tanítod a jósjelek megfejtésére őket;
ó, fénylőfölkelésű, párja-nincs-erejű,
fölfoghatatlanul bölcs, igaz isten:
ez éjszakán tiszta, szent áldozattal áldoztam neked,
sűrűen édes, igen érett sört öntöttem ki neked,
meghajoltan eléd állottam –
vesd hát reám pillantásodat
s dönts igazságosan ügyemben!
Istenem és istennőm hosszú napok óta haragszik reám –
hadd béküljenek meg már velem,
legyen az útam jó,
legyen az ösvényem egyenes!
Zakar istenért, az álmok uráért könyörgök,
éjszaka álmomban hadd álmodjam meg bűncim bocsánatát,
vétkeim jóvá írássanak –
s én teljes életemben magasztalom majd fenségedet!

SZIN HOLDISTEN MAGASZTALÁSA

Világító Szin, erős égen, földön!
Király a királyok között,
isten az istenek között!
Ó, te, a nagy Minden királya,
szent istenek apja-őse,
Anunnakik ura-jegyese!
Nálad különb, előkelő hőst
sem az ég, sem a föld nem szült még!
Ó, te, egek világossága,
istenek nyája rád figyel,
lesi-várja bölcs szavaid folyását!

Nélküled ott fönn gyűlés nem esik –
és itt alant az embernek fia
böles fényed nélkül rettegi az éjt!
Úgy fakad élet csak,
ha rendeled;
pártját fogod a gyöngének,
kiegyenesíted a meghajoltak derekát:
igaz szép igazság, egyenes szép egyenesség
ítéletét ítéled!
L'iat adsz annak, aki magtalan;
a meddő méhet termővé teszed;
a hozzád kiáltót meghallgatod;
a benned bízót erős karod védelmezi.
Az első gyermek kínját-gyönyörét,
néked köszönik asszonyaink;
a vezér azt, hogy elől megy a sorban –
mert lett legyen bármily gyöngé az ember,
emelt fővel jár, ha te akarod.
Könyörgünk:
az elszéledt családokat tereld össze!
Akinek bűne van,
oldozd föl!
Akivel istene haragos,
békítsd meg istenével!

IMA HÁZSZENTELŐKOR

Ég s föld ura, Samas!
Városaink és házaink építője!
Intézed sorsukat,
igazítod elrendelésüket.
Szavad megáll,
számadásod nem változik.
E mai napon arra kérlek,
áldd meg a házat, melyet építettem!

Szabj neki jó sorsot,
parancsolj neki boldog elrendelést!
Bárcsak békét égettek volna tégláiba,
bárcsak béke költöznék falai közé!
Bárcsak Teljesség Háza lehetne a házam!
Ó, Samas, adj hát jó sorsot nekem is,
aki házat építettem!
Gyarapodjék a ház,
építője gazdagodjék!
Örökké tartsa meg Samas ezt a házat –
mi épnek épült, ép maradjon!
Lelje a gazda örömét benne,
ünnep legyen itt hétköznapija is!
Bár verne szíve fészket e falak közt,
s ne kíváncsoznék el innen soha!

SAMASHOZ KÖNYÖRÖG,
FELOLDOZÁSÉRT

Hozzád kiáltok, Samas,
téged magasztallak!
Éltessél engem! Bízol rá sorsomat
istenem, istennőm kegyes kezére:
életem korsaját épségben
ők majd megőrzik!

VARÁZSMONDÓKA

„Samas, ég és föld királya,
magasság, mélység fejedelme,
Samas, mindenható isten:
te, halottat föltámasztó,
kötések csomóit megoldó,
igaz bíránk, bölcs vezérünk,

napfölkelte tündöklő sarja,
fenséges fiú, szép, hatalmas,
föld fölött, ég alatt teremő:
Samas, engem gonosz kötés köt,
veszés vesszőz, romlás riaszt,
gyász gyöngít, gyöngesség gyötör –
hasonló vagyok halott emberhez,
hasonló vagyok esett baromhoz!
Bú, gond, baj, kín forr a szívemben,
húsnak átka súlyosodik rám,
állton állok nappal, éjjel,
nem feketem, halál szorongat.

Meggörnyedve botladozom,
menekülnék, elfutnék innét,
sírásban, jajgatásban élek.
Kicsinységem mit véthetett?
Fennhéjázás talán a bűnöm?
Vagy tán még kisgyerekkoromban
tettem rosszat istenem ellen?
Uram, állj mellém, hallgass meg!
Samas, állj mellém, segíts meg!
Oldozd ki az átok csomóját!
Légyen bár apám kötése,
légyen bár anyám kötése,
kötötte légyen apám házanépc,
kötötte légyen családom, cselédem,
kötötték bár a fölöttem valók,
kötötték bár az alattam valók,
légyen bár élő kötése,
légyen bár halott kötése,
kötötte légyen bármely újszülött,
kötötte légyen bármely csecsszopó!
Esküvés miatt ha történt:
esküvésért, mellyel fölesküdtem,
esküvésért, mellyel föl nem esküdtem,
amit apámért esküdtem,
amit anyámért esküdtem,
amit bátyámért esküdtem,

amit nénémért esküdtem,
barátomért amit esküdtem,
folyóvízre amit esküdtem,
csatornára amit esküdtem,
istenemre amit esküdtem,
ember fiára amit esküdtem,
állat kölykére amit esküdtem –
Samas, nagyúr, engem rontás köt meg,
oldozd ki az átok csomóját!
Hasonmásomat elkészítették,
Éa pusztítsa helyettem azt el!
Viaszmásomat elkészítették,
Marduk pusztítsa helyettem azt el!
A gonosz isten, a vad utukku,
akit húsomban, tagjaimban hordok,
pusztuljon onnan – Éa kiűzze!”

A SZERENCSETTLEN NAP

Szerencsétlen nap.
A népek pásztora
nem ehét parázson sült húst,
sem kenyeret.
Inget nem válthat,
tisztá ruhába nem öltözhét.
Nem áldozhat.
Nem szállhat kocsira.
Nem szólhat népéhez.
Az igazlító is hallgasson a titkok helyén!
Ne gyógyítson az orvos sem!
Meddő nap ez – múltáig semmit ne tégy!
Menjen el a király éjszaka
isteneinek templomába,
szent ajándékot vigyen, áldozzon:
fölémelt karja kegyelmet nyer
a nagy istenek szívében!

PANASZOS ÉNEK ENLILHEZ,
NEMZETI SZERENCSETLENSÉG IDEJÉN

Fájdalmasan bög az Úr karámja,
az országok urának, a hatalmasnak karámja
fájdalmasan jajgat,
az országok urának, a hatalmasnak, mindenhatónak karámja
fájdalmasan bög és jajgat,
az országok urának, a hatalmasnak, mindenhatónak szava
szilárdan megáll,
nem fordulhat ember Enlil parancsa ellen,
nem fordulhat,
hatalmas és másíthatatlan Enlil parancsa,
mint a hegység!

Enlil urunk hálót vetett ki –
hálója az ellenség hálója volt!
Enlil urunk kiáltott –
kiáltása az ellenség kiáltása volt!
Enlil urunk fölzavarta a vizeket
és a halak megfulladtak!
Enlil urunk fölkavarta a felhőket
és a madarak aláhullottak!

Országunk ura, Enlil,
mikor nyugoszik már meg haragos szíved?
Országunk ura, Enlil,
mikor fárad már el haragos tekinteted?
Meddig takarod még fejedet köntösöddel,
meddig akarsz még haragudni?
Meddig rejtet meg fejedet öledbe,
meddig akarsz még haragudni?
Meddig zárod el bensődet ládaként,
meddig akarsz még haragudni?
Meddig dugod füledbe ujjadat,
meddig akarsz még haragudni?

Földre szórattunk, Enlil atyánk,
földre szórattunk.
Földre szórattunk, Enlil urunk,
szemétdombra vettettünk!

Vemhét a kecske és a juh elvetéli,
mert megelleni nem akarja!
Magzatát az asszony vízbe fojtja,
mert fölnevelni nem akarja!

Ó, a te hű városod!
Enlil atyánk,
mi lett Babilónból?

Az apa megtagadja bajbajutott fiát,
a fiú megtagadja bajbajutott apját,
az elesett hős árvái utcára kerülnek!
Sem az égen, sem a földön –
sehol nem látszik semmi fény,
Enlil atyánk!

Urunk, te tudod, a Nap sem olyan, mint máskor –
fénytelenül, vakon gördül országunk fölött!
Urunk, te tudod: a Hold sem olyan, mint máskor –
fénytelenül, megfogyatkozva gördül országunk fölött!
Országunk ura, te tudod:
Napod és Holdad fölkeltekben is, nyugtukban is megváltoztak,
s nem olyanok, mint máskor, nem olyanok!

Enlil úr,
te megérleled az embereket, a belül-lévőket –
megérleled és megölöd őket!

Enlil úr,
te megérleled az embereket, a kívül-lévőket –
megérleled és megölöd őket!

Enlil úr,
te megérleled a völgyeket, megtöltöd virággal –
megérleled és elhervasztod őket!

Enlil úr,
te megérleled a kincseskamrákat, megtöltöd kincsekkel -
megérleled és elpusztítod őket!
.....

Enlil atyánk,
feleséged, Ninlil,
hadd lágyítaná meg kérésével szívedet!
Enlil atyánk,
feleséged, Ninlil, Nippur város úrasszonya,
hadd lágyítaná meg kérésével szívedet!
Enlil atyánk,
szeretett fiad, Nannar, az ég hercege,
hadd lágyítaná meg kérésével szívedet!
Enlil atyánk,
szeretett lányod, Istár, az ég királynője,
hadd lágyítaná meg kérésével szívedet!
Enlil atyánk,
ég és föld minden istenei
hadd lágyítsák meg kérésükkel szívedet!
„Ne vedd el városodat!” – mondanák neked,
hogy kérésükkel szívedet meglágyítsák.
„Ne vedd el Nippurt és Ékurt!” – mondanák neked,
„Ne vedd el városodat, Babilónt!” – mondanák neked,
hogy kérésükkel szívedet meglágyítsák.
„Te vagy az ő uruk!” – mondanák neked,
„Te vagy az ő pásztoruk!” – mondanák neked,
„Könyörülj meg végre városodon!” – mondanák neked,
hogy kérésükkel szívedet meglágyítsák.

SIRALMAS ÉNEK

Cserbenhagyott bennünket az isten,
az egész ország megzavarodott,
cserbenhagyott bennünket az isten,

az egész ország megbolydult.
Enlil úr cserbenhagyta Babilon téglaházait,
Nippur és Eturkalama fundamentumát,
Borzippa templomát is cserbenhagyta.
Fájdalmasan üldögei úrnők
az urunk-elátkozta városban!
A város,
melynek bajával ura nem törődik,
melyet Enlil úr szélvihar prédájául szánt,
a város hangosan sír,
panaszosan jajgat.
Őrzője jajvcsékel,
pásztor a gyászsiót fűj.
Főpapja nem kiáltja többé:
„Hagyd már abba!”,
a sirató-pap se könyöri:
„Találjon szíved nyugodalmat!”
Urunk nem időzik többé közöttünk,
úrnők nem időzik többé közöttünk;
urunk mennydörögve a hegyekbe vonult,
úrnők mennydörögve a hegyekbe vonult.
A rókafi tulajdon farkába harap,
a vadtyúk rémülten kiáltozik.
A kívül-lévőket forgószeél ragadja el,
a belül-lévőket is forgószeél ragadja el.
A kívül-lévőket szélvihar szórja szét,
a belül-lévőket bús romlás szórja szét.
Nippur tornyát földrengés döntötte le,
ellenség dúlta meg Eturkalama téglatemplomát.
Földig leromboltatott,
alapkővéig leromboltatott.
Mit határozott az Úr az ő szívében?
Mit határozott az Úr az ő elméjében?
Szentséges értelmével mit gondolt ki az Úr?
Romlással árasztotta el a bírodalmat.
Romlás vizével töltötte meg a folyamot.
Haszontalan gazt növesztett a földeken.

Üszögös gabonamagvakként
feketefejú embereket szórt el a mezőkön.
Szüntelenül kiált hozzá,
szólongatja hangos hívással
Enlil atyánkat Ninlil, az ő asszonya:
a magasztos feleség, az émahi úrnő,
a kiáltozó, Nippur védőasszonya, így könyörög:
„Ó, Enlil, oda az ország!
Ó, Enlil atya, az ország odavan!
Miért is áldottad meg olyan gazdagon előbb,
ha most pusztulásra szánod ezt a földet?
Miért is állítottál őrizőt az aprómarha mellé?
Miért is fogadtál föl pásztort a juhok vigyázására?
Miért is szolgáltattál fegyverbe katonákat,
ha most kardjukat eldobálják?
Miért is kentél föl papokat,
ha most megrendül istenükbe vetett bizodalomuk?
Urunk, te bosszúálló!
Urunk, te pusztító!
Keményszívű, rettenetes, büntető isten!
Hamuban ülve könyörgünk –
enyhüljön már haragod,
írd már alá felmentő-levelünket!

PANASZ

Marduk, uram-istenem, hozzád kiáltok!
Égiek örökkön élő szívének bírása,
földiek halandó szívének vezére,
figyelj szavamra!
Lelkem lázadásban tört ki ellenem,
lelkem istene gonoszul vesztemet okozta.
Oly távol van tőlem az isten, mint az eget –
s én is nagyon messze vagyok tőle!

Jóindulatú pártfogó-istenemet házamból kivette,
ajakimat összekötözte,
szívenmet elgyöngítette,
karjaimat reám gubancolta,
térdeimet remegéssel töltötte meg,
az ország haragját ellenem korbácsolta,
nevemet kitépte a nép szájából.
Uram, tehozzád kiáltok,
hallgass meg hát engem!
Deríts fényt igazságomra,
dönts felőlem is kegyesen,
hozd vissza istenemet és békém –
s bizony, örül majd néked Babilón,
ujjong belépteden az Észagila,
Anu, Enlil, Éa teszi fenségessé uralkodásodat,
és Szarpanitu, szeretett hitvesed, fölvidul látásodon!

HIMNUSZ A NIPPURI ENLILHEZ

Bölcsesség kútfeje,
önmagadban teljes nagyszerűség!
Enlil atya, bölcsesség kútfeje,
országunk nagyszerű ura!
Enlil, birodalmak ura,
Enlil, igaz beszéd ura,
Enlil, feketefejük pásztora,
Enlil, saját erődből mindent látó;
Enlil atya, te a népet vezeted,
Enlil atya, lakóházat adsz az embereknek!

Delelő bivaly, majd dúló bika vagy te,
Enlil, távoli földek gazda-ura vagy te;
urunk, lakomára hívod népedet,
urunk, olajat öntesz az asszonyok tömlőibe,

urunk, tejet csorgatsz a gyerekek szájába;
segítesz békében élni bennünket,
őrzöd városunkat,
hatalmas jóslatok születnek szentélyedben!

A kelő és bukó Nap országai között minden földéken
te vagy az élet ura!
Téged szolgál az istenek tanácsa,
téged dicsőít a magasság!
Enlil atya, te ültetted a hüvelyeseket,
vetetted a gabonát,
te gondozod az ég madarait,
táplálod a mélytenger halait!
Enlil atya,
magasztaló énekkel jöttünk hozzád!
Enlil atya,
áldozati ajándékkal jöttünk hozzád –
termésünk legjava téged illet!
Enlil, országunk ura,
fügét és datolyát hoztunk neked –
kérünk, vedd át a hozzád méltó dús ajándékokat!

HADD HÓDOLJAK A BÖLCSESSÉG URÁNAK

I

Hadd hódoljak hát a bölcsesség urának, a feléges istennek,
hadd könyörögjek hát az éjszaka legyőzőjéhez, a fény
kioldójához,
hadd kérjem hát a magasság urát, a nagy istent, Mardukot!
Marduk, éjszaka legyőzője, fény kioldója,
miként a vihar örvénye, akként vesz körül tombolásod,
mint a hajnali fuvallat, lehelleded olyan édes!
Haragodban ha fölindulsz, vízőzön a dühöngésed,
de bensőd könyörületes, irgalmas hozzánk a májad.

Föltartott kezed súlyát el nem bírja, meggörnyed attól az ég is,
de iszonyatos két öklödben a halált markolod, szorítod;
Marduk, föltartot kezed súlyát el nem bírja, meggörnyed attól
az ég is,
de iszonyatos két öklödben a halált markolod, szorítod!

.....
Cserbenhagyott engem az isten, elment,
máshoz pártolt tőlem az istennő, nyűgnek magamra hagyott!
Megszökött jóakaró sédum, nem áll már mellettem,
nehéztel rám kegyes lamasszum is, nem védelmez már a rossztól.
Egészségem megromlott, testem épsége megrokkant,
sorsom balra fordult, jószerencsém elpártolt.
Ijesztő jelek, félelmes látások tünedeznek föl előttem,
kiűztem házamból, a város falai alatt bolyongok,
zavaros jóslások rémítenek nap nap után,
jövőm felől nem nyugtat meg sem a jós, sem az álomfejtő.
Rajtam köszörüli nyelvét a szomszédság, az utca szájára vett.
És ha lefekszem és elalszom, rémületes álmokat álmodom.
A király, az isten-testű, Samas-fényű,
engesztelést-nem-ismerőn meggyűlölt.
Vesztésemre az udvari nép ármányt szövöget,
csapatba verődve pusmognak, vádat koholva rágalmaznak.
Szól az egyik: „Nosza, én megmutatom, hogy nem uraskodik
már sokáig!”

A másik meg: „Én föladom, s így tisztsége hamar megürül!”
És a harmadik: „No lám, én majd beleülök!”

„Én meg akkor házába költözöm!” így a negyedik.

Az ötödik agyaras szókkal acsarkodik ellenem.

Elszántan üldöz a hatodik, nyomon követ, sarkamra lép a
hetedik.

Mint vadász a vadat, úgy e hét is, közös erővel kerít be,
nyilaz agyon engem.

Kegyelmet nem ismerő, szörnyűséges szörnyek ők valahányan,
húsuk, vérük, szándékuk ugyanegy.

Szívük tombol, tűzként lobognak,
hazugságot és rágalmat szórnak énreám.

Szavam gyors járását – mintha gyeplővel – visszafogták,
nyelvem megbénult, ajkam szótlanul bezárult.

Kiáltozásaim elnémultak,
 magasra emelt fejem a föld felé hanyatlott.
 Pélclem gyöngfíti erős szívemet,
 dombos mellem is besüppedt,
 két erős karom is lehanyatlík.
 Nemeseemberként jártam-keltem korábban, s most lépten-
 nyomon megaláztatom,
 bizony, hatalmas létemre úgy tengődöm csak, miként a szolga.
 Családom elhagyott, s én is elhagytam családomat.
 Megyek az utcán, s fülek hegyeződnek szavamra,
 a palotába lépek, s szemek szegeződnek arcomra.
 Városom ellenségének tart, szemrehányást szór reám.
 Ugyanúgy vad és ellenséges irántam országom is.
 Édes felem ellenfelemmé változott,
 ördögfajzattá vált a társam.
 A rangombeliek kímélet nélkül szidalmaznak,
 szomszédaim fegyvert készítenek ellenem.
 Testi-lelki barátom életemre tör,
 imént még hűséges szolgám megtagad, elátkoz.
 Házam népe zúgolódik, cselédségem gyanúsítgat.
 Ismerősöm, ha megpillant, kitér előlem.
 Aki jó szívvel van hozzám, halálfia, nyitott sír foglya,
 aki pedig rossz szóval illet, annak dolga jól megy fölötte.
 Aki hazudik rovásomra, azt bezzeg segíti az isten,
 aki pedig „áldjon meg az isten”-t mond nekem, tulajdon
 halálára esküszik.
 Soha nem találtam olyanra, ki mellém állt volna bajomban,
 aki szóval, cselkedettel, egyszer is bár, de megsegített.
 Lenyűgözve és gúzsba verve minden testrészem, minden
 porcikám,
 meggörnyeszt az öregség súlya, tagjaim fájásait fájlalom.
 Kik földjeimet elfoglalták, ujjonganak, ordítanak,
 városom ellenségnek fészke lőn, elüldöznek, kiszorítanak belőle.
 Szertartásaimat idegenek végzik,
 áldozataimat idegenek áldozzák.
 Nappalaim – panaszkodások, éjszakáim – sóhajtozások,
 hónapjaim – búbanatok, éveim – elnyújtott sírások.

Miként galamb, nyögdecselek, fölbúgok, mint a gerlice,
énekeim jajokba csuklanak, jajjaim nyöszörgésben csöndesednek
el.

A sok sírástól szemem földagadt,
könnyeim elárasztják testemet.

. . . . .

II

Magas kort értem immár, kenyerem javát megetteni,
s most körbeforgok, mint a megkerült birka,
mert iszonyú, iszonyú nekem így!
Tévedéseim sokasodnak, igazamat nem találom.
Istennőmet szólítottam, de nem nézett rcám.
Istenemhez könyörögtem, de elfordítá tőlem orcáját.
Az igazlító, áldozatomat megtekintvén, nem talált
magyarázatot,
a kérdező a jóslások helyén nem kapott választ sorsomra.
Elmentem a beszélgető emberhez, de a holtak is némák
maradtak az én ügyemben,
a szellemidéző se tudta elátkozottságom csomóját kioldani.
Csupa érthetetlenség vesz körül.
Fáradtság szegődik mellém, ha multamba visszanézek.
Mintha nem áldoztam volna eleget istennemnek,
mintha nem fohászkodtam volna istennőmhöz a terített asztal
mellől,
mintha nem is görnyedtem volna földig, mintha nem is vették
volna észre alázatosságomat,
mintha nem lett volna tele szám imával és könyörgéssel,
mintha nem tartottam volna meg az ünnepeket, mintha
megfeledkeztem volna az áldozat napjairól,
mintha hanyag lettem volna, az istenek szavára nem figyelő,
mintha istenfélelem és a fölszentelt személyek tisztelete nem is
lakozott volna énbennem,
mintha nem is oktattam volna erre a népet,
mintha szentségtörő módon ettem volna istenem ételéből,

balsorsunkban meg lógatjuk a fejünket, és süllyedünk egyre
 mélyebb mélységekbe, le a poklok fenekére!
 Mindezek megdöbbsentenek, értelmüket föl nem foghatom.
 Vihar hány-vet engem, sors-vertet,
 betegség gyöngít, gond gyötör,
 sorvasztó szél fúj reám onnan fölülről,
 bénító görcs rohan reám onnan alulról,
 fullasztó köhögés kúszik felém tengeri lakóhelyéről,
 ijesztő szellem sántikál ki a Holtak Házából,
 rémes kísértet vánszorog elő a Holtak Hegyének belsejéből.
 A földbe gyökerezett zölddel pokolból tört fel a rontás,
 minden Rossz reám támadt, csapatostul s egyenkint.
 Súlyosbodott fájdalmam, föllángolt betegségem:
 beborította fejemet, hasogatta koponyámat,
 orcámat is elcsúfitotta, szemem tüzet is kioltotta.
 Tarkóm szaggat, nyakam recseg-ropog;
 dörömbölnek a mellemen, belülről verik a mellemet,
 tüzet gyújtottak gyomrom belsejében,
 lázat lobbantottak tüdőmben,
 megrontották vérem mozgását.
 Reszketek egész testemben, minden tagomat fájlalom,
 nádszálként ingadozik magas termetem,
 mocsári gazként dőlök el, arccal a földre hullok.
 Ártó szellem bujt belém, mintha ruhája volnék,
 miként a halat a háló, úgy fogott be az alvás.
 Két szemem nem lát, bármint is meresszem,
 két fülem nem hall, bárhogy is kinyissam,
 elgyöngülés vetett hurkot testeimnek,
 pöröly zúzta meg húsomat,
 bénulás bénította karomat,
 tehetetlenség burkolta be ágyékomat,
 elfelejtett járni a lábam.
 Űtések zuhognak reám, fulladozom, mint kit tapodnak,
 a Halál üldöz engem, szívemre árnyékot vet.
 Ha kérdezik, hogy s mint vagyok, nem is felclek a
 tudakozónak,
 jó barátaim megkönnyeznek, mintha bizony már nem is élnék!
 Pecék van vetve a számba,

ajakim zárja föl van rakva.
 Kapum bezárva, itatóm betömve,
 nap-nap-után éhezem, szomjazom,
 torkomon egy falat le nem megy.
 Lisztnék-kenyérnek dohos szagát érzem,
 a sörnek meg epe és ecet ízét.
 Szemlátomást fogyok, gyöngülök,
 a nem-evéstől arcom beesett,
 húsom lesorvadt, vérem elapadt,
 csont és bőr vagyok, bordáim kiállnak,
 ereim lázban égnek, bőrömet sárgaság lepte el,
 ágyam tömlőcében kínlódom, s hiába szöknék innét!
 Börtönömmé vált a szobám;
 karjaimat bilincsbe verte gyöngeségem,
 lábaim húsom béklyóiba botlanak.
 Nyomorúságom iszonyú, pusztulásom szörnyűség:
 tuskés pálcával verdes engem a mérges szellem,
 szögesvégű bottal szurkál engem a gonosz kísértet.
 Egész nap nyugtalanítja bensőmet,
 éjszakánként, ha elalszom, kilopja a lélegzetet mellemből.
 Inaim cresztékei fájdalmasan meglazultak,
 tagjaim tört cserépként szemétdombra kerültek.
 Esett baromként nyúltam el fekvőhelyemen,
 s magam alá piszkoltam, mint beteg juh az akolban.
 Tagjaim fájdalma zavarba ejtette az ördögűzőt,
 az igazlító sem tudta megfejtetni jeleimet.
 Ki áshat le akkor betegségem gyökeréig?
 Ki tudja, vége szakadhat-e még nyomorúságomnak?
 Nem segít rajtam az isten, felé nyújtott kezemet eltaszítja,
 nem segít rajtam az istennő, hiába várom, hogy majd mellém
 áll.

Nyitva már a koporsó, arany-ezüstmarhámon megosztottak,
 búcsúztatóm is elkészült – pedig még meg se haltam!
 Ellenségem is hallotta ezt, és fölragyogott ábrázata,
 haragosom is hallotta ezt, és szíve fölujjongott.
 Nekem azonban maradt még annyi időm,
 hogy néhány hű emberemre támaszkodva, védőszellemem
 közbenjárásával,
 még egyszer a végtelen isteni kegyelemhez folyamodjam!

Nehéz keze megroksasztja vállamat,
 szívembe markol a félelem,
 szélvihar tombolása,
 vízőzön zuhogása sem riaszt meg ennyire!
 Föl-alá jár hatalmasan,
 pusztító betegségként tör reám,
 földúlja elmém, megőrjt,
 zokogok nappal, éjszaka,
 nyomorúságos álmom, ébredésem.
 Villám tüzeként lobbant elmém az ébredés előtti álom:
 Egy ifjú vitéz, órjas-termetű,
 erős-testű, vadonatúj-ruhájú,
 félelmetességgel borított, rettenetességbe öltözött,
 az ébredés előtti félálomban
 elémtoppant fenyegetően,
 hogy egész testem beleremeggett.
 Így szólt: „Az úrnő küldött engem!”
 Majd újólá: „Bizony, az úrnő küldött!”

. . . . .
 Jós-álmot álmodtam másodszor is.
 Álmom az éjszaka mélyén lepott meg.
 Egy ifjú vitéz, órjas-termetű,
 megtisztító tamariszkusz-vessző a kezében.
 „Laluralim, Nippur város lakója,
 küldött hozzád, hogy megtisztítsalak!”
 Vízot szórt rám tamariszkusz-vesszejével,
 varázsló-ígét mondott, megkenté tagjaimat.
 Jós-álmot álmodtam harmadszor is.
 Álmot láttam az éjszaka mélyén.
 Egy ifjú leány, tündöklő orcájú,
 királynőhöz, istennőhöz hasonló,
 lépett be hozzám, ült le mellém.
 „Szabadíts meg!”, kérleltem leborulva.
 „Ne félj, gondom lesz rád!”, felelt ő.
 S legott (még álmodtam az álmot)

máris elrendelék: „Légy megszabadult,
 minthogy éjszakai látásodban egy jó barátod pillantott meg!”
 Álmomban Urnindinlugga jelent meg,
 szakállas dalja, babilóni, gyémántdiadémú,
 mint valami ráolvasó-pap, ki agyagtáblát tart kezében.
 „Marduk, igen, Marduk küldött el engem,
 Subsi-mesré-Sakkán kezébe jósorsot hoztam én,
 bűntől-szennytől tiszta kezébe jósorsot hoztam én!”
 Így hát Marduk bízott rá engem kegyelmes pártfogómra.
 Ébredésem órájában jelet adott,
 kinyilatkoztatást is tőn rólam a népnek.
 Szenvedéseimnek akkor vége szakadt,
 betegségem meggyógyult, béklyóm összetört.
 Azóta, hogy az én Uramnak szíve megnyugodott,
 azóta, hogy Marduknak, a kegyesnek mája elcsitult,
 azóta teljesülnek könnyörgéseim.
 Szép fénye rám világít s mennydörgő hangja így szól:
 „Gyógyulj meg, te, ki oly sok bajt, fájdalmat kiálltál!”

.....
 Azokat, kik reám támadtak, szélvihar fúvásával fúvatta el.

.....
 Oldó-kötő ígéi gyökcrestől kitepték nünd a rontást.
 A sorvasztó szél, az onnan fölülről reám fúvó, oda fölültre
 visszafúj,
 a bénító görcs, az onnan alulról reám rohanó, oda alulra
 visszaroan,
 a fullasztó köhögés tengeri lakóhelyére visszakúszik,
 az ijesztő szellem a Holtak Házába visszasántikál,
 a rémes kísértet a Holtak Hegyének belsejébe visszavánszorog.
 Ágyékom tehetetlenségét nehéz fellegként oszlatta el,
 az álomtalan forgolódást, a félálombeli magömlést
 haszontalan gazként tépte ki belőlem.
 Megszűntek sóhajtozásaim, keserves nyögéseim,
 az ó-ó-t, a jaj-jaj-t elfújta, pokolba kergette Marduk.
 A nem-szűnő fejfájást, homlokom abroncsát,
 lepattintotta rólam és eltaposta.
 Szomorú szememre már-már rávonták a szemfedőt,
 de Ő ragyogóvá fénycsítette, ezer-mérföldnyire-látóvá élesítette.

Két fülem betömődött és eldugult, mint a süketé,
de Ő kiolvasztotta viaszukat, s megnyitotta hallásomat.
Orrom lyuka megfázás okozta láztól bedugult, (a lélegzet se
fért rajta keresztül),
de Ő nyavalyámat orvosolván, újra megindította orromban a
lélegzést.

Ajkam remegett, remegve bezárult,
de Ő ajkam félelmét feloldotta, zárjait összetörte.
Számát, a némává meredt, a beszédre bénát,
mint rezet, kifényesítette, vörösét előcsillogtatta.
Fogaim sövényét is egyengette, igazgatta, s végül
vacogva összeverődő sorukat megerősítette.
Nyelvemet, a megkötözöttet, a mozdulni-is-alig-bíró,
bénultságából kioldotta; érthetőkké tette szavaimat.
Torkom oly igen összeszűkült, hogy már csak halálhörgés fért
ki rajta,
de Ő részét megtágította, és most fuvolaként zeng a hangom.
Gégém bezárult, garatom megduzzadt,
de Ő gégém zárát megnyitotta, garatom duzzadságát
lohasztotta.
Gyomrom az éhezéstől összeszáradt, megtaposott kosárként
behorpadt,

de Ő megettetett, de Ő megítatott.
Nyakam gyökereig lekókadtt, eldőlt,
de Ő kőszálként megerősítette, cédrusként fölmagasította.
Elpetyhüdt testemet erővel töltötte meg,
fénnel koszorúzta görnyedt alakomat.
A Folyó partján, ahol az ember igaz voltáról döntenek,
homlokomat letörülte, szolgál-jелеmet letépte.

IV

Megragadott engem az én Uram,
lábamra állított engem az én Uram,
kiszabadított engem a Gödörből az én Uram,
megmentett engem a pusztulástól az én Uram,
elvezérelt engem a Hubur folyó fővenyéről az én Uram.

életet adott nekem az én Uram,
kegyesen megfogta kezemet az én Uram.
Lesújtott Ő engem korábban,
de most fölemel, magához ölel.
Megüti kezét az engem ütőnek,
szétzúzza fegyverét Marduk isten.
Zablát vet az oroszlán szájába,
az engem harapónak nyakára ül Marduk isten.

.....
A Babilónban lakók már tort ültek fölöttem,
temetésemről beszéltek a lakomán.
Közéjük mentem én, megkenve drága kenettel.
Babilón lakói látták: íme, Marduk föltámasztott.
Így dicsérték nevét, így magasztalták nagyságát:
„Ki mondta volna erről, hogy meglátja még a Napot?
Ki gondolta volna erről, hogy jár-kei még utcáinkon?
Bizony, csak Marduk támaszthatta föl holtából!
Bizony, csak Szarpanitu ajándékozhatta meg az életével!
Mivelhogy Marduk haló porunkból is föltámaszthat bennünket!
Mivelhogy Szarpanitu még a sírunkban is vigyázhat rcánk!
Ameddig csak az ég, meg a föld ér,
ahol Nap fénylik, tűz lobog,
víz folyik, szél fújdogál,
ti mind, kiket Aruru ujja gyúrt,
ti mind, kikben csak lehellet piheg,
halandók mindahányan hódoljatok Marduknak!

.....
Főhajrással s fohászzkodással léptem be az Észagilába.
Én, ki a sírból tértem vissza, átmegyek a Napkelte-kapu íve
alatt.

A Bőség Kapujában bőségre lelek.
A Védőszellem Kapujában megölel a lamasszu.
Egészségemet visszaszerzem a Jó-Egészség Kapujában.
Életet nyerek az Élet-kapuban.
A Hajnalodás Kapujában ujjászületésemmel találkozom,
megfényesednek jeleim a Fénylő-Jósjelek Kapujában.
A Feloldozás Kapujában feloldoztatom bűneim gúzsából,
ajkam imára nyílik az Imádás Kapujában.

A Szenvedéstől Szabadulás Kapujában megszűnnek kínjaim,
tisztulás vizével hintenek meg a Tiszta-Víz Kapujában.
A Teljesség Kapujában Marduk elé járulhattam,
Szarpanitu lábát csókolhattam a Dús-Termés-Kapujában.
Magasztalással és hódolattal állottam meg színük előtt,
füstölőmből drága fűszerek füstjét füstöltem el tiszteletükre.
Ajándékkal s áldozatokkal háláltam meg jótéteményüket:
kövér ökröket vágattam le, juhokat, kecskéket ölettem,
édes és erős méz-sört s tiszta bort locsoltattam szét áldozatként.
A sédu és a lamasszu jókedvét ital-áldozattal növeltem,
így szelídítém meg az Észagila őrzőinek máját;
szívüknek pedig gazdag lakomával,
sok szent ajándékkal kedveskedtem.

BÜNBÁNÓ ZSOLTÁR – VALAMENNYI ISTENHEZ

Nyugodjék meg hát tomboló szíved, Uram!
Nyugodjék meg hát az isten,
akit nem ismerek!
Nyugodjék meg hát az istennő,
akit nem ismerek!
Nyugodjék meg hát az isten,
akit ismerek, vagy nem ismerek!
Nyugodjék meg hát az istennő,
akit ismerek, vagy nem ismerek!
Nyugodjék meg hát istenem szíve!
Nyugodjék meg hát istennőm szíve!
Nyugodjék meg hát istenem és istennőm szíve!
Nyugodjék meg hát az isten,
aki reám haragszik!
Nyugodjék meg hát az istennő,
aki reám haragszik!

Nem ismerem a vétket, amit vétkeztem.
Nem ismerem a hibát, amit hibáztam.
Rossz néven tőlem istenem ne vegye!
Rossz névem tőlem istennőm ne vegye!
Rossz néven tőlem az isten,
akit nem ismerek, vagy ismerek, ne vegye!
Rossz néven tőlem az istennő,
akit nem ismerek, vagy ismerek, ne vegye!

Nem ettem tiszta ételt,
nem ittam tiszta italt;
olyat ettem, nem készakarva,
ami istenemnek iszonyat,
olyat ittam, nem készakarva,
ami istenemnek utálat.
Uram, sok az én vétkem,
nagyok az én bűneim!
Istcnem, sok az én vétkem,
nagyok az én bűneim!
Istennőm, sok az én vétkem,
nagyok az én bűneim!
Isten, akit ismerek vagy nem ismerek,
sok az én vétkem, nagyok az én bűneim!
Istennő, akit ismerek, vagy nem ismerek,
sok az én vétkem, nagyok az én bűneim!

Nem ismerem a vétket, amit vétkeztem.
Nem ismerem a hibát, amit hibáztam.
Nem akartam az iszonyatot, amit megettem.
Nem akartam az utálatot, amit megittam.

Reám tekintett az Úr szívének haragjában;
ellenem támadott az isten szívének gerjedezésében.
Bosszúból beteggé tett az istennő.
Az isten, akit ismerek vagy nem ismerek,
súlyosan reám dőlt;
az istennő, akit ismerek vagy nem ismerek,
fájdalmat okozott nekem.

Senki nem fogott kézen,
hiába kiáltottam;
senki nem lépett mellém,
hiába sírtam!
Jajgattam, sikoltottam,
de senki nem hallotta;
legyőzötve, fájjással tele,
föl se merek nézni többé!

Könyörgő szóval kiáltok magasságos istenemhez,
könyörgő szókkal illetem kegyes istennőm lábait.
Az istent, akit ismerek vagy nem ismerek,
esengéssel szólítom,
az istennőt, akit ismerek vagy nem ismerek,
bűnbánattal kiáltom.
Tekints reám, Uram,
és teljesítsd kérésemet!
Tekints reám, Urnőm,
és hallgasd meg könyörgésemet!
Tekints reám,
isten, akit ismerek vagy nem ismerek,
tekints reám és hallgasd meg imáimat!

Én istenem, meddig büntetsz még?
Én istennőm, meddig gyötörsz még?
Te isten, akit ismerek vagy nem ismerek,
csillapítsd le már szívedet!
Te istennő, akit ismerek vagy nem ismerek,
szüntesd meg már haragodat!

Az ember süket és tudatlan.
Az ember, bárminek nevezzék –
ó, Uram, mit tudhat az ember?
Rosszat is, jót is cselekedhet;
de bármit tesz, mégis tudatlan.
Istenem, szolgádat ne sújtsd le!
Ingovány vizébe zuhantam,
merülök, süllyedek –

kezded nyújtsd ki értem!
A rosszat, amit tettem, jóra változtasd!
Szórd a szélbe bűneimet!
Vétkeimet szennyes ruhaként húzd le rólam!

Istenem, még ha hétszer hét bűnt követtem is el,
töröld el bűneimet!
Istennőm, még ha hétszer hét bűnt követtem is el,
töröld el bűneimet!
Isten, akit ismerek vagy nem ismerek,
még ha hétszer hét bűnt követtem is el,
töröld el bűneimet!
Istennő, aki ismerek vagy nem ismerek,
még ha hétszer hét bűnt követtem is el,
töröld el bűneimet!

Töröld el bűneimet, s én hálálkodva magasztallak!
Szülő anyám szívéhez hasonlóan,
nemző atyám szívéhez hasonlóan,
nyugodjék meg hát tomboló szíved, Uram!

KÖNYÖRGÉS NERGÁLHOZ

Nergál, setét urunk, hatalmas léptű,
te, ki sűrű, nyomasztó éjszakánkban
dobogva föl-le jársz –
Nergál, a szülő asszony kínján könyörülj meg!
Ó, te kemény, kevély dühöngő –
Nergál, a szülő asszony kínján könyörülj meg!
Kiáltásait eszedbe vessed,
csukló jajszávat szívedbe zárad –
Nergál, a szülő asszony kínján könyörülj meg!
Karamunkba is, jaj, be ne törjél:
az elsőborjas, széptőgyű tehénkét
s a kormosnyakú, fiatal bikát

el ne ragadjad!
 Az összedugott fejjel hűsölő,
 bégető birkanyáját is kíméld:
 a göndörgyapjas, kajlaszarvú kost
 s a hízó jerkét, a gömbölyödőt,
 ne szakítsd ki!
 Urunk, a sörivóházat is kerüld el:
 az öreg alól, ki pohara mellett
 bóbiskol ott,
 a széket ki ne ránts!d!
 A tanácskozó terembe se lépj:
 az őszhajú, bölcs igazságtevőt
 a vének gyülekezetéből
 ki ne tépjed!
 Kérünk, Urunk, a játékok helyére,
 hol kicsiny gyermekeink föl-le futnak,
 lecsból, jaj, le ne csapjál!
 Urunk, ahol citera húrja peng,
 messze kerüld el az olyan helyet:
 az ifjút, aki könyökére dőlve
 dúdol, míg a citerára figyel,
 az ifjút ne tépd ki!
 Ó, Urunk, aprómarháinkat is kíméld
 és kecskéinket és öszvéreinket
 és kutyáinkat: a kedves házörzöt,
 míg árnyékos udvarunkon pihen,
 ne dobáld meg gonosz görönggyel!
 S az öreg szolgát, aki csöndesen
 tesz-vesz a jószág körül, szöszmötöl,
 s dűnnyög közben, maga se tudja, mit -
 ó, Urunk, ezt a derék öreget
 ne lökd a porba, nyújtsd még egy kicsit
 végéhez közelítő életét!

Dicsőség a nagy isteneknek!

Marduk és Éa küldöttek el,
hatalmukat reám ruházták!
Kezem gyógyító, szent erők,
ajkam bájos ígék fészke!
Mögöttem is, előtttem is,
balomon is, jobbomon is
két őrszem váltogatja egymást;
az istenek bajnoka, Ninnib,
s a hős asszony, Ninahakuddu –
vigyázzák minden mozdulásom,
tőlem a gonoszt messze-űzik,
elfordítják rólam a gallu orcáját is,
az Élet Földjén oltalmaznak engem!
Ráolvasás, ígész tudományát,
bájos titkát kötötték reám.
Szájukkal szöveg, lelkükkel cselekszem,
nagyágukat megbizonyítom –
verhetetlen vívó-istenek ők,
győzhetetlen őrző-istenek ők!

Alu, Szaghul-haza, Rábiszu,
Antasubba, Lugal-urra,
ártó, béklyózó, gyilkoló gazok,
s te, Namtar, Örök-Nemjő, Ós-Gonoszság –
bárki lett legyen is közületek,
ki népemet ijesztgeti, pusztítja,
tűnjön el máris, semmisüljön semmivé!
Füstként oszoljon! Vízként lefolyjon!
Lába megbénuljon! Keze visszahulljon!
Arca másfelé forduljon!
Maga világgá induljon!

Megállj! Tapodtat sem előre! Fordulj vissza!
Idegen föld, távoli ország legyen úti célod!
Tűnj el szemem előtt! Tűnj el hátam mögül!
Tűnj el jobbról, tűnj el balról!
Soha már ne sündörögj körülöttem!

Marduk s Éa küldöttek el,
hatalmukat reám ruházták!
Nevüket hangosan kiáltom
s parancsolom: takarodj innen!
Gonosz Lélek, rettegj Ninnib átkától!

ETIMMU ELLEN

Etimmu fészkel tagjaimban,
fölfal izenként, ha tűröm –
pusztuljon a húsemből,
pusztuljon a testemből!
Új szállást keressen magának,
jól egyen, jól igyék,
cipőcskát egyen, hús vizet igyék,
tömlő hűvösét!
Akár idegen etimmu, neve-sem-tudom-ki lélek,
akár pusztába kivetett,
akár cél nélkül kerengő,
akár föl s le rohangáló,
akár örvény-hordta Gonosz Szellem,
akár annak etimmuja, ki folyóban lelte vesztét,
akár azé, aki állóvízbe fulladt,
akár éhen felfordulté,
akár szorjjan elasztotté,
akár annak etimmuja, ki tűzvészben szénné égett,
akár azé, akit gyilkos gyújtogatás hamvasztott el,
akár annak etimmuja, ki az isten arca előtt, a szent helyen hirtelen
halt,

akár azé, aki ágyban, hosszan haldokolva múlt ki,
akár annak etimmuja, ki árok sarában rothad –
légyen bár gonosz utukku,
légyen alú, rosszra szomjas,
légyen vérivó etimmu,
légyen gallú, bosszúálló,
légyen leskelődő lélek, vagy másféle ártó szellem,
házamat messze kerülje,
meg ne rontson, föl ne faljon!

RONTÓ PILLANTÁS ELLEN

Rontó szem lángja lobban közöttünk:
bensőnkbe lobban setéten,
bensőnkéből távoli földekre lobban,
külsőnkre lobban setéten,
külsőnkről távoli földekre lobban,
oltár kövére lobban setéten,
oltár kövéről távoli földekre lobban.
Rálobban egy járóklőre
s mint erős vihar fát ha tépáz,
nyakát föld felé hajlítgatja.

Éa isten megpillantja szegényt
s kegyes szívvel szent ételt rak elé,
gyógyító írral keneteti testét
s éltető áldást ekként mond fölötte:

„Ó, ember, te, istened hű fia,
íme, szent ételt *én* raktam eléd,
íme, tested írral *én* kenettem –
nyugodjon el hát benned a kín,
enyhüljön meg hát benned a fájás,
élj boldogul, ne téveszd el az ösvényt,
az élet földjén járj s ne a halálén...

Ó, ember, te, istened hű fia,
a rossz pillantást, amely elborított,
a rossz pillantást, amely földre sujtott,
baltával Damu elriassza,
bottal Gusira elhessentse!
Mint víz-ár, mely égből földre zuhog,
úgy szakadjon ki testedből a rontás!”

RÁOLVASÁSOK, VARÁZSMONDÓKÁK

I

Ó, te, aki megigéztél,
ó, te, aki megátkoztál,
ó, te, aki megbűvöltél,
ó, te, aki megrontottál,
ó, te, aki megköztöztél,
ó, te, aki földre dobtál!
Elsorvasztóm, elpusztítóm,
kárhoztatóm, bemocskoló!m!
Elmartál tőlem istent, embert,
testvért, barátot,
boldogot és boldogtalant –
te juttattál az egyedülvalóság tömlőcébe!
Jobb kezemmel megragadlak,
s ballal korsómat emelve,
kegyetlen sorsodat lecsukló
fejedre loccsantom e vízzel!

2

Szin építette hajómat,
szarvai közt hordja az oldódást;
varázslóék ülnek rajta,
boszorkányék ülnek rajta,
hálóba került gonosz lelkek ülnek rajta.

Az álmok, az álmok,
 az élők hatalmas álmai!
 Az alvás leteperi az embert,
 mint az oroszlán,
 leveri az ember gyermekét,
 mint háló a madarat,
 gyolcsingként borítja be a bajnokot,
 csapdaként tartja fogva a herceget,
 kelepceként keríti körül az erőset.
 Ó, varázsló-ember és varázsló-asszony:
 álmotokat a tűz égesse meg,
 a tűzisten szórja szét,
 a tűzisten igya meg,
 a tűzisten lakjon vele jól

Megrontóim fejére gyűljenek
 ezek az utcák és ezek a terek!
 A szent hely, az istenek ülőhelye,
 s minden pusztai és városi fenség forduljon ellene!
 Megrontóm legyen
 mint kutya a bot előtt,
 mint giliszta a göröngy alatt!
 Legyen olyan,
 mintha birkanyáj taposta volna le,
 és gázolt volna rajta keresztül!
 Amikor az utcán átalmegy,
 úgy pillantsanak reá,
 mint a szamár lábára!
 . . . . .
 Fúvassék el varázslata,
 mint a pelyva,
 hámoztassék le varázslata,
 mint a hagyma,

szakíttassék,
mint a datolya,
töressék,
mint virágbuga –
Istár és Tammúz parancsolja így,
és Naná, a szerelem királynője,
s Kaniszurra, a varázslók hatalmas-erős úrnője!

5

Kötélbéklyót, vasbilincset rakok rátok,
így adlak át a pörkölő, megperzselő, megégető tűzistennek,
varázslóba belekapó, varázslatát elporlasztó tűzistennek.
Tűzisten, te megégető, gonosz rontásukat oldjad!

6

Éjjeli démon, éji boszorkány,
megrontásomra küldtek-e, mondd meg!
Ha igen, máris térj vissza ahhoz,
kinék rontásom jár az eszében!
Átkot gondolt ki, fogadalmat tett –
ám ezek által pusztuljon ő el!
Isten, király és királyi herceg dühétől vesszek: ezt szánta nekem –
ám csak hadd vesszen ő el ezektől!
Félelem, inség, szívbeli bánat,
haragtartás és fájdalom átka,
s minden egyéb, mit vesztetemre szerzett –
az ő fejére háruljon vissza!

7/a

Átok tört reánk a tenger mélyéről,
rontás hullott reánk az ég magasságaiból.
Dudvaként lepték el földünket az ártó szellemek,

miattuk támadt sóhajtasokat hurcolnak magukkal a négy égtáj
szelei.

Meggyötrik az embereket,
testüket sajtolják,
városon és falun riadalmat keltenek,
felnőttet és gyermeket nyomorúságba taszítanak.
Megkínozzák a férfiakat és az asszonyokat,
jajkiáltásokkal töltik meg szájukat.
Pusztító viharként mennydörögnek égen és földön;
örjögést terjesztenek.

Oda sietnek,
ahol az istenek haragusznak,
öregbítve a bajt.

Egy embert, akitől istene elpártolt, megtámadtak,
s ruhaként földték el:

egész testét ellepték,
undorítóan benyálazták,
kezét-lábát megkötözték,
fölé guggoltak,
bőrét epével kenték be.

Átok és rontás nehezedett vállára,
keh és ökrendés gyöngítette mellét,
fekélyek és gennyes váladékok tömték el száját;
jajgatás és nyomorúság volt része annak az embernek.
Már-már teljesen megbolondult,
föl-le járt éjjel-nappal,
egy pillanatra se tudott megnyugodni.

Marduk isten reápillant,
s atyjának, Éának házába belépvn,
szól eképpen:

„Átyám, gonosz rontás ördöge szállotta meg azt az embert.”

Majd újra szól:

„Az az ember nem tudja, miért szenved!
Mitől gyógyulhatna meg szegény?”

És így válaszol fiának, Marduknak:
„Menj, fiam, Marduk!
Vidd el őt a megtisztulás házába!
Oldozd föl béklyóit, törd szét bilincseit!”

7/b

Lidérc támadott föl a tenger mélyéből,
kísértet szállott alá az ég magasából,
pokolsárként földünkbe a Megragadó előtört.
Félelmet lobogtat a négy szél,
a rettegés úgy terjed, mint a tűz:
hol itt, hol ott falvainkba harap,
városainkra sírást sistereg,
csuklás, nyögés, jajgatás jár mögötte.
Kicsiny és nagy fut, sikolt, kiabál,
vagy csak áll, bénán s némán, mint a gúzsbakötött.
Felhők villámai öklelőznek,
véres záporok zúgnak-zuhognak,
hevítik és meghibbantják az észet.
Ahol az isten haragszik,
oda lohol, rohan a sok Gonosz:
bánat, baj, nyomorúság magja hull nyomukba.
Körülveszik azt, akit istene elhagyott,
erőnek erejével földrenyomják,
beborítják lepelként,
mérgeükkel töltik színültig,
két kezét elszártítják,
két lábát megsugorítják,
hólyagot húznak tagjain,
gennyet-húgyot rákennek,
torkát turhával tömik,
bőrét lázzal pörkölik,
mellét köhögéssel fullasztják el.
Véres hab veri ki száját,
szédül és reszket; sír és nyöszörög,

mint szélben lengő árnyék, elzuhan –
és ha lefekszik, akkor sem pihenhet,
éjjel-nappal forog csak, hánykolódik,
s végtére már ebként felüvölt.

Marduk pedig reátekint,
majd belépvén Éa házába
nagy fennszóval atyjához így kiált:
„Ó, atyám, Éa isten, halld meg:
lidérc támadott föl a tenger mélyéből!”
Ímígy kiált másodszor is:
„Ó, atyám, Éa isten, halld meg:
lidérc támadott föl a tenger mélyéből!
Szólj: e szegény beteggel mit is tegyek?
Mivel enyhítssem teste-lelke kínját?”
Ezt feleli Éa Marduknak:
„Van-e hát olyan földön és egen,
amit csak én tudok, s te nem?
Fiam, Marduk, bizony, hogy nincs olyan!
Nem taníthatlak immár semmire.
Mindazt, amit én tudok, te is tudod.
No menj és tedd, mit a szükség parancsol!

Gyűjts hét mérő tiszta lisztet.
Tiszta lisztnek fehér szütyőjét,
szütyő lisztjét vas-nyársra tűzzed.
Gyöngyszemnyi ércet vess a szütyőbe,
és az egészet nyállal keverd el.
Az embert, kin rontás fogott,
szütyő lisztjével kenegesd meg.
Vezesd el aztán szép tiszta helyre,
térdeljen le bokor tövében.
Olvass fejére bájoló ígéket.
Eridu átkát mondd a Gonoszra,
így a testből az kifut legottan.
Mérgét a Mező Úrnőjére bizzad.
Ninkilim úr, az állatok királya,
temesse földbe a nyavalyákat.

Damu varázsló, titkok őrizője,
fordítsa Damu jóra a rosszat.
Gula, halottak feltámasztója,
e szegény embert kezével illesse.
Kegyes úr, Marduk, élők királya,
holtak hercege, fényre-vivője,
oldd ki ez ember átkának csomóját!
Szabaduljon meg bűneitől már,
bűn nélkül, büszkén, tisztán ragyogjon,
tejes köcsöggként fehéreljen.
Samas, az égi istenek atyja,
előttük-járó, fényes, hatalmas,
Samas, a földi ember vezére,
áldja meg immár áldó kezével!

Ez a ráolvasás

8

Miért űrjöngsz? Ördög mart-e meg?
Azért dülleszted ki a szemed?
Attól tajtékos az állad?
Attól véres a szakállad?

Ördögödon hatalmam legyen!
Dülledjen inkább az én szemem!
Legyen tajtékos az állam!
Legyen véres a szakállam!

Ó, Gilgames,
 Anunnakik bírása,
 tökéletes király!
 Előljárónk és bölcs főemberünk!
 Kormányzója vagy a földnek,
 mestere a mindenségnek,
 bíró vagy te, isten vagy te,
 mindent látsz és mindent hallasz!
 Trónszéked köré sereglünk,
 perdöntője annyi ügyünknek-bajunknak:
 Ítéleted másíthatatlan,
 szavad megáll minden időkből!
 Pillantásod csontig átszúr,
 mérleget tartasz kezében:
 Samas nevében királykodsز,
 Samas bízta rád a törvényt!
 Herceg, helytartó, sok-sok főrend
 térde-reszketve áll előtted:
 veséjükbe látsz, megvizsgálod
 bensőjük rejtett működését!

NINURTA MAGASZTALÁSA

Enlil erős fia,
 elsőszülöttje,
 tökéletes, hatalmas,
 te, az Ésarából származó,
 iszonyatossággal megtelt,
 félelmetességbe öltözött;
 ó, Udgallu, kivel csatában
 nem szállhat szembe senki legyőzetlen,
 fenséges úr az istenek között;

az Ékurban, az ünnepek házában
mindkét föld kimagaslik!
Atyád, Enlil, kezébe adta
a kormánypalcát, hogy uralkodj
az ég istenei fölött is,
a föld emberei fölött is.
Megigazítod a nem igazat,
megerősíted az erőtelent –
gondolsz az árvákkal, az özvegyekkel,
a tévelygőknek kezéd nyújtod.
A setét útra tértek testét
kiváltod az alsó világból;
a bűnnel béklyózottak lelkét
feloldozván, megszabadítod;
az istenükkel birkózókat
megbékíted uruk szívével!

A HALOTT A SÍRBAN ÉS A MÁSVILÁGI TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

I

A halott szól:
„Rajta, elindulok immár,
én istenem és uram!
Az Anunnakik elé igyekezem –
átallépek hát a sírokon!
Meg akarom ragadni kezedet
a nagy istenek színe előtt,
hallani vágyom ítéletedet,
át szeretném ölelni lábadat!
Fölgyújtottad a sötétség házát, Uram,
kivezettél a szükség és nyomorúság erdejéből.
Reám tekintesz az inség országában,
vízzel és olajjal itatsz a szomjúság földjén!”

II

Fölkészülnek az útra,
vándorolnak az úton.
Isnikarrab s Lagamal megy elől.
Sugurnak a mélyben így ejti a szót,
a Mérő előtt így ejti a szót:
„Serpényőbe vetve, ők állanak, ők feküsznek ottan,
ők, akiknek sok földjük és jószáguk és vagyonuk volt –
párjuk soha-soha többé nem terem már!”
Sugurnak a mélyben így ejti a szót,
a Mérő előtt így ejti a szót.

III

Majd parancsot ad a halottnak.
A Mérő előtt a halott szól:
„Én jöttem alá, én kőszálok alant,
ítélet nélkül, e halotti házban.”

IV

„Alapja megvetve a háznak,
az örök fekvőhely is készen,
megáll mindenha, köve jó kemény kő –
most még csak az van hátra, ó, nagy isten:
ítéletem komor szavát te mondd ki!”

V

Meghallgatván buzgó imáját,
az isten szól:
„Azt, amit kívánsz, teljesítem!
Sugurnak ketrecébe lépsz be,
Sugurnak italát iszod majd!”

Legelőször a Bölcshez járult, szándékát értésére adta.
 Azután legfőbb híveit és vezéreit egybegyűjtván,
 vagyonának hű őrizését erősen lelkükre kötötte.
 A kézművesek s pékek műhelyét szükség szerint ellátta minde-
 [nekkel;
 sörét, borát csapra ütötte, szétosztotta jó szolgálai között.
 Szemrehányón tekintett le reá Samas égi, sugárzó udvarából –
 ám ő lelkének nyugalmat parancsolt, szíve félelmét elűzte ma-
 [gától.

Szándéka, mint kútban a víz, ereiben úgy buzogott föl:
 cifra öltözetét lehúzta, király-palástját levetette,
 ő, ki azelőtt, mint a televényt, mint víz-öntözte, termő földeket,
 úgy szerette az embert s a világot.
 Épített egykor büszke palotát, színig megtöltvén arannyal,
 [ezüsstel,
 s az istenek lakóhelyét sok nagy kincssel ékesítette;
 s most Ninuának – mivel a béke és igazság istene odahagyta
 cz ősi várost – Ninuának nyugalmat s igazságot szerzett.
 Antuhoz járult könyörögve, nagy fennszóval imígy kiáltott:
 „Föld úrnője, Allatu, halld meg, pokolra leszállani vágyom!”
 Aludni tért azután s Imé,
 látomás lobbant a szemébe: álmában pokolra alászállt.

„Túl a kapun, jaj, túl a kapun – iszony lakik ott a kapun túl!
 Namtárt láttam, a föld vezérét; Namtárt láttam, a sorsteremtőt;
 egy ember állott épp előtte. Baljával csapzott, lelógó haját,
 jobbajával fegyverét markolta meg.
 Felesége, Namtartu, kétfejű, emberlábú, emberkezű istennő.
 A Halál emberforma isten:
 két keze, mint az emberé – feje-lába kígyóra emlékeztet.
 A Pusztulás istenének nyakán emberfej nőtt, keze is emberi
 [kéz,
 homlokdisze félcimtes-szép, lába madáréhoz hasonló –
 jobb lábával a Kígyót letapodta.

Alluhappu, az oroszlánfejű négy kézzel fog, két lábbal,
[embermód lép.

Saghulhaza feje madárfej vadul csapkod kitárt szárnyaival,
lába, keze emberi kéz-láb.

Humut-tabal, a föld hajósa, fenyegetően fönnhordja Zú-fejét,
négy keze és két lába emberi.

Bikafejű a bika-isten, két keze és két lába is emberi.

Oroszlánfejű a gonosz utukku, keze, lába akár a Zú madaré.

Egy vicsorgó oroszlán-isten két hátulsó lábán bőszen megült.

Namerim kecskefarú, kecskekepű, ám keze, lába embermódra
[nőtt.

Nédu, a föld kapusa, oroszlánsörényű, keze emberé és lába
[madaré.

A Mindengonosz két fejvel riaszt:

ha eléd ugrik félelmetesen, saskeselyű és oroszlán tekint rád.

Lugalurra háromlábú szörny:

elülső két lába madárláb, az egy hátulsó éjszínű bikáé –
iszonyú fény sugárzás védi testét.

Láttam két istent – arcuk ismerős, bár a nevüket máig sem
[tudom –:

az egyik arcra-fejre-lábra Zú madár volt, a másik emberfejen
[korona,

baljában az istenek kardja villan, jobbában trónol vagy tizenöt
[isten.

Magam szemével láttam mindahányat; imát, könyörgést kiálték
[fülükbe.

Egy férfi, teste szurokfeke, mint Zú madaré, olyan feje, arca,
csupasz tagjait el náddal fődé, jobbában zord íjat szorongatott,
baljában meg tűzlobogású pallost.

Amint szememet fölemeltem, Nergált láttam, királyi trónon,
fején korona ragyogott, két kezében egy-egy szörnyű isten-tör.

Kétfejű isten ő, előre-hátra lát,
villámokat sujt el haragja, jobbján s balján a hatszáz

Anunnaki.”

A herceget ijesztette a hely; amit látott, fogát megvacogtatta;
a félelemtől háta lúdbőrös lett.

„Előrecsüngő hajamhoz kapott,
 mint pányva szárát megragadta, s magához rántott minden
 [erejével.
 Térdem a félsztől összekoccant, iszonyú félelmetessége porba
 [sujtott.
 Lábát csókoltama dühösistennek, könyörögve leborultam elébe.
 Reám nézett, majd körbe-hordta szemét, fölemelte hangját
 [hatalmasan,
 úgy vijjogott, mint a pusztító orkán.
 Megremegett fejének éke is, s basmu-kígyóként felém
 [tekerődött.
 Észrevette szívem rémületét ama férfiú, a náddal-födött,
 Isum, az Úr tanácsadója, az élet kímélője, igazlító,
 s így kiáltott urához-istenéhez: »Ne öld meg őt, ó, föld királya!
 Hadd vigye hírül parancsod szavát az országok minden
 [népeinek!«
 S lám, az Erős haragja elmúlt, hullámozó kedve megcsöndesedett,
 olyanra vált, mint mély tó tiszta tükre.
 Így szólott hozzám Nergál isten:
 »Vakmerőn asszonyomhoz könyörögtél, a lenti világ rendjét
 [megzavartad!
 Most imé, halld az Úrnő választ (parancsa kőszálként
 [megálljon!):
 Bibbu, a föld törhordozója Lugalsulu-nak, a kapusnak
 adjon téged át! Aja vigyen ki a fényre Istár kapuján keresztül!
 Ne hagyj el már engem ezentúl, s mindig-örökké veled leszek
 [én is!
 Gonosz ítélet, szorongattatás, zendülés, inség, hirtelen halál,
 s más egyéb rossz, mi embert földre sujt bizvást elkerül, ha
 [engem követsz!
 Aki nyugodni földbe tétetik, atyám pásztora pásztorolja azt,
 Marduk e pásztor, istenek királya, a mindenbíró, a mindenható,
 kihez a Samas ébredését vagy nyugvását látó országok vala-
 [mennyi sarja
 jóillatú füsttel fohászkodik.
 Valaki ha tiszteli Assur istent és ünnepeit jó renddel megüli,
 mulatni az majd árnyas kertbe tér, fejér ruhában, fején virág-
 [fűzér!

Marduk hatalma óvja s védi őt,
 eget-földet beborító, négy világtáját betöltő,
 örök-nagy, múlhatatlan erővel
 Annak teste majd lészen sérthetetlen, megsokasodnak ivadékai,
 serege kikerüli a veszélyt, gonosz szándék el nem emésztheti.
 Te, ki vagy A Tágas Fül Embere – kit tudóssá szavak tudása
 [tett,
 bölcs hallgatás és bölcs felismerés – bátor lélek, a bűn útját
 [kerüld el!
 Aki szavadra hallgat, célhoz ér; aki pedig ellened vétkezik,
 Marduk nyila lesújtja nyomban azt!
 Tövísként légyen a szívedbe szúrva ez a mondás – soha el ne
 [feledd!
 Most pedig indulj, világodba térj meg, s várj otthon, míg
 [gondolkodom felőled!«
 Így szólott. Vártam. Szívem remegett, mint a vért ontó férfié,
 háncsköpenyében aki egymaga jár föl s alá;
 mint a gyöngécské fattyué, kit az erősebb – A Térde Ura –
 földhöz vág s eltapos.”
 Mint a kisgyermek, a pöttömnyi ember, midőn remegve
 [anyjáért kiált,
 a szíve úgy vert, majd kiugrott, ökredezett és maga alá piszkolt.
 „Jaj, nem! Jaj, nem!” – fennhangon így kiáltott, s „Szegény
 [fejem!” reszketve nyöszörögte,
 mint nyilvessző, csapódott ki az útra, meghengergőzött az utca
 [porában.
 „Félelmetes volt, ami velem történt!” s „Szegény fejem” –
 [meg újra így kiáltott,
 „Bizony, kétélű végzés lett a részem!”
 Nergál és Ereskigál nagy hatalmát,
 hogy döntésük javára billenjen majd, bűgő kürtként hirdette-
 [magasztalta,
 Assur fülelő népei előtt.
 Azután a papok főjével – e tisztség reá apa-ágon szállott
 és bölcseséggel Éa vértézé föl – a herceg, ajándékát átaladván,
 a magasztalás dolgát megvitatta, s végtére is ekép döntött
 [szívében:

„Az eskü miatt a király nem árthat, el sem is nyomhat, meg sem
 [rövidíthet –
 cselekszem hát mindama dolgokat, amiket Nergál lelkemre
 [kötött!”
 Így szólt, a palotába lépett,
 mindent elmesélt sorra, ahogy történt, bizonyosságot tett sok
 [csoda dologról.

TAMMÚZ-SIRATÓ

I

A mélyből jajszó gomolyog föl,
 fiamért a mélyből jajszó gomolyog föl,
 Damuért a mélyből jajszó gomolyog föl,
 a szentért a mélyből jajszó gomolyog föl,
 a virág-pompás cédrus alól, ahová temettem,
 Éannában a mélyből jajszó gomolyog föl!

Jajszó gomolyog föl a házért,
 jajszó gomolyog föl,
 jajszó gomolyog föl város-falakért,
 jajszó gomolyog föl,
 jajszó gomolyog föl a fákért, kisült füvekért,
 jajszó gomolyog föl,
 jajszó gomolyog föl a megdőlt szárú, üszögös gabonáért,
 jajszó gomolyog föl,
 jajszó gomolyog föl szél-ki-bejárta üres kamaráért,
 jajszó gomolyog föl!

Jajszó gomolyog föl az apadt folyamért,
 jajszó gomolyog föl,
 jajszó gomolyog föl a beteg halakért,
 jajszó gomolyog föl,
 jajszó gomolyog föl a meddő-ölü földért,

jajszó gomolyog föl,
jajszó gomolyog föl gyékényt nem termő nádasokért,
jajszó gomolyog föl,
jajszó gomolyog föl bokortalan pusztá helyekért,
jajszó gomolyog föl,
jajszó gomolyog föl tamariszkusztalan ligetért,
jajszó gomolyog föl,
jajszó gomolyog föl a kertért, méze-bora apadóban,
jajszó gomolyog föl,
jajszó gomolyog föl az ágyásokért, fűszereik fonnyadóban,
jajszó gomolyog föl,
jajszó gomolyog föl a világért, szép élete elhalóban,
jajszó gomolyog föl!

II

A bömbölő bika nem él többé,
a bömbölő bika nem él többé!
Tammúz, a bömbölő bika, nem él többé,
a bömbölő bika nem él többé!
Férjem nem él többé,
a bömbölő bika nem él többé!
Férjem nem él többé! Egyedül maradtam!

Parancsolóm nem él többé!
Dagal-usumgal-anna nem él többé!
A mélység ura nem él többé!
Bad-nagara ura nem él többé!
Tammúz, a pásztor, nem él többé!
Tammúz, az égi karám ura, nem él többé!

Tammúz, az ég királynőjének férje, nem él többé!
Etura pásztora nem él többé!
Gestin-anna anyánk fivére, nem él többé!
Az uralkodó, akit mindenki fél, nem él többé!
Az uralkodó, az ország ereje, nem él többé!

Elpihent delelő ökörként,
megfáradott báránként elnyugodott!
Elnyugodott delelő ökörként,
megfáradott báránként elpihent!

Sírházhoz járulok én, az özvegy,
erős férjem sírházhoz járulok én, az özvegy!
„Hol van a hős, Tammúz, jaj, hol van?” – kiáltom.
„Ételt nem eszem!” – kiáltom.
„Italt nem iszom!” – kiáltom.
„Ó, te szegény, jó emberem!” – kiáltom.
„Ó, én szegény, jó asszonyod!” – kiáltom.
„Férjed a hegyekbe vonult!” – kiáltják vissza.
„Tammúz a hegyekbe vonult!” – kiáltják vissza.
„Az erős megvakult a hegyek közt!” – kiáltják vissza.
„Az erős megnémult a hegyek közt!” – kiáltják vissza.
Az erősért, a hősert, egy-jó uramért,
kiért ételt nem eszem, egy-jó uramért,
kiért italt nem iszom, egy-jó uramért,
ó, én szegény, jó asszonyod, egy-jó uramért,
ó, én szegény, jó emberem, egy-jó uramért,
az erősért, a hősert, az ifjú Abuért, egy-jó uramért,
az erősért, a hősert, az ifjú Abuért, egy-jó uramért
történik ekként minden!

Tammúz, édes uram,
merre szállott el tekinteted,
a béke-hozó hova szállott?
Tammúz, édes uram,
merre szállott el kiáltásod,
az áldás-hozó hova szállott?
Szétszórt városaid kövein
kóbor ebek marakodnak,
közéjük a terhes felleg alól
dögön hízott keselyűk le-lecsapnak!
Pusztai szél omlasztja-repeszti a dúlt paloták falait.
Sírod fölött barna vihar süviti a görnyedő ég gyászdalait!

Mint katona őrhelyére,
 úgy siet el Gestin-anna a pusztába:
 „Ó, te pusztá vándora, ó, te pusztá vándora,
 ó, fivérem, ó, te pusztá vándora,
 az alvilág pusztaságán, ó, te pusztá vándora,
 ó, fivérem, ó, te pusztá vándora!

Zokogj fügefa!
 Zokogj cédrusfa!
 Zokogj, tamariszkusz!
 Cserjés ligetek, erdők, zokogjatok!”

BŰNJEGYZÉK

AZ „ÉGETÉS” CÍMŰ RÁOLVASÁS-GYŰJTEMÉNYBŐL

Oldozzátok föl,
 ó, nagy istenek,
 istenek és istennők,
 ti, a feloldozás urai és úrnői,
 oldozzátok föl ezt az embert,
 kinek istene: . . . . .,
 kinek istennője: . . . . .,
 ő maga beteg, nyomorult,
 megszorított, meggyalázott;
 istene-megtiltotta ételt evett,
 istennője-megtiltotta italt ivott;
 „nem”-et mondott „igen” helyett,
 „igen”-t mondott „nem” helyett;
 ujjal mutatott felebarátjára,
 hazug beszéddel vádaskodván;
 sok nagy gonoszságot gondolt,
 sok csalárdságot eszelt ki;

becsmérelte istennőjét,
káromolta istenét;
nem-jó szándékkal rosszat mondott,
rosszat mondott, másodszor is,
mások szájával rosszat mondatott;
megkönyékeztén bírakat, tanúkat,
vesztegetéssel igaztalan pört nyert;
sanyargatott egy szegény özvegyasszonyt,
egy másikat kiűzött otthonából;
fiút apától elszakított,
apát fiútól elválasztott,
leányt anyától elszakított,
anyát leánytól elválasztott,
nevelt-leányt nevelő-anyától elszakított,
nevelő-anyát nevelt-leánytól elválasztott,
testvért testvértől elszakított,
társat a társtól elválasztott,
barátot barátától elszakított;
a legyőzöttet fogságba vetette;
setét, naptalan verembe taszítá
a fogság házának lakóját;
a megkötözött gúzsát föl nem oldta,
sőt inkább még szorítóbb hurkot hurkolt;
becsmérelte istennőjét,
káromolta istenét;
lelkét isten ellen való bűn nyomja,
szívét istennő ellen való vétek terheli;
megsértette nemző-atyját,
testvér-bátyját lekicsinyelte,
megharagította öregapját,
testvér-nénjét elkeserítette;
nagy helyett kicsit adott vissza;
nem-voltra „bizony volt”-ot mondott,
voltra „bizony nem volt”-ot mondott;
bolondságokat fecsegett,
szemtelenégeket művelt;
hamis mértékkel, hamisan mért,
igaz mértékkel, igazán nem mért;

rossz ezüstöt elfogadott,
jó ezüstöt nem fogadott el;
megtagadta örökösét,
vér szerint való utódját kitudta;
jogtalan határt határolt,
jogos határt nem határolt,
odábbtolt mesgyecöveket;
szomszédja házát elpörölte,
szomszédjának asszonyával hált,
szomszédjának vérért ontotta,
szomszédja ruhába öltözött;
a jámbor ifjút elbolondította,
a jámbor ifjút nem ruházta föl;
megdúlta a családi fészket;
bár igaz-szájú, ám hazug-szívű,
nyelve alatt hazugság lakozik,
szája „igen”, szíve pedig „nem”;
fenyegetést, rémítést tervez,
pusztítást, elveszejtést, rombolást;
gyűlölködésre, gonoszságra készül,
meglop, megrabol, fosztogat,
vagy másokat bír rá, hogy azt tegyék;
kezét gonoszságba mártja;
szája förtelmességet szól,
ajka indulatosságot;
elméje nem-méltót gondol,
tisztátalan dolgot jegyez meg;
letér az igazság útjáról,
a gonoszság útján halad,
istentelenséget cselekszik,
varázslást, bűbájt s más hasonlót – – –
mert a tiltott rosszból evett,
mert bűn, temérdek, nyomja lelkét,
mert városa rendjét lábbal tapodta
gyülekezetét megosztván,
mert lázított az isten ellen,
mert szívvel-szájjal hazudott,
mert káromolta istenét,

mert az áldozatot gyalázta,
mert – gúnyolva égre-nyújtott kezét –
az imádkozót kinevette,
mert feldöntötte az áldozó-asztalt,
mert istenét és istennőjét megutálta,
mert másoknak rosszul, rosszat beszélt,
oldoztassék föl ez az ember:
káromolt bár – de tudta nélkül,
esküdött bár – de visszavonta,
fogadkozott bár – meggondolta,
tolvajláson rajt-kapatván, rettenésből esküdött,
nagy szorultságban, szabadulás végett esküdött;
óvó-istenére nyújtotta ujját,
atyja és anyja óvó-istenére nyújtotta ujját,
bátyja és néne óvó-istenére nyújtotta ujját,
fcelebarátja óvó-istenére nyújtotta ujját,
az isten és a király óvó-istenére nyújtotta ujját,
az Úr és az Úrasszony óvó-istenére nyújtotta ujját,
s mindezt gyalázkodásnak miatta tette így;
vérontásba tapodott,
arrafelé járt, ahol vért ontottak,
ami tiltott városában, azt ette,
városának ügyeit clárulta,
városának hírnevét bemocskolta,
pártjára kelt a rontással nyűgözöttnek,
ágyában aludt a rontással nyűgözöttnek,
székében ült a rontással nyűgözöttnek,
asztalánál evett a rontással nyűgözöttnek,
serlegéből ivott a rontással nyűgözöttnek,

s most könnyörög, könnyörög –
ágyban könnyörög,
széken könnyörög,
asztalnál könnyörög,
serleg átvevésekor könnyörög,
kőoszlop látásakor könnyörög,
íróvesszővel és agyagtáblával könnyörög,
mérőruddal és mérőedénnyel könnyörög,

istállóban könyörög,
jóság mellett könyörög,
eke mögött könyörög,
csatorna szélén könyörög,
folyó partján könyörög,
csónak farában, hajó tatján könyörög,
napkeltekor és napnyugtakor könyörög,
ég istenéhez, föld szentségéhez könyörög,
Urunk és Úrnőnk templomában könyörög,
városkapun belépven, városkapun kilépven, könyörög,
úton utazván, könyörög,
házban megszállván, könyörög,
utcán járkálván, könyörög – – –

oldozd hát föl, Samas, te bíró,
„Fönn és Lenn Ura”, oldozd hát föl!
Te, istenek törvényhozója,
királyok igazság-tevője,
legfőbb ítéletmondó, oldozd hát föl!
Oldozd föl, fő-fő tisztító-pap,
oldozd föl, te, házunk ura,
bűneink ura, Marduk, oldozd hát föl!

ADADHOZ

Az Ésarra szülötte,
vitézlő hős,
Adad,
tüzek csiholója,
fáklyák hordozója,
villámok villámoztatója –
hegyeket és dombokat rengetsz,
szirteket rontasz le,
fellegek futását kíméred,

elsujtod a menny köveit,
szakadó vizeket zuhintasz,
Adad, te, igen, te,
fellegek futását kiméred,
elsujtod a menny köveit,
szakadó vizeket zuhintasz –
kemény szavadra
az ember fia megremeg,
mező megrendül,
föld megdördül,
igen, Adad, igen,
iszonyú kiáltásodra
az ember fia megremeg,
mező megrendül,
föld megdördül –
Anu ígéit hirdeted,
Anu szavával kiáltasz,
testvéreid között erős vagy,
Anunnakik között hatalmas:
téged uralnak a csatázók!
Vedd hát füledbe imámat,
fohászaimhoz hajolj le,
add, hogy napom békés legyen,
hónapom örömmel teli,
évem bőségtől roskadó!
Szemem könnyörgőn rád vetem,
istenségedhez fordulok!
Én, Sarukkin, isten fia,
fenségednek jámbor szolgája,
alázatosan, kérve kérlek:
intő jeled, a Hold fogyatkozását,
(Ab hónap 14-én esett)
intő jeled, a félelmetes-rosszat,
országomban s palotámban fordítsd javamra!

I

Ha az Úr haragszik, az ég is belereszket,
 ha Adad haragra lobban, a föld is belerendül,
 hegységek dőlnek össze az ő haragja miatt.
 Ha ő haragra gerjed, ha ő felindul,
 ha ő dörög, ha ő üvölt,
 az ég istenei egyre magasabbra kúsznak-menekülnek,
 a föld istenei egyre mélyebb mélység mélyére merülnek;
 az ég udvarában elsötétül a Nap,
 rejtőzik a Hold is vastag felhők alatt.

II

„Villámló Iskur”

a te neved, hatalmas isten,
 „Iskur, fenséges bika, villámló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Iskur, ég gyermeke, fenséges bika, villámló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Ennigi város ura, fenséges bika, villámló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Iskur, áradások ura, fenséges bika, villámló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Amanna úr ikertestvére, fenséges bika, villámló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Iskur atya, viharral tovaszálló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Iskur atya, forgószéllel forduló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Iskur atya, oroszlánon lovagoló”
 a te neved, hatalmas isten,
 „Iskur atya, ég tigrise, fenséges bika, villámló”
 a te neved, hatalmas isten!

Szavad szélteben, hosszában bejárja az országot
villámfényed ruhaként beborítja a földet,
dörgésedtől hegyek rendülnek,
reszket Mullil atyánk is,
ordításodtól fák ledőlnek,
remeg Ninlil anyánk is!

Enlil, fiát, Iskurt, ekként utasítja:
„Fiam, zivatar, te!
Körös-körül az egész látóhatárt betekintő,
villámszemű Mester!
Iskur, zivatar, te!
Körös-körül az egész látóhatárt beszáguldó,
villámszemű Mester!
Zivatar, te!

Ömlő vizekkel árasztod el a Hét csillag tűz-szekerét,
te, villámszemű Mester!
Zivatar, te!
Hangod az egész mindenséget betölti zengésével,
te, villámszemű Mester!
Követed, a villám, hadd villanjon át a sötétben,
zivatar, te,
villámszemű Mester!
Villámszemű, dörgő, dobogó, doboló fiam,
zivatar te,
előre hát, előre!

Ki állhatna ellene vad rohamodnak?
Ha az ellenség nemző atyád ellen gonoszat tesz –
ellenállhat-e majd haragodnak?
Te a kis köveket mesterien kezeled –
ellene állhat-e bárki kövednek?
Te a nagy köveket mesterien kezeled –
ellene állhat-e bárki kövednek?
Sujtsd el mesterien a kis köveket s a nagy köveket,
találd fejen őket,
jobbod szórja szelekbe a bűnösöket,
szórd szét, igázd le, taposd földbe őket!”

Hallja Iskur atyja parancsát,
nemzője szavát érti Iskur:
házból kirohan, zúgó viharként tovatűnik,
házból, városból kirohan,
bömbölő oroszládként tovatűnik,
házból, városból, országból kirohan,
s tomboló zivatarként az ellenségre zúdul!

„UM-NAPISTI” TANÁCSAIBÓL

Kevés szóval élj: ne fecsegj összevissza!

Részrehajló embertől sose kérj tanácsot!

Nem érsz célt, ha ügyedet kicsinyíted!

Ha bölcs vagy, ésszel élj, jól sáfárkodj a szóval,
okkal nyisd föl a szád, óvatosan beszélj –
ígédet úgy mérd, mint drágaköveket,
melyeknek értéket épp ritkaságuk ad!

Sértőt, gyalázkodót messzire elkerülj,
s magad se szólj soha félvállról senkihez!

Maga fejére hoz az szégyent, aki sokat fecseg!

Perlekedők közé soha ne vegyülj,
környékét is kerüld el a veszekedésnek!
Cívódásukban bírójukká tesznek,
viszályukban tanúként megidéznek!

Tanúként cipelnek perükbe,
bár semmi közöd az egészhez!

Veszekedéstől úgy félj, mint a tüztől!

Ha *te* veszekszel, oltsd el haragodat;
veszekedés a jog megtiprója;
védősánc – de olyan, amely az ellenség gyöngéjét keríti körül:
csak aki lerombolja, gondol a barát dolgáival!

Ne tégy rosszat ellenségeddel!

Rossz tett helyébe jót cselekedjél!

Ellenséged iránt irgalmas légy!

Igazságos légy még azok iránt is,
akik bántanak és szorongatnak!

Ám hadd örvendjenek csak fölötté azon,
hogy te a rosszat jóval fizetted vissza!

Soha ne járj a rosszak tanácsán!

Halld meg a szíved súgásait:
gőgösen fölöttük állván, őket meg ne vessd –
ott fön az isten, istenük, haragszik,
Samas haragszik – bízd csak rá a bosszút!

Kenyeret szelj az éhezőnek,
bort tölts a szomjúhozónak,
a szűkölködőt fölruházzad,
tiszteld az alamizsna-kérőt –
ott fön az isten, istene, örvend,
Samas örvend – jóval fizet a jóért!

Segíts a segítséget-kérőn,
tégy jót mindig-örökké!

Szolgáidat túlságosan meg ne terheld!

Feleségül örömlányt el ne végy –
czerszámra volt szeretője;
papnőt se végy –
istenére ügyel csak;
szajhát se –
bárkivel bujálkodik;
mindezek csupán bajt hoznak fejedre!

Veszekedés közben megátkoz,
alázat szívében nem lakozik.

Veszélybe jutott a házad,
mutass ajtót a baj-hozónak –
fülével úgysí kifelé figyel,
az idegenek lépteit lesi!

Mocskos beszéddel szádat meg ne fertőzd:
tisztá legyen szavad, gondolatod!

Gonoszat ne szólj soha senkiről:
csak szépet és jót, bárki kérdez is!

Aki mocskosan beszél, gonoszat szól,
a bosszúálló Samas annak fejére hág!

Nyelvedre béklyót rakj, szádra lakatot tégy:
a felrobogó szókat tanuld meg visszafogni!
Sok hirtelen beszédet örömet visszaszívniál –
csak hogy lyukas diót ér a kései okosság!

GONOSZ LÉLEK ELÜZÉSE

Ó, Samas, gonosz etimmu üldöz engem
hosszú ideje már,
belém csimpaszkodik, nem hágy magamra,
minden nap kergetvén kerget,

minden éjjel ijesztgetvén ijesztget,
soha nem tágit mögülem,
testem szőrét égnek mereszti,
homlokomat árnyékokkal elborítja,
szemem tükrét félelemmel beleheli,
hátamat föl-púposítja,
húsomba mérget csöpögtet,
derekamat nyomorékká nyomorítja –
lett légyen bár családom és rokonságom etimmuja,
vagy olyané, aki orvul pusztult, gyilok által,
légyen bolyongó etimmu, vagy más egyéb
nyugtalanul föl-le járó:
Samas, én őt arcod elé megidézem,
s ruhát felruházására,
sarut felsaruzására,
csöbör vizet, megitatni,
lángoslisztet, megetetni
tettem ki, hogy békén hagyjon,
napnyugat felé elmenjen!
Nédunak, a földalatti sötét mezők őrzőjének,
Nédunak, a sötét mezők őrzőjének adom őt át:
Nédunak lenn gondja lesz rá,
reteszt tol az ajtajára!

VARÁZSLÁS DÖGVÉSZ ELLEN

Csönd terül szét már a mezőkön –
bezárulnak a föld kapui:
feszülnek a zárógerendák –
hallgatnak a föld istenei.
De tárva-tárt a mérhetetlen égbolt!
Ó, ti, éjszaka erős istenei, kegyosztó pillantásúak,
ragyogjatok föl, éjszaka istenei, fényes csillagok!

Nyilas, Göncölszekér, Szekecsillag,
s ti még, éjszaka istenei, éjszaka istennői, valahányan,
ragyogjatok föl, legyetek segítségemre!
Déli szél, keleti szél, északi szél, nyugati szél –
induljon ide mind!

Jöjjön Ninszianna, az úrnő
s kövessék csillag-fiókái!
Én, ki istenségek ismerője vagyok,
értelek és szívből magasztallak benneteket.
Öröktől fogva tiétek a jóindulat,
erő, hatalom, élet a tiétek!
Tőletek függ szabadulásom
bajból, haragból, rontó pillantás hurkából –
hallgassatok meg, ha kiáltok hozzátok,
vegyétek fontolóra kérésemet,
teljesítsétek kívánságomat,
s én is hét, tányérnyi kenyérrel, sörítallal,
édes harapnivalóval tisztellek majd benneteket!

Ha dögvész fenyeget,
fa tüze fölött mondd el a varázslást!

NINURTA ÁLDÁST MOND A DOLERITKŐRE

Doleritkő, te, aki harcomban
egyszál-egyedül vívtál mellettem,
te, aki sűrű, felszálló füstként
ellenségemet beborítottad:
kezed reám te sose emelted,
fejed lázadón föl sose szegted,
zendülők közt is hívem maradtál!
„Az Úr vitéz csak!” – azt kiáltottad;
„Enlil fia, Ninurta,
kicsoda méltó hozzád,
a kegyes úrhoz?” – azt kiáltottad.

Északi földből
fejtsenek ki téged,
Makan hegyéről
hozzanak le téged!
A kemény ércet
bőrként hasítsd el!
Urad vagyok én,
vitéz karomhoz
pompásan illesz!
A föld királya, nevét akarván
megragyogtatni messzi napokban:
kőbe véseti hű képemását,
jelt hagyván véle örök időkre –
az ilyen király Éninnu fényes
ünnepet őrző, szűz templomában
oda, ahol vizet inni hajolnak:
a legfőbb helyre – téged helyezzen!

VARÁZSMONDÓKA FOGFÁJÁS ELLEN

Anu órjas eget teremt.
Ég igen nagy földet teremt.
Föld nagy folyóvizet teremt.
Folyó kis csatornát teremt.
Csatorna csöpp mocsárt teremt.
Mocsár pici férget teremt.

Féreg sírva fut Samashoz,
Éa előtt könnye csordul:
„Ennem ugyan mit adsz nekem,
innom ugyan mit adsz nekem?”

„Enned érett fügét adok,
innod lágy barackot adok!”

„Érett fűgét ne adj ennem,
lány barackot se adj innom!
Emelj inkább tenyercdre
s tégy az íny és a fog közé!
Hadd igyam az ínyből a vért,
hadd egyem a fog gyökerét!”

(– Szúrd be a tűt, kapd el a lábát!)

„Ládd-e, gonosz, pici féreg,
Éa bosszúja emészt el!”

SZERTARTÁS AZ EUFRÁTESZ PARTJÁN

Nagy folyó! Teremtő folyó!
Szent bölcsője mindennek, ami él!
Medred az istenek ásták,
ők ültették el partodon a jót!
A tenger ura benned lakozik,
Éa benned lakozik –
övé a te fenséges áradásod!
Ítélet-hömpölygésű, vad, tüzes víz –
Éa és Marduk tett ilyenné!
Az ember sorsát is te görgeted,
tisztító, szabadító, szent folyó!
Mossa el hát vized a rontást!
Nyavalyámat mind idehoztam –
vennéd vissza partodra,
hadd tűnjön el medredben,
hadd tűnjön el mélyedhen!

Régi példaszó mondja:

Neked is át kell menned az alvilág folyóján.

Mikor a fazekas kutyája az égetőkemencébe szabadult,
mind megugatta az edényeket.

Félrelépett asszony szavát
férje a törvény kapujában hallja meg.

Tavaszi gyümölcse – gyász gyümölcse.

Hogy nyugodt alvásod legyen,
pontosan végezd a dolgodat!

Páráz nélkül lett terhes –
evés nélkül lett kövér.

Az erős munkája bérét,
a gyöngye gyermekei árát eszi meg.

Cifrán öltözik, a köszönést se fogadja –
nagyon jól mehet már a sora!

Kőből és szurokból épített házban ülök:
s egyszerre csak egy marék agyag hull a fejemre.

A holnap is, akár a tegnap.
Ugyanaz minden nap, mint a tegnapi élet.

Inkább újra-raknók egy bedőlt kemencét,
semminthogy téged megváltoztassalak.

Elmégy és elveszed az ellenség földjét –
eljön az ellenség és elveszi a te földedet.

Akit szeretsz,
annak igáját is húzod.

Gyürkőzz neki –
isten is megsegít.

Ha rosszat teszel barátoddal,
mit cselekszel majd ellenségeddel?

Nem dárda, nem fal, nem zár, nem vagyon –
csak isten óv meg a veszedelemtől.

Az okos egyszerű vászonnal födi be magát,
az ostoba pompázó köpenybe öltözik.

Halálos beteg vagyok: „Mindent fölélék!”
Meggyógyultam: „Takarékoskodom újra!”

Fösvénység? Mire jó az?
Gazdagság? Mire jó az?
Szüzesség? Dehogyan őrizgetem a...-t!

A legmagasabb fal se tartóztatja föl az éhes gyomor vakmerését!

Nép király nélkül:
nyáj pásztor nélkül.

Legyen urad, legyen királyod –
de a főnöködtől féljél!

Ha férje-ura tehetetlen –
bizony, csak szolgáló az asszony!

Elhagyta a várost,
hogyan megleltesse az országot.

Szavam megkülönböztet az emberektől –
szavam az emberek közé sorol.

Ne egyél zsírosat,
nem sz. . . . véreset!

A tél gonosz.
Értelme csak a nyárnak van.

Árnyékom, az üldözőm,
íme, utolért.

Ember – az isten árnyéka.
Szolga – az ember árnyéka.
De a király – az isten tüköre!

Ragyogó arccal járni-kelni,
vagy épp borús homlokkal, magunkba-süppedten kóborolni –
nem emberi, méltatlan hozzánk!

A hús – hús.
A vér – vér.
A másik – másik.
És az idegen is mindig idegen.

A királynak szánt adó –
a főpohárnok haszna.

A barátság felbomlik,
az üzlet örökre szól.

TRÉFÁK

I

A disznó értelem nélkül szűkölködik,
moslékot habzsol, pocsoltyában fetreng.
Mit neki a dicsőség! Így böfög:
„Disznó, én, örömet disznólkodom!”

II

Az egér – patkány elől futván –
a kígyó barlangjába téved.
Ó, borzalom! De máris észbe kap.
Foghegyről rászól a kígyóra:
„Üdvözlét küldi a bűvölő!”

III

Adad dörgött-dübörgött, majd szerényen
harsogta Marduk sajduló fülébe:
„Dir, dur, egy kis dalt
dúdolgatok én is!”

IV

Mikor a kankutya szukájára mászott,
pofája is égett, szeme is sugárzott.
De mikor lemászni akart róla, bezzeg:
pofája nem égett, szeme sem sugárzott –
egy másik része meg szörnyen fájni kezdett!

V

Futtában a kaput elvétette a farkas.
Szegény fejét most a disznók is megüzik!

VI

Amely kutya nem áttal benn lakni a házban,
rácsok mögé kerül, hideg kövön alszik!

VII

A szemfényvesztő jobbra-balra kacsint,
törvényt ha tesznek, a bírót becsapja –
ám Samast ő se vezetheti félre!

VIII

A fölgerjedt mén meghágta az öszvért
s míg az ficánkolt, ezt súgta fülébe:
„Vigyázz, a csikónk tüzes legyen, mint én!
Jaj neked, ha ló helyett szamarat szülsz!”

IX

A szúnyog – zím, züm – ideszállt, meg odaszállt,
s egyszercsak épp alatta cammogott el
az elefánt.
Szúnyogunk gondolt egy nagyot,
hurkot röpiült az óriásra
s temérdek hátán megkapaszkodott.
Szótlanul cammogott az elefánt.
A szúnyog sanda képet vágott,
mérlegelte a némaságot,
végre megszólalt, nem bírta tovább:
„Bocsánat, ha tán megterheltelek!
De ha nincs nagyon ellenedre,
édes bátyám,
az itatóig elmennék veled!
Onnantól már nem terhellek tovább!”
„Kisöcsém!” – így felelt az elefánt –
„szúnyog legyek, ha megértem, mi bánt!
Hiszen én azt se vettem észre,
hogyan rajtam ülsz –
és azt se fogom észrevenni,
ha elröpiülsz!”

Istenhez ha méred . . .

. . . . .

örömet ad . . . . .

bizony csak por . . . .

máris vége . . . . .

visszatér az agyagba . . .

tűz hamvasztja el . . .

nem élhet a napok végezetéig.

Született ember még nem jutott örökkévalóságra,
elpusztul a halandó, minden művével egyetemben.

Ezért hát gondold meg te is,

imádkozzál szívből naponként,

buzgón fohászkodva borulj le nemző istened előtt,

buzgón könyörögve borulj le oltalmazó istennőd előtt,

helyezd áldozatodat városod istenének és istennőjének lábához,

jószágodért könyörögj,

birtokodért imádkozz!

Jámborságra oktasd elsőszülött fiadat és leányodat,

alázatosságot olts beléjük!

Távoztasd el szíved rossz álmait,

keserűséget, panaszt messze űzz:

keserűség, panasz álmot fogan,

és az álom megrontja szívedet.

Szabad szívedet ne béklyózza gond-bú,

tested, orcád ne vessen!

PANASZOK ÉS NYUGTATÁSOK

I – Jöjj hát, ó, bölcsek bölcse, hadd beszéljek veled,
lépj közelébb, hadd valljak neked gondjaimról!
Beszédemet ha meghallgattad,
gondjaimat ha elűzted,

késérő szívem megédesedik,
s én örökkön-örökké magasztallak és áldalak!
Mert van-e a bölcsök között oly igen bölcs,
aki bölcsőbb volna nálad?
Mert van-e a tiszteltek közt olyan igen nagyon tisztelt,
aki tiszteltebb volna nálad?
Van-e olyan tanácsadó, rajtad kívül van-e még egy,
kivel búmat megoszthatnám?
Balsorsom beteljesedett. Lélegzésem
akadozik, a szív nyomorúsága fullaszt.
Legkisebb fiú vagyok. Jó atyám
rég elhagyta már az élők világát.
Anyácskám, drága jó szülő-anyám is
a „visszatérés-nélküli-földre” költözött.
Atyám, anyácskám elment, itthagytott,
s én gondom-viselő nélkül maradtam.

II – Megszomorítod lelkemet,
szegény, szegény barátom!
Miért is felhősödik el
ragyogó orcád, fénylő homlokod?
Rosszul gondolkodol,
kedves társam!
Éles ítéletedet
hibbantagyúéhoz teszed hasonlatossá!
Nem-változó törvény ugyanis,
hogy atyáink a halál ösvényére lépjenek.
„Átkelnek a Hubur folyón” –
így tartja a régi szólásmondás.
Járj-kelj csak a világban,
nézz csak szét az emberek között:
szerethetik bár a szegényt is,
de vajjon tisztelhetik-é úgy, mint a gazdagság urát?
Az elhízottat, a tejben-vajban fürdőt, ha tisztelik is,
de vajjon szerethetik-é?

Bizony mondom: aki az isten kedvében jár,
az szerez védő szellemet,
aki az istennő előtt megalázkodik,
az dúskál a vagyonban.

III – Ó, barátom, csermely a szíved,
soha ki nem apad forrása;
vagy még inkább áradó tenger,
soha, soha sincs apadása!
Kérdést intéznék hozzád,
figyelj szavamra,
hajtsd hozzám füled,
halld meg, amit mondok!
Testem megrokkant,
lesoványodott,
erőm elgyöngült,
oda régi kedvem!
Hamvába holt ereim tüze is,
derekam keménysége tovatűnt,
tíblábolok, nem találom helyem,
árnyékomma lett a sóhajtozás.
Szántóföldem bár jó gabonát terem,
nem lakat jól a foszlósbélű kenyér,
gyümölcsösöm bár jó szőlőt terem,
nem oltja szomjam a vízzel kevert bor.
Van-e boldogság? S van-e boldogságban-bizonyosság?
Kérlek, világosítsd meg elmém!

IV – Visszafojtom szavaimat,
ajkam zárát vonakodva nyitom ki.
Amit beszélsz,
fecsegéshez hasonlít.
Gondolataidat felkavarod,
összetöröd vized szép tiszta tükrét.
Nem-lohadó vágyakozásod,
meg-nem-szűnő óhajtozásod
a szélvédett öböl után, enyhet adó, árnyékos part után
imáid árán teljesül.

Elfordul tőled az istennő?
Hozzád hajlik újra, ha megköveted!
Kegyelme udvarán kívülrekedtél?
Befogad újra, ha megkérleled!
A könyörgőt, a buzgón leborulót,
ki benne Igazság Jelét imádja,
megsegíti az istennő mindenkor,
elárasztja sokféle jóval.

V – Okulok szavadból, barátom,
bölcsséget tanulok tőled.
Ígéid mélysége megrendít,
erősíti s nyugtatja szívemet.
Jöjj hát, hallgass meg, kérve-kérlek,
hadd soroljam el valahány keservem!
Gondolj csak a gyorslábú vadszamárra,
ahogy le s föl nyargal a pusztán –
vágója közben az isten neve
vajjon eszébe jut-e a Rohanónak?
És az ordító oroszlán,
bár a véres húst föl zabálja,
áldozik-e vajjon belőle,
hogyan engesztelje az isten haragját?
Vagy a Szerencsés, a Föld Hörcsöge,
gondol-e arra, míg vagyont gyűjt,
hogyan színaranyban, színezüstben
lerója Máminak adóját?
S én nem áldoztam-e naponként?
Nem könyörögtem istenemhez?
Hányszor kiáltottam nagy fennszóval,
hányszor dicsértem az isten nevét!

VI – Pálmafa vagy, kincset érsz,
ó, barátom!
Te minden bölcsséggel ékes,
arany-gyémánt ékszer, teljes Ragyogó te!
Megállasz rendületlenül, akár a föld –
ám az isten szándéka változik.

Gondolj csak a gyorslábú vadszamárra,
ahogy le s föl nyargal a pusztán –
a gyorslábúnál még gyorsabb nyílvevő
a pusztaság Rohanóját legyőzi!
És az ordító oroszlánt,
a véres húst ha föl zabálta,
várja legott a megásott verem,
és ő tárt sírjába belézuhan.
Vagy a Szerencsést, a Föld Hörcsögét,
míg vagyont gyűjt s nem gondol Mámira –
nem is a sorsa-rendelte napon,
sokkal előbb már, tűz hamvasztja el.
Miért vágyódnál járni útjukon,
ha már nekik is vesztüket okozta?
Szállj magadba inkább s keresd az isten
örökkévaló teljes bölcsességét!

VII – Északi szél az elméd, ó, barátom,
kedvező szél, kellemetes a népnek.
Megköszönöm, köszönve köszönöm
a jó tanácsot, amit adtál
Egyetlenegy szót, egyetlenegy hangot
mégis hadd szóljak még előtted.
Aki sem istent, sem embert nem ismer,
bizony, az jár a siker útján,
míg az isten-magasztaló, ember-tisztelő
elszegényedik, megaláztatik.
Zsenge ifjúságom idejétől
az isten parancsát követtem,
meghajtott fővel, sóhajtással
kutattam istennőm szándékait.
Mégis, mi jutott osztályrészemül?
Igavonás csak és semmi más!
Szegénységgel vert meg az isten,
mivel neki, úgy látszik, egyremegy!
Feljebbvalóm hóbortos ember,
előljárom is félkegyelmű.

Magas polcra kerül a hltvány,
s én alávettem a porba.

VIII – Barátom! Tágas fülek embere, bölcs szóra figyelmes!
Megállj csak!
Helytelenül gondolkodol!
Illetlenséget cselekszel!
Lázadsz az isteni rend ellen, sértegeted az isten rendelését,
erre visz rá májad működése.
Tagadod az istennő kormányzását,
erre buzdít szíved haragos kedve.
De gondold meg, mily távoli az ég –
s még távolibb az isten terve, gondja!
De gondold meg, mily végtelen a tenger –
s még végtelenebb az istennő hatalma!
Ha kedvük tartja,
igazságosak,
s módjukban-jogukban áll
gonoszat forralni is!

. . . . .

XIII – Ó, hadd rontsam le házamat,
veszítsem el vagyonomat,
isten törvényeit hadd szegjem meg,
hadd hágjam át parancsait!
Levágok egy szép hízott borjút,
s húsát megeszem mind egymagam!
Útra kelek,
messzire megyek,
kutatások, úgy bizony,
és vizét elfolyatom!
Kóborolok tolvajként, titkosan,
az utcákon, a tereken,
besurranok az őrizetlen házba,
s ami megtetszik, elviszem.

Éhesen föl-alá kószálok,
lesben állok a sarkokon,
sötétben véren szerzem meg a zsákmányt,
világosban elkoldulom!

XIV – Barátom, eszed tilosba tévedt!
Miért is tennél úgy, mint mindenki más?
Vágyaidat zabolázd meg erősen,
clméd kantárát fogd rövide!

XVII – A király fiát
fehér gyolcs fedi,
a koldust meg
fekete rongy borítja.
Bizony mondom, árpakenyéren él
a kincseskamrák őrizője,
bár sáraranyat méreget
és ezüstöt hordoz a vállán.
Lapulevél annak ebédje,
ki másnak izes pecsenyét süt;
ám a vagyon beteg ura is
többször sovány falattal kell beérje.

XX – Józan eszed
ugyancsak elbolyongott,
megfontolásod
mértéket veszített.
Miért nézed le a törvényeket,
a szokásokat miért gúnyolod?
A gazdag süveget visel,
hogyan cipelne hát fején kosarat?
Méltósága súlyát hordja csupán.
Az, akit bölcsnek tartanak,
bár a gazdag után következik,
mégis tisztességet szerezhet.

Töltsd be hát az isten törvényét,
tartsd meg parancsait!

. . . . .

XXII – A csirkefogó...

akit felmagasztalsz,
kinek utcákon, tereken kódorgását dicséred –
a csirkefogó képét távoztasd el!
Istentelen, aki a másét
elkívánja, erővel elveszi;
az ilyen testét halálosztó fegyver
járja előbb-utóbb át.
Neked, ki most isten nélkül élsz,
jut-e boldogság osztályrészedül?
Bizony, hogy nem! De ki az isten igáját vonja,
örül, dúskál, szerencsésen él.
Hívogasd hát az isten jó szelét,
s amit vesztettél esztendőik során,
szempillantás alatt visszanyered!

XXIII – Keresztül-kasul jártam a világot,
sok mindent láttam, sok mindent hallottam.

Isten nem állja útját
a gonosznak!
Hajót von az apa,
parti kövek közt meg-megbotlik,
míg a fiú bársony-selyem párnákon
nyújtózik a hajóban.
Oroszlán-lépésekkel jár alá s föl
az idősebb, a rangosabb testvér;
öccsét még az is boldoggá teszi,
ha öszvért hajcsárolni fölfogadják.
Bölényként megszegi husa fejét,
bődülve öklel az elsőszülött,
a kisebbik fiu pedig
jámborul alamizsnát osztogat.
Gyarápított engem az érdem,
hogy isten előtt meghajoltam?

Még mélyebb sorba aláztam magam,
mint ahol tartok igazság szerint.
Aki magát meg nem alázza,
töredelmes szívemmel visszaél.

XXIV – Tiszteletes bölcs,
tudás kútfeje,
tested gonoszkodik,
gyalázod az istent.
Mondottam már: az isten szíve
mint a távoli ég;
a halandó ember előtt
megismerése rejtve marad.
Bár mindönket
Aruru keze gyúrt,
az előkelő születésű
különb a többinél.
Az alantas elsőszülött
fia is alacsony sorban él,
de kései sarjuk talán
kétszer annyira viszi majd.

Vagy két testvér közül az egyik
mérhetetlenül ostoba,
a másik meg érdemes, bátor,
ragyogó elméjű, bölcs férfi.
Ezért azt mondom: az isten szándékát
bárhogy vizsgálja, meg nem érti ember!

XXV – Nyisd ki füled ajtaját,
figyelj szavamra,
oszd meg gondjaimat velem
uram, barátom!
Magasztalják annak nevét, szándékát,
aki a gyilkolást megtanulta,
de kígyót-békát kiáltanak arra,
aki bűn nélkül való, tisztaszívű.

Törvénnyel igazolják a gazembert,
 megerősítik jogtalan jogában,
 de a törvénytisztelőt, jog-nem-sértőt
 igazában is háborgatják, üldözik.
 A gazdag, noha vagyona temérdek,
 új rablásokkal gyarapítja folyton,
 de akinek nincs betéví falatja,
 annak üres kamráját is kifosztják.
 A hatalmasnak kést szánnak szívébe
 háta mögött, szemtől-szembe dícsérik,
 de a rosszra erőtelennel
 nem is gondolnak, azt csak eltapossák.
 Ímé, engem is, szegény elesettet
 üldöz a gazdagság ura!

XXVI – Narru, az istenek királya,
 az ember ura-teremtője,
 a fejedelmi Zulummaru,
 aki az agyagot kigyúrta,
 s Mámi királyasszony-anyánk,
 aki emberré formált bennünket,
 bizony, hízeltetés, képmutatás
 magját hintette szívünkbe.
 Hazugsággal s nem igazsággal
 töltöttek bennünket színültig.
 Ki ne dícsérné a gazdagokat,
 jószágosoknak nevezve őket?
 „Ez a király?” „Sokáig éljen!”,
 mondják és máris hívéül szegődnek.
 Becsapják, kirabolják, följelentik
 az igaz embert, meghurcolják,
 rágalmakat szórnak reá,
 elvesztésére szövetekeznek.
 Gonoszok véle gonoszkodván gonoszkodnak,
 védelmére kelni senkise mer,
 megsemmisítik tüzzel-vassal, erővel-hatalommal,
 mint a fényesen föllobogó lángot, kioltják!

XXVII – Beh kedvellek, ó, barátom, beh szeretlek,
mivel oly igen-nagyon érzed fájdalmaim súlyát!
Segíts rajtam! Mert hiszen jól tudom,
nagy sérelem ért engem életemben.
Noha bölcs és alázatos szívű,
jóra termett és tiszta vagyok én,
soha, soha nem állott mellém senki,
segítséget, vigaszt sohase kaptam.
Most behúzott nyakkal koncsorgok
városom terein, utcáin,
fejem szomorúan lekókkad,
tekintetem a földet söpri.
Szavam régtől nem hallatom,
elfojtom sóhajtásomat is,
imát se mondok, szolgaként lapulok
társaim gyülekezetében.
Segítsen hát meg, ha irgalmat ismer,
az én istenem, hajoljon le hozzám,
gyógyítson hát meg, ha kegyelmet ismer,
az én istennőm, édesítsen magához!
Samas pedig, a népek pásztora,
istenhez méltó módon pásztorkodjék!

VÉGE

ISTÁRHOZ

Milyen jó is tehozzád könyörögni!
Milyen jó, ha te meghallgatsz!
Pillantásod – fény,
rendelésed – meghallgatás!
Szánj meg hát engem, Istár,
rendeld el boldogságomat!

Nézz reám kegyesen,
fogadd el könyörgésemet!
Útadat követtem –
bár lelkem javára válnék!
Istrángodat megragadtam –
bár szívem javára válnék!
Igádat húztam –
bár találnék már nyugodalmat!
Vártam jöttödre –
hadd legyen igaz már a békém!
Vigyáztam fényességedet –
hallgass meg hát és szeress engem!
Szemem ragyogásodra függesztettem –
derüljön hát fény az én orcámra is!
Királynői trónod előtt leborultam –
őrizz meg hát egészségben, épségben!
Ajándékozz meg jószándékú óvó-istennel,
(előtted jár s lesi parancsod!)
ajándékozz meg jóindulatú óvó-istennővel,
(mögötted jár s lesi parancsod!).
Jobboddal gazdagságot adj,
baloddal minden más szerencsét!
Jósorsomat nagy fennszóval kiáltsd el –
s parancsoló szód sziklaként megálljon!
Mindazt, amiért könyörögvén könyörgök,
teljesítsd *úgy*, ahogy szívem kívánja!
Hosszabbítsd meg életem napjait,
tarts meg nyugalomban, békében –
s én istennőséged hatalmát
továbbra is fennen magasztalom!

. . . . .

KÖNYVTÁRI KATALÓGUS
SZERELMES VERSEK KEZDŐSORAIVAL

Buja pásztor, utánad kiáltozom
Úgy, pásztorom, lépj csak be a szerelem házába
Örülj, vígadj, szerelmes kicsi párom
Álom, hagyj el, szeretőm öle nagyobb feledést ad
Félelmetes az istenek között
Fölragyogsz, mint a hajnal csillaga
A vágyódó után vágyakozom
Kitárom karom, ragadj el magaddal
A napon, melyen átkarolt
Mikor uram? – Osonj be máris!
Melledhez búvok, úgy öllek
Hírt kapván tőled, ujjongott a szívem
Naplementekor kelsz föl és világítsz
Nippuri nőcském, bájos kis lotyó
Uram, cédrusillatú a szerelmed
Uram, szemed akár a déli verő – hadd borulok elődbe
Szememfénye, ajtóm előtt állsz
Ma éjszaka! – Igen, ma éjjel!
Milyen ragyogó, milyen tiszta
Szívemben játék, muzsika zsibong
Bujaságod édes kertjébe vársz ma engem
Cédrusfa-ligetbe a király alászáll
Szerelmesem, szeresd hát ölelésünk
Folyón-túl van egy város – ott játszom én
A vágy-igéző Hold már fölkelőben
Szeretőm, igen, igen, ő az
Szeretőm, tűz-öled eléget
Madár a melled éke! – Méz a szíved beszéde!
A szelíd kertészt kerülgeti vágyam
Örvendezz, Naná, Ébabbbar kertjében
Kicsikém, beh kívánlak
Szürke szemem álommal telik meg

Arany a vágy – gyémánt a szerelem
Szerelmem fáklya, mely világít
Várván várlak, gyöngyöm, e mai estén
Midőn nyugszom szerelmesem ölében

SZERELMES PÁRBESZÉD

– Üdvözöllek, szerelmesem!
Felelj: meddig akarsz ellenkezni még?
Ugyan, hagyd már el, édes kicsikém...
Megmondtam már, amit megmondtam –
semmit nem változtatok szándékomon!
Hiszen lehet-e férfi boldogabb,
mint mikor ereje teljében
a szeretett nő karjai közt fekszik!

– Ó, ne! Ne bánts még! Ne nyúlj hozzám!
Hadd maradjak meg *így*, ahogy vagyok!
Istár királynőhöz könyörgök:
szívből szeresse szerelmesemet,
átokkal sújtsa megrontómat!

Csalogatom magam után a kedvest,
becézgetem, simogatom,
átölelem a derekát,
piciny csókokkal hízelgek neki.
Naná parancsára történik ez így –
ki volna nálam erősebb?

– Kérlek, hagyd el már! Ne folytasd tovább!
Azt mondd meg inkább: miért hitegetsz?
Miért nem akarod te is, amit én?

No, szerelmes kincsem, ne húzódj el,
simulj már hozzám, kérve kérlek!

– Szerelmesemhez simulok,
szerelmesem hozzám simul.
Megpecsételtetett sorsunk pecséttel,
szívem szívén nyugoszik holtunkiglan.
Nanához kiáltok szünetlen:
szerelmedet, uram, hogy megóvná!
Drága kösöntyü ez, mit nagy áron vettem!

– Mint ostromlott várost erős sereg
körülkerít mindegyre szorosabban,
tízezer karddal, tízezer lándzsával
minden oldalról bizton közelítvén,
úgy foglallak el örökre magamnak,
úgy öllelek magamhoz diadallal!
Pártfogód, az istennő, megsegítsen,
és szerelmedben hűséggel megáldjon!

. . . . .
Az istenek mérjék meg szomjamat.
Szomjúhozom, kedves, utánad!

– Istár királynő vaksággal verje meg azt,
ki téged nem szeret,
vaksággal és álmatlansággal –
ahogy engem álmatlansággal sújtott
szerelmedért!
Ne tudjon elaludni az,
ki téged nem szeret,
éjszakahosszat forgolódják-hánykolódják!

– Megvetem azt, ki nem vágyik utánam,
szeretgetni, ölelgetni nem kívánom.
Még szép szóra sem érdemesítem –
minek az ilyennek a szép szó?
Megszidójára hallgatok csak,
és nem arra, aki dicséri.

. . . . .
– Pilláimat reszketni érzem,
felső ajakam megnedvesedik,
alsó ajakam remegni kezd;
megölelem a szeretőmet,
megcsókolom a szeretőmet.
Újra meg újra őt lesem,
titkon is, nyíltan is ránézek,
gyönyörűség minden nézésem,
vágyam soha nem bír betelni.

Repesve térek meg a szeretőmhöz.
Álmunkban is karoljuk egymást.

Szarvasbika módjára szökell és fut előttem.
Futok utána, nyomon követem.
Nem érem utol, nem futja erőmből.

– Azt pengetted, mondogattad a múltkor:
„Ugyan bizony, nem te vagy az egyetlen!”
De most már elég ebből! Parancsolom!
Elrebben a szerelem, ha riasztják –
lám, az cnyém is már elröppenőben!
Mint ág hegyétől a madár,
úgy válik meg tőled a vágyam!

– Ó, ne! Ne hagyj el!
Kacagásod fülembé költözött,
lehelleted vállam gödrében verdes,
mindig, mindig csókodra szomjazom –
tiéd vagyok egészen!
Bárcsak hallgatni tudnék erről boldog némaként!
De nem tudok – úton-útfélen kibeszélem!

– Mondom újra és megint újra mondom,
és megint újra, harmadízben is,
gyöngeségem szégyenként hogy reám ne szálljon
százszor mondom és parancsolom is:
„Bizonyítsd meg nékem szerelmedet!”

Az ablak mellé ülj, úgy várd a jöttöm!

– Belefárad a két szemem,
oly merőn bámulok az útra.
Lecsem, hogy jön-e már a kedves?
A Nap lement s még mindig nincs mellettem!

Csak ülök és várakozom.
Hiszem, hogy megtér hozzám.

– Esküszöm néked ég s föld szentségére,
Naná nevére s Hammurábiéra:
kín és gyötrődés ez a mi szerelmünk!
Éjjel aludni nem bírok miatta,
nappal meg – álmodozván – ébren lenni!

– Reám támadnak a féltékenyek:
miért bántódom szerelmesem után?
Többen vannak, mint réten a fűszál,
többen vannak, mint égen a csillag.
Némuljanak el! Pusztuljanak el!
Halálnak halálával haljon ezerük
minden-egy szempillantás alatt!

Én meg csak üldögélek itt.
Várom szerelmesem hívását.

– Elébed állok, én egyetlenegyem!
Drágább vagy te nekem mindeneknél!
Magamhoz vonlak, megölellek,
te meg fejed vállamra hajtod.

„Megtalált kincsem!” – ily szókkal szólítottak.
„Szándékaim úrnője” – ily néven nevezlek.
Csúfolkodjanak bár a gonoszok –
úrnőnk, Istár, szerelmünket megőrzi!

SZERTARTÁSI ÉNEK ISTÁRHOZ ÉS TAMMÜZHOZ

Magasztos Istár – te a csorda előtt jársz,
Istár, szent szajha – te tusákra vágyakozol;
úrnőnk – sugárral-fénnyel övezed magad,
úrnőnk – talpig félelmetességbe öltözöl;
Istár – szépen szóló hangszer,
Istár – arany-fuvola, síp, dob;
úrnőnk, esthajnalcsillagunk – harcot hirdetsz égen-földön,
úrnőnk, vágató bölényünk – ökleled a mindenséget;
vitéz Istár – világ minden szögletében királyasszony,
dicső Istár – emberi nemünk teremője;
istennő, te – vadat terelő, vadászt szerető,
istennő – népek pásztora:
előtted buzgón leborulunk,
reád függesztjük esdeklőn szemünket.

Az elnyomottat is megszabadítod,
a lesújtottat is fölemeled –
igaz ítélettel ítélsz ügyünkben!

Nélküled a folyó nem zárul,
nélküled a folyó nem nyílik,
nélküled a csatorna nem zárul,
nélküled a csatorna nem nyílik –
szomjan pusztulunk, ha te nem segítesz!

Se cipócskát, sem édes-csípős italt,
se tisztes bért végzett munkánk szerint
nem kaphatnánk jószágod szava nélkül!

Ezért hibátlan, tiszta gödölyécskét
vágok le néked – e mezei állat
s egy asszonyi öl, azurkőből való, díszes
s egy aranyból vert szép esthajnalcsillag:
ez áldozatom, úrnő, trónusodnál –
fogadd el hát és légy hozzám kegyelmes!

Tammúz, Istár szerelmes férje,
tehozzád is könyörgök!
Anunnakik között orcád
tündöklően ragyog!

Az alsó világ felé térvén,
midőn útatad bejárod,
midőn a Hubur folyón átlépsz,
a Gonoszt, ó, fordítsd el, kérlek,
hadd távozzék messzire tőlünk,
hadd tiltsa el Éa örökre!
Midőn az alsó mezőn jársz-kelsz,
ijessz rá, hogy vissza ne térjen,
midőn a barmot kiereszted,
hadd hurcolja szét az a rontást,
hadd semmisüljön meg a rontás!
A beteg ember betegségét
vedd le vállairól, töröld el –
hadd magasztaljon szent énekkel,
hadd dicsőítsen dicsérettel,
midőn tanúságot teszen
a nép előtt fénylő nevedről!

Hozzád könyörgök,
 úrnők úrnője, istennők istennője,
 Istár, országok királynője,
 birodalmak kormányzó-asszonya,
 hozzád könyörgök!
 Irnini, első vagy te az asszonyok között,
 az Igigik legnagyobbja vagy te,
 erős uralkodónő: neved fenséges és hatalmas!

Ég és föld megvilágítója, Szin erős leánya,
 fegyverek halálhozó éle,
 hadak vakmerő vezére,
 Istár!

Parancsokat szabsz és törvényt ülsz,
 uralkodói koronával ékesített!

Úrnő, nagyszerű a te nagyságod,
 fenséges vagy,
 fölötte állasz minden isteneknek!
 A harci kiáltás csillaga vagy,
 egyetértő testvéreket is viszályba kergetsz,
 a háborúság csillaga vagy,
 barátokat és barátnőket is ellenséggé ingerelsz,
 a csatamező csillaga vagy,
 tornyokat és hegyeket döntesz,
 harccal földött, ijedtségbe öltözött csillag vagy te, Gusca!

Te szabad az égi és földi törvényeket,
 kápolnák, templomok, szenthelyek zengik parancsod tiszteletét.
 Van-e hely,
 ahová neved fölvésve ne volna,
 van-e hely,
 ahol képed mása ábrázolva ne volna,
 van-e hely,

ahol ne építettek volna szentélyt imádásodra?
Anu, Enlil és Éa erősítették meg hatalmadat,
ők tettek az Igigik fejévé!

Ha nevedet kiáltják,
elhomályosul ég és föld dicsősége,
meghajolnak az istenek is,
némán várnak az Anunnakik;
iszonyatos neved megrémíti és imára kényszeríti az embereket;
félelmetes vagy te, fenségesen nagy vagy te, úrnőnk!

Feketefejük nyüzsgő raja dicsőíti erődöt,
elnyomottak és leigázottak könyörögnek hozzád nap nap után.
Meddig késlekedsz még,
égi királynő,
tévelygő emberek pásztorasszonya?
Meddig késlekedsz még,
szent Éanna, tiszta palota úrnője?

Meddig késlekedsz még,
fáradhatatlan lábú, fürgé térdű úrnő?
Meddig késlekedsz még,
csaták úrnője?
Meddig késlekedsz még,
Iggik nőstényoroszlánja?
Meddig késlekedsz még,
uralkodók legerősebbike?
Meddig késlekedsz még,
királyok gyepölőszáron-vezetője?
Meddig késlekedsz még,
elzárt asszonyi testek megnyitója?

Ég és föld lángoló fáklyája,
országok fényessége vagy te,
föllángoló, megsemmisítő tűzvész rohanása vagy te,
seregek gyűjtője,
hatalmasok elsápasztója vagy te;
betegek gyógyítója,

holtak föltámasztója vagy te;
s az eltévedt utas, akinek már semmi reménye,
orcádra pillantva, megtalálja a biztos ösvényt!

Hozzád kiáltok,
szerencsétlenül, nyomorultan, fájdalomtól meggyötörve,
hozzád kiáltok,
úrnóm, nézz reám, szolgádra,
nézz reám kegyelmesen és hallgasd meg könyörgésemet!

Mondd már ki bocsánatomat, csillapodjék meg haragod!
Mondd már ki testem bocsánatát –
zavarral és rendetlenséggel van tele,
mondd már ki szívem bocsánatát –
könnyekkel és sóhajtásokkal van tele,
mondd már ki bensőm bocsánatát –
tévelygéssel és nyomorúsággal van tele,
mondd már ki házam bocsánatát –
panasszal és jajgatással van tele,
mondd már ki városom bocsánatát –
ármánnyal és gyűlölködéssel van tele.
Irnini, dühöngő oroszlán,
nyugodjon meg már a szíved!
Irnini, bőgő vadtehén,
enyhüljön meg már a szíved!
Nyugodjanak már rajtam kegyelmesen szemeid,
nézz le reám végre kegyelmesen!
Meddig kell még, úrnóm,
vesztemre törniök ellenségeimnek,
meddig kell még
romlásomra gonosz cselt készíteniök?
Meddig kell még
acsarkodniök üldözőimnek, hogy életemet elveszítsék?

Erősekké válnak a gyöngék,
csak én váltam erősből gyöngévé.
Füstoszlopként ingadozom,
komisz szél hajlítgat erre meg amarra.

Hazátlanul röpköd és száll a szívem,
mint az ég vándor madara.
Vadgalambként elbúgom panaszaimat,
bensőm legörnyed a jajtól és fájdalomtól.

Mit tettem én, hogy idáig jutottam?
Istenfélő vagyok,
s lám, istentelenek sorsa lett az enyém!

Fájdalomban, betegségben forgolódom,
romlásba, pusztulásba roskadtam,
istenek, emberek megvetnek és elkerülnek!
Ködös éveket, homályos hónapokat, fekete napokat látok, úrnőm!
Látom a nyomor, a gond, a megsemmisülés idejét!
Kegyetlen ítéleted ostora csattan a hátamon!
Halálos veszedelembe zuhantam! .

Házi szentélyem megfertőztetett,
küszöbömet, pitvaromat szerencsétlenség öntötte el.
Nemzetségem szerteszóródott, hajlékom omladozik.
Feléd tekintek, reád várok,
hozzád esedezem:
oldd ki hát elátkozottságom csomóját!
Bocsásd meg vétkeimet,
bűneimet és gonosztetteimet felejtsd el,
fedezd el hibáimat,
légy hozzám könyörületes!

Szakítsd szét béklyóimat,
törd szét bilincseimet!
Ó, vezesd lépteimet,
hogy vidáman és szabadon élhessek az élők között!
Adj parancsot,
hogy a haragvó isten
megbékéljen és kegyébe visszafogadjon!
Adj parancsot,
hogy a haragvó istennő
megbékéljen és kegyébe visszafogadjon!

Parázstartó edényem, a most sötéten füstölgő,
akkor majd fölizzik,
fáklyám, a most elhalóan sercegő,
akkor majd újra lánggra lobban!
Nemzetségem, a most fejtetlenül szerteszóródott,
akkor majd újra összegyűl,
udvarom és karámom, a most gyom-fölverte,
akkor majd békességben messzire terjeszkedik.
Mint a megnyugodott folyó vize,
olyan legyen már a szíved ezentúl!
Állj mellém, fedezz pajzsoddal, crösíts,
hogy ellenségemet eltaposhassam, mint a föld göröngyét,
hogy rosszakaróm pillantásomtól a föld alá süllyedjen!
Ha az utcán tovasietők rámpillantanak,
ők is a te nagy nevedet dicsérik,
hadd lássák mind a feketefejűek
Istár halhatatlan dicsőségét,
hadd mondják, ha reám fordul a szó:
„Istár segítette őt meg,
a hatalmas, győzhetetlen,
Istár gyógyította őt meg,
a királynő, ki trónol magas egekben!
Istár úrnő, Szin leánya, Irnini asszony,
kihez erőben és fönségben
nincs hasonló!”

IMA ISTÁRHOZ
ÉS AZ ISTENASSZONY MAGADICSÉRŐ ÉNEKE

Tisztafényű, gyönyörűen világolsz,
asszony-urunk, Istár, te ragyogó-szép;
mikor földre alászállasz fönséggel,
ékes termeted tűznek oszlopa,
sugaras föld tűznek lobogó lángja;

föl-alá jársz országunkban, földünkön,
– termő magad is, akár e föld –
minden utaknak pora téged áld és retteg!
Átállépvén házunknak küszöbét,
farkas vagy te, aki bárányt keres,
oroszlán vagy, aki prédára les,
vihar vagy, pusztító, villámló!
Ó, Asszonyunk! Farkas, oroszlán!
Ó, Asszonyunk! Ég ékes éke!
Ó, Asszonyunk! Vihar, pusztító, villámló!
Ó, Asszonyunk! Ég kegyes éke!
Ó, Asszonyunk! Gyöngysüvegű, ékszerekkel földiszított!
Ó, Asszonyunk! Ég ékes éke!
Ó, Asszonyunk! Húga Samasnak!
Ó, Asszonyunk! Ég kegyes éke!

*

Betöltöm a sorsot, a jóslásokat,
országok fölött azért vonulok én,
fönségesen azért lépegetek;
betöltöm a sorsot, a jóslásokat,
atyám, Szin parancsa szerint,
országok fölött azért vonulok én,
fönségesen azért lépegetek;
betöltöm a sorsot, a jóslásokat,
bátyám, Samas parancsa szerint,
országok fölött azért vonulok én,
fönségesen azért lépegetek;
betöltöm a sorsot, a jóslásokat,
atyám, Nannar akarta így,
országok fölött azért vonulok én,
fönségesen azért lépegetek;
a csillag-tűzzel-teli nagy égen
betöltöm a sorsot, a jóslásokat,
országok fölött azért vonulok én,
fönségesen azért lépegetek!

Ujjongok, ó, fönségemen,
ujjongok, ó, fönségemen,
ujjongok, úgy vonulok én,
ujjongok, úgy lépegetek én,
Istár, az Esti Ég Úrasszonya vagyok én,
Istár, a Reggeli Ég Úrasszonya vagyok én!
Istár vagyok, az ég kapuját kinyitom,
ujjongok, ó, fönségemen,
Istár vagyok, a föld küszöbét sarkam alá taposom,
ujjongok dicsőségemen!
Esthajnalként az ég peremén fölragyogok,
ujjongok, ó, fönségemen,
dicsőítvén dicsőít mind e világ,
ujjongok dicsőségemen!
„Égi kegyes királynőnk!” – így magasztal mélység, magasság,
ujjongok, ó, fönségemen,
ledöntök hegyeket, völgyeket fölcmelek,
ujjongok dicsőségemen!
Mert a völgy lilioma én vagyok,
mert a hegy sziklaszála én vagyok,
ujjongok, ó, fönségemen,
ujjongok dicsőségemen!

Nyugodjon el már tüzes szíved,
csöndesüljön le már haragos májad!
Tüzes szíved Anu, a nagy Úr nyugtassa el,
haragos májadat Enlil, a nagy Hegy csöndesítse le!
Ég Asszonya, nyugodjon el már tüzes szíved,
királyasszony, csöndesüljön le már haragos májad!
Éanna szent Asszonya, nyugodjon el már tüzes szíved,
Uruk szent Asszonya, csöndesüljön le már haragos májad!

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Vezesd elő a lovamat, nyergeld föl –
megyek a palotába!”
„Menjél, uram, menjél!
Minden teljesül majd, amit kívánsz:
a király és a trónörökös kegyesek lesznek hozzád!”
„Hé, te szolgá!
Mégse megyek a palotába!”
„Ne menjél, uram, ne menjél!
Hiszen árulást készítenek, elfogatnak,
ha oda mégyl
A sötétség legmélyebb vermeibe taszítanak,
éjjel-nappal kegyetlenül megkínoznak –
ne menj a palotába!”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Hozz vizet íziben, öntsd a kezemre,
hadd eszem-iszom kedvem szerint!”
„Egyél-igyál, uram, egyél-igyál csak!
Gyakori evés-ivás megvidámítja szívedet!
S ha jó kedvvel, tiszta szívvel ülsz lakomához,
Samast is megvendégeled!”
„Hé, te szolgá!
Nem eszem-iszom mégsem!”
„Ne egyél-igyál, uram, igazad van!
Inni és enni, szomjúhozni és koplalni
amúgyis csak nyűg az emberen!”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Hozasd elő a hintómat, fogass be,
hadd hajtatok ki a pusztába!”
„Hajtass, uram, hajtass!”

Lám, ott künn táboroznak már a vadászok!
Kutyáik harapásra és csontra éhesen nyüszítenek!
A madár odahagyja fészékét,
a vadszamar is menekül előlük!”
„Hé, te szolga!
Mégse hajtatok ki a pusztába!”
„Ne hajtass, uram, ne hajtass!
Azóta talán szét is széledt már az a tábor!
A kutyák éhsége is csillapodott.
A madár visszatért fészékére,
a vadszamar békésen nyargalászik föl és alá!”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Ragadj fegyvert, törj rá ellenségemre,
fojtsd belé a szót,
hogy soha többé gonoszat ne fecsegen!
Értsd meg, mit akarok:
lecsapok rá, elfogom, megköttözöm,
azután könnyebbült szívvel a szemébe köpök!”
„Köpjél, uram, köpjél!”

. . . . .

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Házat akarok építtetni!”
„Építtess, uram, építtess!
Örvend és ujjong benne majd a szíved!”
„Hé, te szolga!
Mégsem építtetek házat!”
„Ne építtess, uram, ne építtess!
Aki házat építtet, előre tudja:
egyszer örökre kiviszik abból a házból!”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Ellenségem szavára – hallgatással válaszolok!”

„Hallgass, uram, hallgass!
Hallgatni jobb, mint beszélni!”
„Hé, te szolgál!
Mégse hallgatok én!”
„Ne hallgass, uram, ne hallgass!
Ha nem szólalsz meg,
ugyancsak fölnyílik majd a csipájuk azoknak,
akik joggal tartanának tőled, ha beszélnél!”

„Hé, szolgálám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Zendülést támasztok!”
„Támassz, uram, támassz!
Ha nem támasztasz,
hátunkhoz szárad a hasunk,
mert nincs mivel a bendőt megtöltenünk!”
„Hé, te szolgál!
Mégse támasztok zendülést!”
„Ne támassz, uram, ne támassz!
Megölik azt, aki zendülést támaszt,
harcban megölik,
vagy elfogják elevenen, megcsonkítják
s tömlőbe vetik holtáiglan!”

„Hé, szolgálám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Szívből szeretek egy asszonyt!”
„Szeresd, uram, szeresd!”
»Bút-bánatot feled, aki asszonyt szeret«
– így mondja a példaszó is!”
„Hé, te szolgál!
Mégse szeretem azt az asszonyt!”
„Ne szeresd, uram, ne szeresd!”
»Sötét kút a szerelem...
Az asszony meg éles tűr, hideg tűr –
a férfi nyakára tör«
– így mondja a példaszó is!”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Hozz csak vizet íziben, kézmosóvizet –
áldozni akarok istenemnek!”
„Áldozz, uram, áldozz!”
Vidámszló az, aki áldozik, jótét lélek:
kincset gyűjt odátúl!”
„Hé, te szolga!
Mégsem áldozom én! ’
„Ne áldozz, uram, ne áldozz!”
Így legalább megtanítod azt a kutya istent,
hogy fusson utánad,
ahelyett, hogy: »imádj alázattal!«,
»törődj bele akaratomba!«,
vagy valami hasonlót követelne tőled!”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Lásd, kenyeret szeretnék adni országunknak!”
„Adjál, uram, adjál!”
Jó helyre hullott az a mag,
amelyik egy egész országot megelégit!”
„Hé, te szolga!
Mégsem adok kenyeret az országnak!”
„Ne is adj, uram, ne is adj!”
A kenyeredet bízvást bepofáznák,
de lesírnának a búzád után járó kamatból
s emellett még kígyót-békát is
kiáltana rád a sok ingyencélő!”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Jót akarok tenni országommal!”
„Tegyél, uram, tegyél csak!”
Ami ország hasznára tesz az ember,
Marduk urnájába kerül az a jótett!”

„Hé, te szolga!
Mégse teszek jót országommal!”
„Ne tegyél, uram, ne tegyél!
Túrd csak föl a sírdombok pusztaságát,
kapard elő az ősök csontjait
s vallasd meg a porladó koponyákat:
gazdájuk jót vagy gonoszt tett-e vajjon?”

„Hé, szolgám, engedelmeskedj!”
„Igen, uram, igen!”
„Már most mi a jó? Felelj!
Kitörni a nyakamat, meg a nyakadat,
vagy a folyóba dobni engem is, meg téged is –
az-e a jó?”

„Ki olyan magas, mint az ég –
ki juthatna föl az égbe?
Ki olyan széles, mint a föld –
ki érhetné át a földet?”

„Hé, te szolga!
Elég legyen ebből!
Megöllek és magam előtt küldelek!”
„Akkor, jó uram,
három nappal sem éled túl halálomat!”

JEGYZETEK

Az akkád irodalom, melynek java alkotásait Rákos Sándor fordításai cbbben a kötetben bemutatják, mintegy másfél évezreden át élt Mezopotámiában. A legkorábbi akkád nyelvű irodalmi szövegek körülbelül az i. e. XIX. században készültek; az akkád költészet utolsó keltezett másolati példánya – a Gilgames-eposz egyik részlete – az i. e. III. század utolsó harmadában íródott.

Az akkád irodalom „előtörténete” még mélyebbre nyúlik vissza az idők mélyébe. Az első leírt szövegeket a szóbeli hagyományozás évszázadai előzték meg. S az akkádok az i. e. 2. évezred elején már gazdag irodalmi anyagot vettek át a sumerektől. Az akkád irodalom legnagyobb alkotásainak sumer hősök állanak a középpontjában; sumer volt Gilgames, és sumer városok hőse Adapa, Etana. A sumerek isteneit tisztelték az akkádok is, még ha némely vonásukat természetesen meg is változtatták. Mezopotámia e két döntő fontosságú népének, a sumereknek és az akkádoknak legfeljebb időben különül el kultúrája, irodalma; etnikailag nem, de nyelvében sem: a sumer előkelő irodalmi nyelv maradt mindvégig. A hagyomány folytonossága biztosítja a sumer-akkád kultúra szerves egységét. Az egységen belül persze a fejlődés még inkább észrevehető. A sumer, majd az akkád irodalom alkotásai együttesen három évezrednyi idő társadalmi-szellemi életét, az írásos emberi történelem első, nagyobbik felét öröklítették meg.

Az akkádok, a sémi „nyelvcsalád” tagjai, írásukat, az ékírást, íróanyagukat, a puha – majd napon szárított vagy kiégetett – agyagtáblát is a sumerektől kapták. Irodalmi életüknek különösen három korszaka volt termékeny: az i. e. XVIII. század tája – ezt óbabíloni kornak nevezzük; az i. e. 2. évezred utolsó előtti századai; végül az i. e. VIII–VII. század, az újasszír kor. Új alkotások főként e három korszakban keletkeztek. Csodálatra méltó azonban másfél évezredes irodalmuk állandó *egyidejűsége*: másolják, bővítik a régi szövegeket is. Egy-egy alkotás ezért több, esetleg három-négy változatban készült el s maradt ránk, ha csak töredékesen is.

Az akkád irodalom fő műfaja a változó korok legmozgékonyabb irodalmi tükröke, az epika. Viszonylag mozdulatlanabb a himnusz-, ima-, ráolvasás-költészet. S mindig csak egy adott korhoz, keletkezése korához kötődik, ezért szövegében is változtathatatlan a filozófiai líra.

Rákos Sándor fordításai az epikus irodalomnak úgyszólván minden fontos, és irodalmi élményt ígérő szövegeiségben fennmaradt alkotását ott-honossá tették nálunk. A filozófiai költészet apró töredékekre kiterjedő teljességében szólt meg magyarul, míg más műfajok elsősorban legszebb, másodszorban pedig tipikus szemelvényeikben. Szívesen láttunk volna tudományos szempontok miatt még egy-két költeményt e gyűjteményben, különösen talán az Erra-eposzt és a nagy Samas-himnusz, de e hiányt tárgyi nehézségek minden más szempont előtt is menteni tudják, s hiányuk a kép teljességét nem rontja – egészében sem, részleteiben sem.

Az alább következő jegyzetek az eposzok, himnuszok, filozófiai költemények értelmezésében szeretnék a kellő segítséget megadni. Értelmezésében is, nem csupán megértésében: e távoli világ üzenetét gyakran csak a mezopotámiai kultúra más tényezőinek figyelembevételével érthetjük meg. E jegyzetek minden lényeges ponton, s módszerükben is különböznek az első kiadás kísérő apparátusától, és ahol fontosnak látszott, utalnak a gyorsan fejlődő kutatás időközben elért eredményeire.

TEREMTÉS

A költemény címe, kezdőszavai után, akkádul *Enúma elis* („Amikor fönt...”).

A kompozíció megállapíthatóan hét, egyenként mintegy százötven soros táblából állt. A „tábla” az ékiratos irodalmi szövegek technikai korlátokból létrejött kompozíciós egysége; egy-egy agyagtáblán a hosszabb műveknek mindig csak meghatározott azonos részei szerepelnek, ami azt jelenti, hogy e kényszerű felosztás a szövegek szerkezetére is hatással volt. Az *Enúma elis* azonban nem maradt ránk teljes terjedelmében; legkorábbi részlete i. e. X., legkésőbbi részlete pedig i. e. II. századi agyagtábláról ismeretes, és az igen nagyszámú töredék ellenére sem sikerült még a mű hiánytalan rekonstrukciója.

Az *Enúma elis* Marduk főistenné emelésének története, amelyet a költő a korábbi mezopotámiai mitológia hagyományaihoz, a kozmogóniai és theomachiai mítoszokhoz illeszt. Marduk isten viszonylag új szereplő a mezopotámiai pantheonban. Neve sumerül Amar-utuk („Utu [napisten] bikaborja”), ami alárendelt helyzetére utal. Az i. e. 3. évezred végén, amikor Marduk neve gyakrabban szerepelni kezd, a kozmogóniai mítoszok képződése Mezopotámiában lényegében már lezárult; a világmagyarázat e naiv műfaja átadta helyét az a korban lehetséges „tudományosság”-nak. Marduk isten

politikai tényezőknek köszönheti felemelkedését. A korábban jelentéktelen napisten-variánst egy korábban jelentéktelen város uralkodói fokozatosan a jelképpüké emelik; már az i. e. XVIII. század derekán, az élete végére egész Mezopotámiát s Elő-Ázsia jelentős részét is uralma alatt egyesítő Hammurapi (1792–1750), híres ítéletgyűjteménye bevezetőjében, Marduktól származtatja „pásztorság”-át, és a maga királlyá váló szóllíttatását párhuzamba állítja Marduk felemelésével az isteni főhatalomra, valamint Báb-ili (Babilón) nevének kiejtésével, azaz dicsősége létrejöttével. Mardukot a babilóni papság helyezte a mezopotámiai pantheon élére, s ezt a reformot teológailag is kidolgozta. Minthogy a korábbi kozmogóniai mítoszok isten-hőssel más városok főistenei voltak, például Uruk istene, Anu, vagy Nippur istene, Enlil, vagy Éa (Enki), Eridu ura, s e mítoszok általánosan ismert, elterjedt hagyományt képeztek: a Marduk-teológia fő feladata az volt, hogy Marduk főhatalmát a közismert mítoszok átszerkesztésével igazolja. E feladat az *Enúma elis* szövegében valósult meg.

Az *Enúma elis* a babilóni „államvallás” tanainak részét képezte. Szövegét minden évben teljes terjedelmében előadták az újévi ünnep (*akitu*) negyedik napjának estéjén: „A pap, magasba emelt kézzel (azaz imádkozva), a negyedik nap végén adja elő az *Enúma elis* szövegét elcjétől végéig Marduk előtt, miközben Anu (szobra) süvegének homlokrésze és Enlil trónja lepel alatt maradjon” – mondja az *akitu* szertartáskönyve. Az *akitu* volt az az ünnep, mely Babilónban évkezdetkor a király erejének és az ország termékenységének megújulását biztosította. Az *Enúma elis*, Marduk felmagasztaltatásának, Anu és Enlil örökébe lépésének éneke, ezen az ünnepen mintegy mítikus-rituális ráolvasásként, Babilón hatalmát erősíteni volt hivatott.

Az *Enúma elis* ránk maradt szövege nyelvezetében, stílusában az i. e. 2. évezred végének akkád nyelvét rögzíti. Kétségtelen az is, hogy a Marduk-teológia csupán az i. e. XII. század végén, legvalószínűbben I. Nabú-kudurriuszur uralkodása (1124–1103) alatt diadalmaskodott véglegesen magában Babilónban is. Minden bizonnyal ez a kor hozta létre az *Enúma elis* kánonikus kiadását. Más kérdés, hogy a kánonikus kiadás milyen forrásokból merítette a világ keletkezésének és Marduk diadalának mítoszáit. A sumer irodalomban nem ismerünk önálló kozmogóniai mítoszt. A kozmogónia az i. e. 3–2. évezred fordulóján nem epikus szűzsé volt, hanem spekulatív mítosz, tan. Az *Enúma elis* mitológiája végső soron innen ered, de a szűzsé feltehetően csak az i. e. 2. évezred derekán alakult ki, talán a kisázsiai (hurri, hettita) és kanaáni-föníciai kozmogóniai epika hatását is feldolgozva. Az eposz irodalmi formája, amelyen félreismerhetetlen a rutinszerűség, az óbabilóni akkád epika hagyományaihoz igazodik.

Az *Enúma elis* újasszír változata Marduk nevét mindenhol Assur isten nevére cserélte fel, jelzésül annak, hogy Asszírria mint katonai-gazdasági nagyhatalom kisajátítja a babilóni pantheont is.

Az ékiratos szöveget, kollacionálva, utoljára *A. Deimel* adta ki (Enuma eliś sive epos babylonicum de creatione mundi. Roma, 1936.). a teljes új anyag alapján rekonstruált szöveget közöl *W. G. Lambert*: Enuma eliś. The Babylonian Epic of Creation. The Cuneiform Text. Oxford, 1966. az utolsó feldolgozás, átrással és fordítással, *R. Labat* műve (Le poème babylonien de la création. Paris, 1935.). Azóta jelentősebb új ékiratos szöveganyagot közölt *E. Ebeling* (Literarische Keilschrifttexte aus Assur. Berlin, 1953. 3–8. sz.). Monografikus feldolgozását *A. Heidel* adta (The Babylonian Genesis. The Story of the Creation. Chicago, 1954.). Az új szultántepei táblák főként duplikátumok. – Az eposz datálásának kérdéseihez fontosak az alábbi tanulmányok: *O. E. Ravn*: The Rise of Marduk. 1. The Attitude of Hammurabi. Acta Orientalia 7 (1929) 81–90; *L. Matouš*: Zur Datierung von Enuma eliś. Archiv Orientální 29 (1961) 30–34. – *W. G. Lambert*: The Reign of Nebuchadnezzar I: A Turning Point in the History of Ancient Mesopotamian Religion. Essays in Honour of T. J. Meek. Toronto, 1964. 3–13. – *H. Schmükel*: Hammurabi und Marduk. Revue d'Assyriologie 53 (1959) 183–204. A jelenleg mérvadó fordítás *E. A. Speiser* munkája (J. B. Pritchard: Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament. Princeton, 1955. 60–72.). A sumer kozmogóniai mítoszokat elemzi *F. Schmidtke* jól tájékozott tanulmánya: Die Urgeschichte der Welt im sumerischen Mythos. Bonner Biblische Studien 1. (1950) 205–233.

Midőn fönn az ég nevetlen – a név kimondása teremtmő erejű, a megnevezéshez fűződő mágikus képzetek szerint. Ami tehát nincs megnevezve, az nem létezik.

Apszu – az édesvízű tenger, hínemű princípium; az Apszu, mint világóceán, körülfolja a földet, ill. rajta úszik a föld.

Tiámat – a sósvízű tenger (*tdmtu*), a talajvíz, amiből a világ dolgai közvetlenül kiemelkednek. Eredetileg nőnemű princípium, később különféle alakban (pl. sárkány) képzelik el.

Az Apszu és Tiámat kifejezés együtt az *őschaosz*, más mitológiák ősvize, amelyből a rendezett világ, a *kozmosz* kialakult. Az *Enuma eliś* háttérben álló primitív természetmagyarázat sem az őskhaoszt, sem a belőlük kialakult Ég–Föld (Ansar–Kisar) komplexumot nem tekintette isteneknek, hanem az anyagi világ egészét jelölte e szavakkal. E kezdetleges materializmus azonban a majd kialakuló istenképzet hatása alatt kozmogóniai mítosszá vált, isten-szereplőkkel, s az *Enuma eliś* már isteneknek tekinti a rendezetlen világ, a khaosz korábbi princípiumait.

Mummu – az őskhaosz harmadik, közbülső princípiuma, akit ez a szöveg talán azonosít Tiámatmal, valójában azonban a mezopotámiai mitológiában független tőle, s bizonytalan etimológiája ellenére is kétségen kívül a levegőhöz, ködhez, „szó”-hoz kapcsolható, amiből következik egyfelől teremtmő funkciója (a világ elrendezése, keletkezése, teremtmése az ég és a

föld elválásával, azaz a köztük levő „űr”, a levegő megjelenésével veszi kezdetét), másfelől „küldött” volta (része, alárendeltje az őskhaosz anyagiségének). Mummum az *Enúma elis* kozmogóniáját ismertető kései görög Damaszkiosz a görög filozófia kategóriáiba szorítva ugyan, de nem önkényesen nevezi *noétosz kozmosz*-nak, „értelmes rendező(ely)”-nek.

Mummum alakját jól világítja meg *A. Heidel* tanulmánya: *The Meaning of Mummum in Akkadian Literature*. *Journal of Near Eastern Studies* 7. (1948) 98–105.

Név nélkül szunnyadt a sors is – a sors (*simtu*), azaz „meghatározás”, „meghatározottság” fontos mezopotámiai filozófiai kategória: a világmindenség törvénye, melynek az anyagi világ egésze, benne az ember, de az istenek is, változtathatatlanul alá van rendelve; a sorsot a mitológiában is szereplő „sorstáblák” jelképezik. A sors-fogalom ugyancsak a kezdetleges materializmus maradványa. (A mezopotámiai sors-fogalomhoz és összefüggéseihez alapvető *H. Zimmern* cikke: *Šimat, sīma, Tyche, Manat*. *Islamica* 2. [1926] 547–584.)

Labnu, Lahamu – a sumer Lahama (isten)név származékai; az ősvíz, őanyag hal jellegű szörnyekként elképzelt újabb megszemélyesítői.

Ansar, Kisar – a kezdetleges materializmus maradványait jobban őrző sumer kozmogóniai elképzelések An („Ég”) és Ki („Föld”) princípiumainak teológiai átfogalmazásában az égi és a földi világtáj istenei. Az *Enúma elis* eddig a pontig tartalmában még a kezdetleges materialista kozmogóniát őrzi, azzal a különbséggel, hogy a princípiumok átváltozása, tehát anyagi mozgás helyett isten-nemzedékek soráról beszél.

Anu – a sumer An („Ég”) szóból kialakult istennév akkád formája. Anu az ég istene, a pantheon élén áll, azonban a vallási életnek a peremére szorult. Kultuszának központja Uruk város, ahol lányával, Istárral együtt tisztelték. A mezopotámiai történelem egy korai szakaszában, talán az uruki kultúrával összefüggésben, feltehetően ő töltötte be a főistenséget (anu-ság!) a kozmogóniai mítoszokban; azonban Enlil háttérbe szorította (mint majd őt Marduk), s így Anu meglehetősen üres isten-névvé vált.

Nudimmud – Éa isten mellékeve.

Hatalmasabb volt – a kozmogónia itt már theogóniává, a világ keletkezése istenek születésévé vált, s az új istenek sorra hatalmasabbak lettek atyáiknál-elődeiknél. Mindehhez l. tanulmányunkat: *Istenek születése* – vagy a világ keletkezése az elő-ázsiai mítoszokban. *Világosság* 4. (1963) 659–664.

Éa – a sumer Enki isten („A föld ura”) akkád megfelelője, akinek ismeretlen eredetű, valószínűleg a Perzsa-öböl partján megtelepedő pre-sumer lakosság nyelvéből származó nevét népetimológia „A víz háza” értelemben magyarázta. Éa az ősi Perzsa-öböl-parti város, Eridu istene, a víz ura, így jóindulatú az emberekhez, s egyben forrása bölcsességnek és varázslatnak is. Ősi mítoszok szerint Enki/Éa tartja kezében az absztrakt „isteni erő”-t (sumerül *me*, akkádul *parszu*, „törvény”), ami a víznek az öntözé-

ses földművelést folytató Dél-Mezopotámia gazdálkodásában betöltött sorsdöntő szerepére utal. Éa és fia – Marduk – varázsereje ennek csökevénye. A kozmogóniai mítoszok Eridu szentélyeiben kialakult változatai Éát állíthatták a pantheon élére. Az *Enúma elis* szövege istenek egymást váltó soraként szerkeszti egybe Anu, Éa és Enlil eredetileg egymással össze nem függő főistenségét.

Marduk – Éa fiának csupán a babilóni teológia hirdeti, hogy ezzel is elődei-
nél különb voltát emelje ki. Enki/Éa bölcsesség- és varázsló-isten szerepét öröklő „bölcsek bölcsé”-ként, amint erre lépten-nyomon utal a varázslat-
irodalom is.

Damkina – a sumer Damgalnunna istennév („A Hatalmas [ti. Enki] nagy
felcsége”) akkád változata, Éa felesége, ill. nőnemű párja, eredetileg termé-
kenység- és anyaisten.

Kétfejű – Marduk kettőzött testrészei (két feje, négy szeme, négy füle) az
anthropomorf isten-képzetek szellemében a felfokozott isteni erőt jelké-
pezik. Kétfejű (Janus-arcú), ill. négyarcú istenek közvetítettek – minden
oldal felé fordulva – ember és isten között; Mardukot a babilóni teológia
mint az emberek iránt kegyes istent népszerűsítette.

Az Ifjú Napnak – a Mardukot magasztaló himnusz jelzői Marduk névnek
etimológiájára vonatkoznak. Marduk itt lényegében napisten, vagyis a
babilóni teológia az akkádok legnépszerűbb istenével, a *Nap*-pal (Samas)
azonosítja őt.

Kelj harcra – itt veszi kezdetét a theomachia, az istenek harca, melynek során
az őskhaoszt (Tiámatot és seregét) végleg legyőzik.

Seregolnek az isten-sarjak – Tiámat harci előkészületeinek leírása alább még
néhányszor elhangzik; az előszóban élő költészet tartópillérei ezek az
ismétlések. Az *Enúma elis* a babilóni kultikus és „irodalmi” életben ünnepi
recitálásakor töltötte be hivatását, s formai jegyei így őrzik a folklór saját-
osságait.

Anunnaki – a sumer Anunna („A Hatalmas [ti. Enki] leszármazottjai”) elnevezés
eredetileg Eridu helyi pantheonját jelölhette, később a sumer
pantheon főbb isteneinek, a „nagy istenek”-nek összefoglaló neve. Anun-
nakú, később Anunnaki formában s ez utóbbi jelentéssel került át a név
az akkádba, ahol már főként a sors-meghatározó isteneket jelöli, majd az al-
világi isteneket is. Számukat a hagyomány nem határozza meg egyértelműen.
E fontos mitológiai fogalom elemzését l. *W. von Soden*: Babylonische
Göttergruppen: Igigu und Anunnaku. Zum Bedeutungswandel theologischer
Begriffe. (Compte Rendu de la XIème Rencontre Assyriologique
Internationale. Leiden, 1964. 102–111.) – *B. Kienast*: Igigu und Anunnaku
nach den akkadischen Quellen. (Studies in Honor of B. Landsberger.
Chicago, 1965. 140–158.); *W. von Soden*: Die Igigu-Götter in altbabylonischer
Zeit. Iraq 28 (1966) 140–145.

Rajta, Éa fram – az *Enúma elis* szerzője a korábbi főistenek, Anu és Éa alkalmatlanságát e szerepre azzal jelzi, hogy gyávának mutatja be őket Tiámatall szcénában. Marduk alkalmasságát viszont bizonyítja az, hogy vállalja a küzdelmet.

Úbsukinna – Upsukinakku, az isteni tanácskozások színtere.

Gaga – egyike a számos mezopotámiai isten-követnek, akik, alacsonyabb rangú isteni lények, az isteni és emberi világ között közvetítenek.

Megmentő – Marduk, az istenek megmentője; az i. e. 1. évezredben Marduk alakja köré ennek kapcsán már egy megváltás-bit első formái rögzültek.

Útnak indult Gaga – Gaga követi szereplése a mezopotámiai udvari ceremóniákat másolja.

Igigi – a sumer Anunna isten-csoportból elkülönülő hét vagy tíz „égi” nagy isten összefoglaló neve (Igigü, később Igigi), élesen azonban nem különböztethető meg az Anunnakü isten-csoporttól. Az Igigü istenek gyakran mutatnak rosszindulatot az ember iránt.

Dicsőítés az istenek között – az eposz a következő sorokban egy Marduk-himnusz veszt, mely Mardukot legfőbb istenként, mindenhatóként, könyörületesként, bosszulóként mutatja be; ez a himnikus jellemzés már Marduk egyetemes istenné válásához kapcsolható tan.

Köntöst vontak elő – Marduk itt varázs-erejét bizonyítja.

Bél – az akkád *bēlu* („úr”) szó tulajdonnévként (vö. Baál), a főisten jelzője s neve; itt Mardukra vonatkozik.

Íjat bajlít – az új királyi felségjelvény.

Hálót bont ki – a háló az archaikus mezopotámiai hadsereg fontos fegyvere; a hálós katonák még az óbabilóni korban, Hammurapi hadseregében is a sereg egyik döntő fegyvernemét alkották.

Abubu – vihar, orkán, vízőzön. Marduk a világmindenség elemeit mozgatja fegyverként.

Iszonyú fény – mezopotámiai elképzelés szerint az istenséget ereje mint fénykoszorú (*melammu*) veszi körül, mely lángolásával pusztítani képes.

Üres erőt – eléggé általános ókori keleti elképzelés szerint az istenek vére folyékony arany, minthogy az arany Mezopotámia lakóihoz északi „rejtekhelyekről”, a Taurus bányáiból került, a mítosz az északi értelelőhelyek keletkezését Tiámat elfolyó vérének elrejtésével hozza kapcsolatba.

Kettévágta Tiámat törzseit – a rendezett világ kezdete: az égbolt és a föld megvonása. E tétellel Marduk egyben az őskhaosz vizét is korlátok közé szorította.

Ésarra – itt: a kozmosz, a rendezett világ, mely mezopotámiai elképzelés szerint három részre tagolódik: ég, levegő és föld. Ennek felel meg az ún. kozmikus istenháromság: Anu, Enlil és Éa, akik a kozmosz egy-egy részének urai.

Enlil – „A levegő ura”, ősi sumer isten, fő kultuszhelye Nippur, a szent város és tudományos központ. Az i. e. 3. évezred sumer pantheon főistene, e szerep innen nyerte az enlil-ség nevet. A sumer kozmogóniákban főként ő a világ elrendezője, aki egyben a civilizációs vívmányokat (pl. kapa, balta) adja az embereknek. Főistenségét a babilóni teológia Mardukra ruházta át.

Lumasi-csillagok – az V. tábla az égbolt asztronómiai felosztását és az asztrális naptár rendszerét ismerteti; az időszámítás tekintélye a vallásától elválaszthatatlan volt, ezért az ókori keleti irodalmi szövegekben gyakran találunk ilyen tudós betéteket. A Lumasi-csillagok Marduk csillagai: e hét égitest Marduk hasonmása. Az állatöv egy részével azonos. (R. Borger: *Das Wunder Marduks*. Archiv für Orientforschung 19. [1959–60] 133.)

Nibiru – „Átkelő”, csillagnév, talán a tejút vagy egy része. (E. Unger: *Die Milchstrasse Nibiru*, Sternbild des Marduk. *Die Welt des Orients* II. 5–6. [1959] 454–469.) Más elképzelés szerint a Jupiter. (Az asztronómiai kérdésekhez vö. B. L. van der Waerden: *Anfänge der Astronomie*. Groningen, 1965.)

Kaput nyitott – az ég keleti kapuja, ahol a Nap hajnalban kilép, s a nyugati, ahol az alsó világba tér.

Nannar – Szín holdisten sumer nevének (Nanna) népetimológiával módosított akkád változata („Ragyogó”).

Sabbātu – a telehold napja, a holdhónap 15. napja (*sabattu*).

Bubbulu – az újhold napja, a holdhónap 28. vagy 29. napja.

Az V. tábla hiányait időközben jórészt pótolni tudta s a vitás kérdéseket tisztázta B. Landsberger–J. V. Kinnier Wilson: *The Fifth Tablet of Enuma Eliš*. *Journal of Near Eastern Studies* 20. (1961) 154–179.

Lulla – sumer szó (lu-ulu), a. m. „ember”, tehát nem személynév, hanem emberi nem elnevezése.

Két részre osztom – az égi és az alvilági istenek, Igigü és Anunnakú, megkülönböztetése.

Embert teremtvén – az ember-teremtő isten Éa, más mítoszokban azonban a különböző anyaiszennők. Éa azzal mentette meg az isteneket, hogy szolgálkat teremtett nekik.

Báb-ili – „Az isten kapuja”, akkád népetimológiás magyarázata Babilón sumer nevének (Babilla). A görög Babylón névforma ennek egyik változatából (Báb-ilán, „Az istenek kapuja”) ered. Azért „második”, mert mezopotámiai felfogás szerint minden földi, világi dolog az igazit, az égi mintát követi, s így e város is az istenek égi kapuját, székhelyét másolja.

Észagila – Marduk templomnegyede Babilónban, „A fej felemelésének háza (temploma)” vagy „A magasba emelt fejű ház (templom)”, fő épülete, a ziqqurat, ugyanis a legmagasabb építmény volt.

Föltartotta Enlil az éjt – Marduk fegyverei csillagképek lettek.

Feketefejűek – Mezopotámia sémi lakosságának, az akkádoknak szokásos elnevezése; később gyakran használják „közrendű” értelemben is.

Hetedik tábla – az eposz itt nem közölt része Marduk magasztalását tartalmazza, ötven neve felsorolásával, s leírja a jelenetet, melyben Enlil és Éa isten Marduknak adja át hatalmát.

A mű befejező sorai érdekes bepillantást engednek az akkád irodalmi életbe. „Az agg tartsa fenn e verseket” – hangzik a szöveg első sora: vagyis a hagyomány megőrzése és hív átadása – a szóbeli közvetítés – az öregek feladata. „A bölcs és a tudós vitatkozzék rajta egymással”: a szöveg fölötti tudós munka, az értelmezés a papi és – talán – világi értelmiség specializálódott rétegének hivatása, de előjoga is. De él a szöveg, a tan a „laikus” lakosság körében: a költő megkívánja, hogy az apa oktassa rá a fiát, s ezzel nevelje. „Ismerjék még a pásztorok és nyájőrzők is!” Az *Enúma elis* tehát oktatási-nevelési anyag, a világ magyarázatának foglalata, s így átszüremlik a hétköznapi emberének világszemléletébe is.

A szöveg értelmezésében A. L. Oppenheim iránymutató tanulmányát tekintjük kiindulópontnak: Mesopotamian Mythology, I. Orientalia 16 (1947) 207–238.

A HÉT GONOSZ SZELLEM

A töredék ugyanúgy theomachia, mint az *Enúma elis* középső része; az itt szereplő hét gonosz istenség – a démonoknál gyakori hetes csoportok egyike – Anu gyermeke, aki a Földdel nemzette Öket, és Erra, a dögvész-isten segítségére rendelte. Ez a töredék valószínűleg egy holdfogyatkozást – ill. káros következményeit – elhárítani hivatott ráolvasás mitologikus bevezetője, amely azt mondja el, hogy az egekben elszabadult hét gonosz szellemet, más istenek sikertelen fellépése után, hogyan fékezte meg végül is Marduk, megszabadítván ezzel Szín istent, a sötétségbe borított holdat. Anu és Szín vetélkedése – ez áll a fragmentum háttérében – az uralomért folyik. A pantheon régi és új istenei (Anu az egyik, Szín, Samas és Istár, az asztrális háromság a másik oldalon) mérik össze erőiket. E küzdelem mutatja, hogy a mezopotámiai mitológia mily heterogén elemekből alakult ki, s az új elemek – mint például az akkádok erősen asztrális vallása – az egész korábbi mitológia és teológia átrendezését kívánták meg. Istár a mítosz szerint elpártolt társaitól, s Anuhoz csatlakozik; e motívum Anu és Istár kultuszának ősi összefonódottságát (például a közös szentélyt Urukban) magyarázza. A bonyolult küzdelem végső győztese Enlil kérésére és Éa utasítására Marduk, aki megszabadítja Színt a gonosz szellemektől. Azonban az a viszony, mely a különböző istenek között a szöveg szerint fennáll, s különösen Marduk viszonya az ősi istenekhez, nem azonos az *Enúma elis* teológiájával;

e fragmentum Marduk felemelkedésének még egy korábbi szakaszát tükrözi, mint a nagy eposz, s utóbbinak óbabilóni kori „első kiadását” is körülbelül ilyen szemlélettel képzelhetjük el; Marduk már győztes, de még nem „szuverén”, és az ősi istenek is még hatalmon vannak.

A magában álló szöveg kiadása: R. C. Thompson: Cuneiform Texts XVI. 19–20. Értelmezéséhez fontos A. Falkenstein: Die Haupttypen der sumerischen Beschwörung literarisch untersucht. Leipzig, 1931. 75–76.

Imbnullu – „Pusztító szél”, „Orkán” sumerül.

Adad – vihar- és időjárás-isten az elő-ázsiai mitológiában.

Samas – a napisten akkád neve; kb. az i. e. XXIV. század óta a mezopotámiai pantheon egyre népszerűbbé váló alakja, lényegében főisten, akinek Marduk is csak úgy tud végül fölébe kerekedni, hogy átveszi isteni természetét döntő vonásait.

Istár – sumerül Innin, istennő, a termékenység legelterjedtebb istene. Megszemélyesíti és irányítja az Élet, a vegetáció dialektikus teljességét, tehát éltető és öltő, szűz és parázna, béke és háború, anya és meddő. Az eszhajnalcsillaggal (Venus) azonosították, s ez szemléletesen fejezte ki a vegetáció-isten eredetileg önmagában-termékeny, majd hím- és nőneműnek átvértelmezett természetét.

A töredék befejezése nem maradt ránk, tartalmilag azonban nem kétséges: Marduk győz, megfékezi a gonosz démonokat, kiszabadítja Színt (azaz véget vet a holdfogyatkozásnak), s az ég uralmát Anu, Istár, Samas és Szín egymás között osztják meg.

KÉT TÖREDÉK AZ EMBER TEREMTÉSÉRŐL

A két kis terjedelmű szöveg ugyanabból a mitológiai anyagból merít, mint az *Enúma elis*.

Az I. számú fragmentum egy születési ráolvasás mitológiai-epikus bevezetése. Ékiratos szövegét kiadta T. G. Pinches: Cuneiform Texts VI. 5., átirásban E. Ebeling: Tod und Leben nach den Vorstellungen der Babylonier, I. Berlin–Leipzig, 1931. 172–176.

A II. számú fragmentum kiadása E. Ebeling: Keilschrifttexte aus Assur religiösen Inhalts. Leipzig, 1915–1919. 4. sz. A szöveg újasszír táblán maradt fenn, sumer-akkád bilingvis. Mindkét fragmentum mérvadó fordítása A. Heidel: The Babylonian Genesis. Chicago, 1954. 66–71.

Mami – a termékenység- és anyaiistennő egyik változata. *Ninburszag* ua.

Egy istent – az *Enúma elis* szerint Kingu vérével gyúratott anyagból az ember, itt azonban a leírás egésze a szülés folyamatát idézi fel.

Uzuma – Uzuinua, Nippur város egyik szent körzete. A mítosz Nippurba helyezi az ember teremtését, és ezzel is szentesíti, minthogy Nippur az ország vallási-kultikus „fővárosa”, azt a vallásos tételt, amit a szöveg egésze hirdet, hogy az ember rendeltetése az isten szolgálata. Ugyanakkor az ember feladatainak felsorolása egyben a mezopotámiai földművelés költői rögzítése is.

Lamga – alacsony rangú sumer isten(ek) neve.

Ulligarra, Szalgarra – az isteneket szolgáló ember nevei. A szavak előtt az isten-jel áll, s ez vagy a két embernek az istenekhez való tartozását jelöli, vagy pedig a neveket kell e jellel együtt An’ulligarra, ill. Annigarra formában olvasni. A nevek a „bőséget teremtő” jelentést variálják.

Enil, Ninul – sumer istennevek: „a bőség ura”, „a bőség úrnője”. E nevek alapján arra gondolhatunk, hogy a II. számú fragmentum valamilyen mezőgazdasági varázsszöveg, ráolvasás lehetett, s azt a viszonyt tükrözi, ami az isten birtokának deklarált templomgazdaság termelési viszonyai között a munkások és „a bőség ura” között fennállt: e munkaviszony teljes kiszolgáltatottságát.

ISTÁR POKOLRA SZÁLL

A költemény eredeti címe és kezdőszavai: *Ana Kurnugia* („A vissza-nem-térés országa felé”).

Az Istár alvilági útját megöröklítő akkád költemény eddig három – egymástól többé-kevésbé különböző – szövegváltozatban került elő. Közülük a legkorábbi Assurból származik, azonban egyelőre még hiányos. (*E. Ebeling*: Literarische Keilschrifttexte aus Assur. Berlin, 1953. 62. sz., hátlap 10–20. sor.) A másik, fiatalabb assuri kiadás (*E. Ebeling*: Keilschrifttexte aus Assur religiösen Inhalts. Leipzig, 1915–1919. 1. sz.) az akkád változat végleges formája, ezen a harmadik szövegváltozat, melyet Ninua híres könyvtárából, Assurban-apli gyűjteményéből ismerünk (i. e. VII. század), csupán költőileg-stilárisan javított. (Ez utóbbinak ránk maradt példányait és töredékeit közli *L. W. King*: Cuneiform Texts XV. 45–48.; XXXIV. 18.) A két utóbbi szövegkiadás kritikai feldolgozása átrással R. *Borger* munkája: *Babylonisch-assyrische Lesestücke*, II. Roma, 1963. 86–93.

Rákos S. fordítása a Ninua-recenziót követi, *A. Ungnad* hipotetikus átszerkesztésében.

Istár alvilágjárásának történetéről az akkád mítosszal érintkező verset írt *Weöres S.*: Istár pokoljárása. (A hallgatás tornya. Bp. 1956. 125–128.)

Ugyancsak „Istár pokoljárása” címmel írt *Weöres S.* versére *Szokolay S.* 1961-ben egy nagy művészi erejű oratóriumot. Az Istár-mítosz, ha honi át-

ültetésének korábbi kezdeményezéseit is számon tartjuk, ezzel úgyszólván bevonult a magyar kultúrába.

A mítosz legkorábbi költői megfogalmazása az i. e. 2. évezred elejéről származik, sumer nyelvű. Kiadása J. N. Kramer: *Inanna's Descent to the Nether World*. *Journal of Cuneiform Studies* 4 (1950) 199–214; 5 (1951) 1–17. Ez a változat igen lényeges pontokon tér el az akkád redakcióktól; a kettőnek irodalmi és vallástörténeti egybevetését adja A. Falkenstein: *Der sumerische und der akkadische Mythos von Inannas Gang zur Unterwelt*. *Festschrift W. Caskel*. Leiden, 1968. 96–110. Tammúz isten szerepe a mítoszokban egyelőre még homályos, valószínű azonban, hogy inkább Innin/Istár áldozata, s bosszúból jut az alvilágba, semmint az istennő megszabadítójaként.

A mítosz magja a termékenység évi körforgásának megjelenítése. A termékenység-isten – a sumer mitológiában főként Innin (Inanna), az akkád mítoszokban Istár – a vegetációt testesíti meg, szimbolizálja, játssza el évente újra és újra. Az alvilágba, a holtak országába kell térnie, amikor a földön megszűnik a szaporodás – a növények, az állatok, az ember „élete” –, s ott ő maga is az alvilág hatalmába kerül, mintegy meghal. Istár az alvilágba, a vissza-nem-térés országába lépve leveri díszait, ruháit, az alvilág lemezteleníti őt, mint perzselő nyár a Természetet; megtámadják testét a betegségek, s ő meghal. A mítosz, és drámai-epikus feldolgozása, a termékenység dialektikáját jelenti meg: a meghalt termékenység-isten nem „támad fel”; hanem mint elvetett gabonából az új sarj, úgy lép ki ő is az élet vizével meghintve – azonos és nem-azonos a meghalttal – új istenként az alvilágból. Ezek az istenek nem meghaló és feltámadó, hanem meghaló, az alvilágban maradó, de egyben újra megszülető istenek. (Ezt a felfogást összehasonlító módszerrel fejti ki A. Brelich *érdekes tanulmánya*: A „meghaló istenek” problémájához. MTA I. Oszt. Közleményei 18 [1961] 233–248.)

Tammúz sok tekintetben dublettje Istárnak; a mítosz egylényegűségüket mint szerelmesi-férji, de ugyanakkor testvéri és fiúi viszonyt fogalmazza meg. Tammúz sumer előzménye, Dumuzi, „az igaz fiú”, Uruk helyi kultuszában ugyanúgy termékenység-isten volt, mint Innin, legfeljebb nem első-sorban a növényzethez (Innin ékiratos jele a nád, a legbujább dél-mezopotámiai haszonnövény), hanem talán inkább az állatszaporodáshoz kapcsolva. Kettejükét a sumer mítosz akkor kezdte egy történetbe s így egymással kapcsolatba hozni, amikor az ország gazdasági-termelési egységesülésének hatására a vallás szinkretizálódása is megindult. (Dumuzi isten alakját talán emberi vonások, „történeti” személyekhez fűződő hagyományok is színezhették.) A sumer Innin-mítoszban az istennő azért küldi az alvilágba Dumuzit, mert utóbbi királyi pompában ült a trónon addig, amíg szerelme az alvilágban „halt”: Dumuzi menekülni próbál, de Innin testvére, Utu napisten, gazellává, majd kígyóvá változtatja – a kígyó a föld- és alvilág-istenek állata, ugyanakkor termékenység-isten is! –, és így ragadják

el őt az alvilág Innin kíséretében érkező démonai. A sumer Dumuzi-mítoszt az akkád Istár-mítosz költője már nem ismerte vagy nem értette; Tammúz szerepe ezért homályos a cselekményben. A Tammúz-kérdés hatalmas új irodalmából alapvető jelentőségük miatt ebben az összefüggésben is említendő *A. Falkenstein* összefoglalása: Tammuz (Compte Rendu de la IIIème Rencontre Assyriologique Internationale. Leiden, 1954. 41-65.), valamint két tanulmány *Tb. Jacobsen*: Toward the Image of Tammuz. History of Religion 1 (1960) 189-213.; *O. R. Gurney*: Tammuz Reconsidered: Some Recent Developments. Journal of Semitic Studies 7 (1962) 147-160.

Az Istár alvilágjárását feldolgozó mítosz leginkább rituális drámának tekinthető: az újjáéledő termékenység megjelenítése a megjelenítés mágikus ereje folytán a vegetáció újjáéledését volt hivatott kedvezően befolyásolni. Ezért recitálása nyilván több beszélő közös feladata volt, talán dramatikus játék, de legalábbis oratóriumszerű bemutatás.

Az Istár-eposz – vagy Istár-játék – i. e. VIII–VII. századi hatalmas népszerűségét mutatja, hogy sorait (például az alvilág e formában kanonizált, „hiteles” leírását) más irodalmi alkotások is átveszik, többek között az új-asszír Gilgames-eposz, de a *Nergál és Ereskigál* nemrégiben előkerült újasszír változata is.

Kurnugá – Kurnugia, sumer szó, akkádul – a szövegben így olvasták! – *erszét lá dári*, „a vissza-nem-térés országa”, minden halott lakóhelye.

Irkalla – az alvilág (istennőjének) egyik mellékeve. Sumerül *Irigal*, „alvilág”, „a nagy Hely”.

Nannar titkvető leánya – Istárt a másodlagos mítikus hagyomány a holdisten lányának tartja, asztrális jellegével összefüggésben, s szemben az őt Anuhoz kapcsoló uruki felfogással. Az Istár-Tammúz mítoszokban az előbbi fel fogás érvényesül.

Ereskigál – az alvilág istennője, föld(chthonikus)- és termékenység(terméketlenség!)-isten, „a nagy föld úrnője”. A sumer mítoszokban Innin testvére (ketten osztoznak a Földön: Ereskigálnak az alvilág és a terméketlenség, Inninek a termőföld és a termékenység jut) – és vetélytársnője. Az e szövegben is kifejeződő mítosz szerint Innin/Istár el akarja hódítani Ereskigál birodalmát.

Törvény – az isteneket is megkötő sors, törvény (parszu).

Namtar – „Végzet”, sumer istenség, Ereskigál, és más pusztító istenek küldönce.

Papszukeal – „Küldönc”, küldönc- és kapuőr-isten.

Aszkuš-námir – beszélő név: „Az ő megjelenése tündökletes”.

Szálljon alá Tammúz – a Tammúzzal kapcsolatos rész valószínűleg, a kézirati hagyomány egyértelmű tanúsága szerint, a szöveg végére illesztendő. Tam-

múz, bár ez nincs kimondva, Istár helyett „túszként” megy Ereskigálhoz, ami csak a sumer előzmények alapján érthető.
Egalgina – sumer szó, „Az igazság (jog) nagy háza (palotája)”.

A költemény értelmezésében alapvető A. L. Oppenheim tanulmánya: *Mesopotamian Mythology*, III. *Orientalia* 19 (1950) 129–147.

NERGÁL ÉS ERESKIGÁL

A mítosz első két töredéke Egyiptom területén került elő, a XVIII. dinasztia nagy újító fáraójának, IV. Amenhotep (Echnaton) királynak fővárosából, el-Amárnából, a királyi levéltár diplomáciai jegyzékei mellől; szövegén valószínűleg – éppúgy, mint az Adapa-eposz ottani példányán – az egyiptomi írók az akkád nyelvet tanulmányozták. (J. A. Knudtzon: *Die El-Amarna Tafeln*. Leipzig, 1915. 969–975.) A két, egymáshoz nem közvetlenül illeszkedő töredék fontos és a maga nemében egyedülálló irodalmi alkotást őrzött meg, melynek epikus mozgalmassága, könnyedebb hangvétele lehetővé tette a (különben jórészt elveszett) nem-kultikus, világi epika értékeinek megsejtését. A hagyomány sajátossága folytán ez a kis-eposz előkerülése után évtizedekig kurlózumnak számított az akkád irodalomban.

Az újasszír birodalom fő nyugati támaszpontja, Harrán közelében, egy ma Szultántepe néven ismert *tell* alatt az 1950-es években angol régészek napvilágra hozták az ókori Mezopotámia eddig megismert legnagyobb magánkönyvtárát, melynek több száz táblája az i. e. VIII. század végétől kezdődő egy-két évtized alatt készült, és nemcsak hogy az akkád irodalom java alkotásait fogta át, de korábban ismeretlen műveket is megőrzött. Ezek között a legérdekesebbek egyike a *Nergál és Ereskigál* nagyméretű táblája. (Kiadása: O. R. Gurney–J. J. Finkelstein: *The Sultantepe Tablets*, I. London, 1957. 28. sz. Feldolgozása: O. R. Gurney: *The Myth of Nergal and Ereshkigal*. *Anatolian Studies* 10 [1960] 105–131.) Az új szöveg cselekménye lényegében párhuzamosan halad az el-amárnai példánnyal (melyet Rákos J. lefordított), csak bővebb, részletesebb nála, s természetesen töretlenebb. Különböző gazdagon merít az újasszír korban elterjedt irodalmi alkotásokból; szövegének mintegy harmada a Gilgames-eposz, az Istár alvilágjárása, az Adapa-eposz vagy más költemények idézése (az ég és az alvilág leírása, az istenek párbeszéde, Nergál és Ereskigál szeretkezése stb.). A szultántepei tábla bebizonyította, hogy az eposz – minden korábbi kétség ellenére – az akkád irodalom szerves része volt. A mítosz első feldolgozása az óbabiloni korban készülhetett.

A *Nergál és Ereskigál* cselekményét képező történet újkeletű, másodlagos, tudálékos-tudós „mítosz”-nak látszik; más szóval, az eposz aligha egy ősi világmagyarázat, mítosz költői feldolgozása; sokkal inkább mítoszköltés.

A cselekmény az akkád mitológia és vallás egyik, az ősi mitikus gondolkodás számára természetes, a – bármilyen kezdetleges – tudományos megismerésnek azonban már gondot okozó sajátosságát akarja megmagyarázni. Nergál isten (sumer néven Nergal) ugyanis eredetileg napisten, és pedig a perzselő nap, a gyilkos sugarú nap istene, aki „tűzbe borítja a nádat”, lázt hoz az emberre, öl. Enlil fia. A sumer mítosz a napistennek ugyanúgy ellentétesen kettős természetet tulajdonított, mint a termékenység-isteneknek: „kedvező” és „ártó” hatást, ahogy mi elvásztanánk a dialektikus ellentétpárt. Az akkádok nap-istene, Samas, az igazság védője, cgek és föld bírja, már egyértelműen „kedvező” istenség. Az óbalilóni korban bizonyos fokú polarizálódás figyelhető meg a pantheonban és a teológiában. Ennek hatása alatt lesz a „föld”-istenek egy része pusztító, s kapcsolódik a pusztítás egyértelműen az alvilághoz. Nergált, a pusztító nap istenét, az alvilági istennel állították egy sorba, mígnem maga is félig-meddig alvilági istenné vált. Ez a teológiai átértelmezés csapódott le a másodlagos mítoszban: a szöveg arra ad magyarázatot, hogy egy „fenti” isten, Nergál, miképpen lehet „pusztító”, azaz alvilági. Az aitiológiai elbeszélés világi jellegét (az i. e. 2. évezred első századaiban virágzó sumer világi költészettel rokon szellemet) a magyarázat profánsága, a szerelmi történet is hangsúlyozza.

Az eposz cselekményének legjobb interpretációja *A. L. Oppenheim* már említett tanulmánya, *Orientalia* 19 (1950) 147–154.

Mutabriku stb. – rosszindulatú, pusztító démonok.

AZ ISTENI VIHARMADÁR, ZÚ

A mítosz istenek harcát dolgozza fel, s bepillantást enged abba a sokrétféle hagyományba, amelyet a babilóni teológia az i. e. 2. évezred elején Marduk javára sajátított ki. A Zú-mítosz főistene, teremtfunkciójában, tehát még egészen a sumer vallásban betöltött szerepe szerint, Enlil; a győztes, aki legyőri a gonoszt, Ninurta (Ningirsu), az Enlil köréhez tartozó s Nippurban és Lagasban tisztelt harc-isten; más variánsok szerint Lugalbanda. E győztesek története Marduk felemelkedésének mintájául szolgálhatott az *Enúma elis* költője számára; később, újabb keletű variánsokban, itt is Marduk szorítja ki őket.

A harc a sors-tábláért és a királyi hatalom jelvényeiért (öltözk, fejék – mint az *Enúma elis*-ben) folyik. A sors-tábla (*tup simáti*) e mítoszban s a hasonlókban, már isteni attribútummá vált, bár a benne megtestesült törvény nem vesztette el erejét; az egyre átfogóbb teológiai szemlélet igyekezett rendszerbe vonni a korábbi kezdetleges materializmus minden szemléleti maradványát. Így a sors-tábla törvénye változtathatatlan marad, de birtokosa rendelkezik vele. Az ellentmondásosság adja a mítosz epikai feszültségét.

Zû a sumer oroszlánfejű sas (Imdugud) alakváltozata; szörnyállat, az új isteni világrend ellen törő erő. Neve egy újabb értelmezés szerint *Anzû* formában olvasható, ez az olvasat egyben isten-voltától is megfosztja. (B. Landsberger: *anzû* = „[mythischer] Riesenvogel [Adler]”. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes 37 [1961] 1–21.)

Az eposz két „kiadás”-ban, igen töredékesen maradt ránk. A korábbi változat óabilóni (a táblák Susa – Elám – területéről származnak); ennek új kiadása J. Nougayrol műve (Revue d'Assyriologie 46 [1952] 87–97., vö. még E. Ebeling: uo. 25–41., és Literarische Keilschrifttexte aus Assur. Berlin, 1953. 1. sz.). A későbbi, újasszír változat Assur-ban-apli könyvtárának (Ninua) töredékei mellett most már szultántepei táblákról is ismert. (L. W. King: Cuneiform Texts XV. 39–40.; O. R. Gurney–J. J. Finkelstein: The Sultantepe Tablets, I. London, 1957. 19., 21–23., 25. sz.) Az új szövegek feldolgozása: E. Reiner: Deux fragments du mythe de Zû. Revue d'Assyriologie 48 (1954) 145–149.; uő: Le char de Ninurta et le prologue de mythe de Zû. Uo. 51 (1957) 107–110. 1965-ben W. G. Lambert és A. R. Millard további újasszír töredékeket is adott ki; ezek egyelőre még feldolgozatlanok. (Cuneiform Texts XLVI. 36–42.)

Rákos S. fordítása az asszír változat egy részét (Ninua-recenzió) tartalmazza.

Dúrunki – Nippur ziqquratja, „ég és föld kapcsa”; itt átvitt értelemben Nippur istene, Enlil.

Hegyek – Zû a keleti hegyekbe vonul vissza; az itt lakó hegyi népek örök ellenfelei voltak a Folyóköz államainak.

Lugalbanda jár a hegyekben – a Zû ellen támadó isten nyilát a sors-táblák birtokában Zû könnyűszerrel eltéríti; Ninurta/Ningirszu ekkor a hét szelet kapja fegyverül, s ezek egyike, a déli, megbénítja Zû nyelvét, aki így már nem tudja az elhárító ráolvasást kimondani.

Az eposz befejezése csak legutóbb került elő, más mítoszok (pl. az Etana) és irodalmi alkotások utalásai Zû vereségét tartották fenn.

ADAPA

Adapának, Eridu királyának mitikus története két változat összesen négy fragmentumában került eddig elő (általunk is használt kiadásairól tájékoztat E. A. Speiser jelenleg mérvadó fordítása: J. B. Pritchard: Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament. Princeton, 1955. 101–103.); a korábbi változat egy táblája el-Amárna levéltárából, a későbbi szövegek pedig Assur-ban-apli könyvtárából. A négy fragmentum szerencsésen – ha nem is hiánytalanul – illeszkedik egymáshoz. (Az eposz monografikus feldolgozása G. Furlani tanulmánya: Il mito di Adapa. Roma, 1929.)

Az Adapa-eposz, mint az újasszír változat itt nem szereplő befejezése mutatja, vállfájás elleni epikus ráolvasásként hagyományozódott. Keletkezése korában azonban abba a kiterjedt irodalomba tartozott, amely az ősi hagyományokat rögzítette, például, okulásul. A különböző mezopotámiai városok (Eridu, Kis, Uruk) ősi hagyományaik felelevenítésével függetlenségüket hirdették, ha csak irodalmi formában is; az egész Mezopotámiát átfogó III. Ur-i dinasztia bukása és Hammurapi hódításai között mintegy két évszázadon keresztül több város versengett egymással az ország meghódításáért, ill. függetlensége megtartásáért. A sumer kultúra utolsó fellobbanása és az akkád irodalmiság klasszikus értékű kezdetei jellemzik e kor szellemi életét, s ez végső soron a gazdasági-politikai lehetőségekből magyarázható. Az Adapa-eposz ismert formája valószínűleg cleve akkád nyelven, az i. e. 2. évezred elején keletkezett, Eriduban, a város dicsőségének hirdetésére. (A történeti körülmények meghatározó szerepéről és az irodalmi alkotások jelentőségéről részletesebben máshol beszélünk: Zur Deutung der altbabylonischen Epen Adapa und Etana. Neue Beiträge zur Geschichte der Alten Welt [Red.: E. Ch. Welskopf] I. Berlin, 1964. 31–50.)

Adapa a mítosz szerint ember: az i. e. 2. évezred elején lép a *bérősz*, a hős az istenek mellé a mítoszokban. Ám történetisége kétséges. Az eposzon kívül történeti hagyomány nem vonatkozik rá. Később alakja egyre több isteni, mitikus vonást ölt; egyike lesz a „hét bölcs” néven ismert isteni csoportnak (vö. E. Reiner: The Etiological Myth of the Seven Sages. *Orientalia* 30 [1961] 1–11.), mint Éa „fiát” varázserővel ruházzák fel és varázs-szövegek szerzőségét tulajdonítják neki (vö. W. G. Lambert: A Catalogue of Texts and Authors. *Journal of Cuneiform Studies* 16 [1962] 59–77., kül. 73.), s majd őt tekintik a bölcsesség forrásának, úgy, hogy Bérőszosz babilóni-görög pap Óannész nevű kultúra-hozó isteni lényre Adapa jelzőjét (*ummanu*, „Mester”) viseli névként.

Adapát hosszú ideig Ádám előzményének tekintették, a halhatatlanságot elvesztő első embernek. Ez az összehasonlítás azonban tévesnek bizonyult. Adapa nem az első ember, hanem már egy város királya, s nem elveszíti a halhatatlanságot – hiszen halandó volt –, hanem elmulasztja (akaratától függetlenül) a halhatatlanság megszerzésének kínálkozó lehetőségét. Az eposz azt hirdeti, hogy az embernek halandónak kell lennie, s halhatatlanságot tetteiben nyerhet. Ez a józan, reális szemlélet a mezopotámiai hősmítoszok és epikus költészet alapvető sajátossága (mitológiai realizmus); kimondatlanul is a földi sors vállalásával, polémia a túlvilági élet elképzeléseivel.

Adapa számára váratlanul, Anu büntetése helyett – ő maga nem is tud róla – nyílnék meg a halhatatlanság útja. Éa isten, akinek utasítását Anu előtt Adapa hűségesen követi, nem tudta előre Anu szándékának változását. Becsapta Éa Adapát? (Éa alakját, mint „csaló” istent is, G. Furlani elemzi: *Ea nei miti babilonesi e assiri*. Venezia, 1928.; a bölcsesség és halhatatlanság összefüggését legújabbán idevágóan is J. Pedersen: *Wisdom and Immortality*.

Supplements to Vetus Testamentum, III. Leiden, 1960. 238–246.) Nem. Adapa *sorsában* az a törvény érvényesült, amely mezopotámiai felfogás szerint az istenektől is független, amely így vagy úgy, de mindig érvényesül. A sors, az egyetemes törvény áll az Adapa-mítosz háttérében. Az eposz névtelen költőjét dicséri, hogy e gondolat megjelentetéséhez találó, humoros formát lelt.

Az Adapa-eposz újabb értelmezései közül két tanulmány érdemel komoly figyelmet: F. M. Th. de Liagre Böhl: Die Mythe vom weisen Adapa. Die Welt des Orients II. 5–6. (1959) 416–431.; G. Roux: Adapa, le vent et l'eau. Revue d'Assyriologie 55. (1961) 13–33. Előbbi az eposz metrikáját is tisztázni igyekszik.

Hajnalba ké! – a király mint városának főpapja, maga mutatja be az áldozatot.

Tengerre is áldozati halat fogni száll. (Eriduban az Éa-szentélyben halmaszkos papok szolgáltak; az isten áldozati eledele is hal volt. A város kikötőhely a Perzsa-öböl partján.)

Déli szél – Dél-Mezopotámiában a tenger felől érkező szél gonosz erőnek számított: pusztító volt a hatása.

Illabrat – küldönc isten(nő), a sumer Ninsubur akkád neve.

Tammúz, Gizidda – Tammúz és Gis-zid(da), „ikrek”, itt termékenység- és élet-istenek.

Szabadságot parancsolt – az eposz végkicsengése: Adapa dicsőséget, szabadságot szerzett városának.

ETANA

Az eposz címe akkádul, kezdő sora után, valószínűleg *Ala iszjru [iláni]*, „A várost tervezték [istenek]” lehetett; de egy, az i. e. 1. évezred első harmadából származó babilóni irodalmi katalógus szerint (W. G. Lambert: Journal of Cuneiform Studies 16 [1962] 66. VI. 11. sor) „Etana-sorozat” néven is ismert volt. Ugyanez a katalógus a „sorozat” szerzőjeként Lu-Nanna nevét jelöli meg; ez a Lu-Nanna, Adapához hasonlóan, a „hét bölcs” köréhez tartozott. Nem dönthető el, hogy Lu-Nanna csupán fiktív szerző-e; mindenesetre az adathoz annyi világos, hogy a babilóni irodalomtörténetírás az *Etana*-t kiemelte az anoním művek sorából, és egyben az akkád irodalmi fejlődés klasszikus korszakából származtatta.

A mű ékíratos hagyományozása sokrétű. Kimutatható egy óbabilóni, egy középasszír és valószínűleg két újasszír „kiadása” (utóbbiak egyike, a korábbi, Assurból, a későbbi pedig Ninuából). A szövegeket S. Langdon dolgozta fel (Babyloniaca 12 [1931] 1–53.; önállóan is: The Legend of Etana and the Eagle or the Epical Poem, The City they Hated. Paris, 1932.); újabb töredékeket tett közzé E. Ebeling: Ein mittelassyrisches Bruchstück des Etana-Mythus. Archiv für Orientforschung 14 (1941–1944) 288–307.; a bevezetést elemezte W. v. Soden: Der Anfang des Etana-Mythus. Wiener Zeitschrift für die Kunde

des Morgenlandes 55 (1959) 59–61. Az epikus és mesei motívumokat, a téma közvetlen antik továbbélésének érintése nélkül, legutóbb alapos elemzésnek vetette alá a szovjet I. Levin: Etana. Die keilschriftlichen Belege einer Erzählung. Fabula 8 (1966) 1–63.

Etana alakjával foglalkozott a mezopotámiai történeti hagyomány is. A sumer királylista, az ősidők történetére vonatkozó történelmi és mitikus források foglalata, Kis város 13. királyaként említi (I. Ókori Keleti Történeti Chrestomathia. Bp. 1965. 86.), s ezt írja róla: „Etana, a pásztor, aki az égisz emelkedett fel, aki az országokat megszilárdította, király volt, 1560 évig uralkodott. Balih, Etana fia, 400 évig uralkodott.” Etana történeti legendái más szövegekben is élnek (vö. O. R. Gurney: A Bilingual Text concerning Etana. Journal of the Royal Asiatic Society 1935. 459–466.), de ha a legendák mitikus motívumai mögé nézünk, Etana alakját – e mítoszok kristályosodási pontjaként is – az archaikus kor, az i. e. 3. évezred cleje királyai között történetinek kell tartanunk.

Az Etana-eposz akkád nyelven, az i. e. 2. évezred elején, Kis városban keletkezhetett; korábbi források (szájhagyomány, de talán írott szövegek is) felhasználásával. Tendenciája az Adapa-eposzéval rokon. Kis város hagyományait aktualizáló szándékkal eleveníti fel; középpontjába az embert állítja, a városáért aggódó királyt, aki sorsát önállóan formálja. Az isteni világrend szemléletének fellazulása ez az önállóság; Adapa, Etana és Gilgames, a cselekvő ember egyre erősödő hangú magasztalása.

Az óbabilóni kor (az i. e. 2. évezred első harmada) a személyiség individualizálódásának időszaka. A föld magántulajdonának megjelenése, egy bizonyos gazdasági „szabadverseny”, a jogi függőség ismert formái helyett a bér-munka előtérbe nyomulása jelentik az individualizálódás gazdasági előfeltételét. Nem véletlen, hogy épp az óbabilóni kor eposzai fogalmazzák meg a sors objektív törvényét például a halál kérdésében; a gazdasági élet adott szintjén ekkor jelentkeztek legtisztább formában a gazdasági-társadalmi törvényszerűségek mint objektivitás. A gazdasági-társadalmi élet (számos torz kinövése ellenére is) e korban egészséges, fejlődő, távlatos, s így érthető, hogy a mítoszokat feldolgozó epika még ennek az objektív „sors”-nak az ábrázolásában sem pesszimista. Az óbabilóni kor, minden megelőző periódusnál inkább, utat nyitott az egyéni kiválóság előtt. Ugyanakkor a politikai széttagoeltság, a rivalizáló városállamok rendszere jelentőséget adott a városhoz, a városi közösséghez való tartozásnak. A városhoz való tartozás és az egyéni kiválóság érvényesülése csak ebben a korban – ebben a sajátos történelmi helyzetben – illeszkedhetett össze harmonikusan; e lendítő erejű harmónia határozza meg a három nagy óbabilóni eposz, az *Adapa*, az *Etana*, s különösen a *Gilgames* alaphangját. Ezek az eposzok a városért és a maga dicsőségéért küzdő ember „apothéózis”-ai.

Az Etana-eposz szövegén, még ha tekintetbe vesszük is a hagyomány töredékességéből adódó nehézségeket, az összetett szerkezet érződik. A szorosan

vett Etana-történethez az eposz költője egy állatmesét illesztett, a kígyó és a sas barátságának, majd összeveszésének meséjét. E fabula az újabb sumer közmondások és állatmesék megvilágításában is stílusában jellegzetesen i. e. 2. évezred eleji akkád kompozíció, részletezőbb, árnyaltabban motivált, mint a közmondásos tömörségű sumer állatmesék. Nem lehetetlen, hogy e feldolgozás maga (ha a mese nem is) az eposz költőjének kezéből került ki. Az eposz cselekményéhez csupán végkifejletében kapcsolódik – a gödörben sínylődő sasra Etana sorsának kibontásához van szükség –, és ez a kompozíciós varrat az állatmese eredeti önállóságának minden másnál fontosabb bizonyítéka. A kígyó és a sas barátsága egyébként a mezopotámiai kultúrával érintkezésbe került népek mesekincsébe is átment, a görög Arkhilokhosz, Aiszóposz, Arisztophanész őrizte meg változatait, de kimutatható a szanszkrit, szír, örmény mesekincs jövővény elemei között is. Ezek útján keleten és nyugaton egyaránt elterjedt. (Minderről I. R. J. Williams: *The Literary History of a Mesopotamian Fable. The Phoenix* 10 [1956] 70–77.; A. Baldi: *Tracce del mito di Etana in Archiloco ed Esopo. Aevum* 35 [1961] 380–384.; A. La Penna: *Letteratura cospica e letteratura assiro-babilonese. Rivista di filologia e di istruzione classica* 92, ser. III. [1964] 24–39.; tölük függetlenül *Trencsényi-Waldapfel I.: Egy ezópuszi mese és keleti párhuzamai. Vallástörténeti tanulmányok*. Bp. 1960. 2. kiad. 182–192.) A mítosz társadalomtörténeti hátterét vázolja fel H. Freydank tanulmánya: *Die Tierfabel im Etana-Mythos. Mitteilungen des Instituts für Orientforschung* 17 [1971] 1–13.

Az Etana-eposz csúcspontja, nagyjelenete Kis királyának utazása az egekbe, a gödörből kimentett sas hátán. E motívum minden kétséget kizáróan folklorisztikus gyökerű. (Legfontosabb párhuzamait már korán összegyűjtötte G. Hüsing: *Zum Etanamythos. Archiv für Religionswissenschaft* 6 [1903] 178–191.) A népmesék, népmeseci ihletésű régi és mai költemények (mint egyik legújabbra és magyarra, hadd utaljunk *Jubász F.* „A halhatatlanságra vágyó királyfi” c. költeményére), vallásos víziók és „elragadtatások” (Muhammad és mások) *ascensus*-ainak, égi utazásainak ha nem is archetipusát, de mindenestre legkorábbi példáját, az ember első „úrutazását” őrizte meg ez a mezopotámiai Daidalosz-történet. Ezeknek az *ascensus*oknak általában lényeges vonása (mint ezt az újabb világirodalomban *Th. Mann* József-Metathronja, részben az Etana-motívumokkal, meggyőzően hangsúlyozza), s az égi út abban nyeri el értelmét, hogy a hős visszatér a földre, bölcsességben – látomásban – gazdagabban. Az Etana-eposz befejezése egyelőre ismeretlen, de csak úgy tudjuk elképzelni, hogy Etana visszaérkezik a földre, hozván Istár trónjától a termékenység fűvét. Adapa is visszatért. (Etana lezuhanását feltételezi *W. v. Soden: Der Sturz Etanas und des Adlers im Mythos. Zeitschrift für Assyriologie* 45 [1939] 77–8.) A sumer királylista számon tartja Etana fiát, s a mítikusan magas évszámok mutatják, hogy e sokoldalú kompiláció a mitikus hagyománnyal bővítette történeti ismereteit. Az eposz optimista kicsengett kellett hogy kapjon; népszerűsége is ebből táplálkozhatott.

Persze Etana is halandó; a Gilgames-eposzban (VII. tábla) Enkidu [a közel-múltban előkerült az eposz befejezésének néhány töredéke, ld. *J. V. Kinnier Wilson: Some Contributions to the Legend of Etana. Iraq* 31 (1969) 8–17, s ez megerősíti azt a feltételezést, hogy az eposz kedvező befejezést nyert.] alvilágvizíójában Ereskigál országának lakói között látjuk őt is. De fia s híre megöröklötte a nevét. Az eposz tehát nem az örök élet vágyát fogalmazza meg, hanem a magától értetődő halál természetes elfogadása mellett az élet teteteinek örökké fennmaradó dicsőségét.

Az eposz költői szavakkal írja le a magasba emelkedő Etana tapasztalásait. A távlati rövidülés felfedezésének élményét rögzítik e szemléletes képi sorok. A magasba szálló Etana az i. e. 3. évezred utolsó harmadában az akkád képzőművészetnek is kedvelt, népszerű motívuma volt (az anyagot most összegyűjtve közli *R. M. Boehmer: Die Entwicklung der Glyptik während der Akkad-Zeit. Berlin, 1965. 122–123.*); a pecséthengerek e témával együttjáró motívumai (pásztorok, agyagedények, gabona, juhok, kutyák stb.) meggyőznek arról, hogy nem samanista elképzelésekből ered az Etana-téma, s Etana sem „sámán”, hanem a 3. évezred birodalmi királyok korában némi nosztalgiával megjelenített pásztor-király, az archaikus kor templomi oikosz-gazdaságát s a várost irányító uralkodó.

Etana égi útjának akkád elbeszélése szintén visszhangot vert az antik irodalomban, ha nem is oly hangosat, mint a hozzá kapcsolt állatmese. Utal rá a babilóni tájékozottságával kitűnő névtelen zsidó próféta, az ún. Deutero-Jesaia (vö. *Jesaia 40:31*), s az i. sz. III. században működő *Ailianosz*, „Az állatok természetéről” írt tanulságos kuriózumgyűjteményében (XII. 21.) Gilgamesz történetét olyan változatban idézi, mely a Gilgames- és az Etana-mítosz keveredését mutatja. (Vö. *A. Jolles: Etana oder Gilgameš? Orientalistische Literaturzeitung* 14. [1911] 389–390.) A mítosz távolabbi hatása, a motívumkutatás módszereinek eredendő fogyatékosságai miatt, egyelőre lemérhetetlen.

Nem emeltek maguk fölé királyság – az i. e. 3. évezred végi–2. évezred eleji mítoszok tartalmazznak néhány utalást a letűnt ősi aranykorra, amelyben „az oroszlán még nem ölt; a farkas nem rabolt bárányokat; kecskenyájrról mit sem tudott a kutya... Nem panaszkodott bajról senki, jajszó nem hallatszott a városfalról”; máshol: „nem volt barázda, nem volt vetés”; s többek között király sem volt még. Enki csak később lett az „apa-úr”, „apa-fejedelem”, „apa-király”, ami a patriarchális államhatalom egyik legáltalánosabb régi jelzője.

A sumer aranykor-képzeteket összehasonlító módszerrel is elemzi *S. N. Kramer: Man's Golden Age: A Sumerian Parallel to Genesis XI. 1. Journal of the American Oriental Society* 63. (1943) 191–194.

Hét isteni bölcs – Abgal, Apkallu; ősi hagyomány szerint kultúrateremtő istenek vagy félistenek, akik közé sorolja néhány forrásunk Adapát is. A jól ismert

kultúrherószok változatát láthatjuk bennük. (Vö. Prométheusz sokban hasonló szerepével a görög mitológiában.)

Anu zámolya mellett – a királyi hatalom istene (azaz főisten) e hely szerint Anu, ami az elképzelés archaikusságára utal.

Istár vala a város pártóra – csak szórványos nyomokban mutatható ki Mezopotámiában az isten-királyok uralkodásának mitikus hagyománya; sumer mítosz Enki „atyai” uralmára céloz, egy asszír királyfelirat például „Szin [holdisten] korát” említi (= ősidők), máshol „Istár uralkodásáról” olvashatunk; görög források Bélusz (= Marduk) uralkodását emlegetik. A földön uralkodó istenek mítosza az aranykor-elképzelésekkel áll összefüggésben.

A királyság leszállott az égből – a királyi hatalom isteni eredetének ideológiája tükröződik ebben s a következő sorokban; a kifejezés a sumer királylistában a történeti kort vezeti be.

Etana – az eposz első, dinasztia-kezdő királynak mutatja Etanát; mindenesetre, ha a sumer királylistában a 13. helyet foglalja is el (ami egyébként a 12 kerek száma után ugyancsak kezdő pozíció!), a teljesen mitikus királynevek és a történelmi korszak választóvonalán áll. Kis város Etanára vezette vissza történeti hagyományait.

Zú madár – célzás a Zú-eposzra, annak befejezésére.

Anu ege – mezopotámiai elképzelés szerint az „ég” (tkp. *egék*!) több zónára oszlott, amelyek mindegyikében egy-egy isten volt az úr. A legfelső ég volt Anué, a középső talán az Igiú isteneké, az alsó pedig a csillagok szférája. Az Etana-eposz Istár egét az Anuéval kapcsolja össze, Istár és Anu családi kapcsolat jogán.

Istár trónol – Istárnak, a termékenység-istennőnek, pusztító aspektusát az oroszlánok, kísérő állatai fejezték ki. Képzőművészeti alkotások Istár trónját oroszlán alakú lábakkal ábrázolják, de az istennő maga is gyakran jelenik meg oroszlán hátán állva. (A termékenység másik oldalát, a szaporodást a galamb vagy bagoly jelezte Istár kísérő állataként.)

Két óra – Mezopotámiában a napot tizenkét egységre osztották, innen a „kettős-óra” modern elnevezés.

Ékeur – „Az ország háza”, Enlil nippuri temploma, itt átvitt értelemben „az ország”, melynek partján a tenger a Perzsa-öböllel azonos.

GILGAMES

Az eposz újasszír változatának címe akkádul *Sá naqba imuru* („Aki a mélységet [vagy: mindent] látta”).

A mezopotámiai irodalomtörténetírás különböző adatai, s újabban az új-asszír szerző-katalógus (*W. G. Lambert: Journal of Cuneiform Studies* 16. [1962] 66. VI. 10. sor) szerint is az eposz szerzője egy bizonyos Szin-leq-

unninni(ja), aki kétségtelenül élő személy lehetett, írnok-nemzedékek hosszú sorának számon tartott mestere és őse; adatainkból az valószínűsíthető, hogy a kassú kor utolsó időszakában, a mezopotámiai irodalmi élet újbóli felvirágzása idején működött. Az akkád Gilgames-eposz azonban – óbabilóni változatában – századokkal megelőzte őt. Szín-leqí-unninni iskolájának bizonyára szerep jutott az eposz megőrzésében és átadásában; a mester azonban nem lehetett a mű szerzője, költője. Lehetséges azonban, hogy az óbabilóni első „kiadás” átdolgozásában – egy „középbabilóni” változat megszövegezésében? – tevékeny szerepet játszott. E változat akkád szöveganyagon egyelőre nem mutatható ki teljes bizonyossággal, az eposz kisázsiai (hurrita és hettita) formái azonban következtetni engednek rá. Egy i. e. 2. évezred végi második akkád „kiadás” képezhette a hidat az egymástól igen távol álló óbabilóni és újasszír szövegek között; ez lehetett a kanonikus forma, amit az újasszír változat tovább módosított.

Gilgames történeti személy volt, a sumer királylistán szereplő ún. I. Uruk-i dinasztia ötödik tagja. Uruk, Mezopotámia egyik legjelentősebb és legrégebb városa, az i. e. 3. évezred elején Kis mellett az ország vezető politikai-katonai központja volt. Az Éanna („An háza”) nevű Anu-Istár szentély és a Kullab nevű település együttes területét körülvevő első fal ekkor épült; az i. e. 2. évezred elejéről maradt ránk egy királyfelirat, mely e falat Gilgames alkotásának mondja. Az epikus tradíció szerint Gilgames Kis királya ellen küzdött; ennek a Kis-i királynak az apja egy rövid bekarcolt feliratot hagyott hátra. Gilgames korának az epikus tradícióból ismert szereplői tehát e hiteles felirattal a történetiség fényébe léptek.

Az i. e. 3. évezred második felében Gilgames alakja körül legendák alakultak ki. E legendák rövidebb-hosszabb sumer epikus költemények tartották fenn; e kiséposzok az évezred vége táján nyerték el végleges frásos formájukat. Közülük az egyik Uruk és Kis küzdelmét, Gilgames győzelmét dolgozza fel (l. legújabban *A. Falkenstein: Zu „Gilgames und Agga”*. Archiv für Orientforschung 21 [1966] 47–50.).

Más eposzok – valószínűleg összesen ötöt kell számon tartanunk – Gilgamesnek Huwawa elleni harcát, az égi bika legyőzését, Enkidu alvilágba kerülését és Gilgames halálát, tehát legendás-mitikus témákat énekelnek meg. Az i. e. 3. évezred végén Gilgamest istenként tisztelik és az alvilág egyik bráijának (istenének) tartják. (A sumer Gilgames-történeteket kiadjuk, *S. N. Kramer* ismerteti hfres könyvében, melynek legújabb – orosz – fordítása a korábbi kiadásoknál bővebb: *Isztortija nacsinajetszja v Sumere*. Moszkva, 1965. A tudományos publikációkat l. az alább idézendő Gilgames-bibliográfiában.)

Az óbabilóni korban Urukban a Gilgames-legendákat terjedelmes eposz-szá dolgozta át egy ismeretlen költő. Alapul a sumer kiséposzokat vette, de ezek anyagával teljesen szabadon bánt, és más sumer mítoszok motívumait is átvette. Költői önállósága és merészsége a küzdő, emberi életét kitelje-

kultúrheroszok változatát láthatjuk bennük. (Vö. Prométheusz sokban hasonló szerepével a görög mitológiában.)

Anu számolya mellett – a királyi hatalom istene (azaz főisten) e hely szerint Anu, ami az elképzelés archaikusságára utal.

Istár vala a város pártora – csak szórványos nyomokban mutatható ki Mezopotámiában az isten-királyok uralkodásának mitikus hagyománya; sumer mítosz Enki „atyai” uralmára céloz, egy asszír királyfelirat például „Szin [holdisten] korát” említi (= ősidők), máshol „Istár uralkodásáról” olvashatunk; görög források Bélusz (= Marduk) uralkodását emlegetik. A földön uralkodó istenek mítosza az aranykor-elképzelésekkel áll összefüggésben.

A királyság leszállott az égből – a királyi hatalom isteni eredetének ideológiája tükröződik ebben s a következő sorokban; a kifejezés a sumer királylistában a történeti kort vezeti be.

Etana – az eposz első, dinasztia-kezdő királynak mutatja Etanát; mindenesetre, ha a sumer királylistában a 13. helyet foglalja is el (ami egyébként a 12 kerek száma után ugyancsak kezdő pozíció!), a teljesen mitikus királynevek és a történelmi korszak választóvonalán áll. Kis város Etanára vezette vissza történeti hagyományait.

Zú madár – célzás a Zú-eposzra, annak befejezésére.

Anu ége – mezopotámiai elképzelés szerint az „ég” (tkp. *egék*!) több zónára oszlott, amelyek mindegyikében egy-egy isten volt az úr. A legfelső ég volt Anué, a középső talán az Igitu isteneké, az alsó pedig a csillagok szférája. Az Etana-eposz Istár egét az Anuéval kapcsolja össze, Istár és Anu családi kapcsolat jogán.

Istár trónol – Istárnak, a termékenység-istennőnek, pusztító aspektusát az oroszlánok, kísérő állatai fejezték ki. Képzőművészeti alkotások Istár trónját oroszlán alakú lábakkal ábrázolják, de az istennő maga is gyakran jelenik meg oroszlán hátán állva. (A termékenység másik oldalát, a szaporodást a galamb vagy bagoly jelezte Istár kísérő állataként.)

Két óra – Mezopotámiában a napot tizenkét egységre osztották, innen a „kettős-óra” modern elnevezés.

Ékeur – „Az ország háza”, Enlil nippuri temploma, itt átvitt értelemben „az ország”, melynek partján a tenger a Perzsa-öböllel azonos.

GILGAMES

Az eposz újasszír változatának címe akkádul *Sá naqba imuru* („Aki a mélységet [vagy: mindent] látta”).

A mezopotámiai irodalomtörténetírás különböző adatai, s újabban az új-asszír szerző-katalógus (*W. G. Lambert: Journal of Cuneiform Studies* 16. [1962] 66. VI. 10. sor) szerint is az eposz szerzője egy bizonyos Szin-leq-

unninni(ja), aki kétségtelenül élő személy lehetett, írnok-nemzedékek hosszú sorának számon tartott mestere és őse; adatainkból az valószínűsíthető, hogy a kassú kor utolsó időszakában, a mezopotámiai irodalmi élet újbóli felvirágzása idején működött. Az akkád Gilgames-eposz azonban – óbabilóni változatában – századokkal megelőzte őt. Szín-leqí-unninni iskolájának bizonyára szerep jutott az eposz megőrzésében és átadásában; a mester azonban nem lehetett a mű szerzője, költője. Lehetséges azonban, hogy az óbabilóni első „kiadás” átdolgozásában – egy „középbabilóni” változat megszövegezésében? – tevékeny szerepet játszott. E változat akkád szöveganyagon egyelőre nem mutatható ki teljes bizonyossággal, az eposz kisázsiai (hurrita és hettita) formái azonban következtetni engednek rá. Egy i. e. 2. évezred végi második akkád „kiadás” képezhette a hidat az egymástól igen távol álló óbabilóni és újasszír szövegek között; ez lehetett a kanonikus forma, amit az újasszír változat tovább módosított.

Gilgames történeti személy volt, a sumer királylistán szereplő ún. I. Uruk-i dinasztia ötödik tagja. Uruk, Mezopotámia egyik legjelentősebb és legrégebb városa, az i. e. 3. évezred elején Kis mellett az ország vezető politikai-katonai központja volt. Az Éanna („An háza”) nevű Anu-Istár szentély és a Kullab nevű település együttes területét körülvevő első fal ekkor épült; az i. e. 2. évezred elejéről maradt ránk egy királyfelirat, mely e falat Gilgames alkotásának mondja. Az epikus tradíció szerint Gilgames Kis királya ellen küzdött; ennek a Kis-i királynak az apja egy rövid bekarcolt feliratot hagyott hátra. Gilgames korának az epikus tradícióból ismert szereplői tehát e hiteles felirattal a történetiség fényébe léptek.

Az i. e. 3. évezred második felében Gilgames alakja körül legendák alakultak ki. E legendák rövidebb-hosszabb sumer epikus költemények tartották fenn; e kiséposzok az évezred vége táján nyerték el végleges írásos formájukat. Közülük az egyik Uruk és Kis küzdelmét, Gilgames győzelmét dolgozza fel (l. legújabban *A. Falkenstein: Zu „Gilgames und Agga”*. Archiv für Orientforschung 21 [1966] 47–50.).

Más eposzok – valószínűleg összesen ötöt kell számon tartanunk – Gilgamesnek Huwawa elleni harcát, az égi bika legyőzését, Enkidu alvilágba kerülését és Gilgames halálát, tehát legendás-mitikus témákat énekelnek meg. Az i. e. 3. évezred végén Gilgamest istenként tisztelik és az alvilág egyik bráijának (istenének) tartják. (A sumer Gilgames-történeteket kiadjuk, *S. N. Kramer* ismerteti hfres könyvében, melynek legújabb – orosz – fordítása a korábbi kiadásoknál bővebb: *Isztortija nacsinajetszja v Sumere*. Moszkva, 1965. A tudományos publikációkat l. az alább idézendő Gilgames-bibliográfiában.)

Az óbabilóni korban Urukban a Gilgames-legendákat terjedelmes eposz-szá dolgozta át egy ismeretlen költő. Alapul a sumer kiséposzokat vette, de ezek anyagával teljesen szabadon bánt, és más sumer mítoszok motívumait is átvette. Költői önállósága és merészsége a küzdő, emberi életét kitelje-

stó, a halhatatlanságra vágyódó ember jelképévé tudta emelni Gilgamest. Az óabilóni eposz eddig hét töredékéből ismert; ezek Enkidu történetét, Gilgames és Enkidu küzdelmét, Huwawa megölését, valamint Gilgamesnek a vízözön-hős lakóhelye felé vezető útját dolgozzák fel. (A legújabb töredéket A. R. Millard tette közzé: Gilgamesh X: A New Fragment. Iraq 26 [1964] 99–105.)

Az óabilóni kor után az i. e. 2. évezredben keletkezett Gilgames-kiadásokról egyelőre nincs világos képünk. Mint említettük, feltételezhető egy új mezopotámiai akkád verzió megléte a kassú kor végéről. Talán ezzel állanak összefüggésben a hettita fővárosból, Boghazköyből, és – valamivel későbbi korból – Assurból előkerült akkád töredékek, amelyek mind az óabilónitól, mind (noha kisebb mértékben) az újasszírtól eltérő szövegállapotot és szerkezetet mutatnak. A hettita birodalom területén az eposznak egy hurrita és egy hettita nyelvű fordítása-átdolgozása is készült. (Legújabban elemzi H. Otten: Die erste Tafel des hethitischen Gilgamesch-Epos. Istanbuler Mitteilungen 8 [1958] 93–125.) – A. Kammenhuber: Die hethitische und hurritische Überlieferung zum Gilgameš-Epos. Münchener Studien zur Sprachwissenschaft 21 (1967) 45–58. Ennek szövegét is a feltételezett kassú kori kiadással rokoníthatjuk. A közelmúltban Izrael területén, az ókori Megiddó ásatásai során, egy (az újasszír változat VII. táblájának megfelelő) töredék került elő (kiadta, ivritül, A. Goetze és S. Levy, Atiqot 2 [1959] 121–128.; ismerteti E. Dhorme: Revue d'Assyriologie 55 [1961] 153–154.); valószínűleg ugyanekhez a „kiadás”-hoz tartozhatott, s lelőhelyén a mezopotámiai kultúra nyugat-élő-ázsiai hatásának bizonyította.

Az eposz legismertebb változata az újasszír, ún. tizenkét táblás kiadás. Ez a szöveg az eposz legjobban fennmaradt változata. Ninuában, Assur-ban-apli könyvtárában mintegy tíz példányt őriztek belőle; e példányoknak szánál több töredéke vészelte át a könyvtár feldúlását i. e. 612-ben, s került a múlt században G. Smith – a Gilgames-eposz felfedezője – és mások ásatásaiból a British Museumba. Az újasszír változatban került – sumerből fordítva – az eposz végére a 12. tábla; ekkor költötték a bevezetés sorait, s más helyeken – pl. a vízözön-történetben – is sokat változtattak az alapul vett (középbabilóni?) „kiadás” szövegén; megváltoztatták ritmikáját (a rövid, két-ütemű sorok helyett epikus hömpölygésű, három-öt, de leggyakrabban négy-ütemű – 2+2, 3+2, 2+3 tagolású – sorok), nyelvezetét; újraköltötték, s eszméiségét is átfarmálták.

Az újasszír „kiadás” nem volt kanonikusan véglegesített szöveg. Az i. e. VIII–VII. században ez a változat egész Mezopotámiában elterjedt; több töredéke került elő Assurban, Urukban, és legutóbb a szultántepei könyvtárból is. (O. R. Gurney: Two Fragments of the Epic of Gilgameš from Sulantepe. Journal of Cuneiform Studies 8 [1954] 87–95.) A Ninuán kívüli szövegek azonban kisebb mértékben térnek Assur-ban-apli példányaitól, s minthogy – az uruki töredékeken kívül – többnyire korábbiak a Ninua-redakciónál, fel

kell tételezni, hogy az eposz szövegén az utolsó simításokat Assur-ban-apli udvari költői végezték.

1965-ben *W. G. Lambert* és *A. R. Millard* egy sor további Gilgames-törredéket tett közzé (Cuneiform Texts XLVI. 16–35.); ezek némelyike a Ninua-redakció újonnan azonosított darabja, többségük azonban babilóni eredetű, és az eposz egy eddig részleteiben ismeretlen újabb „kiadás”-ának rekonstruálására ad lehetőséget. A korábban (vö. *D. J. Wiseman*: Additional Neo-Babylonian Gilgamesh Fragments. P. Garelli: Gilgameš et sa légende. Paris, 1960. 122–135.) csak variánsként figyelmet keltett szövegek egy, az i. e. VI. században keletkezett újbabilóni átdolgozás részeinek bizonyultak. Ez volt az akkád Gilgames-eposz utolsó „kiadása”; Assur-ban-apli könyvtárának szövegétől elsősorban stílusban különbözik. E kiadás példányai közül az utolsó datált másolat feltehetően az Arsakida éra 15. évére vonatkozik (*J. Oelsner*: Zeitschrift für Assyriologie 56 [1964] 262.), ami azt jelenti, hogy Babilón irodalmi műhelyeiben az eposzt még az i. e. III. század utolsó harmadában is másolták! – Eddig ismeretlen szövegrészeket közöl, Ur-ban talált tábláról, *C. J. Gadd*: Some Contributions to the Gilgameš Epic. Iraq 28 [1966] 105–121.

Ezt követően azonban az eposz feledésbe merült. A mezopotámiai kultúráról hírt adó görög írók, mint Ktésziasz, Bérószosz, akik még első vagy második kézből származó értesültséggel rendelkeztek, nem a hősi epika, hanem a filozófiai tartalmú kozmogóniai mítoszok és az újabb történelem eseményei vagy kulisszatitkai iránt mutattak érdeklődést; a Gilgames-eposz az antikvitás frott anyagába jelenlegi tudomásunk szerint nem került át. Ailianosz már említett elbeszélése Gilgames nevét fenntartotta ugyan (Gilgameš formában), de a mítoszról már csak igen kusza ismeretei voltak. Később egy szír szerző, Theodor bar Kóni, még leírja Gilgames nevét (gnmgws = Ginamgusz) – Ábrahám kortársának tartja –, ez után azonban évezredek hallgatás következnek.

A XIX. század régészeti felfedezéseinek lázában kerül vissza az eposz az egyetemes emberi kultúra vérkeringésébe. 1872-ben fedezte fel *G. Smith* a British Museumban az első törredéket (a XI. táblát, a vízözön-elbeszéléssel). Csakhamar több más tábla is előkerül. Az első rendszerező-kritikai kiadás *P. Haupt* nevéhez fűződik (1884, 1891). Ő Gilgames nevét még Izdubarnak olvassa, s a szövegben a babilóni Nimród-eposzt látja. A Gilgames-kutatásban *P. Jensen* szövegkiadása jelenti a fordulópontot (1901); a legtöbb törredéket már végleges helyére tudja tenni, s minden későbbi kutatás az ő szövegértelmezésén alapszik. Az akkád ékiratos szövegek még ma is mérvadó kiadása *R. C. Thompson* monumentális műve (The Epic of Gilgameš. Oxford, 1930). Az első sumer nyelvű törredéket ugyan már 1909-ben közzétették, azonban a sumer Gilgames-ciklus körvonalai csak az 1930-as években bontakoztak ki. *S. N. Kramer* szövegkiadásai és feldolgozásai 1938 óta, és különösen a II. világháború után, részleteiben is feltárták a sumer kiséposzokat.

A Gilgames-kutatás bibliográfiáját 1958-ig terjedően I. de Meyer állította össze (= P. Garelli: *Gilgameš et sa légende*. Paris, 1960. 1–30.); az újabb irodalmat ismerteti L. Matouš (Bibliotheca Orientalis 21 [1964] 3–10.). A Gilgames-kutatás jelenlegi helyzetét a P. Garelli szerkesztésében megjelent tanulmány-gyűjtemény mérte fel.

A tizenkét táblás eposz ma már világszerte ismert. Teljes fordításai megjelentek francia, német, angol, orosz, dán, finn, grúz, olasz, ivrit (újhéber), holland, svéd, cseh, arab, török, örmény nyelven. Magyarul – Rákos S. ezen fordítása előtt – szemelvényeket Dávid A. és Dobrovits A. szóltaltatott meg; Weöres S. „Gilgames” címen tett közzé egyes részleteiben fordításnak is tekinthető költeményt (A fogak tornáca. Bp. 1947. 41–59.). A Gilgames-eposz európai visszhangjával részletesen foglalkozom egy újabb tanulmányomban: A Gilgames-eposz száz éve Európa kultúrájában. Nagyvilág 18 [1973] 748–753.

Az eposz újasszír változatának jelenleg mérvadó tudományos fordításai: A. Heidel: *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels*. Chicago, 1958.; E. A. Speiser (= J. B. Pritchard: *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton, 1955. 72–99.); A. Schott-W. v. Soden: *Das Gilgamesch-Epos*. Stuttgart, 1962.; G. Furlani: *Miti babilonesi e assiri*. Firenze, 1958. 111–282.; L. Matouš: *Epos o Gilgamešovi*. Praha, 1958.; F. M. Th. de Liagre Böhl: *Het Gilgamesj Epos*. Amsterdam, 1958.; I. M. Džakonov: *Eposz o Gilgameš* („O vszjo vidavsem”). Moszkva, 1961. Rákos S. nagy lélegzetű költői vállalkozása eddig pár nélkül áll a világirodalomban.

Az eposz szövegének értelmezésében négy tanulmány jelöl új szakaszt. A. Schott: *Zu meiner Übersetzung des Gilgameš-Epos*. Zeitschrift für Assyriologie 42 (1934) 92–143.; A. L. Oppenheim: *Mesopotamian Mythology*, II. *Orientalia* 17 (1948) 17–58.; W. v. Soden: *Beiträge zum Verständnis des babylonischen Gilgameš-Epos*. Zeitschrift für Assyriologie 53 (1959) 209–235.; B. Landsberger: *Zur vierten und siebenten Tafel des Gilgameš-Epos*. *Revue d'Assyriologie* 62 [1968] 97–135.

Rákos S. fordítása szükségszerűen az ún. „Gilgames-harmónia” elveit követi: Assur-ban-apli könyvtárának szövegét veszi alapul, de ahol ez töredékes, ott az összefüggésbe illeszti más változatok részleteit. A II., és részben a III. tábla, valamint az V. tábla befejezése az óbabilóni „kiadás”-ból származik: az V. tábla óbabilóni és újasszír szövegei kiegészülnek a boghazköyi töredékek egyes akkád és hettita részeivel; a IV. tábla az uruki, a VII. és VIII. a szultántepci újasszír szöveget is tartalmazza. Vagyis nincs *minden* akkád nyelvű töredék lefordítva, csupán azok, amelyek többé-kevésbé kiegészíthetők a Ninua-redakció nagyobb hiányait. A kollacionálás néhány részletkérdésére alább még kitérünk.

Az újasszír „kiadás” szerkezetéről annyit, hogy a tizenkét táblára való felosztás az eposz szerkezeti vázát adja meg; minden tábla újabb eseménykort,

önálló szerkezeti egységet tartalmaz. Az óbabilóni változat kompozíciója más volt, ezért a két szöveg nem fedi pontosan egymást.

Mindent látott – az eposz első nyolc sora, a bevezetés, Gilgamest bölcsként magasztalja. Összefoglalóan említi meg tetteit, s különösen, hogy „hirt hozott arról, ami a vízőzönt megelőzte”, ami célzás a XI. táblára, de ugyanakkor Assur-ban-apli feliratainak is visszatérő formulája. E bevezetés valószínűleg a Ninua-redakció költőjének alkotása.

Bekerített Uruk: Uruk szupuri – esetleg „bástyás Uruk”, a város állandó jelzője az eposzban; a már fentebb említett kettős falra utal. Ennek hossza a város körül több mint 9 km; mintegy 900 félkör alakú bástya erősíti. Plankonvex: egyik lapján sima, másik lapján domború téglából készült, az i. e. 3. évezred elejének sajátos sumer építőanyagából; azonban, mint az ásások bebizonyították, a téglák nem égetett, hanem csak napon szárítottak voltak. Az eposz költője tehát nem látta a gilgamesi falakat.

Éanna – az uruki Anu-Istár templomnegyed („An [= Anu] háza”).

Földrején – az eposz itt felszólító módra vált át: „Lépj föl a falra, járd körül Urukot...”, mintha a hallgatónak bemutatni akarná. Ez és a következő sorok a XI. tábla végén ismétlődnek, amiből következik, hogy a Ninua-redakciót megelőző „kiadás” kezdő és záró sorai, kerete voltak.

Kétharmadrész – Gilgames isteni részének kétharmados aránya egyedülálló; isten-emberek mítoszai általában a fele-fele arányt adják meg. Ez a feltűnő arány Gilgames sorsának különösségét fejezi ki; ha halandó is, sorsa „isteni”; „Szépséget az égi Samas adott neki; hősi lelket Adad öntött belé; Gilgames alakját a nagy istenek tették fenségessé, termelte tizenegy könyök – ez a nagassága, mellkasának kerülete kilenc arasz.”

Varázsdobja – Gilgames hatalmának mágikus eszköze a dob és a dobverő; e motívum a sumer hagyományból származik.

Zúgolódnak – Gilgames elnyomja Uruk népét. Egyrészt, a férfiakat rangkülönbség nélkül munkára hajtja. A földmunka, építkezés a legnehezebb közmunka volt, s az állam mindig kényszermunkásokkal, hadifogllyokkal végeztette. Másrészt, az ún. első éjszaka jogát gyakorolta. Az elnyomás e két formája látszott, éppen mert a valóságban ritkán fordulhatott elő, a mezopotámiai városok szabad lakossága előtt a legsúlyosabbnak. Gilgames zsarnokként való beállítása a mítosz újabb keletű bővítménye lehet, s leginkább az 1. évezred-i társadalom problémáit tükrözi. (Az értelmezéshez vö. *Tb. Jacobsen: How did Gilgames oppress Uruk? Acta Orientalia* 8 [1930] 62–74.)

Gilgames – a név eredeti sumer formája *Bilga-mes* volt („Az Öreg – ifjú”); ezt az akkád szövegek isten-determinativummal, GIŠ. GIBIL. GA. MEŠ jelekkel írják, a GIŠ. GIBIL jelcsoport önmagában *gil*-nek olvasandó. Az óbabilóni szövegek gyakran csak az isten-determinativumot és a GIŠ jelet írják, mintegy rövidítésként. A hettita névforma Gisgammas volt.

Aruru – teremő istennő.

Gilgameshez hasonlót – Gilgames „mását”, ellentétét kell Arurunak megteremtenie. Két, egymással ellentétes dolog mezopotámiai felfogás szerint mindig egyensúlyt teremt; az egyensúly, a kiegyenlítés Anu szándéka szerint harmóniát hoz majd létre Urukban.

Enkidu – a név sumer, jelentése: „Enki nemzette”. Enkidu kezdetben „vadember” természetű lény, a városi Gilgamesnek éppen ellentéte. Az egész I. tábla ellentétéktől feszül: Gilgames és Uruk, Gilgames és Enkidu; Enkidu (az állatok védője) és a vadász (az állatok ellensége) ellentéte tesszik drámaivá a szituációt.

Gabona-asztag – a költő Enkidu haját Niszaba istennőhöz hasonlítja; Niszaba a gabona, „haja” a kőve.

Szumukán – az állatok istene. Niszaba és Szumukán együtt Enkidu lényének természeti voltát érzékelteti.

Hegyi ember – a mi kifejezéseinkben „vadember”; a hegyek lakói mezopotámiai fogalmak szerint barbárok. Amit majd Enkiduról ír az eposz, hogy nem ismeri a kenyeret, a bort, azt történeti népekről, a hegyi lakókról írták, megvetően; e hegyi népek valóban állattenyésztők voltak.

A templomból egy leányzó – Istár templomának papnője, templomi prostituált.

Szép vagy, Enkidu – az eposz szerint Enkidut a szerelem emelte az emberek közé s szakította ki az állatvilágból; ez tette széppé, „mint egy isten”, de ez fordította el tőle az állatokat. Enkidu maga is megérzi, hogy már az emberek közé tartozik, visszamenekül az örömlányhoz, sőt vele akar menni a Városba. „Elfelejtette a helyet, ahol született.”

Hadd mutatom meg Gilgames – az újasszír eposzban az örömlány csábítja Enkidut Gilgames elé; az óbabilóni szöveg szerint (II. tábla) egy uruki férfi vadaskodik, s Enkidu ennek hatására haragra lobban.

Ninszum(na) – „A vadtchén úrnője”, istennő, Gilgames mitikus anyja.

Álmod láttam – az itt következő álmhoz, s az eposz más álmaihoz is l. A. L. Oppenheim: *The Interpretation of Dreams in the Ancient Near East*. Philadelphia, 1956. 246 skk.

Anu pajzsa – a csillagos ég; csillag.

Enkidu, egyél kenyeret – a kenyér és az erjesztett, sörszerű ital a mezopotámiai városi civilizáció büszkeségei voltak. Amikor Enkidu ezeket megismeri, az élet javát ismeri meg.

Emberré lett – az eposz Enkidu alakját a sumer hagyományból merítette; Enkidu azonban ott csak szolgája volt Gilgamesnek. Az óbabilóni költő Enkiduból az ember típusát, a mindennapi embert alkotta meg: az embert, akit agyagból gyúr az isten, aki kezdetben vad, civilizálatlan, majd fokozatosan kultúreberré, városlakóvá emelkedik, hőstetteket hajt végre, végül azonban meghal. Enkidu sorsa az emberiség sorsa. Fejlődésében: az állati vadásztól a pásztorságon át a városiasságig, a mezopotámiai civi-

- záció történeti tudata csapódik le. Enkidu eszmei ellenpontja Gilgamesnek: Gilgames többet tesz, mint az átlag. Enkidu sorsa ébreszti majd sorsára Gilgamest is, de barátja tetteit ő felülmulja. Az óbabilóni költő nagyfokú művészi tudatosságát láthatjuk Enkidu megformálásában. (G. Dossin: Enkidou dans l'Épopée de Gilgames. Académie royale de Belgique, Bulletin de la Classe des Lettres, 5e sér. 42 [1956] 580–593.)
- Ishara* – Istár egyik változata, skorpió-istennő. A szent nász (hierosz gamosz) szertartását készítik elő, amikor Enkidu megjelenik. A szent nász kérdéséhez alapvető: E. Douglas van Buren: The Sacred Marriage in Early Times in Mesopotamia. *Orientalia* 13 [1944] 1–72.
- Cédrus erdeje* – a Libanon-hegység, ahová az i. e. 3. évezred közepe után az építőanyagként nélkülözhetetlen cédrus megszerzésére több mezopotámiai király (Sarrukín, Narám-Szín, Gudea és mások) vezettek hadjáratot. A Gilgames-eposz Cédrushegy-kalandja e hadjáratok irodalmi visszhangja. (Vö. A. Malamat: Campaigns to the Mediterranean by Iahdunlim and Other Early Mesopotamian Rulers. Studies in Honor of B. Landsberger. Chicago, 1965. 365–373., kül. 372. sk.) A Cédrushegy szerepéről az előzsidai mítoszokban l. Ch. Virolleaud tanulmányát, La Montagne des Cèdres dans les traditions de l'ancien Orient. *Revue de l'Histoire des Religions* 101 (1930) 16–26.
- Huwawa* – Humbaba, a Cédrushegy mitikus őrzője, akinek alakja valószínűleg egy ismert kisázsiai istenség átvétele. Huwawa-Humbaba a Libanon-hegység cédrusait őrízte, mint ezt az óbabilóni V. tábla mutatja.
- Ki élő szállott már égbe* – Gilgames c. szavai az óbabilóni eposz szellemét fejezik ki: Gilgames nem fél a haláltól, természetesen tartja, s örökkévalóságot tettei hírében szeretne.
- Talentum* – görög súlyegység, babilóni neve *biltu*; értéke kb. 30 kg. Természetesen itt képletesen veendő.
- Mina* – görög súlyegység, babilóni neve *mana*, értéke kb. fél kg.
- Uruk bétzáras kapujában* – a város kapuja az ókori keleten a politikai élet központja, mint a görög agora. (E. A. Speiser: „Coming” and „Going” at the „City” Gate. *Bulletin of the American School of Oriental Research* 144. [1956] 20–23.)
- A város vénel* – a vének tanácsa, az archaikus kor társadalmának fontos intézménye, mint a népgyűlés is. A „primitív demokrácia” intézményei az i. e. 2. évezred közepe táján már elvesztették jelentőségüket; e jelenet az eposz ősi elemei közé tartozik, s története folyamán pusztán irodalmi közhellyé, „toposz”-szá változott. Társadalomtörténeti hátterére először Th. Jacobsen mutatott rá: Primitive Democracy in Ancient Mesopotamia. *Journal of Near Eastern Studies* 2 (1943) 159–172.
- Aja* – Samas napisten felesége.
- Negyedik tábla* – a IV. és V. tábla igen töredékes anyagát újólág vizsgálat alá

- veszi J. V. Kinnier Wilson: On the Fourth and Fifth Tablets of the Epic of Gilgameš. (P. Garelli: Gilgameš et sa légende. Paris, 1960. 103–111.)
- Hétszerezes vándorlások* – Humbaba hétrétengő isteni creje, mely sugárként veszi körül.
- Irinni* – Istárral rokon istennő.
- Leült a begy* – a Hegy (Kur) itt az Alvilág. Az álom kettős értelmű; Enkidu a továbbiakban a Cédrushegy jelképének érti. Tragikus félreértés.
- Szóval mondá Gis* – ennek az óbabilóni táblának *Tb. Bauer* közölte a szövegét: Ein viertes altbabylonisches Fragment des Gilgameš-Epos. Journal of Near Eastern Studies 16 (1957) 254–262.
- Álmat álmodtam* – egy új óbabilóni tábla (itt nem szerepel) részletesen ismerteti Gilgameš egyik álmát. Feldolgozása W. von Soden tollából, Zeitschrift für Assyriologie 53 (1959) 215–219.
- Aki a költőt* – a közmondáshoz vö. Zakariás 13:7. (= Máté 26:31, Márk 14:27.)
- Hermon, Libanon* – a Földközi-tenger fönti partvidékének hegységei.
- Számad őriző* – maguk a fényugarak, az isteni erő.
- Öld meg hát a cédrust* – Elő-Ázsia népei a cédrusfát élőlényként tisztelték.
- Hatodik tábla* – az itt közölt szöveg Ninuából való; az assuri változatot most összeállította R. Frankena: Nouveaux fragments de la sixième tablette de l'épopée de Gilgameš. (P. Garelli: Gilgameš et sa légende. Paris, 1960. 113–122.)

A hatodik tábla, az újasszír eposz szerkezetének középpontjában, a cselekmény csúcását, a drámai fordulópontot jelenti. Istár férjül kívánja magának Gilgameš, s kedvező válasz esetére dús gazdagságot ígér neki. (E gazdagság a nomád-állattenyésztő ideál megvalósítása volna; nem érinti a sumer mezőgazdaságot. A képzet tehát nem az ősi sumer epikus hagyomány megőrzése, hanem a formában a költő invenciója.) Istár házassági ajánlata tulajdonképpen a szent nász mezopotámiai szertartásából érthető: a város istene (ill. ennek papnője) és uralkodója az ország termékenységének mágikus biztosítására hajtották végre meghatározott alkalmakkor e szertartást. A költő azonban ezt a hagyományt is szabadon használja fel; Istárnak szélsőségesen anthropológus vonásokat tulajdonít, és azzal, hogy a szertartást csábítással, tehát csupán lehetőséggé fokozza le, növeli a helyzet drámaiságát. Gilgameš alakja itt is az individualizálódás hatását mutatja: szabadon dönt. Az eposz hőst nem kötik a hagyományok.

A "szent nász" szertartását, amely a VI. tábla konfliktusának hátterében áll, újabban egy sor sumer szövegből ismerhettük meg (ezekről összefoglalóan Ir J. N. Kramer: The Sacred Marriage Rite. Bloomington 1969). Nyilvánvaló, hogy az eposz költője, talán egy új vallási-rituális felfogás szemszögéből, a régi szertartást támadja.

Gilgameš elutasítja Istárt. Szavai, melyekkel állhatatlanságot vet az isten-

nő szemére, szinte euripidészi erejű polémiát jelentenek. Az eposz költője a kétarcú termékenység-istennőt túlzásokkal jellemzi, hogy aztán a pusztító aspektust annál erőteljesebben utasíthassa el. Az eposz Istár alakjának bemutatásával, s az Istár–Gilgames konfliktussal, polémiát jelent a vallásos szemlélet ellen. Gilgames emberi sorsa, ember voltának nagysága ebben a polémiában bontakozik ki. Az égi bika legyőzése s Istár nyílt megtámadása sorsdöntőek számára. Gilgames alakjában a szabadságáért, emberi léte lehetőségeinek kiteljesítésért küzdő ember fordult szembe az isteni világrenddel. A küzdelembe Enkidu, a hősi Gilgames mellett átlagembernek megmaradó barát végül is belepusztul, de Gilgames – aki ezután már nem király többé, hanem a legnemesebb általános emberi vonások hordozója – erősebbé válik általa.

Tammúz – célzás Innin bosszújára, mely Tammúzt az alvilág démonainak lökte. Istár itt említett többi áldozatáról keveset tudunk; az eposz valószínűleg közismert, s ezért a szóbeliségben elveszett mítoszokra utal.

Anu – Anu felesége, istennő.

Az ég bikája – a szörny egyetlen fújása száz embert pusztít el, második fújása kétszázat, harmadszorra Enkiduval került szembe. A leírás, töredékessége ellenére is, szabályos bikaviadalt öröklött meg, hasonlót a Krétán szokásosakhoz.

Himmeszejít – „térdei”, eufémisztikusan; a hős ezzel a parázna Istárt akarja meggyalázni.

A kapuban – az itt kezdődő újasszír tábla jórészt az új szultántepei fragmentum alapján volt kiegészíthető. – *A kapu*: az a kapu, amelyet a Humbaba erdejében vágott cédrusból készítettek, vagyis az istenek haragjának oka. Enkidu fejjére ez „hozta a romlást”. Enkidu – milyen emberi fordulat! – elkeseredésben elátkoz mindenkit, akik primitív életéből kiemelkedni készítették: a vadászt, az örömlányt, talán még Gilgamest is, de a Huwawa-kalandot biztosan. Lelkét Samas szavai nyugtatják meg.

Szumukán – az állatok istene egyben alvilági istenség is (párhuzama Dumuzi fentebb ismertetett alakváltozásában lelhető fel).

Bélit-szeri – „A Mező [= Alvilág] úrnője”, Ercskigál (Irnoka). „Táblája”, melyből olvas, a halandók sorsát olvassa ki belőle, egybevethető a theomachia-mítoszokban is szereplő sors-táblával.

Gilgames siratója – az eposz egyik legköltőibb részletét szultántepei tábla ismertette meg.

Uláj – a Folyóköztől keletre elterülő Elam folyója. A ránk maradt szövegek nem szólnak arról, volt-e Gilgamesnek és barátjának itt is valamilyen hősi kalandja. Régebben a Cédrushegyet Elam hegyeivel azonosították, ez már megoldott. Elképzelhető megoldása a problémának, ha feltételezzük, hogy a cédrus-kaland eredetileg mitikus szintén játszódtott, ezt a sumer Huwawa-eposz valószínűsíti; s csak később konkretizálták, a már említett történet-

- csemények hatására, az óbabilóni korban, nyugatra, és ezzel párhuzamosan keletre is, utóbbi azonban háttérbe szorult, s nem kanonizálták.
- Eridu* – a város említése egyelőre ugyancsak homályos.
- Elemmaku-fa* – szantál.
- Um-napisti* – teljesebb nevén *Um-napisti-rágu*, „Az élet napja távoli”, a sumer Zi-u(d)-sud(da) fordítása. Az óbabilóni szövegek az Utá-naistim nevet használják. A vízőzön-mítosz hőse, aki egy isten (itt: Éa) kegyelméből megmenekül, s örök életet, halhatatlanságot nyer el (erről l. még alább).
- Ubar-tutu* – legendás király, a sumer királylista szerint „a vízőzön előtt” Suruppak (itt: Surippak) városban (mai neve Fára) uralkodott.
- Masu begye* – mitikus hegység, világhegy, amelyet a világ peremén képzeltek el. A név maga az antik forrásokból ismert Mons Masiusra emlékeztet; a Gilgames-eposz mitikus földrajza nem zárja ki a Masu-hegy kisázsiai (északnyugati) lokalizációját.
- Skorpió-ember* – mitikus keveréklények, deréktól fölfelé ember, lefelé skorpió alakkal; iker- vagy házaspár.
- Az isteneknek búls ligete* – az istenek kertje, a Cédrushegy ellentéte, amolyan Éden, Paradicsom vagy Hesperidák kertje.
- Sziduri* – istennő; jelzője szerint *sza-bitu*, „korcsmárosnő”. Az óbabilóni eposzban hosszas beszélgetést folytat Gilgamessel az élet értelméről, s a hédonizmust hirdeti. Gilgames azonban elutasítja életfelfogását. (E kérdéseket is érinti F. R. Kraus alapvető tanulmánya: *Altmesopotamisches Lebensgefühl*. *Journal of Near Eastern Studies* 19 [1960] 117–132.) Az óbabilóni eposzban világosan felismerhető, hogy a költő mint két szélsőség megtestesítőjéhez vezeti el Gilgames Szidurihoz és Utá-naistimhez.
- Samas isten* – a Nap minden este megismétlődő alvilágba térésére utal a szöveg.
- Saját kezéddel törted össze* – a Halál tengerén, mely Gilgames előtt áll, a vízőzön hajósának mágikus eszközeivel Gilgames is átkelhetne. A költő azonban következetesen rajzolta meg a mindenért küzdő, mindent saját erejéből elérő Gilgames alakját: a hős eltapossa a mágikus eszközöket.
- Hatvan szállját* – Gilgames mintegy csáklával hajtja át hajóját a Halál tengerén. A kétszer hatvan kerek szám (60-as számrendszer). Ha csákláját a Halál vízéhez érintette, el kell dobnia. Az átkelés leírása mcei motívumokat használ fel; élő ember és a Halál vize nem kerülhetnek érintkezésbe egymással, az élet és a halál világában más-más (fizikai) törvények érvényesülnek. Gilgames csákláinak eldobása ugyanazt a halál-képzetet őrizte meg, mint a mese, a Sagák hajósának alakja, aki a Halál tengeréről visszatérve partra lépésekor porrá omlik.
- Halál* – Um-napisti szavai a halálról az eposz legsötétebb részét jelentik. Gilgames a halálfélelemtől gyötörve érkezik Um-napisti elé, „meghal-e ő is, és olyan lesz, mint Enkidu?” Sziduri az élet mohó élvezésére biztatja: „Midőn az istenek az emberiséget alkották, halált osztottak az emberekre, az életet a maguk kezében tartották. Ó, Gilgames, legyen hát hasad teli,

viduljál nappal és éjszaka, ülj naponta örömnépet, táncolj, mulass nappal és éjszaka, legyen tiszta a ruhád, megmosott a fejed, fürödjél vízben, vedd karodra kisgyermeked, asszonyod találjon örömet öleden, ez az ember rendeltetése” – mondja az óbabilóni eposzban. Um-napisti a halál keserűségét mondja el Gilgames előtt. Minden mindegy, „nem ismert a halál napja”. Ez volna a költő álláspontja? Hiszen Um-napisti nézete éppoly szélsőség, mint Sziduriél Gilgames egyszer már kimondta a tetteit vezérlő hősi eszmét (a III. tábla óbabilóni szövegében). Az óbabilóni eposz költője elutasítja mind Sziduri, mind Utá-naistim felfogását, és az élet értelmét a hősi cselekményben látja. Az újasszír „kiadás” szerzője ezen a szellemiségen némileg változtat, a mű végkicsengése azonban megmarad. (A kérdés legszebb elemzése F. M. Th. de Liagre Böhl sokoldalú, ihletett, filozofikus tanulmánya: *Das Problem ewigen Lebens im Zyklus und Epos des Gilgamesch. Opera minora*. Groningen, 1950. 234–262.)

Hasonló vagy te borzám – Gilgames maga is érzi, tudja, minden hasonlóság mellett, döntő különbségét Um-napistitől. A vízőzön hőse semmittevő. Az örökkévalóság, a végtelen, e felfogásban egyenértékű a semmivel; tenni, alkotni csak az időben lehet. Um-napisti időn- és világonkívüliségét Gilgamesnek el kell utasítania.

Titokba avatlak be – alább Um-napisti elmondja Gilgamesnek a vízőzön történetét. A mezopotámiai vízőzön-mítoszok a sumer epikus irodalom klasszikus korából maradtak ránk. (Történeti értékelésükkel s mitikus tartalmukkal itt nem foglalkozunk, vö. tanulmányunkat: *A vízőzön-mítoszok. Világosság* 5 [1964] 20–26.) A sumer epikában valószínűleg önálló kompozíció foglalkozott Ziusudda megmenekülésével és az emberiség pusztulásával. Az akkád irodalom első klasszikus korszakában, az óbabilóni korban, a vízőzön-mítosz az emberiség sorsát felölelő Atrahaszisz-eposz része volt (vö. J. Laessle: *The Atrahasis Epic: A Babylonian History of Mankind*. Bibliotheca Orientalis 13 [1956] 90–102.); W. G. Lambert: *New Light on the Babylonian Flood*. Journal of Semitic Studies 5 [1960] 113–123.). A Gilgames-eposz első akkád változatának, az óbabilóni „kiadás”-nak esetleg maga a vízőzön-történet nem is volt része, a szöveg legfeljebb utalt rá, s a terjedelmes elbeszélés az Atrahaszisz-eposz mintájára egy későbbi „kiadásban” került a XI. táblára. (A szöveg legújabb kritikai kiadása R. Borger átirása: *Babylonisch-assyrische Lesestücke*, II. Roma, 1963. 94–100.) A vízőzön-történet Gilgames problémájához azt a tanulságot fűzi, hogy halhatatlanságot önjerejéből nem talál senki, s az egyetlen kivétel, Um-napisti, maga sem tud mit kezdeni az örökkévalósággal. – Az óbabilóni Atrahaszisz-eposzt nemrégiben sikerült rekonstruálni, ld. W. G. Lambert – A. R. Millard: *Atrahasis. The Babylonian Story of the Flood*. Oxford, 1969. Ennek alapján bizonyossá vált, hogy a vízőzön-mítoszt a Gilgames-eposz költője innen vette át.

Istenek tanácsa – a „primitív demokrácia” testületére emlékeztet a jelenet.

Ennugi – istennév, sumerül „A vissza nem forduló úr (v. ura)”, az esők isteni irányítója.

Ninurta – „A föld ura”.

Éa nádkunyhóba kiáltott – Éa, a varázslás és jóvendőmondás istene, úgy látszik, álom útján adta Um-napisti tudtára a készülendőket.

Csőstül bull áldás redők – az eredeti szójátékai a szövegnek kettős értelmet adnak: amivel Um-napisti a pusztulást jelenti be, azt Suruppak lakói az áldás ígéretének érhették.

Sullat, Hanis – Adad viharisten kísértői.

Összekuporodtak, mint kutyák – a vízőzön az isteneket is sújtja; viselkedésük bemutatásában az eposz itt sem kíméletesebb, mint a VI. táblán.

Gonoszat szóltam – Istár pusztító természete jut itt kifejezésre.

A bíbós lakolhatott volna – ez a rész célzásnak látszik az Atrahaszisz-eposzra, amely a vízőzön mellett részletesen elbeszéli az emberiség „bűnhődésének”, pusztulásának más módozatait is. E mítoszok: *pusztulás*-mítoszok, s a víznek csupán másodlagos jelentősége van motívumaik között.

A folyamok torkolatánál – a Tigris és Eufrátesz torkolata, azaz a Perzsa-öböl. Tilmun (ma Bahrein) szigete volt a sumer vallásos képzetek „Boldogok Szigete”, ahol az aranykor-mítoszok is játszódnak; ezért választja az epikus hagyomány Holtak Szigetének is. A Tilmun területén végzett ásatások egyébként sírhalmok ezreit regisztrálták.

Ne aladj el – Um-napisti három lehetőséget kínál Gilgamesnek a halál legyőzésére. Az első a virrasztás (álom és halál rokon állapotok; „Az alvó és a halott – mennyire hasonlítanak egymásra!” – mondja a X. táblán Um-napisti); a másik – erre csak röviden céloz a szöveg – a mosakodás, nyilván az élet vizében, de Gilgames csak testét és ruháját tisztítja meg; a harmadik a megifjúlást okozó fű, melyet Gilgames haza akar vinni, de miközben fürdik, egy kígyó megeszi.

A föld oroszlánja – a kígyó, aki bőrét levedlette a Gilgamestől ellopott fű hatására.

Hágy föl e falra – az eposz bevezető szavai ismétlődnek. Gilgames üres kézzel tért haza, de máris a város jut eszébe. Élete és halhatatlansága a tevékenység.

Tizenkettedik tábla – a Ninua-redakció szerves része volt, mint ezt a könyvtári kolofonok bizonyítják. Az akkád szöveg egy sumer Gilgames-kiseposz második felének fordítása. Noha nem simul zökkenő nélkül az előző táblához, nem tekinthető függetlenségűnek. Az eposz eszmeisége e tábla szövegétől nyeri el végső megfogalmazását. A sumer eposz („Gilgames, Enkidu és az alvilág” a modern címe) első fele Istár és Gilgames kapcsolatával foglalkozik, Istár a pártfogója Gilgamesnek. A Ninua-redakció költőjének Istár-felfogásával ellenkezett ez a rész, s emellett kompozíciójához nem is volt másra szüksége, mint Enkidu beszámolójára az alvilágról.

Az ács házában – az utalás a sumer szövegből érthető meg; arról az ácsról van szó, aki Gilgames mágikus erejű dobját és dobverőjét készítette.

Tiszta inget – e sorokban az a szemlélet fejeződik ki, amely az alvilágot fordított világnak tekinti.

Ninazu – alvilági isten, gyógyító szereppel („Orvos úr”); Ereskigál fia.

Az alvilág rendjét – Enkidu szavai szerint az alvilágban szenvedés és megvetés arra vár, aki nem hősként halt meg. „A vas halála” dicsőséges, és e hősöknek az alvilágban is méltó sora van. A VII. táblán Enkidu azért sírt, mert nem csatán eshetett el. A XII. tábla e sorokra is válaszol; Enkidu alvilági reménytelensége az ő sorsa, a közemberé. Nem egyetemes érvényű.

A *Gilgames* nagy kérdésére a XII. tábla az újasszír kor eszméivel felel meg. A hősi élet nemcsak örök dicsőséget ad, a hírnév halhatatlanságát, de a hős személyes sorsát is jobbra teszi, túl a halálon.

A Gilgames-eposz tehát az ember hősi küzdelmének, örökkévalóság utáni vágyának, halálfélelmének megörökítése: s a halálfélelem feloldása is. Szellemiségében s művészi érettségében egy nagy történelmi kor tükröződik. Gilgames halálfélelme: az asszír katonatársadalom válságának szeizmográfja is lehet. A válasz, amit Assur-ban-apli költői a Gilgames-eposz korábbi kiadásában felvetett kérdésekre adtak, mégsem csupán egy utolsó évtizedeit – ám ezzel együtt, ne felejtsük el, virágkorát – élő társadalom önnyugtatója: ennél több és örökebb. A válasz: minden küzdő ember bizalma, meggyőződése, hit abban, hogy harca sohasem hiábaváló.

ASSURBANIPAL KIRÁLY IMÁJA NABÚHOZ

A fordítás *A. Ungnad* (180–182.) és *E. Ebeling* (266–267.) szövege alapján készült.

Assur-ban-apli az újasszír kor legjelentősebb uralkodója (i. e. 669–629?), aki az egész Elő-Ázsiát átfogó birodalom katonai, gazdasági, politikai teendői mellett sokrétű kulturális programot is megvalósított. Fővárosában, Ninuában az egész ékiratos irodalmat átfogó könyvtárat állított fel. Neve alatt, s talán az ő fogalmazásában, több kitűnő ima, himnusz maradt fenn. Közülük a leghíresebb ez a szöveg, Nabú istenhez, az írás, a bölcsesség, a tudományok istenéhez, aki egyben a jövődő hírvil adásának és a kinyilatkoztatásnak is ura volt. Az ima az i. e. 640-es években keletkezhetett, amikor Assur-ban-apli birodalmát már minden oldalról veszély fenyegette. A király szövegezte imák mind szorongó félelmét árulják el. Nabú az i. e. VII. század legnépszerűbb istene volt; részben azért, mert a korábbi „nagy istenek” iránti bizalom a kultusz formálissá válása miatt jórészt elapadt, részben pedig, mert a tudomány és a csillagászat isteneként le tudta kötni az e korban nagy lendülettel fejlődő tudományok még meglevő vallási elemeit. (E kérdéscsoport elemei-

zéséhez I. W. v. Soden: Religiöse Unsicherheit, Säkularisierungstendenzen und Aberglaube zur Zeit der Sargoniden. *Analecta Biblica* 12 [1959] 356–367.)

Ninive – Ninua, az asszír főváros.

Émasmas – Istár temploma Ninuában.

Urkitu – Istár mellékeve, „az uruki”.

Sorsod – e sors ügyszólván önállóan, az emberen kívül létezik, objektív.

Égasankalama – Istár templomának név-variánsa.

Zúgó szél szavával – a szél (fuvallat) Nabú kinyilatkoztatásának hordozója.

Ninive királynője – Istár istennő.

Négy emléje – a fokozott isteni erő jelzése a testrészek megsokszorozása. Általános ókori keleti elképzelés szerint a királyi hatalmat védő istennő saját kebléből táplálta a királyt.

HIMNUSZ A NAPHOZ

I. *A. Ungnad* 189–190.

A klasszikus, óbabilóni isten-himnusz irodalom fokozatosan alacsonyabb rangú műfajokba is átszivárgott, persze elvesztve emelkedettsége, filozofikus mondanivalója jelentős részét. A varázs-szövegek, ráolvasások legtöbbször egy himnusz rövid kivonatával kezdődtek. Ugyanígy a liturgia szertecotip imádságai. E szöveg egy sumer-akkád kétnyelvű varázslat bevezetője.

A klasszikus nagy Samas-himnusz (e kötetben nem szerepel) magyar átültetésére *Szabó Lőrinc* tett korábban kísérletet (I. Örök barátaink. Bp. 1958. I. 670–672.).

A föld fia – az Anunnakú istenek.

HIMNUSZ-RÉSZLET A NAPHOZ

“Szövegét I. H. C. Rawlinson: *The Cuneiform Inscriptions of Western Asia*. London, 1861–1884. (Alább Rawl.) V. 50–51. = A. Schollmeyer: *Sumerisch-babylonische Hymnen an Šamaš*. Paderborn, 1912. (Alább: A. Schollmeyer) 29–37.

Kétnyelvű himnusz bevezető sora. A napkelte jelenetét írja le. Samas a keleti hegyek kapuján, melyet szolgák tárnak ki előtte, fegyverrel kezében kilép a világba, hogy megmérkőzzék az éjszaka szörnyével.

Szövegét I. E. Ebeling: Keilschrifttexte aus Assur religiösen Inhalts. Leipzig, 1915-1919. 421. sz.

A töredéket, párhuzamos darabjaival együtt, a közelmúltban feldolgozta A. K. Grayson és W. G. Lambert: Akkadian Prophecies. Journal of Cuneiform Studies 18 (1964) 7-30. – Egy hasonló szöveget tett közzé H. Hunger is: XXVI-XXVII. vorläufiger Bericht über die... Ausgrabungen in Uruk-Warka. Berlin, 1973. 87. – A műfaj megítéléséhez ld. még W. Hallo: Akkadian Apocalypses. Israel Exploration Journal 16 (1966) 231-242.

A mű az újasszír kor történetírásának obskurus műfajaiba tartozik. Filozófiai felfogása, hogy a történelem ismétlődik, s azonos helyzeteknek azonos a kibontakozása. Az óbabilóni irodalom jóslatait (omen-irodalom) e korban már rendszeres, de minden valóságtól elrugaszkodott történeti jövőndöléssé építették ki.

Akkád – e korban kb. „Babylónia”.

Tupliss – város és tartomány a Tigris partján, határterület.

Amurrú – „Nyugat”, az Eufrátesz és a Földközi-tenger közé eső területek, ekkor elsősorban Szíria.

Irodalmi műként a szöveg mégis tanulságos. A jó- és balszerencse gyors változása az újasszír kor jellemzője is. Jó királytól a bőség beköszöntését, az új „aranykor”-t várták. Az i. e. VIII-VII. századi asszír királyi propaganda, maga Assur-ban-apli is, gyakran hirdette, mint az elérkezett boldogság jelét, a csodásan bő termést és állatszaporulatot. Ugyanakkor a „gonosz” trónbitorlókkal gyakran találkozunk, a csatornak eltömődnek, lázadás gyengíti az országot. A szöveg célzásai nem a történelem eseményeszerű valóságát érintik, mégis – általánosítva – az újasszír kor problémáit ismerjük meg belőle.

„KIRÁLYTÜKÖR”

Utolsó kiadása W. G. Lambert: Babylonian Wisdom Literature. Oxford, 1960. (Alább: BWL) 112-115.

Az Assur-ban-apli könyvtárából előkerült unikum kézirat Babilónban, esetleg Dél-Mezopotámia valamelyik másik nagyvárosában készült, az i. e. VIII. század végén. (Vö. Ókori Keleti Történeti Chrestomathia. Bp. 1965. 167-169.) Az ekkor Asszírriához tartozó, de függetlenségükért a küzdelmet nem szüntető dél-mezopotámiai városok intézhették Asszírria királyához, nyilván nem hivatalos iratként, hanem inkább irodalmi alkotásként – ez veszélytelegebb lehetett, de nagyobb hatás volt várható tőle, mert az ilyen irodalmi műveket mindig isteni tekintély hitelesítette. A szöveg ily módon Elő-Ázsiában a királyok nevelő tájékoztatásának első darabja; e műfaj Egyiptomban (*Inte-*

lem néven) régóta ismeretes. A közép- és újkorban ugyancsak a szerepet töltötték be Európában az ún. királytűkrök.

A szöveg három ősi város, Nippur, Szippar és Babilón polgárai számára kéri hagyományos kiváltságaik megőrzését. Dél-Mezopotámia az asszír fegyverek hatósugarában e kiváltságoknak köszönhetette, hogy több évszázados tespedés után Elő-Ázsia gazdasági életében (a kereskedelemben és kézművesiparban) vezető szerepet vívott ki magának. A kiváltságok lényegében a városi polgárság teljes gazdasági szabadságát biztosították. (A mű politikai tanulságait I. M. Djakonov vonta le, A Babylonian Political Pamphlet from about 700 B. C. c. cikkében [Studies in Honour of B. Landsberger, Chicago, 1965, 343-349.])

Nagyjait – szójáték: „Ha nagyjaira nem hallgat, élete kicsi lesz.”

Saroglya – utalás a kényszerű közmunkára.

Girra – tűzisten.

Vége – a tábla könyvtári kolofonja. Itt van a mű címe is feltüntetve.

ÚJÉVI DAL

L. A. Ungnad, 200.

Az újévi ünnep (*akštu*) alkalmából Marduk szobrát a papok ünnepélyes külsőségek között vitték az ünnepi házba. E „körmenet” énekét olvashatjuk itt.

Babilón ura – Marduk.

ÚJÉV-ÜNNEPI JÁTÉK

Szövegét kiadta E. Ebeling: Tod und Leben nach den Vorstellungen der Babylonier, I. Berlin-Leipzig, 1931. 9.

A szöveg kétségen kívül szertartáskönyv, azaz drámai játék szöveggönyve; e műfajban – de nem tartalmilag! – Istár alvilágjárásának énekével vethető egybe. Bél-Marduk isten előtt áldozatot mutatnak be; beszélő szereplői: papok kórusa, s a kórusvezető, aki az istenség nevében szól. A tábla egy rossz példányról készült másolat lehetett, fnoka ezért kétszer is megjegyzi, ahol a szöveget nem tudta elolvasni: „(Az eredeti) kitörve.”

A TAMARISZKUSZ ÉS A DATOLYAPÁLMA VETÉLKEDÉSE

Legjobb kiadása: W. G. Lambert: BWL 158-164. – Értelmezéséhez és párhuzamaihoz l. még E. Ebeling kiadását is: Die babylonische Fabel und ihre

A vetélkedő a mezopotámiai irodalom egyik legfontosabb műfaja. Ránk maradt sumer nyelvű darabjai általában összekötő szöveg nélküli dialógusok. Két rivális – többnyire megszemélyesítési valamilyen dolognak, jelenségnek – vetélkedik egymással: melyikük hasznosabb az ember számára. Tél és nyár, Juh és gabona, Ezüst és réz, Fa és nád, Balta és eke, Madár és hal vetélkedései, s már e felsorolás is mutatja, hogy a műfaj tulajdonképpen az emberi kultúra vívmányainak büszkélkedő szemléje, hiszen más-más szempontból, de egyformán fontosak a vetélytársak. A vetélkedők a „tudós” irodalom alkotásai közé tartoznak; iskolák, egyetemek (Édubba, a tábla háza) tanárai írták őket.

E műfaj tovább élt az akkád irodalomban is; itt két darabját közöljük, a legjobb szövegállapotban levőket: a tamariszkusz és a datolyapálma, az ökör és a ló vetélkedőit. Mindkét szöveg azonos gondolatot hirdet, az Édubba-irodalom műfajainak közös eszméjét, s a mezopotámiai világkép egyik legfontosabb nem-vallási elemét: a világ jelenségeinek középpontjában az ember, az emberi társadalom áll, minden reá vonatkoztatható, s az emberi társadalom igénye a legfőbb értékmérő.

A tamariszkusz és datolyapálma vetélkedése három agyagtáblán maradt fenn: a legkorábbi óbabilóni korú, a másik kettő középasszír. Itt az óbabilóni és a jobb állapotban levő középasszír szöveg szerepel.

Az idők elején – a szöveg kozmogóniai bevezetése, a műfaj sumer eredetű jellegzetessége, a civilizációs vívmányok elérésének fejlődés voltát hangsúlyozza.

A fejlődés-gondolat Mezopotámiában elsősorban az anyagi kultúra fejlődését rögzíti.

Gilgames – a név olvasata bizonytalan; Gilgames itt mindenesetre kultúr-héroszként jelenik meg.

Szóra nyitván száját – a dialógust bevezető formulát a továbbiakban a KI. MIN („ditto”, ua.) jel helyettesíti.

AZ ÖKÖR MEG A LÓ VETÉLKEDÉSE

Legjobb kiadása *W. G. Lambert*: BWL 176–185.

A töredékes mű újasszír táblákon maradt fenn; a kolofon ezt a címet adja meg: „Amikor a magasztos Istár” – ami egyben azt jelenti, hogy a szöveg ugyancsak kozmogóniai bevezetéssel indult.

Utamból elkötördök az oroszlán – az i. e. 1. évezred asszír királyai és főemberei lóhátról vadásztak oroszlánra.

HIMNUSZ SZIN HOLDISTENHEZ

L. A. Ungnad, 192-194.

Sumer nyelvű himnusz, valószínűleg Ur városban keletkezett.

Egissirgal – Nanna holdisten szentélye Ur városban; helyesebb olvasata Ékisanugal.

Ha Ur fölött – a célzás értelme: Szín székvárosából indul el éjszakai útjára.

HIMNUSZ A HOLDISTENHEZ

L. A. Ungnad, 165-167.

Kétnyelvű sumer-akkád szöveg.

A sumer Nanna-himnuszok új feldolgozását L. A. Sjöberg: *Der Mondgott Nanna-Suen in der sumerischen Überlieferung*, I.: Texte. Stockholm, 1960.

Égi bika – a holdsarló Mezopotámia egén csaknem vízszintes helyzetben látható, és a fogyó hold bika szarvára emlékeztet. A holdisten leggyakoribb kísérő vagy helyettesítő állata ezért a bika.

Ningal – „A nagy úrnő”, a holdisten felesége.

DICSÉRŐ ÉNEK SZINHEZ, KÖNYÖRGÉSSSEL.

Kiadása: E. Ebeling: *Die akkadische Gebetsserie „Handerhebung”*. Berlin, 1953. 6-9.

Az „imádság” (a kéz felemelése = ima) műfajába tartozó varázs-szöveg bevezető része. Az asztrológiában és a mágiában a holdnak jutott a legjelentősebb szerep; Szín az asztrális kinyilatkoztatás istene.

Girra – itt a perzselő nap istene.

Anuja minden egeteknek – az i. e. 2. évezred közepén vette kezdetét a mezopotámiai vallásban az az egységesítő fejlődés, amely a különböző istenek alakját egy-egy nagyobb isten körébe vonta (Szín, Marduk, majd Nabú); ez az azonosítás bizonyos monotheista tendenciák megjelenését eredményezte.

Az újbólt napja – Szín ünnepe az éppen megjelenő holdsarló napja; ekkor szűnik meg az emberek fölött az „alvilág” hatalma.

SZIN HOLDISTEN MAGASZTALÁSA

Kiadása: E. Ebeling: „Handerhebung”, 44-47.

IMA HÁZSZENTELŐKOR

Kiadása: *A. Schollmeyer*, 71-72.

A szöveg az újasszír építkezési szertartások rituális szövegei közül való.

SAMASHOZ KÖNYÖRGÉS, FELOLDOZÁSÉRT

Kiadása: *A. Schollmeyer*, 96-98.

A könyörgés három részre tagolódik, és szerkezete szemléletesen mutatja az akkád varázs-szövegek kompozíciós sémáját.

1. *Hozzád kiáltok* – bevezető fohász.
2. *Samas, ég és föld* – himnusz az isten tiszteletére.
3. *Légyen bár apám* – mágikus formula, mely megszünteti a rontást.

Napfölkelte tündöklő sarja – pontosabban: „A Fénylő Felkelés urának fenséges származéka.” A Fénylő Felkelés (*Namraszt*) Szín egyik mellékneve. Samast a babilóni rendszerező teológia Szín fiának tekintette.

Utukku – a gonosz démonok egyik leggyakrabban emlegetett változata.

A SZERENCSETLÉN NAP

Kiadása: *Rawlinson* IV. 2 32. – *B. Landsberger*: *Der kultische Kalender der Babylonier und Assyrer*, I. Leipzig, 1915. 120.

A mezopotámiai asztrológia a hold fázisváltozásainak napját baljósnek tekintette. Ilyen napokon tilos volt bármi cselekvés.

PANASZOS ÉNEK ENILHEZ

L. *A. Ungnad*, 209-212.

Sumer-akkád kétnyelvű himnusz.

Enamtila – Enlil kultuszhelye Babilónban, „A sors háza”.

SIRALMAS ÉNEK

L. *A. Ungnad*, 207-209.

Sumer-akkád kétnyelvű szöveg Assur-ban-apli könyvtárából; eredetije valószínűleg óbabilóni kori.

Éturkalama – templomnév, „Az ország kis háza”.

Borzippa – Barszip, dél-mezopotámiai város.

Émah – Enlil feleségének temploma, „A fenséges ház(a)”.

PANASZ

Kiadása: *E. Ebeling*: „Handerhebung”, 84–87.

Varázsszöveghez – ráolvasáshoz – kapcsolódó bevezető ima.

Lelkem istene – a mezopotámiai vallás felfogása szerint mindenkinek megvolt a maga „személyes” istene.

HIMNUSZ A NIPPURI ENLILHEZ

L. A. Ungnad, 196–197.

Sumer szöveg; Enlil-képe is az i. e. 3. évezreდი nézeteket adja vissza (Enlil mint teremtmő, kultúra-adó istenség).

HADD HÓDOLJAK A BÖLCSESSÉG URÁNAK

Kiadása: *W. G. Lambert*: BWI. 30–62., 343–345.

A költemény az akkád irodalom egyik legjelentősebb alkotása. Címe akkádul *Ludlul bél némeqi*. Szerzője, mint magát megnevezi, egy bizonyos Subsi-mesré-Sakkan, magas rangú udvari méltóság, aki jámborsága ellenére – mint írja – halálos beteg lett, elhagyták barátai s ellene fordultak, míg végül Marduk – „a bölcsesség ura” –, akit a költemény címe is magasztal, egy jelenésben megszabadította szenvedéseitől.

A *Ludlul bél némeqi* az akkád – s általában az elő-ázsiai – irodalom első olyan alkotása, amely filozófiai síkon, tehát nem a mítosz átformálásával vagy esetleg mellőzéssel, hanem direkt módon juttatja kifejezésre a vallásos hit megrendülését.

A költemény kétségbe vonja, hogy van gondviselés, van isteni igazságszolgáltatás. Eszmeisége a Gilgames-eposzé mellé állítható; mindkét mű egy individualizálódó társadalom problémáit tükrözi. A *Ludlul bél némeqi* kétségbeesett létbizonytalansága az i. e. 2. évezred második felének, s különösen a kassú kor végének mezopotámiai társadalmát jellemzi. Ez a sok tekintetben válságos, átmeneti kor a termelés biztonságát nem ismerte; az óbabilóni korban még bizonyos mértékben állami védőrendszabályokkal korlátozott „szabadverseny” ekkor spontán és korlátlanul érvényesülő törvénné vált, s a gazdasági élet bizonytalansága a kiábrándult, elkeseredett, csalódott életérzést, az egzisztenciális bizonytalanságot tette uralkodóvá. A vallásos élet monotheista ten-

denciái s a gondviselés vigasztaló elmélete elégséges alapot nyújtottak ahhoz, hogy a kiábrándultság – a vallásos tudat formáiban – a gondviselés tagadásához vezessen el. (A szellemi háttérét *W. v. Soden* két gondolatgazdag tanulmánya világítja meg: *Religion und Sittlichkeit nach den Anschauungen der Babylonier. Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 89 [1935] 143–169.; *Das Fragen nach der Gerechtigkeit Gottes im Alten Orient. Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft* 96 [1965] 41–59.) Jellemző módon a folyamat szubjektív oldala gyakran a modern pszichózisokra emlékeztet, vö. *J. V. Kinnier Wilson* úttörő tanulmányát (*An Introduction to Babylonian Psychiatry. Studies in Honor of Benno Landsberger*. Chicago, 1965. 289–298. költ. 296 skk.), mely – talán némi túlzással – egyenesen „paranoid schizophréniá”-nak nevezi e költemény hőségének betegségét.

A mezopotámiai vallásos gondolat e válságos időszakának jelenségei mutatják meg a legélesebb formában, hogy a differenciálatlan tudatformák milyen erősen és következetesen őrzik magukban a realista-materialista szemlélet kezdetleges formáit. Kézenfekvő, hogy e kételkedés csak olyan erkölcsi tudatban jelenhet meg, amely a tettek következményeit (például a „bűn” megtorlását) nem helyezi át a túlvilágra, vagy legalábbis nem a túlvilági megtorlást, ill. kárpótlást állítja előtérbe. S valóban, akár az i. e. 2. évezred akkád epikus irodalmát, akár az évezred végének filozófiai költeményeit vizsgáljuk, mindegyik az evilági szemléletet, a világ tudomásulvételét, a világban való életet tartja az erkölcs fő követelményének. Nem elsősorban a túlvilággal törődik, a földi élet a fontos számára. A mezopotámiai gondolkodás e vonása, valóság-érzéke, életszeretete, földi realizmusa egyike az ékíratok korunkhoz szóló legfontosabb üzeneteinek.

Sedu, Lamassu – a személyes óvó istenek összefoglaló neve. Vö. *W. v. Soden: Die Schutzgenien Lamassu und Schedu... Baghdader Mitteilungen* 3 (1964) 148–156.

Sumas-fényű – „Népének Samasa”, mondják a feliratok a királyról; az uralkodót Samassal, az igazság istenével azonosították.

Igazlátó, kérdező, beszélgető, szellemidéző – az individuális vallásosság szolgálatában álló papok.

Holtak Hegye – az eredetiben szójáték: Kur sumerül jelenthet hegyet, de alvilágot is.

Nebéz keze – Mardukról van szó.

Rontás – a gyógyulás részletezése a babilóni orvosi szövegek tudományos rendszerét követi.

A Folyó – az alvilág határfolyója.

Hubur – az alvilág határfolyója.

Szarpanitu – Marduk felesége.

Napkelie-kapu – itt az Észagila, Marduk babilóni temploma kapuinak agitatív, de tényletes nevei következnek.

L. A. Ungnad, 224–227.

Sumer-akkád kétnyelvű szöveg, Assur-ban-apli könyvtárából.

A személyes vallásosság mechanikussá válása hozta létre az ilyen, és ehhez hasonló típus-imákat; részben bárki a saját nevét helyettesíthette be a kész imaszövegbe, részben akármelyik istenhez intézhette ugyanazt az imát. Ugyanígy felvették a szövegbe az „ismeretlen isten” megszólítását is. Mindez persze az isten-fogalom absztrakttá válásának és a transzcendencia kezdeteinek is jelzése.

Nem ismerem a vétket – az ember credendően bűnös voltának tana az i. e. 2. évezred második felében kezd Mezopotámiában kialakulni.

Nem ettem tiszta ételt – a tabuk megsértését tagadja. „Tiszta” a vallási szóhasználatban a. m. „magasztos”, tehát érinthetetlen, tabu.

KÖNYÖRGÉS NERGÁLHOZ

Feldolgozása: H. Zimmern: Zeitschrift für Assyriologie 31 (1917) 111–121.

Az i. e. 2. évezred elejéről származó sumer nyelvű kompozíció. Nergál itt halál-istenként jelenik meg.

A VARÁZSLÓ IGÉJE

L. A. Ungnad, 291–292.

Varázs-szöveg gyűjteményből. A ráolvasó (pap) a beteg fölött mondja.

Marduk, Éa – itt mint a varázslat és ráolvasás istenci szerepelnek.

Ninnib – pontosabban Ninib (nin.IB), Ninurta isten nevének régebbi olvasata.

Ninibakuddu – istennő, Éa lánya.

Gallu – gonosz démon.

Alu stb. – gonosz démonok.

ETIMMU ELLEN

Kiadása: E. Ebeling: Tod und Leben nach den Vorstellungen der Babylonier, I. Berlin-Leipzig, 1931. 30. (E.)

Újasszír ráolvasás-gyűjtemény részlete, mely a halottak kóbor lelkét, ennek ártó hatását hárfította el.

Etimmu - v. Etemmu, a (temetetlen) holtak szabadban bolygó lelkei.

RONTÓ PILLANTÁS ELLEN

L. A. Ungnad, 293-294.

Újbabilóni varázs-szöveg.

Damut, Guszira (Guszira) – itt: gyógyító istenek.

RÁOLVASÁSOK, VARÁZSMONDÓKÁK

1-6. l. A. Ungnad, 250-258. – 7a. l. A. Ungnad, 273-274. – 8. l. A. Ungnad, 295. – 7b. kiadása: E. Reiner: Šurpu. A Collection of Sumerian and Akkadian Incantations. Graz, 1958. (Archiv für Orientforschung, Beiheft 11.) VII. tábla, 36-39. A 7. sorszám alá sorolt szöveget Rákos S. kétszer fordította le, először (7a) A. Ungnad német fordításából, s másodszer (7b) nyersfordításból.

A tudományos irodalom különböző műfajaihoz hasonlóan az i. e. 2. évezred végén vagy ezt követően sorozatokká rendezték a varázs-szövegeket, ráolvasásokat is. Ezek a gyűjtemények gyakran igen becses irodalmi anyagot is tartalmaznak; az Adapa-eposz mutatja, hogy másodlagosan a legigényesebb irodalmi műveket is felhasználták a varázslatok mágikus példáinak növelésére. A legtöbb irodalmi anyagot a *Šurpu* és a *Maqlû* című gyűjtemények („Égetés”) tartalmazza; e két sorozat azokat a varázs-szövegeket foglalja össze, ahol a mágikus cselekmény általában égetés volt (fekete mágia).

Szin építette bajómat – az ellen-varázs végrehajtója a rontó varázsló és varázslónő szobrocskáját egy kis hajóban a folyóba veti, ehhez mintául a holdisten „bárkája” szolgál.

Istár, Tamimûz, Naná, Kaniszurra – itt a varázslás isteneiként szerepelnek.

A tenger mélyé:öl - a rontó démonok főként a tenger mélyén laknak, esetleg a föld méhében vagy a viharfelhőkben; félreérthetetlen a természeti erővel való kapcsolatuk.

Eridu átkát – Eridu Éa városa, így a hatékony ráolvasás hazája.

A Mezô úrnője – Bélit-széri, az alvilág istenasszonya.

Ninkilim – az állatok istene.

Gula – gyógyító isten.

IMA GILGAMES ISTENHEZ

Kiadása: *H. Ebeling*: Tod und Leben nach den Vorstellungen der Babylonier, I. Berlin–Leipzig, 1931. 30. (A.)

A varázs-szövegek közé sorolt ima egyike az isten-Gilgamesz hagyomány továbbélését bizonyító forrásoknak.

NINURTA MAGASZTALÁSA

Kiadása: *H. Ebeling*: „Handerhebung”, 24–27.

Varázs-szöveg bevezető himnusza.

Ésarra – Assur isten assuri temploma.

Udgallu – a déli szél, Ninurta egyik megjelenési formája.

Ékur – itt: „templom”.

A setét út – az alvilág (Arallú) útja.

A HALOTT A SÍRBAN ÉS A MÁSVILÁGI TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Kiadása: *E. Ebeling*: Tod und Leben nach den Vorstellungen der Babylonier, I. Berlin–Leipzig, 1931. 3.

Elam területén került elő a szöveg, sírből. Akkád nyelvű.

Isikarrab – „Meghallgatta a könyörgést”, jóindulatú istenség akkád neve.

Lagamal – „Nem kegyelmező”, rosszindulatú istenség akkád neve.

A szöveg a halottak fölötti túlvilági bíraskodás általánosan elterjedt, Mezopotámiában azonban inkább a túlvilág-elképzelések perifériáján élő hitének példája.

EGY ASSZÍR HERCEG POKOLJÁRÁSA

Feldolgozása: *W. v. Soden*: Die Unterweltsvision eines assyrischen Kronprinzen. Zeitschrift für Assyriologie 43 (1936) 1–31.

Az igen rossz állapotban fennmaradt, nehéz szöveg egy asszír herceg, Kummá történetét mondja el. Az i. e. VII. században keletkezett; a Kummá fedőnév mögött valószínűleg a későbbi király, a mű megírásakor még csupán trónörökös Assur-ban-apli rejtőzik. A mű irányzatossága Nergál szavaiból tetszik ki; az alvilág istene, amikor két királyra utal, akik közül az egyik, a már halott, jó, de a másik, a még élő, minden bölcsessége ellenére is vétkes:

ezen utalásokban a szélsőségesen nacionalista és Babilón-ellenes asszír párt politikai állásfoglalása ismerhető fel: Szín-ahé-eriba Babilón-ellenes politikájának helyeslése, Assur-ah-iddina békülékenséégének elítélése. A mű nem annyira a még trón-várományos Assur-ban-apli véleményének ad hangot, mint inkább az ő befolyásolására vagy propaganda gyanánt készülhetett. Ha konkrét vonatkozásai nem is érthetők mindenütt, a költemény, azon túl, hogy a legkorábbi ókori keleti alvilág-leírások önmagában is érdekes darabja, tanúsítja az i. e. VII. század, Assur-ban-apli kora érdeklődését a túlvilági élet iránt, s ez a Gilgames-eposz problematikájának történelmi hátterét világítja meg. Az alvilágba szállást (descensus) a szöveg látomásként írja le.

Kígyó – az alvilági (és a chthonikus) istenek állata.

Humut-tabal – „Vidd gyorsan!”, ha a név nem csupán alkalmilag képzett, akkor a hajósban az asszír Kháront láthatjuk.

Zú-fej – sas törzsén levő oroszlánfej, mint az Imdugud- és Zú (Anzú) madaré.

Basnu-kígyó – az *Enúma elis* theomachiájából kölcsönzött szörny.

Isim – jóindulatú közbenjáró istenség.

Bibbu – alvilági istenalak, talán *Biblu*, „Hordozó”?

Lugalsulu – vagy: Lugalszula, „Az utca királya”, istennév.

Istár kapuja – célzás az Istár-mítoszra.

Tágas Fíil – akkadizmus, jelentése: „bölcesség”.

A Tárda Ura – akkadizmus, jelentése: „erősebb”.

TAMMUZ-SIRATÓ

L. A. Ungnad, 231-238.

A siratók az alvilágba került Tammúzt gyászolták és az őszi termékenység-szertartások részei voltak. Értelmezésük rendkívül nehéz. Az itt olvasható szemelvények szabad fordítások.

Damu – „Fiú”, „Szerelmes”; Dumuzi-Tammúz egyik megszólítása.

Dagal-usumgal-anna – helyesen: Ama-usumgal-anna, Dumuzi ősi neve, jelentése: „Akinék anyja az Ég sárkánya.”

Bad-nagara – helyesen: Bad-tibira, mezopotámiai városnév.

Etura – templomnév.

Gestin-anna – „Az Éj szölleje”, sumer termékenység-istennő.

Abu – Dumuzi egyik névformája.

BÜNJEGYZÉK AZ „ÉGETÉS” CÍMŰ RÁOLVASÁS-GYŰJTEMÉNYBŐL

Kiadása: E. Reiner : Šurpu, IL tábla, 13–18.

A szöveg, a šurpu című gyűjtemény részlete, az i. e. 2. évezred végi–1. évezred eleji mezopotámiai bűn-fogalommal ismertet meg.

Kinek istene – e pontnál minden „gyónó” a maga személyes istenének nevét mondja ki.

Oldoztassék föl – e szavakkal kezdődik a bűnbocsínatért könyörgő ráolvasás.

ADADHIOZ

Kiadása: E. Ebeling : „Handerhebung”, 96–99.

Újasszír kori varázs-ima a vihar-istenhez.

Sarukkin – II. Sarrukín asszír király (i. e. 721–705).

HIMNUSZOK ADAD VIHARISTENHEZ

L. A. Ungnad, 194–196.

Sumer-akkád kétnyelvű szövegek.

Iskur – Adad sumer neve.

Amanna – másképp: Amanki, Enki (Éa) isten nevének dialektusi formája.

Mullil – Enlil isten nevének dialektusi formája.

„UM-NAPISTI” TANÁCSAIBÓL

Kiadása: W. G. Lambert : BWL 99–106.

A kompiláció közmondás jellegű tanácsokat fog össze. Keletkezésének kora bizonytalan. Mezopotámiában az Édubba tanárai az i. e. 2. évezred elején kezdték gyűjteni a közmondásokat, s állítottak össze belőlük különböző szempontok (témák, szóhasználat stb.) szerint sorozatokat. Valószínűleg számos pseudo-közmondást is megőriztek e gyűjtemények. A hagyomány a bölcsesség-irodalmat általában egy-egy híres személyiséghez kapcsolja; mint Adapát varázs-gyűjtemények szerzőjének, úgy tekinthették a vízözön hőst – vö. az Atra-haszisz, „Áradó bölcsességű” névvel – találó mondások kútfejének.

GONOSZ LÉLEK ELŐZÉSE

Feldolgozása: *A. Schollmeyer*, 129–130.

Részlet egy terjedelmesebb, Éa, Samas és Marduk istenekhez intézett varázs-szövegből. A lélek halál utáni állapotára vonatkozó mezopotámiai elképzelések egyik fontos forrása.

Nédu – az alvilág kapusának neve.

VARÁZSLÁS DÖGVÉSZ ELLEN

Kiadása: *St. Langdon*: Babylonian Penitential Psalms. Paris, 1927. 74–77.

Az akkád irodalom kedvelt témája az éjszaka leírása, himnusz az éjszaka isteneihez.

Hallgatnak a föld istenei – jellegzetes anthrópomorfizmus: éjszaka alszanak a földi istenek is.

Ninzianna – Istár mint az eszhajnaleszár úrnője.

Ha dögvész – a himnusz varázs-szöveggént is használható; e két sor: a használati utasítás.

NINURTA ÁLDÁST MOND A DOLERITKŐRE

Kiadása: *Rawl.* IV. 13–14. – Feldolgozása: *S. Geller*: Altorientalische Texte und Untersuchungen I/4. (1917) 299.

A szöveg egy sumer-akkád kétnyelvű eposz részlete. Az eposz Ninurta hőstetteiről szól, melyeket a Hegységben a Sumer iránt ellenséges démonokkal szemben vitt véghez. Ninurta, győzelme után, a kővek sorsának meghatározását kaphatta. Az eposz e részlete irodalmi formába foglalja a mezopotámiai ásványtani ismereteket.

Dolerit – vagy inkább diorit, a legtöbbször becsült kőfajta; ebből faragták a szobrokat.

Makan – Magan, a Perzsa-öböl nyugati partvidéke.

Enimu – Ningirsu isten temploma („Az Ötven háza”). Ningirsu nippuri és lagasi isten; Ninurta és Ningirsu lényegében azonos sumer istenalakok.

VARÁZSMONDÓKA FOGFÁJÁS ELLEN

Kiadva: R. C. Thompson: Cuneiform Texts XVII. 50. – Értelmezését l. David A.: Revue d'Assyriologie 25 (1928) 97.

A szöveg az epikus ráolvasások közé tartozik, egy teremtés-mitosz őrződött meg benne.

Szűrd be a tilt – utasítás az orvosnak a fogideg (pulpa) eltávolítására. A fogideget Mezopotámia orvosai, talán alakja miatt, élő féregnek hitték.

SZERTARTÁS AZ EUFRÁTESZ PARTJÁN

Kiadása: L. W. King: The Seven Tablets of Creation. London, 1902. I. 200–201.; E. Ebeling: Keilschrifttexte aus Assur religiösen Inhalts. Leipzig, 1915–1919. 294. sz. – Feldolgozása: E. Ebeling: Ein babylonischer Kohelet. Berlin, 1922. 19–20.

A folyó, melyhez ez az ima szól, az istenként tisztelt Eufrátesz. A beteg ember, vízében fürödve, ezt az imát mondja.

Bölcsője mindennek – Mezopotámia öntözőrendszerei az Eufrátesz vizét használták.

Éa benned lakozik – az ókorban a folyó Eridu környékén érte el a Perzsa-öböl partját.

PÉLDABESZÉDEK

Szemelvények a W. G. Lambert: BWL 226–273. feldolgozta akkád kömondásokból.

TRÉFÁK

Kiadásuk: W. G. Lambert: BWL 214–220.

Szemelvények az idézett gyűjtemény vicc, tréfa jellegű kis anekdotáiból.

Disznó, én – szójáték: akkádul *sabú*: „disznó”, és „disznólkodni”.

PESSZIMISTA TÖREDÉK

Kiadása: W. G. Lambert: BWL 108.

Az Assur-ban-apli könyvtár agyagtáblái közül előkerült töredék ugyanarra a kérdésre keres feleletet, mint a *Ludlul bél némeqi*, vagy a Gilgames-eposz, vagy

következő szemelvényünk, a Theodicea. Velük ellentétben a buzgó vallásosságot hirdeti. Lehet azonban, hogy egy nagyobb kompozíció részlete, s ekkor szavai más kicsengést kapnak.

PANASZOK ÉS NYUGTATÁSOK

Feldolgozása: B. Landsberger: Die babylonische Theodizee. Zeitschrift für Assyriologie 43 (1936) 32–76. – W. G. Lambert: BWL 70–91.

A mű az akkád filozófiai irodalom leg súlyosabb alkotása; a *Ludul bēl némeqi* szellemében, de annál következetesebben és megalkuvó feloldás nélkül szembesíti egymással a gondviselés vallásos tanát és a valóságot. A mű teljes szövege 27, egyenként 11 soros szakaszból áll; a szövegnek mintegy háromnegyed része ismert. Egy-egy szakasznak minden sora azonos jellel kezdődik, és a sorok éle összeolvasva a következő akrosztichont adja: a-na-ku sa-ag-gi-il-ki-[i-na-am]-ub-bi-ih ma-aš-ma-šu ka-ri-bu ša i-li u šar-ri, azaz „Én, Szaggil-kínam-ubbib, masmasu-(pap), hódolója (az) istennek és (a) királynak”. Az akrosztichon a költemény szerzőjének nevét rejt. Hogy a művet valóban Szaggil-kínam-ubbib írta, azt megerősíti a már többször hivatkozott 1. évezredli szerző-katalógus is. Ugyanakkor az akrosztichon sajátos formája (a *jelek* azonosak a sorok elején, de néha egy-egy szakaszon belül az azonos jelet másképp kell olvasni egyik vagy másik sorban) elárulja, hogy nem élőszóban való előadásra, hanem olvasásra szánt alkotással, s egyben az irodalmi élet egy új, korábbiól nem kimutatható jelenségével állunk szemben.

A mű: dialógus, egy kételkedő bölcs és egy hívő beszélget a gondviselésről. A problémák nem oldódnak meg a beszélgetés során. A kételkedő bölcs szavai igazabbak, valóságosabbak (a mű gondolati háttéréről l. tanulmányunkat: Szabadgondolkodás az ókori Mezopotámiában. Világosság 4 [1963] 593–599.); mégis a költő szándékát a két beszélgető fél együttesen fejezi ki, s számunkra e két álláspont tükrözi az i. e. 2. évezred végi mezopotámiai társadalmat és kultúrát. Valláson belüli valláskritika, jellemezhetjük a mű egészének szemléletét. A vallás egészének elutasítása, ismeretelméleti-tapasztalati alap híján, ekkor még fel sem merülhetett; a kevésbé differenciált társadalmi tudat ezért – ahogyan itt magas művészi szinten kifejezésre jut – hitet és kételyt egymás mellett, dialektikus ellentétben-egységben őrzött. A párbeszéd dialektikája a kor társadalmi tudatában megnyilvánuló kettősség tükrö.

A veretes alkotás az ékiratos irodalmi hagyomány szerves részévé vált. Nehéz nyelvezetét az 1. évezredben nyelvi-tárgyi kommentár tette az archaikus stílusfordulatokban és ritka szavak használatában járatanabbak számára is hozzáférhetővé.

A fordítás a csekély értelmet nyújtó töredékeket mellőzte. A szakaszokat római számokkal jelöltük; a páratlan számúakat mondja a kétkedő.

Narru – az ókori kommentár szerint azonos Enlillel.

Zulummaru – az ókori kommentár szerint azonos Éával.

ISTÁRHOZ

Feldolgozása: *L. Ebeling*: „*Handerhebung*”, 60–63. (A 20. sortól.)

Istrámgodat megragadtam – „Hámját vonni” valakinek a m. szolgálni őt (akkadizmus).

KÖNYVTÁRI KATALÓGUS SZERELMES VERSEK KEZDŐSORAIVAL

Kiadása: *E. Ebeling*: *Keilschrifttexte aus Assur religiösen Inhalts*. Leipzig, 1915–1919. 158. sz. – Feldolgozása: uő: *Ein Hymnenkatalog aus Assur*. Berlin, 1923.

Az Assur városból előkerült agyagtábla a templomi könyvtár gyűjteményéből az Istárral kapcsolatos énekek (egy részének) címét (kezdő sorát) tartalmazza. Az itt szereplő versekből eddig nem sikerült még egyetlen szöveget sem azonosítani, de pusztán a címekből is valószínű, hogy részben az Istár-Tammúz kultusz szertartási énekei lehettek, részben pedig talán – ha a kettőt szembe lehet egyáltalán állítani – profán szerelmi énekek. Végeredményben az ókori kelet irodalmában általános jelenség, hogy világi szerelmi dalok gyűjteménye szent szöveggé válik (l. az Énekek Éneke keletkezéstörténetét). A sumer és akkád irodalmi katalógusok újabb, összefoglaló elemzését l. *W. W. Hallo*: *New Viewpoints on Cuneiform Literature*. *Israel Exploration Journal* 12 (1962) 13–26.; *On the Antiquity of Sumerian Literature*. *Journal of the American Oriental Society* 83 (1963) 167–176.

Ébabbar – „A ragyogás háza”, Samas templomának neve.

SZERELMES PÁRBESZÉD

Kiadása és feldolgozása: *W. v. Soden*: *Ein Zwiesgespräch Hammurabis mit einer Frau*. *Zeitschrift für Assyriologie* 49 (1949) 151–194.; *M. Held*: *A Faithful Lover in an Old Babylonian Dialogue*. *Journal of Cuneiform Studies* 15 (1961) 1–26.; *Addenda et Corrigenda*. *Uo.* 16 (1962) 37–39.

A mű, kétséget kizáróan, az óbabilóni korból (pontosabban az i. e. XVIII. század első feléből, vö. Hammurapi nevének említésével), eddig az első profán szerelmi költemény akkád nyelven. Hasonló szöveget tett közé *W. G. Lambert* is: *Divine Love Lyrics from Babylon. Journal of Semitic Studies* 4 (1959) 1–15. Időközben bizonyossá vált, hogy ezek a költemények mind a „szent nász” szertartásával álltak összefüggésben; ezt a műfajt, mint a sumer emlékek mutatják, a profán hangvétel jellemezte.

SZERTARTÁSI ÉNEK ISTÁRHOZ ÉS TAMMÚZHOZ

Kiadása: *E. Ebeling*: *Tod und Leben nach den Vorstellungen der Babylonier*, I. Berlin–Leipzig, 1931. 11.
Kultikus ima.

PANASZOS ÉNEK ISTÁR ISTENASSZONYIHOZ

L. A. Ungnad, 217–222.

Ez a szöveg, melyet késő-babilóni másolathól ismerünk, az akkád irodalom legszebb Istár-himnusza; tulajdonképpen varázs-ima (a *Su-ila*, „a kéz felcsele” gyűjteményből), melyet háromszor egymás után el kellett mondani.

A barci kiáltás csillaga – Istár, az esthajnalcsillag (Venus), mely pusztító-háborús aspektusát is kifejezésre juttatta.

IMA ISTÁRHOZ

L. A. Ungnad, 200–202.

Szertartási szöveg, melyet papok (vagy hívők), és az istennő nevében egy papnő adott elő.

AZ ÚR MEG A SZOLGÁJA

L. A. Ungnad, 284–287.

A szöveg egy részét magyarra fordította már *Dávid A.* is (*Világirodalmi Antológia*, I. Bp. 1952. 53.).

Kritikai kiadása: *W. G. Lambert*: BWL 144–148.

A költemény az i. e. 2. évezred legvégén keletkezhetett (említi már a vasat); szerzője ismeretlen. Töredékei Assurból, Babilónból és Assur-ban-apli könyvtárából ismeretesek. A mű egy szolgál és ura beszélgetését tartalmazza. „Szolga!

lőrts velem egyet!” – kezdődik az úr minden mondata, s a szolga egyetért vele – majd a következő pillanatban az ellenkező nézettel is. Az úr az élet minden területére kiterjeszkedik szavaiban: szolgálat az udvarban; evés-ivás; vadászat; harc; építkezés; érintkezés az emberekkel; szervezkedés; szerelem; vallásosság; jótékonykodás; közhasznú tevékenység. Az élet teljessége jelenik meg előttünk. Csakhogy a dialógus szerint mindegy, tesz-e bármit is az úr (az ember), vagy mozdulatlan marad; egyformán jó valami, s az ellenkezője is. Vanitatum vanitas. A költemény: gyilkos szatíra. Nem az úrról, s nem a szolgáról: a világról. Míg a *Ludlul bél némeqi*, vagy a Theodicea az élet értelmét kereste, az igazságot, s az ellentétek filozófiai álláspontokat szolgáltattak meg, addig ez a költemény, az említettekkel azonos kor szatirikus bemutatása, mindent elutasít. Kigúnyolja s elveti kora értelmetlen valóságát. Az akkád irodalom legélesebb hangú műve ez: egy válságos kor tükörképe. A költői megjelenítés tökéletessége; a csücsökhöz mérhető: a *Ludlul bél némeqi*-vel és a Theodiceával együtt a legnagyobbhoz, a *Gilgames*-hez.

*

A kötet a Magyar Helikon Könyvkiadónál 1960-ban megjelent „Gilgames. Ekkáras akkád eposzok” című, és az ugyanott 1963-ban megjelent „Ágyagtáblák üzenete” című műfordítás-gyűjteményeket egyesíti. A két kötet együtt először 1966-ban jelent meg, immár az Európa Könyvkiadónál. Rákos Sándor fordításai kezdetben *A. Ungnad* német nyelvű könyvéből (*Die Religion der Babylonier und Assyrier*. Jena, 1921) készültek, majd később *E. Ebeling* ugyancsak német fordításaiból (*H. Gressmann* szerk.: *Altorientalische Texte zum Alten Testament*. 2. kiad. Berlin–Leipzig, 1926). Ott, ahol a magyar szöveg őket követi, a fentebbi jegyzetekben e két könyvre csupán a fordítók nevének és a megfelelő oldalszámoknak idézésével utalunk. Az eposzok szövegénél a kiindulópontként választott két német fordítás nem bizonyult teljességben kielégítőnek, ezért az újabb kutatások által feltárt szövegeket vagy részleteket az eposzok különböző helyein e sorok szerzője fordította akkád eredetiből magyar prózára, s a műfordítás ennek alapján készült el. Ugyanígy magyar prózai fordítás szolgált alapul a nem-epikus szövegek legtöbbjének műfordításához is; ezekben az esetekben mindig az akkád szöveg tudományos kiadását (kiadásait) jelöltük meg forrásként. Az elkészült műfordításokat lehetőség szerint az eredeti szövegek alapján javíthattuk; ott, ahol esetleg feltűnőbb eltérés van az akkád eredeti és a magyar műfordítás között, az első kiadások jegyzetei igazítást is közölnek, itt ezt szükségtelennnek tartottuk megismételni. Rákos Sándor műfordításai jelen formájukban öntörvényű, szuverén *költői* alkotások.

Rákos S. fordításainak problémáiról, többek között a szöveghűség kérdéséről, a közelmúltban más helyütt bővebben írtam, ld.: A sumer költészet fordításának elvi kérdései. Filológiai Közöny 18 (1972) 237–266, kül. 238 skk., és új lenyomatban: A műfordítás elmélete és gyakorlata. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem olasz tanszékének kiadványa. Bp. 1973. 205–313, kül. 208 skk.

*

A fordításokban mindenütt *ejtés szerint* írtuk át az idegen neveket és szavakat. Tehát például Gilgames *ejtendő*, ill. *Írtár*, s nem a téves *Gilgamesz*, *Ísztár* stb. A jegyzetekben itt-ott a félrcéltés veszélye nélkül ettől szükségképpen el kellett térnünk.

Kamoróczy Géza

TARTALOM

A fordító előszava	5
--------------------------	---

GILGAMES

Épírástos akkád eposzok

Teremtés	19
A hét gonosz szellem	46
Két töredék az ember teremtéséről	49
Istár pokolra száll	52
Nergál és Ereskigál	60
Az isteni viharmaclár, Zú, elrabolja Enlil sorstábláit	64
Adapa	69
Etana mennyei útja	75
Gilgames	88

AGYAGTÁBLÁK ÜZENETE

Épírástos akkád lírai-filozófiai versek

Assurbanipal király imája Nabúhoz	169
Himnusz a naphoz	171
Himnusz-részlet a naphoz	172
Jövendölések	172
„Királytükör”	175
Újévi dal	178
Újév-ünnepi játék	179
A tamariszkusz és a datolyapálma vetélkedése	181
Az ökör meg a ló vetélkedése	185
Himnusz Szin holdistenhez	188
Himnusz a holdistenhez	190
Dicsérő ének Szinhez, könyörgéssel	193
Szin holdisten magasztalása	194
Inna házszenelőkör	195